

koledar
2001

GORIŠKA
MOHORJEVA
DRUŽBA

KOLEDAR UREDIL

dr. Jože Markuža

ZA KOLEDAR ODGOVARJA

Marko Tavčar

SLIKE NA PLATNICI IN

ZA KOLEDARSKI DEL PRISPEVAL

Zdenko Vogrič

IZDALA

Goriška Mohorjeva družba

ZALOŽILA

Zadruga Goriška Mohorjeva

NATISNILA

Tiskarna Budin v Gorici, 2000

GOD T 23.584 / 2000.

KRATICE ZA KOLEDAR

ap apostol; **cs** cesar(ica);
c. uč cerkveni učitelj; **ev** evangelist;
dh duhovnik; **dk** diakon; **dv** devica;
kn knez; **kg** kneginja; **km** kmet;
kr kralj(ica); **oč** očak; **pr** prerok;
op opat(inja); **mč** mučen(ec)ka;
mh menih; **pp** papež; **pr** prerok;
rd redovni(k)ica; **sv** svetopisemski
(mož, žena); **sp** spokorni(k)ica;
šk škof; **pšč** puščavni(k)ca;
us ustanovitelj(ica); **vd** vdova; **ž** žena

ISSN 1124-6561

REGISTRIRANO NA SODIŠČU V GORICI
DNE 26. AVGUSTA 1968 - ŠT. 69

KOLEDAR

za leto
2001

GORIŠKA MOHORJEVA DRUŽBA

GORICA 2000

januar

prosinec • 31 dni • vodnar

- Lune - prvi krojlec:**
2. ob 23.32
- ščip (polna luna):**
9. ob 21.24
- zadnji krojlec:**
16. ob 13.35
- mlaj (nova luna):**
24. ob 14.07
- 1 P NOVO LETO; Marija, sv. Božja Mati**
Nasli so Marijo, Jožefa in Dete in mu dali ime Jezus (Lk 2, 16-21)
- 2 T** Bazilij Veliki in Gregor Nacijanški, šk c. uč
- 3 S** Genovefa Pariška, dv; Anter I., pp mč
- 4 Č** Angela Fol., rd; Benedikta, mč
- 5 P** Emilijana (Milena), dv; Simeon Stolpnik, pšč
- 6 S GOSPODOVO RAZGLAŠENJE - Sv. Trije kralji**
Z Vzhoda smo se prišli poklonit Kralju (Mt 2, 1-12)
- 7 N Jezusov krst; Rajmund Penjaf., dh; Lucijan Antiohijski, mč**
Oče pričuje o Sinu (Lk 3,15-16, 21-22)
- 8 P** Severin Noriški, op; Erhard, šk
- 9 T** Julijan in Bazilisa, mč; Hadrijan, op
- 10 S** Vilijem, šk; Aldo, pšč
- 11 Č** Pavlin Oglejski, šk; Teodozij, op
- 12 P** Tatjana (Tanja), mč; Ernest, šk
- 13 S** Hilarij (Radovan), šk c.uč; Veronika, dv
- 14 N 2. navadna nedelja; Feliks (Srečko) Nolanski, dh**
Jezusov prvi čudež (Jn 2,1-11)
- 15 P** Pavel, pšč; Maver, op
- 16 T** Marcel T., pp; Berard, Oton in Peter, mč
- 17 S** Anton Veliki (Zvonko), op; Marijan, dk mč
- 18 Č** Marjeta Ogrska, rd; ZAČETEK MOLITVENE OSMINE
- 19 P** Knut, kr; Marij in drugi mč
- 20 S** Fabijan, pp, in Sebastijan (Boštjan), mučenca
- 21 N 3. nav. ned.; Neža (Agnes, Janja), dv mč; Epifanij, šk**
Pismo se spolnjuje na Jezusu (Lk 1, 1-4, 4, 14-21)
- 22 P** Vincenc (Vinko), dk mč; Anastazij, mč
- 23 T** Emerencijana, mč; Ildefonz, šk
- 24 S** Frančišek Saleški, šk c. uč; Ksenija, mč
- 25 Č** Spreobrnitev ap. Pavla; Ananija, mč
- 26 P** Timotej in Tit, šk; Pavla, sp
- 27 S** Angela Merici, dv; Julijan, mč
- 28 N 4. nav. ned.; Tomaž Akvinski, rd c. uč; Peter Nolasco, rd**
Jezus ni prerok samo za Jude (Lk 4, 21-30)
- 29 P** Valerij, šk; Julijan Ubogi, sp
- 30 T** Martina, dv mč; Hijacinta, rd
- 31 S** Janez Bosco, rd us; Marcela, vd

Dete pa je rastlo in se krepilo, vedno bolj polno modrosti. (Lk 2,40)

Kamniti relief na Placuti - Mali trg

februar

svečan • 28 dni • ribi

- lune- 1 Č Brigita Irska, dv; Pionij, mč
- prvikrojec: 2 P SVEČNICA - GOSPODOVO DAROVANJE
1. ob 15.02 3 S Blaž, šk mč; Oskar (Ansgar), šk
- šča: 4 N **5. nav. ned.; Andrej Corsini, šk; Jožef Leoniški, dh**
Apostoli pustijo vse in gredo za Jezusom (Lk 5, 1-11)
8. ob 8.12 5 P Agata, dv mč; Ingenuin in Albuin, šk
- zodnjikrojec: 6 T Pavel Miki in tov. jap. mč; Amand, šk
15. ob 4.24 7 S Rihard, kr; Adavkt in frigijski mč
- mlaj: 8 Č Hieronim Emiliani, rd; Janez de Matha, rd
23. ob 9.21 9 P Apolonija, dv mč; Nikefor, mč
- 10 S Sholastika, dv; Vilijem Veliki, pšč
- 11 N **6. nav. ned.; LURŠKA MATI BOŽJA; Saturnin, mč**
Blagor ubogim, gorje bogatinom (Lk 6,17, 20-26)
- 12 P Evlalija, mč; Benedikt A., op
- 13 T Katarina de Ricci, rd; Ermelinda, rd
- 14 S Ciril in Metod, slov. ap.; Valentin (Zdravko), mč
- 15 Č Jordan Saški, rd; Sigefrid (Žibert), šk
- 16 P Julijana, mč; Onezim, šk
- 17 S Aleš in tov. us. servitov; Sivin, šk
- 18 N **7. nav. ned.; Simeon Jeruz., šk mč; Flavijan, šk**
Bodite usmiljeni, kakor je Bog usmiljen (Lk 6, 27-38)
- 19 P Konrad, sp; Barbat, šk
- 20 T Sadot in tov., mč; Leon Sicilski, šk
- 21 S Peter Damiani, šk c. uč; Irena, dv
- 22 Č Sedež ap. Petra; Marjeta Kortonska, sp
- 23 P Polikarp, šk mč; Dositej, mh
- 24 S Lucij, mč; Sergij, mč; (v Sloveniji: Matija, ap)
- 25 N **8. nav. ned.; Valburga dv; Tarazij (Taras), šk**
Govorjenje razodeva človekovo notranjost (Lk 6, 39-45)
- 26 P Aleksander, šk; Matilda, dv
- 27 T Gabrijel Žal. Matere Božje, rd; Baldomir, sp
- 28 S PEPELNICA; Roman op; Hilarij, pp

Jaz sem glas vpijočega v puščavi. (Jn 1, 23)

Detajl freske iz 16. stol. (Marcello Fogolino) v Lanthierjevi palači

marec

sušec • 31 dni • oven

- Lune -
prvi krojec: 3. ob. 3.03
ščip: 9. ob 18.23
zadnji krojec: 16. ob 21.45
mlaj: 25. ob 2.21
- 1 Č Albin, šk; Antonina, mč
2 P Neža Praška, dv; Henrik, rd
3 S Kunigunda, cs; Marin, mč
4 N 1. postna nedelja; Kazimir, poljski kraljevič
Jezus zavrne skušnjavca (Lk 4, 1-13)
5 P Janez Jožef od Križa, rd; Hadrijan, mč
6 T Fridolin (Miroslav), op; Koleta (Nika), rd
7 S Perpetua in Felicita, mč; Gaudios (Veselko), šk
8 Č Janez od Boga, rd us; Beata, mč
9 P Frančiška Rimska, vd; Gregor iz Nise, šk c.uč
10 S 40 mučencev iz Sebaste; Makarij, mč
11 N 2. postna ned.; Sofronij, šk; Konstantin, sp
Jezus se med molitvijo spremeni (Lk 9, 28b-36)
12 P Doroteja (Dora), mč; Maksimiljan, mč
13 T Teodora (Božidara), mč; Nikefor, šk
14 S Matilda, kr; Florentina, op
15 Č Klemen (Milko) Dvoržak, rd
16 P Hilarij, šk mč, in Tacijan, dk mč; Herbert, šk
17 S Patrik (Patricij), irski šk; Jedert (Jerica), dv
18 N 3. postna ned.; Ciril Jeruzalemski, šk c. uč; Edvard, mč
Pokora odvzame božjo kazen (Lk 13, 1-9)
19 P JOŽEF, MOŽ DEVICE MARIJE IN JEZUSOV REDNIK
20 T Klavdija in tov. mč; Kutbert, šk; Martin iz Brage, šk
21 S Nikolaj iz Flüe, pšč; Filemon, mč
22 Č Lea, sp; Zaharija, pp
23 P Turibij, šk; Frumencij (Žitko), mč
24 S Dionizij Palestinski, mč; Katarina Šved., rd
25 N 4. postna ned.; Dizma, desni razbojnik
Izgubljeni sin se vrne k Očetu (Lk 15, 1-3.11-32)
26 P GOSPODOVO OZNANJENJE MARIJI; Ludgar, šk; Lara Krimska, mč
27 T Lidija, mč; Rupert Salzburški, šk
28 S Bojan, kn mč; Sikst III., pp
29 Č Bertold, rd; Ciril, dk
30 P Amadej Savojski, kn; Janez Klimak, op
31 S Modest Gosposvetski, šk; Gvido, op

Ti si Simon, Jonov sin, imenoval se boš Kefa, kar pomeni Peter (Skala). (Jn 1, 42)

Travnik, baročna cerkev sv. Ignacija, zgrajena med l. 1654 in 1723

april

mali traven • 30 dni • bik

- Luno-** 1 N **5. postna ned.; Hugo, šk; Venancij, šk mč**
Grešnik ne sme obsojati grešnika (Lk 8, 1-11)
- prvikrojec:** 2 P Frančišek Paolski, rd us; Marija Egipčanska, sp
1. ob 11.49 3 T Sikst I., pp; Rihard, šk; Agapa, mč
- ščip:** 4 S Izidor Seviljski, šk; Platon, op
8. ob 4.22 5 Č Vincenc Ferrer, dh; Julijana, rd
- zodnjkrojec:** 6 P Irenej Sirmijski, šk; Marcelin, mč
15. ob 16.31 7 S Janez de la Salle, rd us; Herman Jožef, rd
- mlnj:** 8 N **6. postna - Cvetna nedelja; Albert, šk mč; Valter, op**
Trpljenje našega Gospoda Jezusa Kristusa (Lk 22, 14-71; 23.1-56)
23. ob 16.26 9 P Marija Klopajeva, sv. ž Tomaž Tolen., mč
- prvikrojec:** 10 T Ezekijel, pr; Mihael Svetniški, rd
30. ob 18.08 11 S Stanislav, šk mč; Germana G., rd
- 12 Č VELIKI ČETRTEK; Zeno, šk; Julij, pp
- 13 P VELIKI PETEK; Martin I., pp; Hermenegild, mč; Ida, sp
- 14 S VELIKA SOBOTA; Valerijan in tov., mč; Lidvina, dv
- 15 N **VELIKA NOČ - GOSPODOVO VSTAJENJE; Milena, kg**
Potrebno je bilo, da je Kristus vstal od mrtvih (Jn 20, 1-9)
- 16 P VELIKONOČNI PONEDELJEK; Bernardka Lurška, dv
- 17 T Rudolf, mč; Fortunat, mč; Kateri Tekakwitha, dv
- 18 S Eleuterij Ilirski, mč; Aplonij, mč
- 19 Č Leon IX., pp; Ema, rd
- 20 P Teotim, šk; Hilda, dv; Sulpicij, mč
- 21 S Anzelm, šk c. uč; Konrad iz Parzhama, rd
- 22 N **2. velikonočna ned. - bela; ned. Božjega Usmiljenja**
Čez osem dni je prišel Jezus (Jn 20, 19-31)
- 23 P Jurij, mč; Adalbert (Vojteh), šk mč
- 24 T Fidelis (Zvesti) Sigmarinški, dh mč; Honorij, šk
- 25 S Marko, ev; Ermin, šk mč; DRŽAVNI PRAZNIK
- 26 Č Mati dobrega sveta; Pashazij, op
- 27 P Cita, dv; Hozana Kotorska, dv
- 28 S Peter Chanel, dh mč; Ludvik M. Grignon de M., dh
- 29 N **3. velikonočna ned. Katarina Sienska, dv c. uč**
Jezus da apostolom jesti (Jn 21, 1-19)
- 30 P Pij V., pp; Jožef Cottolengo, rd us

Ako se kdo iznova ne rodi, ne more videti božjega kraljestva. (Jn 3,3)

Pevmski most v 17. stol. (reprod. iz Zgodovine Slovencev, CZ)

maj

veliki traven • 31 dni • dvojčka

Lune-šcip:

7. ob 14.53

zadnji krojec:

15. ob 11.11

miloj:

23. ob 3.46

prvi krojec:

29. ob 23.09

- 1 T **Jožef Delavec - mednarodni praznik dela**
- 2 S Atanazij, šk c. uč
- 3 Č Filip (Zdenko) in Jakob ml., ap
- 4 P Florijan (Cvetko), mč; Lazar Tržaški, mč
- 5 S Gotard, šk; Angel, mč
- 6 N **4. velikonočna ned.; Dominik Savio, dijak; Evodij, šk**
Dobri pastir daje večno življenje (Jn 10, 27-30)
- 7 P Gizela, op; Flavij, mč
- 8 T Viktor Milanski, mč; Dezider (Željko), šk
- 9 S Herma, učenec ap Pavla; Pahomij, op
- 10 Č Antonin, šk; Trsatska Mati božja
- 11 P Mamert, šk; Sigismund (Žiga), kr
- 12 S Leopold Bogdan Mandič, rd; Pankracij, mč
- 13 N **5. velikonočna ned.; Marija Mazzarello, rd; Servacij, šk**
Nova zapoved medsebojne ljubezni (Jn 13, 31-33a, 34-35)
- 14 P Matija, ap; Bonifacij, mč; Justina, mč
- 15 T Zofija (Sonja), mč; Izidor, km
- 16 S Janez Nepomuk, dh mč; Ubald, šk
- 17 Č Pashal Baylon, rd; Jošt, op
- 18 P Janez I., pp mč; Erik, kr
- 19 S Peter Celestin, rd; Ivo, dh
- 20 N **6. velikonočna ned.; Bernardin Sienski, rd; Plavtila, sp**
Sveti Duh nas uči evangelij (Jn 14, 23-29)
- 21 P Krispin, rd; Evtihij, mč
- 22 T Rita (Rijeta) Kasijska, rd; Renata, sp
- 23 S Leon Rostovski, šk; Ivana Antida, rd
- 24 Č **MARIJA POMOČNICA KRISTJANOV; Socerb Tržaški, mč**
- 25 P Beda Častitljivi, dh c. uč; Gregor VII., pp
- 26 S Filip Neri, dh; Lambert de Vence, šk
- 27 N **GOSPODOV VNEBOHOD; Avguštin Canterburyški, šk; Julij, mč**
Jezus blagoslavlja apostole in gre v nebo (Lk 24, 46-53)
- 28 P German Pariški, šk; Bernard Menth., dh
- 29 T Teodozija, dv; Maksim Emonski, šk
- 30 S Kancijan in tov., oglejski mč
- 31 Č **MARIJINO OBISKANJE; Petronila, dv**

Nova zapoved vam dam, da se ljubite med seboj. (Jn 13, 34)

Cerkev sv. Ivana Krstnika, zgrajena med l. 1578 in 1590, posvečena l. 1593

junij

rožnik • 30 dni • rak

- Luna - ščip:**
6. ob 2.39
- zadnji krojec:**
14. ob 4.28
- mlaj:**
21. ob 12.58
- prvi krojec:**
28. ob 4.20
- 1 P Justin, mč; Klavdij, op
 - 2 S Marcellin in Peter, mč; Erazem, šk mč
 - 3 N **BINKOŠTI - Prihod Sv. Duha; Karel Lwanga in ugandski mč**
Jezus pošilja apostole in jim daje Svetega Duha (Jn 20, 19-23)
 - 4 P Frančišek Carracciolo, rd us; Kvirin, šk mč
 - 5 T Bonifacij, šk mč; Svetko, mč; Igor, kn
 - 6 S Bertrand Oglejski, šk; Norbert, šk
 - 7 Č Prvi mučenci tržaške Cerkve; Robert, op
 - 8 P Medard, šk; Viljem, šk
 - 9 S Efrem Sirski, dk c. uč; Primož in Felicijan, mč
 - 10 N **SVETA TROJICA; Bogumil, šk; Janez Dominici, šk**
Duh oznanja, kar ima Sin od Očeta (Jn 16, 12-15)
 - 11 P Barnaba, ap; Feliks in Fortunat, mč
 - 12 T Janez Fak., rd; Adela, dv
 - 13 S Anton Padovanski, rd c. uč; Trifil, šk
 - 14 Č Elizej, pr; Valerij, mč
 - 15 P Vid (Vitomir), mč; Prot, oglej. šk
 - 16 S Gvido Kortonski, rd; Beno, šk
 - 17 N **SV. REŠNJE TELO IN KRI GOSPODOVA; Gregor Barbarigo, šk**
Vsi so jedli in se nasitili (Lk 9, 11b-17)
 - 18 P Marcellijan in Marko, mč; Marina, dv
 - 19 T Romuald, op; Nazarij, šk
 - 20 S Silverij I., pp mč; Mihelina, sp
 - 21 Č Alojzij (Vekoslav) Gonzaga, rd
 - 22 P JEZUSOVO PRESVETO SRCE; Niceta, oglej. šk
 - 23 S BREZMADEŽNO MARIJINO SRCE; Jožef Cafasso, dh
 - 24 N **12. nav. ned.; Rojstvo Janeza Krstnika**
Janez je njegovo ime (Lk 1, 57-66.80)
 - 25 P Eleonora, kr; Doroteja, dv
 - 26 T Vigilij (Stojan), šk; Janez in Pavel, mč
 - 27 S Ema Krška, kg; Ladislav, kr
 - 28 Č Irenej (Hotimir), šk mč
 - 29 P PETER IN PAVEL, prvaka apostolov
 - 30 S Prvi mučenci rimske Cerkve; Emilijana, mč

1234. letnica. In ne daj, da pademo v skušnjava. (Mt 6, 33)

Pot na grad z mestno hišo iz l. 1572 (slika iz začetka 20. stoletja)

julij

mali srpan • 31 dni • lev

Lone - ščip:

5. ob 16.04

zadnji krajec:

13. ob 19.45

mloj:

20. ob 20.44

prvi krajec:

27. ob

11.08

- 1 N **13. nav. ned.; Teobald (Bogoslav), pšč Estera, sv ž**
Jezusove zahteve do učencev (Lk 9, 51-62)
- 2 P Oton Bamberški, šk; Vital (Živko), mč
- 3 T Tomaž, ap; Heliodor, šk
- 4 S Urh, šk; Elizabeta Portugalska, kr
- 5 Č Ciril in Metod, ap (v slov. šk.); Anton M., dh;
- 6 P Marija Goretti, dv mč; Bogomila, sp
- 7 S Izaija, pr; Vilibald, šk
- 8 N **14. nav. ned.; Kilijan, šk mč; Prokop, mč**
Kristusovi učenci prinašajo mir. (Lk 10, 1-12, 17-20)
- 9 P Veronika Giuliani, op; Gorkumski mč
- 10 T Amalija (Ljuba), rd; Pij I., pp mč
- 11 S Benedikt, op; Olga Kijevska, kg
- 12 Č Mohor, šk, in Fortunat, dk, mučenca
- 13 P Henrik II. (Hinko), kr; Evgen, šk
- 14 S Kamil de Lellis, dh; Frančišek Solan, rd
- 15 N **15. nav. ned.; Bonaventura, šk, c. uč; Vladimir Kijevski, kn**
Kdo je moj bližnji? (Lk 10, 25-37)
- 16 P Karmelska Mati Božja; Elvira, op
- 17 T Aleš (Aleksij), sp; Marcelina, dv
- 18 S Friderik (Miroslav), šk mč; Arnold, šk
- 19 Č Avrea (Zlatka), dv; Arsen, dk pšč
- 20 P Marjeta Antiohijska, dv mč; Elija, pr
- 21 S Lovrenc iz Brindisija, dh; Danijel, pr
- 22 N **16. nav. ned.; Marija Magdalena (Magda, Majda), sp**
Marta sprejme Jezusa (Lk 10, 38-42)
- 23 P Brigita Švedska, rd; Apolinarij, šk mč
- 24 T Krištof, mč; Kristina, mč; Boris in Gleb, kn mč
- 25 S Jakob, st. ap; Olimpija, vd
- 26 Č Joahim in Ana, starša Device Marije
- 27 P Kliment Ohridski, Gorazd, Sava, Naum, Angelar, šk in op
- 28 S Viktor (Zmago) I., pp; Samson (Samo), šk
- 29 N **17. nav. ned.; Marta iz Betanije, sv ž; Olaf, kr**
Jezus obljublja uslišanje vztrajne molitve (Lk 11, 1-13)
- 30 P Peter Krizolog, šk c. uč
- 31 T Ignacij Lojolski, rd us; Helena Švedska, mč

Nebeško kraljestvo je podobno gorčičnemu zrnu. (Mt 13,31)

Motiv iz ul. Formica (iz leta 1689)

avgust

veliki srpan • 31 dni • devica

- Lune-
ščip:
4. ob 6.56
zodnji krojci:
12. ob 8.53
mlaj:
19. ob 3.55
prvi krojci:
25. ob 20.55
- 1 S Alfonz de Liguori, šk c. uč; Makabejski bratje, mč
2 Č Evzebij iz Vercellija, šk; Štefan I., pp
3 P Lidija, sv ž; Avguštin Kazotič, šk
4 S Janez M. Vianney, dh
5 N **18. nav. ned.; Marija Snežna (Nives); Ožbalt, kr**
Jezus svari pred lakomnostjo (Lk 12, 13-21)
6 P JEZUSOVA SPREMEMITEV NA GORI (Lk 9, 28b-36)
7 T Sikst II., pp in tov. mč; Kajetan, dh
8 S Dominik (Nedeljko), rd us; Ciriak, mč
9 Č Peter Faber, rd; Edith Stein, rd mč; Roman, mč
10 P Lovrenc, dk mč; Asterija (Zvezdana), mč
11 S Klara (Jasna), dv; Tiburcij in Suzana, mč
12 N **19. nav. ned.; Hilarija, mč; Inocenc XI., pp**
Vedno moramo biti pripravljeni (Lk 12, 32-48)
13 P Poncijan, pp, in Hipolit, dh, mučenca
14 T Maksimilijan Kolbe, rd mč; Evzebij, dh
15 S **MARIJINO VNEBOVZETJE; Tarcizij, mč**
Bog povišuje nizke (Lk 1, 39-56)
16 Č Rok, sp; Štefan Ogrski, kr
17 P Hijacint Poljski, rd; Liberat (Svobodan), op mč
18 S Helena (Jelka, Alenka), cs; Agapit, mč
19 N **20. nav. ned.; Janez Eudes, rd us; Boleslav, mč**
Za Jezusa se je treba odločiti (12, 49-53)
20 P Bernard, op c. uč; Samuel, pr
21 T Pij X., pp; Sidonij (Zdenko), šk
22 S DEVICA MARIJA KRALJICA; Sigfrid (Zmago), op
23 Č Roza iz Lime, dv; Filip Benizzi, dh
24 P Jernej (Bartolomej), ap; Emilija de Vialar, rd
25 S Ludvik IX., kr; Jožef Kalasanc, rd
26 N **21. nav. ned.; Rufin, šk; Ivana E. Bichier, rd us**
Jezus je odrešenik vseh ljudi (Lk 13, 22-30)
27 P Monika, mati sv. Avguština, Cezarij, šk
28 T Avguštin, šk c. uč; Pelagij, mč
29 S Mučeništvo Janeza Krstnika; Sabina, mč
30 Č Feliks (Srečko), mč; Gavdencija, mč
31 P Rajmund (Rajko) Nonat, rd; Pavlin, šk

Česar je polno srce, govore usta. (Lk 6, 45)

Poslopje Trgovskega doma (Maks Fabiani 1903) na Korzu

september

kimavec • 30 dni • tehtnica

- Lune - ščip: 1 S Egidij (Tilen), op; Verena, dv
2. ob 22.43 ② 2 N **22. nav. ned.; Maksima, mč; Emerik, kr**
Kdor se poni uje, bo povišan (Lk 14, 1, 7-14)
- zadnji krajec: 3 P Gregor Veliki, pp c. uč; Mansvet, šk
10. ob 20.00 4 T Rozalija (Zalka), dv; Ida, sp
- miloj: 5 S Lovrenc Giustiniani, šk; Viktorin, šk mč
17. ob 11.27 6 Č Petronij, šk; Evelina, mč
- prvi krajec: 7 P Regina, dv mč; Bronislava, rd; Barbanska Mati Božja
24. ob 10.31 8 S ROJSTVO DEVICE MARIJE; Hadrijan, mč
- 9 N **23. nav. ned.; Peter Klaver, rd; Dorotej in Gorgonij, mč**
Odpoved prinaša svobodo (14, 25-33)
- ⑥ 10 P Nikolaj Tolentinski, sp; Pulherija, cs
- 11 T Emilijan (Milko, Milan), šk; Nada, sp
- 12 S Gvido, sp; Tacijan (Tihomil), mč
- 13 Č Janez Krizostom (Zlatousti), šk c. uč
- 14 P POVIŠANJE SV. KRIŽA; Notburga, dv
- 15 S ŽALOSTNA MATI BOŽJA (Dolores); Melita, mč
- 16 N **24. nav. ned.; Kornelij, pp mč, in Ciprijan, šk mč; Ljudmila, kg**
Veselje v nebesih zaradi spreobrnjenja grešnikov (Lk 15, 1-32)
- ⑦ 17 P Roberto Bellarmino, šk c. uč; Lambert, šk mč
- 18 T Jožef Kupertinski, dh; Irena, mč
- 19 S Januarij, šk mč; Teodor (Božidar), šk
- 20 Č Andrej Kim, dh in Korejski mučenci
- 21 P Matej (Matevž), ap ev; Jona, pr
- 22 S Tomaž Villanovski, šk; Mavricij in tov. mč
- 23 N **25. nav. ned.; Lin, pp; bl. Pij iz Pietrelcine, rd**
Izbira med Bogom in bogastvom (Lk 16, 1-13)
- ⑧ 24 P Marija Devica, rešiteljica jetnikov; bl. Anton M. Slomšek, šk
- 25 T Avrelija (Zlata), dv; Sergij Radoneški, op
- 26 S Kozma in Damijan, mč; Nil, op
- 27 Č Vincencij Pavelski, rd us; Hiltruda, dv
- 28 P Veneslav (Vaclav), kn mč; Lavrencij Riuz in jap. mč
- 29 S Mihael, Gabrijel, Rafael, nadangeli
- 30 N **26. nav. ned.; Hieronim, dh c. uč; Zofija, sp**
V večnosti ima vse drugačno vrednost (Lk 16, 19-31)

Ako rečemo, da nimamo greha, sami sebe varamo. (1 Jn 1,8)

Neptunov vodnjak na Travniku, zgrajen l. 1756 po načrtu arh. Nikolaja Pacassija

oktober

vinotok • 31 dni • škorpion

Lune - štíp:

2. ob 14.49

zadnji krojec:

8. ob 5.20

mloj:

16. ob 20.23

prvi krojec:

24. ob 3.58

- 1 P Terezija Deteta Jezusa, dv c. uč
- 2 T Angeli varuhi; Teofil (Bogoljub), sp
- 3 S Kandit (Žarko), mč; Evald, mč
- 4 Č Frančišek Asiški, rd us; Petronij, šk
- 5 P Marcelin, šk; Faustyna Kowalska, rd
- 6 S Bruno, rd us; Renato, šk
- 7 N **27. nav. ned.; Rožnovenska Mati Božja; Marko I., pp**
Prosimo za močno vero (Lk 17, 5-10)
- 8 P Sergij Tržaški, mč; Demetrij Sol., mč
- 9 T Dioniz, šk in tov. mč; Janez Leonardi, dh
- 10 S Frančišek Borgia, rd; Hugolin, mč
- 11 Č German, šk; Aleksander Sauli, šk
- 12 P Maksimilijan Celjski, šk; Serafin, rd
- 13 S Edvard, kr; Koloman, mč
- 14 N **28. nav. ned.; Kalist I., pp mč; Gaudencij (Veselko), šk**
Pohvala hvaležnega ozdravljenca (Lk 17, 11-19)
- 15 P Terezija Velika Avilska, rd c. uč
- 16 T Hedvika, rd; Marjeta M. Alakok, dv
- 17 S Ignacij Antiohijski, šk mč; Viktor, šk
- 18 Č Luka, ev; Julijan, pšč
- 19 P Izak Jogues in kanadski mč; Pavel od Križa, dh
- 20 S Vendelin, op; Irena (Miroslava), mč
- 21 N **29. nav. ned.; Uršula, dv mč; Celina, sp**
Bog pomaga do pravice (Lk 18, 1-8)
- 22 P Marija Saloma, sv ž; Bertilda, rd
- 23 T Janez Kapistran, rd; Severin, mč
- 24 S Anton M. Claret, rd us; Martin, op
- 25 Č Krizant in Darija, mč; Krišpin, šk mč
- 26 P Lucijan, mč; Florij, mč
- 27 S Sabina Avilska, mč; Vincenc, mč
- 28 N **30. nav. ned.; Simon in Juda Tadej, ap; Cirila, dv mč**
Bog odpušča skesanemu grešniku (Lk 18, 9-14)
- 29 P Mihael Rua, rd; Narcis, šk
- 30 T Marcel, mč; Alfonz Rodriguez, rd
- 31 S Volbenek, šk; Kvintin, mč

Moje kraljestvo ni od tega sveta. (Jn 18, 36)

Stolni trg, danes Piazza Cavour

november
listopad • 30 dni • strelec

listopad • 30 dni • strelec

June - Sep:

1 Č VSI SVETI

Veliko je plačilo v nebesih (Mt 5, 1-12a)

1. ob 6.41

2 P SPOMIN VSEH VERNIH RAINIH

rodni krujec:

3 S Just Tržaški, mč; Viktorin Ptuj., šk mč

8. ob 13.21

4 N 31. nav. ned.: Karel (Drago) Boromejski, šk

radio

Jezus vabi grešnike (Lk 19.1-10)

15. ob 7.40

5 P Zaharija in Elizabeta, starša J. Krstnika

prvi kralj

6 T Lenart (Narte), op; Sever, šk

23. ob 00.21

7 S Engelbert, šk; Ernest, mč

Schön

8 Č Deodat (Bogdan), pp; Bogomir (Mirko), šk

30. ob 21.49

9 P Posvetitev lateranske bazilike; Teodor (Božidar, Darko), mč

10 S Leon Veliki, pp c. uč; Andrej Avelinski, dh

11 N 32. nav. ned.; Martin (Davorin), šk; Menas, pšč

Bog daje večno življenje (Lk 20, 27-38)

12 P Jozafat Kunčevič, šk mč; Kunibert, šk

13 T Stanislav Kostka, rd; Bric, šk

14 S Nikolaj Tavelić, mč; Didak (Diego), rd

● 15 Č Albert Veliki, šk c. uč; Leopold, kn

16 P Marijeta Škotska, kr; Gertruda (Iedert, Ierica), rd

17 S Evfemija in Tekla, mč: Elizabeta Ogr., rd

18 N 33. nav. ned.; Posv. rim. bazilik Petra in Pavla; Abdiija, pr

Stanovitno čakajmo Kristusov prihod (Lk 21, 5-19)

19 P Neža Asiška, dv; Barlam, mč

20 T Edmund, kr mč; Feliks Valois, rd

21 S MARIJINO DAROVANJE (Marija od zdravja); Gelazij I., pp

22 Č Cecilija, mč; Maver, šk mč

23 ^P Klemen I., pp mč (Milivoj, Milko); Kolumban, op

24 S Andrej Dung-Lac in tov., vietnam. mč; Krizogon, mč

25 N JEZUS KRISTUS - KRALJ VESOLJSTVA; Katarina Aleks., dv mč

Desni razbojnik prosi za sprejem v Kristusovo kraljestvo (Lk 23,33-43)

26 P Leonard Portomavriški, rd; Silvo, op

27 T Valerijan Oglejski, šk; Virgil, šk

28 S Katarina Labourè, dv: Jakob Markijski, rd

29 Č Saturnin, mč; Radogost, šk

Ⓜ 30 P Andrej, ap; Justina, dv mč

V veri bódimo, ne v gledanju. (2 Kor 5,7)

Plošča na Travniku v spomin na usmrčene voditelje Tolminskega punta

december

gruden • 31 dni • kozorog

lune -

zodnjakrojec:

7. ob 20.52

mlaj:

14. ob 21.47

prvikrojec:

22. ob 21.56

ščip:

30. ob 11.41

- 1 S Eligij, šk; Natalija (Božena), sp
 2 N 1. adventna ned.; Kromacij, šk; Bibijana (Vivijana, Živka), dv mč
Jezus opominja, naj bomo pripravljeni (Mt 24, 37-44)
 3 P Frančišek Ksaver, rd; Kasijan, mč
 4 T Barbara, dv mč; Janez Damaščan, dh c. uč
 5 S Saba (Sava), op; Krispina, mč
 6 Č Nikolaj (Miklavž), šk; Apolinarij, mč
 7 P Ambrož, šk c. uč; Agaton, pp
 8 S BREZMADEŽNO SPOČETJE DEVICE MARIJE - BREZMADEŽNA
Zdrava, milosti polna, Gospod je s teboj (Lk 1, 26-38)
 9 N 2. adventna ned.; Valerija, mč; Peter Fourier, rd
Janez Krstnik nas kliče k spreobrnjenju (Mt 3, 1-12)
 10 P Loretska Mati božja; Melkijad, pp
 11 T Damaz I., pp; Danijel Stilit. pšč
 12 S Ivana Frančiška de Chantal, rd
 13 Č Lucija, dv mč; Otilija, op
 14 P Janez od Križa, dh c. uč; Dušan, šk
 15 S Kristina, dv; Marija K. di Rosa, rd us
 16 N 3. adventna ned.; Albina, dv mč; Adelhajde (Adela), cs
Janez Krstnik vprašuje o Kristusu (Mt 11, 2-11)
 17 P Lazar iz Betanije; Viviana, dv
 18 T Teotim in Baziljan, mč; Gracijan, šk
 19 S Urban V., pp; Favsta, sp
 20 Č Evgen in Makarij, mč; Dominik Siloški, op
 21 P Peter Kanizij, dh c. uč; Severin, šk
 22 S Demetrij Afriški (Mitja), mč; Francesca Cabrini, rd
 23 N 4. adventna ned.; Janez Kancij, dh; Viktorija, mč
Jezusova Mati je Davidovega rodu (Mt 1.18-24)
 24 P BOŽIČNA VIGILIJA - SVETI VEČER; PRASTARŠA ADAM IN EVA
 25 T BOŽIČ - GOSPODOVO ROJSTVO; Anastazija, mč
Beseda se je učlovečila in se naselila med nami (Jn, 1, 1-18)
 26 S Štefan, dk prvi mč
 27 Č Janez, ap ev; Fabiola, sp
 28 P Nedolžni otroci, mučenci
 29 S Tomaž Becket, šk mč; David, kr
 30 N SVETA DRUŽINA: Jezus, Marija, Jožef; Evgen, šk; Liberij, šk
Jožef po božji volji reši Sveto Družino (Mt 2,13-15. 19-23)
 31 P Silvester, pp; Melanija, op

Razodela se je namreč božja milost, ki prinaša zveličanje vsem ljudem. (Tit 2, 11)

leto 2001

- 19. DECEMBER 2000
- 23. KEIHAK 1717
- 6. TÉBETH 5761
- 5. CHAOUOUAL 1421

POMLAD
POLETJE
JESEN
ZIMA

1. JANUARJA NAŠEGA (GREGORIJANSKEGA) KOLEDARJA SE PRIČENJA NOVO STOLETJE IN TISOČLETJE. TA DAN JE

po julijanskem koledarju
po koptskem koledarju
po judovskem koledarju
po muslimanskem koledarju

ZAČETEK LETNIH ČASOV

20. marca ob 14.31
21. junija ob 8.38
23. septembra ob 0.05
21. decembra ob 20.22

SONČNA MRKA

21. JUNIJA bo mrk popoln. Viden bo v pasu, ki bo šel preko Atlantskega oceana, Angole, Zambije, Rodezije, Mozambika in Madagaskarja ter končal v Indijskem oceanu. Kot delen bo mrk viden v vzhodnem delu Južne Amerike, na Atlantskem oceanu, skoro v celi Afriki (izjema je le njen

severni del) ter zahodnem delu Indijskega oceana. Začetek ob 10.33, maksimum ob 13.04 in konec ob 15.34.

14. DECEMBRA bo mrk obročast. Viden bo v pasu, ki bo prešel Tihi ocean, Nikaraguo in Kostariko ter del Karibskega morja. Kot delen bo viden na Tihem oceanu, večjem delu Severne Amerike, v Srednji Ameriki in severnem delu Južne Amerike. Začetek ob 19.03, maksimum ob 21.52 in konec ob 0.41 po polnoči.

LUNINI MRKI

9. JANUARJA bo mrk popoln. Začetek ob 18.44, maksimum ob 21.21 in konec ob 23.58. Viden bo v Evropi, Aziji in Afriki ter deloma v Avstraliji.

5. JULIJA bo mrk delen. Začetek ob 13.11, maksimum ob 15.55 in konec ob 18.40. Viden bo v Avstraliji in delu Azije in Afrike
30. DECEMBRA bo mrk le polsenčen. Začetek ob 9.25, maksimum ob 11.29 in konec ob 13.33. Viden bo v Severni Ameriki in Aziji, deloma tudi v Južni Ameriki in Avstraliji.

NB Vsi podatki so v srednjeevropskem času. Ko je v veljavi poletna (legalna) ura, je treba prišteti eno uro.

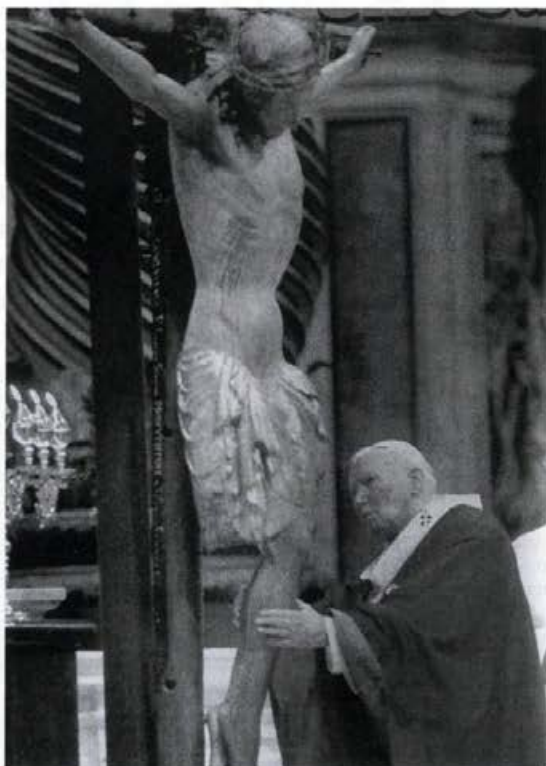
ASTRONOMSKE PODATKE ZBRAL
dr. Pavel Zlobec

JUBILEJNO LETO 2000 IN OČIŠČENJE SPOMINA

Jože Markuža

Papež Janez Pavel II. je v svoji napovedi o jubilejnem letu 2000 dne 29. novembra 1998 povabil vse verne kristjane, naj opravijo tim. očiščenje spomina: "To očiščenje zahteva od vseh pogum in ponižnost v priznanju napak, ki so jih storili tisti, ki so se imenovali ali se imenujejo kristjani."

O tej temi je pogumno spregovoril tržaški škof msgr. Evgen Ravignani in sicer v treh svojih javnih nastopih. Prvič na srečanju s časnikarji v dvorani Alessi tržaške sekcije Združenja časnikarjev ob prazniku časnikarjev, zavetniku časnikarjev sv. Frančiška Saleškega (31. januarja 2000). Drugič s svojim pismom na pepelnico sredo in tretjič s svojim posegom na okrogli mizi z naslovom *Italijani in Slovenci, dvoje samobitnih narodnosti v službi Trsta in Dežel*, ki je bila na Pomorski postaji v Trstu dne 19. junija 2000.

Papež Janez Pavel II. je kleče pred Križanim prosil odpuščanja za vse napake in pomanjkljivosti, ki so jih v vseh časih zagrešili tisti, ki so se imenovali ali se imenujejo kristjani.

TRST POTREBUJE OČIŠČENJE SPOMINA

Na srečanju s časnikarji je tudi dejal, da je očiščenje spomina je potrebno tudi za tržaško stvarnost, ki je v preteklosti, zlasti v polpretekli zgodovini, doživela marsikaj hudega, kar je pustilo rane, ki se še niso docela zacelile. V tem smislu je škof Ravignani pozval k zavesti trpljenja pripadnikov različnih krščanskih veroizpovedi zaradi ločevanja. Tako on prosi odpuščanja pravoslavne in evangeličanske kristjane za

ločitve iz preteklosti, pa tudi za marsikatero nerazumevanje pomena današnjega ekumenskega dialoga. Prav tako mora krščansko občestvo prositi odpuščanja pripadnike židovske vere zaradi malomarnosti, s katero so v preteklosti premnogi katoličani spremljali življenje in, kar je še huje, preganjanje krajevnih židovske skupnosti v času fašistične in nacistične strahovlade. Do holokavsta je prišlo tudi na Tržaškem.

Trst je tudi mesto, kjer živijo pripadniki različnih narodov. Ni mogoče podcenjevati ali spregledovati dejstva, da je po prvi svetovni vojni prišlo do preganjanja Slovencev in Hrvatov, njihovih duhovnikov in laikov, do prepovedi rabe slovenskega in hrvaškega jezika, kar še danes otežkoča odnose med pripadniki slovenskega in italijanskega naroda, čeprav tako eni kot drugi pripadajo isti veri in živijo v istem mestu. Tudi tu je potrebna sprava s priznanjem napak in krivic.

V Trstu, je še dejal škof Ravignani, živi mnogo Istranov in Dalmatincev, ki so morali oditi s svoje zemlje. To je rana, ki se še ni zacelila in mnoge še vedno boli. Ti ljudje so šli v begunstvo, da bi ohranili narodno identiteto, je dejal škof, a ne samo: šli so tudi, da bi ohranili krščansko vero, ki je režim, ki se je navdihoval ob marksistični in ateistični ideologiji, ni mogel tolerirati. Škof je omenil tudi mnoge žrtve tako med italijanskimi kot med slovenskimi in hrvaškimi duhovniki, ki so z mučeništvom plačali svojo zvestobo božjemu služenju. Tudi tu pa je treba premostiti razloge za grenkobo in zaprtost s prošnjo za odpuščanje in z odpuščanjem. V tem smislu bo 8. marca, na pepelnično sredo, v tržaški stolnici sv. Justa slovesno spokorno bogoslužje, pri katerem bodo škof in njegovi sobratje ponižno priznali krivde in prosili odpuščanja tiste, ki so jih z besedami, molkom, sodbami in obnašanjem žalili. Obenem bodo tudi odpustili tistim, ki bi nosili odgovornost za zapostavljanje, krivice in preganjanje na račun sinov Cerkve.

Škof je k očiščenju spomina pozval ne samo katoličane, ampak celotno tržaško skupnost, pri tem pa se je skliceval na izročilo njegovega predhodnika, msgr. Lovrenca Bellomija, o čigar škofovanju v Trstu je pred kratkim izšla knjiga.

DA BI OBLIČJE NAŠE CERKVE ODSEVALO SVETOST

Pastirskemu pismu na pepelnično sredo je škof msgr. Evgen Ravignani dal naslov *Očiščenje spomina* - da bi obličje naše Cerkve odsevalo svetost. Najprej navaja papeževo povabilo:

"Cerkve naj poklekne pred Bogom in naj prosi odpuščanja za pretekle in sedanje grehe svojih otrok... in kristjani, zavedajoč se globoke

vezi, ki povezuje med seboj vse ude Kristusovega mističnega telesa... naj prevzamejo nase pred Bogom in pred ljudmi, ki so jih žalili s svojim vedenjem, odgovornost za njihove prestopke" .

Nato tržaški škof vabi, da sami razmislimo in pogledamo vase ter posamič in skupno priznamo svoje napake ali krivde in zanje prosimo odpuščanja. Zgodovina posameznika se prepleta z zgodovino posameznih družin, skupnosti, mesta in Cerkve.

"Vsakdo izmed nas ima svojo osebno zgodovino. V njej bomo našli vero, ki je nismo živeli v vsej polnosti, življenjske odločitve, ki niso odgovarjale evangeliju, ljubosumno zagovarjanje lastnih interesov in brezbržnost ob trpljenju in stiskah mnogih, tudi prikrivanje krivic in zatiranja. Poleg tega bi našli še breme zamer ali užaljenosti, nepremaganih predsodkov, neodpuščenih žalitev. Priznati moramo, da je naše pomanjkljivo pričevanje za evangelij morda mnoge oddaljilo od tega, da bi se srečali s Kristusom in ga prosili odpuščanja.

Zgodovina naših družin: spomini na srečne dni ob veselju medsebojne povezanosti, na srečo ob rojstvu otroka, pa tudi na dneve žalosti, ko so nerazumevanje, hladnost, odtujenost spodrinili ljubezen, zaradi česar se je razdalja med zakoncema stopnjevala med vse do ločitve. Pri tem ni bilo več prostora za spravo in za ponovni ljubeči objem. Nekaterim je ostala grenkoba v srcu, da niso bili dovolj velikodušno odprti za dar življenja ali da ga morda niso sprejeli, kot tudi, da niso odgovorno in potrpežljivo spremljali otroke pri njih dozorevanju in pri njihovih odločitvah, ki naj bi bile usmerjene k resničnim vrednotam njihove prihodnosti. V vsem tem je treba priznati lastno krivdo ter prositi za odpuščanje in ga drugim podariti.

Zgodovina naših krščanskih skupnosti nam odkriva dar vere, ki smo jo prejeli in po njej živimo. Nismo se vedno potrudili, da bi ta vera v nas postala vedno bolj osebna in močna v soočanju z Božjo besedo in vsakodnevni življenjem. Ni bila vedno prepričljiva, ker ni bila združena z dobrodelnostjo. V nas ostaja žalost zaradi nekaterih razprtij, ki nam

Msgr. Ravignani na srečanju s časnikarji v Trstu 31.1.2000

preprečujejo, da bi živeli v medsebojnem bratstvu in občestvu; žalosti nas, da nismo vedno pristrčno sprejemali tiste, ki so prihajali k nam, da bi našli odgovor na iskano resnico in toplino ljubezni, prav tako, da nismo usmerili svojih pastoralnih izbir na potrebe malih in ubogih, odrinjenih in osamelih. To naše pomanjkljivo pričevanje za evangelij je morda mnoge oddaljilo, mnoge pa še zadržuje daleč od zaželenega srečanja z Gospodom. Ko to priznavamo, že prosimo za odpuščanje.

Zgodovina naše domovine in našega mesta je pogosto bila zgodovina žalostnih dogajanj, ki so ponižala dostojanstvo človeške osebe in s trpljenjem in jokom zaznamovala tek naših let. Ideologije in totalitarni režimi, ki so šli tod mimo, so zapustili za seboj globoko rano v srcih naših ljudi. Pretresli so sožitje med narodi različnih jezikov, kultur in ver, ki je bilo poprej mirno in vedro. Veliko je takih, ki so doživeli krivično prepoved uporabe lastnega materinega jezika, ponižanje lastne kulture, ovir in prepreke zaradi zvestobe lastnim verskim tradicijam. Marsikdo je bil tudi preganjan, deportiran in umorjen zaradi rasne mržnje. Med nami so tudi taki, ki so morali zapustiti lastne domove, grobove rajnih na ozemlju, ki ni bilo več njihovo in niso bili sprejeti, kot so pričakovali in kot bi si zaslužili. Razumljivo je, da so vse to še odprte rane, ki se niso zacelile.

Opisana zgodovina se prepleta z zgodovino naše Cerkve. Pri tem mislim na škofo, ki so jo vodili v težkih in hudih časih, na njihovo pogumno obrambo slabotnih pred nadutostjo močnih, na čase, ko so se znali odločno postaviti na stran tistega, ki se mu je godila krivica; mislim tudi na njihovo veliko dobroto do tistih, ki so vse izgubili in bi lahko zgubili še zadnjo trohico upanja. Zgodovinski spomin naše Cerkve odlikuje delo teh pastirjev kot tudi duhovnikov, redovnikov in laikov, ki so se z njimi trudili, da se ponovno vrnejo časi resnice in pravice, razumevanja in ljubezni. Želel bi, da bi naša Cerkev v Kristusovi krvi izmila krivde tistih sinov, ki so zaradi človeške slabosti ravnali drugače. Dejstvo je, da se tudi v naši krščanski skupnosti nismo vedno sprejemali, spoštovali drug drugega med osebami različnega jezika in kulture, nismo se vsi zavzeli za preganjane in zatirane, nismo vedno dvignili glasu, da bi pokazali na diskriminacije in preganjanja in nismo pričevali za ljubezen.

Tudi to so strani naše zgodovine, ki jih ne moremo izbrisati. Izročiti jih moramo spominu očiščenja in s tem preprečiti, da bi sovraštvo in nasilje še kdaj trosila trpljenje in smrt. To bo mogoče, če bomo ponižno priznali napake in krivde preteklosti in po odpuščanju, ki ga bomo ponudili in sprejeli, bodo naše roke odprte za bratski sprejem".

ITALIJANI IN SLOVENCİ, DVOJE SAMOBITNIH NARODNOSTI

Velik odmev pa je imel poseg škofa Evgena Ravignanija na Pomorski postaji dne 19. junija 2000, kjer so govorili o odnosih med Slovenci in Italijani v preteklosti in sedanjosti. Njegov govor objavljamo v celoti:

"V tem večglasnem razgovoru se vam je zdela primerna tudi beseda škofa katoliške Cerkve, ki živi v Trstu. Za to pozornost se vam prisrčno zahvaljujem.

Moj poseg nima političnega značaja in se ne izraža v pravni govoriči, čeprav je tudi le-ta potrebna, ko gre za priznanje pravic in določitev dolžnosti, ki naj omogočijo in nato udejanijo urejeno družbeno življenje.

Moje besede izpostavljajo le moralno vrednoto, ki pripada mojemu osebnemu prepričanju ter je obenem izraz stalnega cerkvenega nauka. Njenega pomena vsekakor ne gre podcenjevati in zanemarjati, vsaj tako sam menim.

To naše srečanje želi dati poudarek občuteni želji, da se predlog o zakonski zaščiti slovenske manjšine že skoraj odobri in udejani. To je tudi moja želja. A oprostite mi, če vam rečem, da si ravno tako želim in mi je pri srcu, da se med državljani italijanskega in slovenskega jezika vedno bolj uveljavi kultura medsebojnega spoštovanja, sprejetja, razumevanja in, če je treba, tudi sprave, saj to je pravi predpogoj ne le za sprejetje zaščitnega zakona, marveč tudi za njegovo moralno priznanje in dejansko uveljavljanje.

1. Globoko sem prepričan, da so osnovne pravice vpisane v samo človekovo naravo in ne izvirajo iz kakega zakona, še manj pa iz kake državne koncesije, seveda zadobiti morajo pravno obliko, ki jim lahko zagotovi upoštevanje in svobodno izvajanje. Vendar to so in bodo ostale pravice, ki jih država le priznava, ne pa podeljuje.

Med prirojene pravice človeške osebe spada pravica do uporabe materinega jezika, ki je duša nekega naroda in izpričuje njegovo istovetnost; pravica, da lahko človek živi na svoji zemlji; pravica, da lahko pospešuje vrednote lastne kulture, ki so se izoblikovale vzdolž zgodovine; pravica, da se njegova kultura dialoško srečuje z drugimi v pluralističnem vzdušju, tako da postanejo srečanja in izmenjave posrečena priložnost za medsebojno duhovno bogatitev.

V Trstu in v naši deželi že stoletja živijo drugi ob drugih Italijani in Slovenci, pa še drugi z drugačnim jezikom. Verujem - in v tem nisem sam -, da so pogoj za mirno sobivanje absolutno upoštevanje kulturne istovetnosti drugega, pripravljenost za medsebojno spoznavanje ter iskreno spoštovanje. Ko bi se drug drugemu in vase zapirali, bi s tem

zagotovo ne utrdili svoje kulture in svoje prisotnosti. Ravno nasprotno, le s soočenjem se kultura in prisotnost ojačita in zadobita pomen v življenju neke družbe.

V tem prepričanju me potrjujejo tudi besede, ki jih je sv. oče zapisal v poslanici za novo leto 1989 in jih je Komisija *Pravičnost in mir* tržaške škofije pred nedavnim priklicala v spomin: "Dolžnost sprejetja in varovanja drugačnosti ne pripada le državi, marveč tudi skupinam civilne družbe. Vsaka oseba, kot članica edine človeške družine, mora razumeti in spoštovati vrednoto medčloveške drugačnosti in jo usmerjati v skupno dobro. Le kdor si želi dojeti in spoznati kulturno dediščino manjšin, s katerimi prihaja v stik, bo lahko zmagoval drže, sad predsodkov, ki ovirajo zdrave družbene odnose. Država vsekakor lahko igra važno vlogo že s tem, da pospešuje kulturne pobude in izmenjave, ki olajšujejo medsebojno razumevanje, pa tudi da razvija takšne vzgojne programe, ki bodo v mladih budili čut za spoštovanje drugih in obenem za odklon vsakovrstnih predsodkov..." (Janez Pavel II., *Poslanica za dan miru*, 1. januarja 1989).

Naša naloga je, da obudimo oz. ponovno obudimo zavest, da vsako poniževanje kulturne istovetnosti nujno obubožuje vso družbo. Zato moramo pospeševati med nami, zlasti pri mladih, novo miselnost, ki bo znala z razgovorom odkrivati vrednote, ki jih sogovornik s svojim jezikom in svojo kulturo razodeva in črpa iz zakladnice, ki jo vsak narod posreduje. Le tako bomo lahko skupaj gradili svobodno in pravično družbo.

2. Ne bi rad pozabil nečesa. Za nami je nelahka zgodovina, zgodovina krivic, trpljenja, zlobe, žalosti. V srcih tolikih Italijanov in Slovencev še domujejo razlogi, ki vzbujajo bridkost in nagonsko nastrojenost drugega proti drugemu, za kar se je bilo zgodilo. Na srečanju z novinarji 31. januarja letošnjega leta, kakor tudi v pismu z dne 8. marca sem prosil za "očiščenje spomina". To vprašanje je zadobilo prostor tudi v *Pastoralnih dnevih*, to je 3. in 4. junija letos. Očiščenje spomina nikakor ne zahteva, da tragično s trpljenjem zaznamovano preteklost predamo pozabi. Ravno nasprotno, ne smemo je pozabiti, kajti očistiti spomin ne pomeni izbrisati zločinov, ki so in bodo vedno takšni ostali; niti ne pomeni izgovoriti odveze, ki bi duhovno in ceneno razbremenila tiste, ki so se s temi zločini umazali.

Očiščevanje spomina vsebuje velikodušni napor, da najprej priznamo, da smo zaradi tistih dogodkov, čeprav različno glede na čas in način, vsi trpeli, tako Slovenci kakor Italijani. Trpljenje pa, ki ga je nekdo doživel, kliče po globokem spoštovanju. "Nekdo je trpel zaradi prepovedi uporabe lastnega jezika, drugi zaradi ponižanja la-

stne kulture, spet drugi zaradi zanikanja pravice do zvestobe lastnim verskim izročilom... Marsikdo je bil odpeljan in ubit. ... Drugi je moral zapustiti svoj dom in svoje rajne v zemlji, ki ni več njegova" (*Očiščenje spomina*).

Očistiti spomin pomeni pripoznati, da ne moremo kratkomalo naprtiti nekemu narodu krivde, za katero so bili odgovorni le nekateri režimi in ljudje, ki so s teptanjem osnovnih človekovih pravic in z nasiljem nalagali bolečo odpoved lastnemu jeziku, lastni narodni istovetnosti, lastni veri. To so bila leta hudobije, ki so pustila za seboj sledi grenke žalosti, tako da njihov spomin še danes vzbuja nezaupanje, zadržke in strahove.

Očistiti spomin pomeni truditi se, da se v pravičnosti odkrije resnica in se v ljubezni ponovno vzpostavi sožitje, ki naj bo odprto in miroljubno, vedro in prijateljsko, spoštljivo in lojalno. To je naloga, ki jo moramo vsi, tako Italijani kakor Slovenci, odgovorno prevzeti, da bo mir zaznamoval prihodnost našega mesta.

3. Kdor me pozna, ve, da le težko uporabljam izraz "manjšina". Zares ga ne maram, pa ne samo zato, ker je družbeno-političen izraz, marveč zato, ker pravica ne izvira iz števila, temveč iz neodtujljive vrednote človeške osebe; nato pa, ker vedno mislim, da smo kristjani, člani iste Cerkve, čeprav govorimo različne jezike. Zakaj bi se morali deliti in ne ljubiti? Končno mislim tudi, ker smo prebivalci istega mesta, ker živimo na isti zemlji. Kako bi se mogli ignorirati in se zakopavati v okope predsodkov in zaprtosti?

Prosim, da mi oprostite, če sem v svojem posegu odkazal večji prostor moralnemu razmišljanju kakor vprašanju, ki je bilo postavljeno v središče tega srečanja. Zagotovo nisem imel namena zanikati, da mora država nastopiti z modrim in uravnovešenim zakonskim ukrepom, ker se pač mora ozirati na pravice in dolžnosti vseh, da zagotovi in dejavno uveljavi pravico neke manjšine ne le, da je to, kar je, marveč da takšna tudi ostane. Še več, to imam za dolžnost, kateri se demokratična ustanova ne more in ne sme odtegniti. Vsako odlaganje, ki bi ne bilo opravičeno s skrbjo, da se zaščitni zakon zboljša, oz. postane pravičnejši, ne pa zaradi rokov kakih drugih parlamentarnih dejavnosti, je neopravičljivo. Zato upravičeno pričakujemo, da se potek zakonske odobritve pospeši.

Želim si, da bi bil pričakovani zaščitni zakon izraz politične in pravne modrosti in se izkazal za naše mesto in deželo kot učinkovito sredstvo, ki naj vsem državljanom zagotovi civilno sožitje v pravičnosti, spoštovanju in slogi".

DVOJE SLOVENSKIH SVETOLETNIH ROMANJ V OGLEJ

Oskar Simčič

Jubilejno leto na prehodu iz 2. v 3. tisočletje krščanstva je močan klic vernemu kristjanu, da ponovno vstopi, če se smem izraziti s Cankarjevo simboliko, v "skrito kamrico srca", kamor je shranil, kar je kdaj od srca ljubil, kar je pridobil dragocenega, kar je bil kdaj najgloblje doživel v svojem verskem izkustvu, da razpiha pepel, ki se je nad tem nabral, ter se dvigne očiščen in utrjen, poln vere ne le vase, marveč predvsem v Boga Jezusa Kristusa, v dobroto svojega bližnjega, poln novega zaupanja v nove dneve in v večnost.

Slovenski verniki pred oglejsko baziliko

Takšno odkritje skoraj samo po sebi vodi človeka h koreninam svoje vere, ki ni od danes, kajti v dobri meri je človek tudi to, kar je bil. K temu lahko pripomore tudi romanje kot simbolna vrnitev h koreninam našega krščanstva. Za slovenski narod je nedvomno Oglej, pred vsemi drugimi, izhodišče

krščanskega oznanila med našim ljudstvom. Nič čudnega ni, da sem v letošnjih pomladnih in poletnih dneh še in še "trčil" v Ogleju na avtobuse in osebna vozila s slovenskimi tablicami, ki so stala na tamkajšnjih parkiriščih, v baziliki pa sta se še in še slišali slovenska beseda in slovenska pesem. A tu ne maram pisati na splošno o letošnjih slovenskih romanjih v Oglej, marveč zabeležiti in, če nisem preveč domišljav, zaupati zgodovinskemu spominu le dvoje, ki zaradi odzivnosti in besed, ki so bile med njimi izrečene, po mojem, to zaslužita. V mislih imam

skupno romanje slovenskih vernikov goriške nadškofije v nedeljskem popoldnevu 2. aprila 2000 in nato vseslovensko romanje v soboto 27. maja 2000.

ROMANJE GORIŠKIH VERNIKOV

Skupno romanje slovenskih vernikov goriške nadškofije je zgledno organizirala štandreška dekanija. Za to gre priznanje najprej dekanu g. Viljemu Žerjalu, pripravljalnemu odboru, pevkam in pevcem Združenja cerkvenih pevskih zborov, njihovemu dirigentu Zdravku Klanjščku ter organistki prof. Lojzki Bratuževi, ki je tudi predsednik omenjenega Združenja. Zborovska pesem, ki je ubrano spremljala romarsko dogajanje, se je lepo dopolnjevala z ljudskim petjem.

Že v zgodnjih popoldanskih urah četrte postne nedelje, to je 2. aprila, smo se romarji pričeli zbirati ob mogočni krstilnici. Po vsej verjetnosti se nas je nabralo dobrih sedemsto.

Uvodno bogoslužje ob krstilnici nas je s primerno pesmijo in besedo spomnilo na naš krst, na čut hvaležnosti za vse, ki so se od prvih oglejskih oznanjevalcev do sedanjih duhovnikov, vzgojiteljev, staršev zvrstili med nami in nam posredovali z Božjo besedo žlahtnost krščanske omike. Skupna obnovitev krstnih obljub, mimohod ob starodavnem krstnem studencu in pokrižanje s krstno vodo naj bi nas duhovno pripravili za prehod skozi jubilejna vrata oglejske bazilike.

Enkratno doživetje je predstavljal pogled na procesijo naših ljudi, mlajših in starejših, ki se je s pesmijo na ustnicah zbrano pomikala po osrednji ladji proti glavnemu oltarju, kjer jo je čakal goriški nadpastir Dino De Antoni. Vsakemu izmed udeležencev je podal roko in izrekel prisrčno besedo v pozdrav. Pri tem velja poudariti, da je to bilo prvo splošno srečanje novega nadškofa s slovenskimi verniki, ki so mu zaupani v duhovno oskrbo.

Evharistično slavlje je vodil nadškof v slovenskem jeziku v somiševanju številnih slovenskih duhovnikov.

Dokaj živo je bilo pričakovanje nadškofove besede, ki nas je v marsičem prijetno presenetila. Uvodne misli v homilijo je nadškof povedal v lepi slovenščini, nadaljeval pa v italijanščini. A še prej je prosil oproščenja in obžaloval, da še ni kos, da bi mogel svoje misli v celoti izpeljati v slovenskem jeziku. Rekel je, da je pred imenovanjem komaj vedel za slovensko prisotnost v goriški nadškofiji. A čim je bil imenovan, je bila ena izmed prvih skrbi, da se mora slovenskega jezika začeti učiti. Dodal je, da štirje tedni, ki jih je še pred posvečenjem v poletnih mesecih leta 1999 preživel v Ljubljani, niso bili vsekakor dovolj, da bi slovenski jezik razumel in govoril. Med homilijo, v kateri

sta bili vodilni jubilejni misli potreba bivanjskega spreobrnjenja in očiščenja zgodovinskega spomina, nas je nadškof presenetil z "dotikom" zadeve, ki nas je v tistem trenutku ne malo grenila. V mislih imam zavlačevanje parlamentarne razprave in sprejetja zakona o zaščiti slovenske manjšine v mejah Italije.

Na lahko in obenem dokaj jasno je zatrdil, da sicer ne vstopa v zadevo samo, ker le-ta ni v njegovi pristojnosti, ne more pa ostati neprizadet oz. si ne vzeti k srcu tega, kar skrbi in žalosti del "črede", ki mu je zaupana. To je pač tudi naročilo, ki je zapisano v uvodnih besedah koncilске konstitucije o Cerkvi v sedanjem svetu. Zakon sam ne more povsem vprašanja rešiti. Narodni skupnosti mora pripadati predvsem volja do življenja in zdrava narodna zavest kot moralna vrednota. Vsekakor pa je zakon pomemben politični dejavnik, ki nudi pravno gotovost glede pravic in dolžnosti. To pa je pogoj za mir in boljše sodelovanje med večino in manjšino. Končno je nadškof zaželel, da bi se sobivanje ob meji iz preklestva spremenilo v blagoslov, kot si je sicer zaželela tudi nedavna škofijska sinoda.

Duhovna lepota in bogastvo jubilejnega dogodka sta ustvarila pri udeležencih zelo prijetno vzdušje. To se je pokazalo tudi po končani slovesnosti, pri pomenkovanju zunaj bazilike, kjer se ni nikomur mudilo domov.

Vsakdo je čutil, da je bilo vredno priti in da je bilo to romanje lep dokaz žive slovenske prisotnosti v goriški nadškofiji.

VSESLOVENSKO SVETOLETNO ROMANJE

Nedvomno mogočnejše kot romanje goriških Slovencev je bilo vseslovensko romanje, ki v je Oglej po sledovih slovenske vernosti pripeljalo v soboto, 27. maja, kakih 3500, če še ne več, romarjev. Pobudo za to romanje je dala slovenska škofovska konferenca, ki je organizacijo zaupala vodstvu tednika Družina. Čeprav je bil začetek romarske slovesnosti določen za 11 uro dopoldne, so v resnici avtobusi z vseh predelov Slovenije, zlasti s Kranjske in Primorske, prišli na zbirno točko že veliko prej.

Med udeleženci so bili vsi slovenski ordinariji, ljubljanski nadškof-metropolit dr. Franc Rodè, mariborski dr. Franc Kramberger, koprski msgr. Metod Pirih, pomožni ljubljanski msgr. Alojz Uran ter novoimenovana pomožna škofa ljubljanski msgr. Andrej Glavan in koprski dr. Jurij Bizjak. Veliko je bilo seveda tudi duhovnikov.

V Ogleju sta na romarje čakala tako sedanji kakor upokojeni goriški nadškof, msgr. Dino De Antoni in p. Antonio Vitale Bommarco.

Dan je bil pomladansko lep, le sonce je bilo poletno vroče, zato se je uvodna kateheza, ki bi se morala odvijati pred krstilnico, preselila v

baziliko, kjer se je beseda lepo dopolnjevala s pogledom in prisluhom govorice tlačnega mozaika in apsidalnih podob. Orgelski in pevski uvod, kakor tudi bogoslužno pevsko spremljavo sta ubrano izvajala združena zbor iz Mirna in s Kapele v Novi Gorici, ki ju je vodil Andrej Budin, pri orglah pa je bila Terezika Paljk. Seveda je ljudsko petje mogočno dopolnjevalo zborovski spored.

Somaševanje slovenskih škofov

Ob petju litanij vseh svetnikov v sugestivni starodavni oglejski priredbi, ki sta ga vodila dva bogoslovca, odgovarjali pa pevci in ljudstvo, se je pomikal po osrednji ladji proti oltarju zbor duhovnikov in škofov. Somaševanje je vodil ljubljanski nadškof in metropolit dr. Franc Rodè. Običajni bogoslužni trenutki, kot so berila, prošnje vernikov, simbolični darovi vseh treh slovenskih škofij, so vnašali v starodavni bogoslužni prostor, sicer vaje tolikih jezikov in govoric, pristrčno slovensko domačnost kot sestavni del oglejskega krščanskega izročila.

K doživljanju tega občutka domačnosti so precej prispevale tudi prijazne pozdravne besede goriškega nadškofa Dina De Antonija, s katerimi je nagovoril slovenske romarje: "Dobrodošli v skupnem oglejskem domu, kjer niste gostje, marveč domačini, saj v tem prostoru odkrivате sledove naših očetov v veri, v tej baziliki ponovno slišite odmev njihovih besed ... tu lahko ponovno poljubljate zemljo, ki je prepojena s krvjo naših mučencev. Hvala za vašo prisotnost!"

Nedvomno tehtne, pomenljive in lepe so bile besede, ki jih je v homiliji povedal nadškof dr. Franc Rodè in z njimi oživil zgodovinski spomin oglejske misijonske dejavnosti ter njihovega vpliva na ohranjenje slovenskega značaja dežele. Nekateri prehodi nadškofovega govora zaslužijo, da jih tu dobesedno navedemo.

Pričel je z naslednjo mislijo: "Naša navzočnost v starodavni oglejski baziliki je najprej dejanje hvaležnosti Bogu za neprecenljivi dar vere,

ki se je iz tega krščanskega središča skozi stoletja širila med slovenskim narodom, hkrati pa je tudi osvežitev našega zgodovinskega spomina, ki naj nas potrdi in utrdi v naši istovetnosti naroda, ki ga je bistveno zaznamovala krščanska kultura (...).

Današnje romanje je tudi dejanje hvaležnega spomina na vse oznanjevalce evangelija, znane in neznane, ki so se v svojem misijon-skem ognju odzvali na Jezusove besede (...). Bežno je omenil razmejitve cerkvenega področja med Salzburgom in Oglejem južno od Drave leta 811 in ugotovil, da so postale salzburške sufragane škofije nad Dravo izpostave germanske ekspanzionistične politike, kar pa kaj takega na oglejskem področju ni bilo čutiti.

Obširnost ozemlja, nato politične razmere vsled ozemeljske razdelitve oglejskega patriarhata med beneško republiko in avstrijskim cesarstvom, bivanje patriarha na beneškem ozemlju itd. so prisilile patriarhe, da so duhovno oblast večinoma prepuščali arhidiakonom (...), ki so uživali precejšnjo avtonomijo. Ta dokaj ohlapna uprava je bila včasih v škodo verskega življenja, v narodnostnem pomenu pa je bila nedvomno pozitivna za ohranjanje slovenskega značaja dežele (...). Tako je ozemlje južno od Drave ostalo vseskozi slovensko, medtem ko je bila usoda slovenstva severno od Drave bistveno drugačna. Priznajmo danes Ogleju to širino in izrazimo mu hvaležnost za evangelij, ki smo ga od njega prejeli, pa tudi za spoštovanje samobitnosti slovenskega naroda.

Oglej je s svojo večstoletno navzočnostjo vtisnil neizbrisni pečat slovenski vernosti (...). Skratka, Oglej je odločilno zaznamoval slovensko krščanstvo in kulturo, ne da bi nas nameraval potujčiti (...). Nadškof je sklenil svoj govor z besedami papeža Janeza Pavla, izrečenimi pred štirimi leti na slovenskih tleh: "Ni dovolj, da se sklicujemo na dediščino preteklosti, kajti vsaka krščanska generacija se mora ponovno odločiti za krščanstvo". Dodal je: "Ponovna in bezpogojna odločitev za Kristusa in za njegov sveti evangelij, to je oglejska milost, za katero prosimo".

S skupnim škofovskim blagoslovom in s petjem Riharjeve velikonočne Danica svetila ob mogočni spremljavi orgel in trobente se je v slavnostnem razpoloženju zaključevalo lepo bogoslužje v baziliki. Romarji pa so nadaljavali v slovenskem slogu praznovanje pred baziliko.

Veselje je sijalo z vseh obrazov. Menim, da lahko rečem: To je bil dan, ki ga je naredil Gospod!

SLOVENSKI PRIČEVALCI ZA VERO

Anton Pust

Gospod ti veš, da v nas ni maščevanja. Toda Gospod, ko odpuščamo njim, ki so prelili kri naših bratov, ne daj, da bi mi s svojim molkom pokrivali njihovo molko, v njih dušili glas kesanja.

Imena žrtev nasilja med Slovenci, zbrana za Martirologij katoliške Cerkve 20. stoletja. Njihova imena so bila poslana v Rim, prebrana pa na žalni slovesnosti v Kočevskem rogu 16. junija 2000.

Papež Janez Pavel II. v svojem apostolskem pismu *V zarji tretjega tisočletja* z dne 10. novembra 1994 ugotavlja pretresljivo dejstvo, da je Cerkev na koncu drugega tisočletja znova postala Cerkev mučencev. Pričevanje mučencev za nadnaravne vrednote je potrebno iztrgati pozabi. Papež naroča, naj se v pripravi na jubilejno leto 2000 po vsem svetu zberejo podatki o mučencih 20. stoletja. "Kolikor je mogoče, se v Cerkvi ne smejo pozabiti njihova pričevanja. Potrebno je, da krajevene Cerkve storijo vse, da se ne bi izgubil spomin na tiste, ki so pretrpeali mučeništvo..." Ob drugi priložnosti pa je zopet dejal: "Preganjanja kristjanov in njihovega pričevanja za Kristusa tudi za ceno življenja, ki je skupna dediščina katoličanov, pravoslavnikov, anglikancev in protestantov, ne smemo pozabiti".

V slovenskem narodu je bilo v vsej zgodovini veliko svetniških osebnosti, pričevalcev, ki so se odlikovali po obilnih darovih svetosti in junaških krepostih. Papež Janez Pavel II. se jih je spomnil ob svojem prvem obisku 1996 v Sloveniji, zlasti duhovnikov: "V preizkušnjah, ki so v teku stoletij zadevale slovensko ljudstvo, se pastirji Cerkve

7. maja 2000 se je papež z bogoslužjem pri Koloseju spomnil vseh žrtev, ki so bili zaradi vere preganjani in mučeni.

niso umaknili, ampak so stopili naprej, oznanjali evangelij življenja ter branili dostojanstvo in neodtujljive pravice vsakega človeka. To so s še toliko večjim pogumom pokazali v nedavnih letih, med fašizmom, nacizmom in komunizmom."

SVETOST JE TISTA SILA, KI JE SPOSOBNA SPREMENITI SVET

Cerkev je v vsej svoji zgodovini vedno skrbno zbirala in ohranjala spomin na tiste, ki so šli v pričevanju za svojo vero do konca in so njihova imena zbrana v svetniških življenjepisih in posebnih seznamih o mučencih, v Martirologiju katoliške Cerkve. Sestavljajo jih ljudje najrazličnejših slojev in stanov.

Papež je naročil krajevnim Cerkvam po vsem svetu, naj v pripravi na sveto leto odrešenja zberejo potrebno dokumentacijo in obudijo spomin na vse, ki so v 20. stoletju pretrpeli mučeniško smrt.

Slovenski škofje so to nalogo zaupali narodnemu odboru za pripravo svetega leta odrešenja 2000. V okviru slovenskega narodnega odbora za jubilej 2000 je bila ustanovljena posebna komisija za Martirologij z nalogo, da zbere in predstavi imena naših pričevalcev in mučencev.

Vatikanska komisija je pripravila vprašalnik s 26 točkami, na katere je bilo treba odgovoriti z osnovnimi podatki predlaganih oseb, z opisom okoliščin nasilne smrti in o njihovem krepostnem življenju. Podatki so bili prevedeni v italijanščino in poslani v Rim.

V Rimu je bila ekumenska spravna slovesnost že v nedeljo 7. maja 2000 zvečer pri Koloseju. Papež Janez Pavel II. se je spomnil tistih kristjanov, ki so v 20. stoletju iz ljubezni do Kristusa sprejeli nase stare in nove oblike preganjenja, ki so bili zaradi vere zasramovani, mučeni in umorjeni.

KOČEVSKI ROG MEDNARODNO ROMARSKO IN SPOMINSKO SREDIŠČE

Prva žalna slovesnost v Kočevskem rogu je bila leta 1990. Vodil jo je ljubljanski nadškof dr. Alojzij Šuštar. 18. junija 2000 pa je bila v Kočevskem rogu osrednja spominska slovesnost z bogoslužjem in kulturnim programom za vso Slovenijo.

Ob tej priložnosti so bila razglašena imena slovenskih pričevalcev za vero, ki bodo zapisani v Martirologij 20. stoletja. Obred v Rogu je potekal podobno kot v Rimu pri Koloseju. Med branjem imen so predstavniki ljubljanske, mariborske in koprške škofije, duhovniki, fantje in dekleta, z roko zajemali iz posodice kadilo in ga vsipali v veliko posodo z žerjavico, ki je bila pred oltarjem.

Naj se dviga naša molitev in daritev kakor kadilo pred tvoje obličje...

SLOVENIJA, KRAJ DAROVANJA IN TRPLJENJA

"Mati, Bog in domovina" gozd kočevski šepeta. (R. Gantar)

V kočevskih gozdovih se je dogajala največja tragedija za slovenski narod. V brezni, vrtačah in tankovskih jarkih počiva več kot deset tisoč žrtev komunističnega povojnega obračunavanja. "Zmagovalci" so v maju in juniju 1945 po zgledu boljševiške ideologije brez sodbe in brez usmiljenja pobili v roških gozdovih iz Vetrinja vrnjene domobrance in civiliste pa tudi okrog 3000 hrvaških in prav

Na spominski svečanosti v Kočevskem rogu je slovenski narod počastil vse žrtve ideološkega nasilja 20. stoletja.

toliko srbskih borcev proti komunizmu. Na to morišče so vodili še mnoge može in fante, ki so bili že doma na prostosti, pa se jih je hotela nova oblast znebiti. Svoje pričevanje za vero so potrdili s svojo krvjo na znanih in neznanih krajih. Samo Bog ve za njihovo zvestobo.

Štajerska zemlja je prepojena s krvjo mučencev od Zasavja do Dravograda, preko Pohorja, Slovenske Bistrice do taborišča v Strnišču (Kidričevo). Najhujše stvari pa so se dogajale v Teharjah. Tam je tudi vsako leto spominska žalna slovesnost.

V brezna so jih pometali in zakrili vsako sled. (R. Gantar)

Na Primorskem se vsako leto z bogoslužjem in žalno slovesnostjo spominjamo pričevalcev, mučencev na Lajšah (na kraju cerkniških žrtev), ki so umirali od Brkinov, Krasa, Vipavske doline, Posočja do Gorenje Trebuše. (Tam je bilo zbirno taborišče in za Primorsko največje morišče).

Ko so žrtve, ranjene padale truplo na truplo v brezna, je iz njihovih ust prihajala molitev in klici po odpuščanju: "Oče odpust jim..."

Zločine je bilo potrebno opravičiti, zato so krvniki vse pobite razglasili za narodne izdajalce, zločince in sovražnike države. O pobojih se do 1990 ni smelo govoriti, niti obiskati krajev njihovega trpljenja, kaj šele prižigati sveče. Oblast je skrbno bedela nad grobišči. Nekaj prič iz morišč na Slovenskem je pa le ostalo, uspelo se jim je rešiti.

Mladi fantje, ki so bili opijanjeni prisiljeni sodelovati pri tem krutem dejanju, so postali mučenci vesti.

Za sodelovanje pri zbiranju podatkov so bili naprošeni še: Društvo slovenskih izgnancev med drugo svetovno vojno, Društvo mobiliziranih Slovencev v nemško vojsko, Društvo interniranih Slovencev, Nova slovenska zaveza in Zveza združenj borcev Slovenije za dopolnitev podatkov.

Število tistih, ki naj pridejo v Martirologij 20. stoletja, je po navodilih vatikanske komisije omejeno, tudi za nas Slovence. Zaradi tega mnogi slovenski pričevalci za vero v tem seznamu niso napisani.

Zbiranje bo slovenska komisija dopolnjevala z imeni še drugih pričevalcev, ki pa bodo zapisani le v slovenskem seznamu, "slovenskem Martirologiju". Vse pa že sedaj vključujemo mednje, ko govorimo: "Ti in vsi drugi slovenski pričevalci in mučenci".

Mnogi izmed njih pa so predstavljeni v raznih knjigah, monografijah, brošurah, revijah in člankih. Nekaj tega je izšlo že med vojno in po vojni doma in na tujem, zlasti v zadnjih letih. Med temi so: V znamenju Osvobodilne fronte, Črne bukve, Kri mučencev, Turjak, Vetrinjska tragedija, Palme mučeništva, Brez milosti, Spomenica žrtvama ljubavi (Zagreb 1992), Zaveza itd.. Večina župnij na Slovenskem že ima farne plošče z napisi vojnih žrtev svojega kraja, nekatere župnije pa so izdale tudi svoje knjižice o žrtvah in vojnih razmerah. O razmerah na Primorskem, o žrtvah in trpljenju slovenskega ljudstva pod fašizmom, zlasti duhovščine, sta pisala Leopold Jurca, *Moja leta v Istri pod fašizmom*, Rudolf Klinec, *Primorska duhovščina pod fašizmom*. O tem so pisali tudi razni časopisi in publikacije.

CVET SLOVENSTVA POKONČAN

Slovenci spadamo med narode, ki so imeli v svetovnem merilu največ človeških žrtev v drugi svetovni vojni in v povojnih pobojih. Po nepopolnih ocenah je bilo od 1.600.000 prebivalcev živečih v začetku vojne v matični domovini Sloveniji in na slovenskem narodnem ozemlju 70.000 smrtnih žrtev. Zbiranje podatkov se nadaljuje. Norveška, ki je bila med prvimi žrtvami agresije nacizma v zahodni Evropi spomladi 1940, je imela 0,12% smrtnih žrtev, Danska 0,10%. V nekaterih slovenskih vaseh, zlasti na Dolenjskem in Notranjskem, je bilo med prebivalci tudi več kot 13% smrtnih žrtev, v eni vasi Vrhpeč pri Mirni Peči 23%. Pri Mavsarjevih v Šentrupertu je bilo ubitih 10 članov družine.

V knjigi *Palme mučeništva* je zapisanih 124 slovenskih pobitih duhovnikov, 70 bogoslovcev, 43 redovnih bratov, 3 redovnice in 10 laikov. V knjigi *Brez milosti* je zapisanih 219 ranjencev, ki so bili v maju in juniju 1945 odpeljani iz bolnišnic ali zajeti na begu. Večina so bili pobiti, po nepopolnih podatkih naj bi se jih rešilo 34.

Veliko pričevalcev in mučencev imamo, nemogoče je vseh prešteti. Sv. Janez govori v Razodetju o brezštevilni množici zaznamovanih: "Zatem se mi je prikazala velika množica, ki je nihče ne bi mogel prešteti, iz vseh narodov, rodov in jezikov. Stali so pred prestolom in pred Jagnjetom, ogrnjeni v bela oblačila, v rokah pa so držali palme" (Raz. 7,9).

SPOMNILI SMO SE TUDI NAŠIH PRIČEVALCEV V ZAMEJSTVU

Slovenska komisija za Martirologij je k seznamu rojakov, ki so bili zaradi vere preganjani in darovali svoja življenja za Kristusa, dodala še imena slovenskih pričevalcev iz goriške, tržaške in celovške škofije. Vseh pričevalcev je na seznamu 228. Iz matične domovine 217, iz zamejstva 11 in sicer iz tržaške škofije 3, goriške nadškofije 1 in celovške škofije 7. Na tem mestu bomo posvetili več pozornosti tistim slovenskim pričevalcem za vero, ki so bili rojeni na območju Primorske.

Na seznamu je 22 pričevalcev za vero, ki so rojeni na področju sedanje koprške škofije, trije duhovniki iz tržaške škofije in en laik iz goriške nadškofije.

DUHOVNIKI: Franc KANDUČ, rojen 9.4.1887 v Idriji. V začetku vojne je prišel v Grahovo in pomagal v dušnopastirskem delu. Ko se je 26.12.1942 vračal s podružnice Lipsenj, so partizani nanj iz grmovja streljali in je za posledicami ran v Logatcu umrl.

Alojz KRISTAN, rojen 23.11.1914 v Dolenjah pri Jelšanah. Na poti iz Mun na Golac, kjer je bil župnik, so ga 14.8.1947 prijeli komunistični aktivisti, ni znano, kje so ga umorili.

Ludvik NOVAK, salezijanec, rojen 5.9.1905 v Dolnjih Vremah. Ob obisku v domačem kraju so ga prijeli partizani in zaprli v hlev. 17.11.1943 so ga odpeljali na streljanje. Pred usmrtno je kleče molil, naj Bog odpusti obema, ki streljata nedolžnega človeka.

Viktor PERKAN, rojen 16.10.1908 v Ilirski Bistrici. Kot župnika in dekana v Jelšanah ga je s kamiona ustrelil partizan, ko je ob koncu vojne 9.5.1945 pokopaval padlega partizana.

Ladislav PIŠČANC, rojen 16.6.1914 v Barkovljah pri Trstu, ubit kot kaplan 3.2.1944 z drugimi štirinajstimi na Lajšah pri Cerknem.

Ludvik SLUGA, rojen 24.8.1917 v Visokem pri Kranju, starši so se po vojni vrnili v Bačo pri Sveti Luciji. Ubit je bil kot drugi kaplan v Cerknem 3.2.1944 z drugimi štirinajstimi na Lajšah.

Anton ŠATEJ, rojen 13.2.1914 v Vrtovinu, župnija Kamnje. Bil je župnik v Štanjelu. V cerkveni hiši so imeli partizani telefonsko napeljavo. Nemci so 26.9.1943 prijeli župnika in odpeljali. Drugi dan so ga našli ubitega blizu Branika.

Filip TERČELJ, profesor, rojen 2.2.1892 v Grivčah pri Ajdovščini, zahrbtno umorjen 19.1.1946 pri Davči na Gorenjskem.

Izidor ZAVADLAV, rojen 27.9.1909 v Vrtojbi, kot župnik na Gorenjem polju je bil na poti iz Marijinega Celja domov kruto umorjen 15.9.1946.

BOGOSLOVEC: Emil KETE, rojen 1.7.1924, Dolenje, Planina pri Ajdovščini. Ko se je vračal v semenišče v Gorico, so ga prijeli partizani in 1.11.1944 umorili pri Šempasu.

ŠTIRJE DRUŽINSKI OČETJE: Jože BRECELJ, mizarski mojster, rojen 30.5.1885 v Zapužah, Šturje. Skupaj s hčerama in sinom so ga partizani odpeljali in 12.7.1944 ubili v gozdu pri Zgornji Branici.

Ivan BRIC, kmet, kulturni delavec, rojen 28.10.1896 v Dragi pri Dornberku. Dva patizana sta ga 2.6.1943 vpričo dveh mladletnih sinov ustrelila pod Gradiščem, ko je na travniku kosil travo.

Jožef LAVRENČIČ, kmet, rojen 4.3.1888, Logje pri Kobaridu. Partizani so ga skupaj z ženo in sinom odpeljali in jih 24.9.1944 ustrelili pri Prosnidu za Legrado.

Lenart-Narte VELIKONJA, pisatelj in kulturni delavec, rojen 8.6.1891 v Dolu pri Otlici. V zakonu se mu je rodilo 13 otrok. Že 1933 mu je bolezen načela zdravje. Udejstvoval se je v raznih organizacijah in pisateljstvu. 11.5.1945 so ga novi oblastniki prijeli in 23.6. je bil obsojen na smrt, 25.6.1945 pa neznanokje ustreljen.

MATI: Gizela LAVRENČIČ, gospodinja, rojena 23.4.1901 v Robe-dišču poročena v Logjeh pri Kobaridu. Partizani so jo odpeljali skupaj z možem in sinom in jih 24.9.1944 ustrelili pri Prosnidu za Legrado.

PET DEKLET: Marija BRECELJ, trgovka, rojena 25.4.1914 v Zapužah, Šturje. Skupaj z očetom, sestro in bratom so jo partizani odpeljali in 12.7.1944 ubili v gozdu pri Zgornji Branici.

Angela BRECELJ, trgovska pomočnica, rojena 7.10.1916 v Zapužah, Šturje. Partizani so jo odpeljali in 12.7.1944 ubili v gozdu pri Zgornji Branici.

Veronika LESTAN, učiteljica, katehistinja, rojena 3.2.1906 v Mirnu pri Gorici. 17.11.1943 so jo partizani odpeljali in ubili blizu Renč. V tistih dneh so iz Mirna odpeljali in ubili še štiri može.

Marica NARTNIK, učiteljica, rojena 18.10.1905 v Kozarščah pri Tolminu. Med prvo svetovno vojno se je s starši preselila na Dolenjsko. Ko je bila učiteljica v Rožnem Dolu pri Semiču so jo 20.6.1942 odpeljali partizani, jo zasliševali in mučili, 25.6. pa po hudem mučenju ustrelili.

Amalija PURGAR, kmečka hči, rojena 7.7.1914 v Zakrižu pri Cerknem. Ker ni mogla zaradi vojnih razmer k sestram usmiljenkam v

Ljubljano v noviciat, je pomagala pri gospodinjstvu pri Piščančevih v Cerknem, kjer je bil Lado kaplan. Komunisti so hoteli odpeljati s kaplanom na Lajše tudi sestro Marto, ki je bila bolna. Ker Malka ni to dovolila, je partizan zahteval, da gre (3.2.1944) ona namesto nje, kar je brez pomislekov storila.

DVA DEČKA: Martin BRECELJ, rojen 20.8.1930 v Zapužah, Šturje. Partizani so ga odpeljali in 12.7.1944 ubili v gozdu pri Zgornji Branici.

Albin LAVRENČIČ, kmečki sin, rojen 28.11.1928, Logje pri Kobaridu. Partizani so ga skupaj z očetom in materjo odpeljali in jih 24.9.1944 ustrelili pri Prosnidu za Legrado.

DUHOVNIKI TRŽAŠKE ŠKOFIJE: Mirko VEKJET, rojen 9.11.1902 v Trstu (Kolonkovec). Kot župnika župnije Boljunec so ga oktobra 1944 odpeljali Nemci v taborišče Dachau. 20.2.1944 je tam izčrpan umrl.

Placid SANCIN, rojen 21.7.1902 v Škednju pri Trstu. Kot župnika v Dolini pri Trstu so ga partizani obdolžili, da je Nemcem izdajal ljudi. Odpeljali so ga, ubili naj bi ga 14.9.1943 v nekem gozdu.

Jakob UKMAR, teolog, katehet, duhovni pisec, narodni buditelj, rojen 13.7.1878 na Opčinah pri Trstu. Leta 1947 je bil kot škofov delegat poslan birmovat v istrski del tržaške škofije, ki je bila pod Jugoslavijo. Komunistične oblasti so ovirale in preprečevale birmovanja. 24.8. jim v Lanišću ni uspelo preprečiti birme. Po obredih so nahujskani ljudje vdrli v župnišče. Spremljevalca Miroslava Bulešiča so z nožem zaklali, birmovalca Ukmarja pa s stoli pretepli tako močno, da so mislili, da je mrtev. Zaradi tega dogodka so ga septembra 1947 obsodili in zaprli. Sodeloval je s kardinalom Roncallijem, poznejšim papežem bl. Janezom XXIII. Svoje bogato življenje je dokončal star 93 let 2.11.1971.

GORIŠKA NADŠKOFIJA: Lojze BRATUŽ, skladatelj, zborovodja, organist, družinski oče, rojen 17.2.1902 v Gorici. 27.12.1936 so ga fašisti v Podgori po maši prijeli in zastrupili s strojnim oljem; v hudih bolečinah je 16. februarja 1937 umrl.

MUČENIŠTVO SRCA

Med mučence in pričevalce vere bi mogli prišteti mnoge naše vernike, ki sicer niso umrli nasilne smrti, so pa prestajali hudo trpljenje in žalost. Med temi so tudi otroci pobitih staršev, zlasti pa mnoge matere in vdove, ki so svetniško živele in zaradi pomorjenih sinov pa tudi hčera prezgodaj umirale. Med temi je Brecljeva mati iz Zapuž, ki so ji ubili štiri najdražje. Dolgo je upala, da se bodo vrnili. Aktivisti OF so jo celo varali, da so živi in da potrebujejo njeno pomoč, zanje je pripravljala pakete. Ko so jih po več mesecih našli pomorjene in sta sino-

va to sporočila mami, je pokazala vso svojo plemenitost in vdanost v Božjo voljo. Kot mati makabejskih mučencev je sprejela to strašno resničnost. Sinova je povabila, da z njo poklekmeta pred družinskim križem. Začeli so moliti Oče naš. Ko so prišli do besed "odpusti nam naše dolge, kakor tudi mi odpuščamo", je mati molitev prekinila in od sinov zahtevala zagotovilo: "Obljubita mi, da se ne bosta nikoli nikomur maščevala zaradi tega dejanja". Ko sta ji to obljubila, so nadaljevali z molitvijo.

ZEMLJA OČETOV IN DEDOV

Poleg dragocenih življenj je Slovenija prikrajšana za del ozemlja, ki bi moralo po 2. svetovni vojni pripasti Jugoslaviji. Dati Trst in Gorico Jugoslaviji, bi takrat pomenilo dati Sovjetski zvezi.

Pri uravnavanju razmer med Jugoslavijo in Italijo 1946 v Parizu se je iskalo etnično ravnotežje, po katerem naj bi ostalo na italijanski strani približno enako število pripadnikov jugoslovanskih narodov kot na jugoslovanski strani Italijanov. Hrvaško prebivalstvo Dalmacije in Istre je prišlo pod Jugoslavijo. Za Slovence pa je bil ta dogovor velika žrtev. Razmerje 4:4 je bilo končno 1:4 na škodo Slovenije. (Darko Darovec).

Pred breznom v Kočevskem rogu

KAJ NAM SPOROČAJO PRIČEVALCI ZA VERO

Cerkev je že v prvih stoletjih rasla iz krvi mučencev. Tudi v slovenskem narodu je bilo v vsej zgodovini veliko osebnosti, ki so se odlikovale po obilnih darovih svetosti in junaških krepostih. Naši svetniški kandidati nas spodbujajo, naši pričevalci za vero in mučenci nas zadolžujejo. Naj njihov zgled in priprošnja pri Bogu utrdita našo vero in okrepiata našo zvestobo, da bomo vztrajno hodili po poti vere in tudi sami dosegli polnost življenja v Bogu.

Za ljubljanskega nadškofa Antona Vovka in dijaka Alojza Grozdeta se je že začel postopek za razglasitev za blažena, pa tudi za župnika iz Velike Polane Danijela Halasa.

Vsi ti naši pričevalci polagajo temelje novega sveta in nove civilizacije. To je naše upanje!

KAPELA ODREŠENIKOVE MATERE IN IKONA MARIJE SEDEŽA MODROSTI

Dva sodobna bisera sakralne umetnosti

Danijel Devetak

Podobe imajo od vedno posebno moč, v sebi nosijo sporočilo, imajo sposobnost sinteze in vsakomur kaj povedo, tudi tistemu, ki ne zna brati, saj mu dopuščajo, da črpa spoznanja iz vsesplošne govorice podob, ki jih človekova intuicija z lahkoto dojema. Govoriti o moči podob in umetnosti v času, ko je naša kultura vse manj kultura besede in vse bolj kultura podobe, ki poplavlja vsa področja osebnega in družbenega življenja, pomeni vračati se k potrebi po lepem, ki je vrojena v človeku. V nas biva nostalgija po lepoti; bolj jo sivi vsakdanjik tlači, z večjo močjo se prebuja.

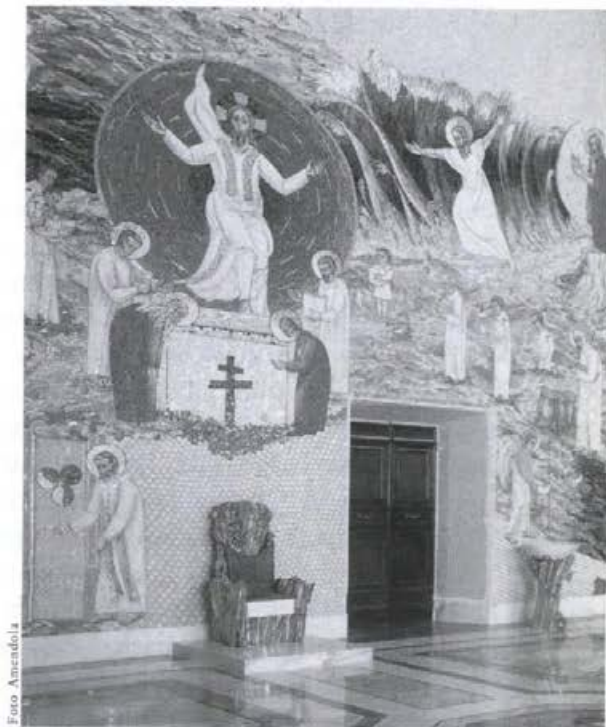

Foto Amendola

Kapela Odrešenikove Matere

KAPELA ODREŠENIKOVE MATERE

Katera sta vloga in pomen umetnosti v življenju in verski izkušnji? Kaj veže umetnost, vero in življenje? Taka in podobna vprašanja si je lahko postavil, kdor je v zadnjem letu spremljal delo p. Marka Ivana Rupnika, letošnjega Prešernovega nagrajenca in primorskega rojaka, teologa in umetnika, direktorja rimskega študijskega Centra Aletti in predavatelja na dveh papeških univerzah. Na pragu svetega leta 2000 se je namreč zgodil v središču katoliškega sveta, v Apostolski palači v Vatikanu, dogodek, ki presega meje avtorjeve narodnosti in same katoliške vere. Sv. oče Janez Pavel II. je 14. novembra 1999 v prisot-

nostni zbora kardinalov blagoslovil svojo novo osebno kapelo, poimenovano po Odrešenikovi Materi (Redemptoris Mater), ki jo je v mozaični tehniki opremil p. Rupnik kot vodja ekipe povečini slovenskih umetnikov ter na podlagi nasvetov svojega dragocenega duhovnega očeta in znanega moravskega teologa p. Tomaša Špidlíka. P. Marko Rupnik je prvi slovenski in sploh slovanski umetnik, ki je v Vatikanu pustil za sabo tako globoko umetniško sled.

Beseda je šibka in le s težavo lahko rodi misli, čustva in želje, ki z neverjetno močjo navalijo na osebo, ki dospe v drugo Raffaellovo ložo v Apostolski palači in nato stopi, skozi bogato okrašena lesena vrata, v novo kapelo. Obstrmi nad izvirno lepoto umetnine, ki preseneča tako zaradi vsebinskega koncepta, ki razkriva ogromno domiselno oblikovanih teoloških resnic, kot zaradi dragocenosti uporabljenih materialov in živobarvnih nians mozaikov. Likovna govorica te "enciklike v podbah" je sodobna, zanimiva in izvirna, zato tudi privlačuje in nagovarja. Gre za sintezo tradicije in sodobnosti, bizantinske umetnosti in novodobnega ekspresionizma, zahodne in vzhodne duhovne dediščine. Nova kapela je dar kolegija kardinalov Janezu Pavlu II. ob 50-letnici njegovega mašniškega posvečenja. Delo je zaupal ateljeju Centra Aletti sam sveti oče, potem ko je spoznal teološko središče kot pristen kraj ekumenskih srečanj in njegova izvirna prizadevanja v iskanju sinteze med vzhodno in zahodno krščansko tradicijo. Načrtovanje in izvedba del v kapeli sta zahtevala približno štiri leta dela. Sveti prostor bogati več kot 600 m² mozaikov, ki v celoti prekrivajo strop in stene, tako da se obiskovalec takoj čuti v toplem objemu prerokov, patriarhov in svetnikov. Na stotine človeških in božjih podob iz zgodovine odrešenja (prisotni so tudi namigi na naš čas) se predstavlja kot v ekstatičnem videnju odprtega neba, izrazu izvirnega teološkega razmišljanja. Pater je z drzno in inovativno teološko estetiko poudaril snovnost kamna in mu z eksplozijo barv ter z dinamičnimi upodobitvami dal gib, ki vodi v splet razmerij med upodobljenimi. Mozaik je umetnost snovi, snov pa je samostojna izrazna govorica. Zato je skušal papežev umetnik slovenskega rodu prikazati materialnost v dinamiki in ritmu, da bi oživil najstarejše jezikovne možnosti te zlahtne sakralne umetnosti, ki skriva pomembno duhovno sporočilo: vse teži k telesnosti, snov hoče postati telo, ki je nosilec duha, tabernakelj ljubezni, da bi postala večna. Vse je živo in v stalnem gibanju, kot zgodovina človeštva, zgodovina odrešenja. Če Sikstinska kapela vzbuja najvišje umetniške užitke, nova kapela rojeva hrepenenje po Bogu, vabi k molitvi.

Za oltarjem v kapeli, ki je dolga 15 metrov, široka 11, visoka 9, je v mozaiku ruskega pravoslavca Alexandra Kornooukova prikazana vizija nebeškega Jeruzalema, ki predstavlja deleženje človeka pri ljubezni treh Božjih oseb. Ostale stene so sad Rupnikovega talenta. Leva stena upodablja spust Božje besede na zemljo, učlovečenje, ponižanje Boga. Desna stena predstavlja nekak "kontrapunkt" prejšnji: gre za povišanje človeka, vzpon človeka k Bogu, "poboženje": to je hvalnica Sv. Duhu in ljubezni. Stena nad papeževim sedežem je stena t.i. paruzije, ponovnega Kristusovega prihoda na zemljo, vesoljne sodbe. Na stropu je v sredini uprizorjen Pantokrator, ki s svojo lučjo in močjo obvlada vse stvarstvo. S pomočjo petih asistentov je p. Rupnik prerezal na roko in nato zalepil na stene nekaj milijonov mozaičnih kamenčkov različnih velikosti (od 2 mm do 25 cm) iz vsega sveta, tudi iz skal slovenskih Alp. Na stropu upodobljenega Pantokratorja je po risbi p. Rupnika izdelal Rino Pastorutti, nekdanji direktor spilimberške šole za mozaik; liturgično opravo (oltar, ambon, papeški stol, kropilnik, krstilnico, križ) pa je izdelal v mramorju in bronu moravski kipar Otmar Oliva, avtor Slomškovega relikviarja ob beatifikaciji septembra 1999.

Gre torej za delo, ki ga je naročil poljski papež, teološko ga je uokviril moravski teolog, uresničili pa so ga v glavnem slovanski umetniki. Tudi iz tega izhaja jasen namen svetega očeta, da bi se v središču katolicizma našel prostor tudi za Vzhodno Evropo, za katero je napočil čas, da prispeva delež svoje duhovne in umetniške zakladnice k skupnemu zgodovinskemu poslanstvu krščanskih Cerkva v dialogu. To je v pogovoru za Novi glas februarja 2000 potrdil sam avtor: "Kapela je izraz države medcerkvenega pogovora."

MOZAIČNA IKONA MARIJE SEDEŽA MODROSTI

P. Marko Rupnik je s svojo močno teološko mislijo in izvirno umetniško govorico zaznamoval tudi zanimiv svetoletni dogodek: ju-

Marija Sedež Modrosti

bilejno srečanje univerz in znanstvenikov od vsepovsod. Ob koncu dogodka je v Rimu 10. septembra 2000 zablestela pred deset tisoč predstavniki akademskega sveta mozaična ikona Marije Sedeža Modrosti, delo slovenskega jezuita. Podobo, ki spominja na poslikave iz kapele Odrešenikove Matere, je ob koncu srečanja zaupal delegaciji grških pravoslavnih akademikov sam sveti oče. Tako je začela svoje "romanje" po številnih državah sveta, ki naj bi trajalo pet let. Mozaik, ki meri 70x95x2 cm, je kot predmet krščanskega češčenja začel svojo pot v Atenah in nadaljeval v Moskvi, in to zlasti v ekumenskem duhu povezovanja vzhodne in zahodne Cerkve, ki naj bi - po prizadevanjih p. Rupnika, Centra Aletti in samega svetega očeta - spet zadihali z obema deloma pljuč. Ogromno držav, ki imajo diplomatske stike s Sv. sedežem, je zaprosilo, da bi ikona poromala tudi k njim. Najprej so ikono počastili v Atenah, zibelki zahodne kulture in kraju, kjer se je krščanstvo srečalo z antično kulturo; izbira prve postojanke je bila torej vse drugo prej kot slučajna. Iz atenske katedrale je nato odšla proti severu, saj je bila zaupana ruski delegaciji apostolske uprave v Moskvi. Leta 2003 naj bi bila v New Yorku, kjer bo drug velik mednarodni posvet vseučiliških profesorjev.

"Marija je 'območje', v katerem se razodeva Modrost, ki je Jezus Kristus, Božji Sin." Ta stavek, ki ga je v pogovoru s tržaškim časnikarjem Ivom Jevnikarjem izrekel za Radio Trst A p. Rupnik 10. septembra 2000, izraža globoki pomen njegovega zadnjega umetniškega dosežka in srž marijanske duhovnosti, ki je tako draga sv. očetu (Totus tuus). Motiv Matere Božje kot sedeža modrosti izhaja iz umetniškega toka krščanske tradicije zlasti prvega tisočletja, umetniška govorica pa je sodobna, sad avantgardnih tokov 20. stoletja. Prvo tisočletje in bizantinska umetnost sta izdelala figurativno in barvno interpretacijo krščanskih skrivnosti in tako omogočila, da je taka umetnost postala del liturgije kot najvišjega izraza vere v življenju Cerkve. Tudi v tej ikoni se vzhodna in zahodna tradicija srečujeta, oplajata in skušata skupno nagovarjati sodobnega človeka. Krščanska umetnost je v mozaiku živa, ker je konkretna, na eni strani izraz časa in osebnega umetnikovega talenta, na drugi strani pa nadosebna, vesoljna, saj govori o objektivnosti Božjih skrivnosti, v katerih se prepoznavajo različnih verniki različnih delov sveta in kultur. Snov in barva sta namreč obdelani na sodoben način in s sodobnimi prijemi. Mozaik ne želi posnemati slikarstva; emajlirani in marmornati kamenčki jasno kažejo svojo trdo, snovno naravo. Že sam način uporabe barvnih kamenčkov kaže na neko svetlobo, ki izžareva od znotraj. V svetlem in razgibanem oza-

dju mozaika kamenčki skoraj "drsijo" proti središču, vse se nagiba proti Božji Materi; kamenčki, kot delčki snovi in torej stvarstva, na njenem plašču pa drsijo proti Božjemu Sinu, večni Besedi. Že sama umetniška govorica torej nakazuje sintezo nekaterih dogem naše vere.

Marijino obličje je zbrano in umirjeno v kontemplativni drži, "bdi" nad skrivnostjo in obenem išče stik z vernikom, ki jo opazuje. Pomembna je edinost zvitka v Kristusovi roki in njegovega obraza. Beseda je oseba, ima svoje obličje, je živa, je Božji Sin. Ta ima mlad izraz, saj modrost je večna, večno mlada, večno živa, v službi človeka in življenja.

Lepa popotnica novemu tisočletju!

Vladimir Kos

V jesenski meglí

(v smeri proti Lurdu)

Da tavam, pravijo, v meglí jeseni,
čeprav držim se senc postav dreves.

Ker sonca ni
in veter je leden;
dà, padel bom, mi včasih glas prinese,
da neuslišan
padel bom v obup.

A moj pogled v meglí
uprt je Vate, Marija, o Nebeška Mamica!

Kar prosim,
Tvoj je Sin že tolikrat ugódil
Tvoji prošnji,
Ljubljena -
na Tvojih ustih prošnja je poljub.

Naj kmalu luč prodre
v meglà gozdove!
Ker Vate upam, Tvoj sem trubadur.
In Ti me vodiš v svet, skrivnostno nov,
ki v njem votlina Tvojega je Lurda
v lučeh, ki tle
z besedami obljud.

ŠTIRJE NOVI SLOVENSKI ŠKOFI

Jurij Paljk

V letu 2000 smo Slovenci dobili štiri nove slovenske škofo, kar se doslej še nikdar v zgodovini ni pripetilo in je zato več kot prav, da si pobliže ogledamo, kdo so novoimenovani škofje.

NOVI KOPRSKI POMOŽNI ŠKOF

DR. JURIJ BIZJAK je bil spiritual (duhovni vodja) v ljubljanskem bogoslovju, ko je prejel 13. maja obvestilo, da ga je papež Janez Pavel II. imenoval za koprskega pomožnega škofa; msgr. Metod Pirih, koprski škof, pa ga je še isti dan svečano razglasil. Dr. Jurij Bizjak je tako postal prvi pomožni škof v zgodovini koprške škofije.

Dr. Bizjak se je rodil 22. februarja leta 1947 na Colu na Gori nad Vipavsko dolino v družini štirih otrok, med katerimi je Jurij najstarejši. Osnovno šolo je začel doma na Colu, končal pa jo je v Ajdovščini, nakar je odšel v vipavsko Malo semenišče, kjer je leta 1965 tudi maturiral. Po diplomi na teološki fakulteti v Ljubljani leta 1972 je bil nekaj časa za kaplana v Sežani in do leta 1975 v Ilirski Bistrici, kasneje je bil leto dni župnijski

Dr. Jurij Bizjak

upravitelj na Planini pri Ustjah. V duhovnika je bil posvečen leto dni pred diplomom in sicer v Logu pri Vipavi 29. junija 1971. V letih 1976-1983 je študiral v Rimu na Papeškem bibličnem inštitutu in na Papeški univerzi Urbaniana in zaključil z doktorsko disertacijo iz svetopisemske knjige Pregovorov. Dr. Bizjak je bil deset let v ožji skupini slovenskih strokovnjakov, ki so prevedli Sveto pismo. Prevedel je starozavezne knjige: Izaijo, 12 malih prerokov, Joba, Pregovore in Pridigarja. Je izjemen poznavalec Svetega pisma in se je tudi izpopolnjeval iz biblične arheologije in zgodovine v Jeruzalemu. Morda najbolj poznano njegovo objavljeno delo je pri Ognjišču leta 1989 izdana Jobova knjiga.

Dr. Jurij Bizjak si je za škofovsko geslo izbral besede iz svetopi-semske knjige preroka Ageja: "Pogum, vse ljudstvo v deželi!" (Ag 2,4). V škofa je bil posvečen v koprski stolnici v sredo, 5. julija.

NOVI MARIBORSKI POMOŽNI ŠKOF

DR. ANTONA STRESA je sveti oče Janez Pavel II. imenoval 13. maja 2000 za pomožnega škofa v Mariboru z naslovom Ptujski, posvečenje novega mariborskega škofa pa je bilo v soboto, 24. junija, v maribor-ski stolnici.

Na Slovenskem skorajda ni človeka, ki ne bi poznal dr. Antona Stresa, ki se je sicer rodil 15. decembra 1942 v Donački gori v župniji Rogatec v družini s tremi otroki. Dr. Antona Stresa poznamo kot ene-ga najvidnejših slovenskih mislecev, ki je stalno prisoten v slovenskem javnem življenju, poznamo pa ga tudi po vrsti odličnih knjig. Malok-do pa ve, da se je dr. Stres leta 1960 odločil in vstopil v Misijonsko družbo in tako postal lazarist. Teologijo je študiral v Ljubljani in v Parizu in leta 1967 je naredil večne za-obljube, aprila naslednje leto (1968) pa je bil posvečen v duhovnika. Nadaljeval je s študijem filozofije, iz katere je di-plomiral v Parizu leta 1972 na kato-liškem inštitutu. Začel je poučevati fi-lozofijo na ljubljanski Teološki fakul-teti in je leta 1974 tudi doktoriral z di-sertacijo Razvoj marksističnega pojmo-vanja religije v povojni Jugoslaviji, nakar se je ponovno posvetil študiju fi-lozofije, še posebno uničujočemu poja-vu nihilizma in tako spet doktoriral iz filozofije leta 1984. Leta 1988 je dr. Anton Stres postal predstojnik katedre za filozofijo na Teološki fakulteti v Lju-bljani, kjer je bil najprej izredni in nato redni profesor. Poznamo ga po prodor-nih zapisih tako v Družini kot drugem verskem tisku, kot predsednika znane slovenske Komisije za pravičnost in mir. Od leta 1988 pa je tudi vizitator pro-vincialnega vodstva jugoslovanske Misijonske družbe in tudi sloven-ske. Napisal je vrsto odmevnih knjig, med katerimi omenimo vsaj *Nič in smisel*, *Med Bogom in cesarjem*, *Oseba in družba*, *Človek in njegov*

Dr. Anton Stres

Bog, Svoboda in pravičnost ter Cerkev in država. Dr. Anton Stres si je za svoje škofovsko geslo izbral stavek iz prvega pisma Korinčanom sv. Pavla: "Vse delam zaradi evangelija!" (1 Kor 9,23a)

Mag. Andrej Glavan

NOVI LJUBLJANSKI POMOŽNI ŠKOF

Sveti oče pa je za ljubljanskega pomožnega škofa 13. junija 2000 imenoval ANDREJA GLAVANA, ki se je rodil 14. 10. 1943 v župniji Soteska pri Dolenjskih Toplicah v družini enajstih otrok. Andrej Glavan je bil v škofa posvečen v ljubljanski stolnici v ponedeljek, 12. junija 2000. Po osnovni šoli v domačih krajih je novi pomožni ljubljanski škof opravil maturo leta 1961 v Kranju, nakar se je vpisal na študij kemijske tehnologije in je leta 1966 diplomiral na ljubljanski univerzi. Po opravljeni vojaščini in nekajmesečnem delu je vstopil v bogoslovje in bil posvečen v duhovnika 29. junija leta 1972 ter še isto leto postal kaplan v Škofji Loki in župni upravitelj v Suhi. Od leta 1981 je bil župnik v Stari Loki. Že leta 1980 je postal dekan loške dekanije od leta 1998 pa je bil tudi arhidiakon 2. arhidiakonata ljubljanske

nadškofije. Bil je več let v vodstvu komisije pastoralnega sveta za družine v ljubljanski nadškofiji in je mnogo delal v pastoralnem svetu. Leta 1999 ga je sveti oče imenoval za prelata.

Novi pomožni ljubljanski škof Andrej Glavan si je za škofovsko geslo izbral geslo: "Karkoli vam reče, storite!" (Jn 2,5)

NOVI BEOGRAJSKI NADŠKOF KOADJUTOR

Papež Janez Pavel II. pa je že 25. marca 2000, na praznik Gospodovega oznanjenja, imenoval za novega beograjskega nadškofa koadjutorja magistra STANISLAVA HOČEVARJA. Posvečenje novega nadškofa je bilo v cerkvi Marije Pomočnice na Rakovniku v Ljubljani v sredo, 24. maja 2000.

Novi beograjski nadškof mag. Stanislav Hočevar si je za svoje škofovsko geslo izbral besede iz stotega psalma: "Služite Gospodu z veseljem."

Stanislav Hočevár se je rodil 12. 11. 1945 v Jelendolu v župniji Škocjan pri Novem mestu, kjer je dokončal osnovno šolo. V župnijo so prišli salezijanci in mladi Stanislav Hočevár se je navdušil za svetega Janeza Boska in je tako vstopil v salezijanski redovniški red leta 1960 v Križevcih na Hrvaškem. Po dveh letih gimnazije je opravil noviciat na Reki, četrti letnik gimnazije pa je opravil v Križevcih. V letih 1967-68 je bil na praksi v noviciatu v Želimljem v Ljubljani, nakar je začel s študijem na ljubljanski teološki fakulteti. Bival in deloval je na Rakovniku, kjer se je posvečal predvsem mladim. 29. junija 1973 je bil posvečen v duhovnika in je postal vzgojitelj v salezijanskem malem semenišču v Želimljem. Leta 1979 je na teološki fakulteti v Ljubljani dokončal magisterij iz teologije. Devet let je bil v Želimljem, od katerih je bil tri leta tudi ravnatelj semenišča. Leta 1982 je bil imenovan za inšpektorjevega vikarja, nakar je leta 1984 prevzel službo ravnatelja v Modestovem domu v Celovcu. Od leta 1988 je bil višji predstojnik, inšpektor slovenskih salezijancev, in se je v tem času udeležil štirih vrhovnih zborov salezijanske družbe.

Mag. Stanislav Hočevár

Vladimir Kos

Ljubezen Ti še eno je ime

Lepota,
ki si v Treh Osebah večna,
Ljubezen Ti še eno je ime.
Oh, najbrž je imen še mnogo več,
neskončno več, ker si Popolnost sveta.

Že tolikrat
sem hotel Te dojeti:
na slikah, v zgradbah, v zgodbah iz besed;
v preprogi čustev, ki jo tke poet;
v združitvi zvokov, ki jo skladba prede.

Nasmehneš se,
če ni oko mi motno
od tolikih meglà okrog srcá.
Nasmešek Tvoj je zmeraj nov uvod -
le kdaj bom smel odpreti zadnja vrata?

Duhovniki jubilanti na Vejni 9. 7. 2000: z leve zlatomašnik Bogomir Srebot, novomašnik Iztok Mozetič, zlatomašnik Bogomil Breclj, biseromašnik Franc Malalan in biseromašnik Stanko Žerjal

TISOČ LET PRVE OMEMBE GORICE IN PRVE OZEMELJSKE ZASNOVE GORIŠKE DEŽELE

Branko Marušič

V darovnici cesarja svetega rimskega cesarstva Otona III. z dne 28. aprila 1001 je med drugim zapisano:

"Odpirajoč po običajni navadi njegovim vrednim prošnjam ušesa našega gospostva in videč, da sveta božja cerkev, pred tem opustošena od divjanja Madžarov, zdaj trpi hudo

Podoba Gorice iz 17. stol. (reprod. iz Zgodovine Slovencev, CZ)

stisko, z listino tega cesarskega ukaza podarjamo in prenašamo ter prepuščamo iz našega prava v njegovo pravo in oblast polovico gradu, ki se mu pravi Solkan, in polovico vasi, ki se v jeziku Slovanov imenuje Gorica ter polovico vseh hiš, vinogradov, polj, travnikov, pašnikov, pašnega davka, sodnih pristojbin, kolekt, tlak, mlinov, voda in vodnih tokov, ribolova, gozdov, krmnih pravic, lova kakor tudi vseh stvari, ki [so] v tistih prej navedenih krajih Solkanu in Gorici in na ozemlju krajev med Sočo in Vipavo in Vrtovinom in slemenih Alp, kakor po pravu in zakonito moremo, z imenovanimi ozemlji prej navedeni oglejski cerkvi in njenemu voditelju patriarhu Janezu in njegovim naslednikom."

S to listino pričenja zgodovina Goriške. Takrat pred skoraj tisoč leti, je bilo prvič zapisano ime kraja (villa) Gorica ("que Sclavorum lingua vocatur Goriza") ter zarisano ozemlje med Sočo, Vipavo in Trnovsko planoto ("inter Ysoncium et Wipaum et Ortaona atque iuga Alpium"), ki se je kasneje pričelo imenovati, ozemeljsko mnogo bolj povečano, Goriška. Oznaka gorica (grič, hribček), s katero so pred

tisočletjem poimenovali skoraj stopetdeset metrov nad morjem visoko vzpetino, ki se dviga v današnji Gorici, ni dala samo imena vasi in iz nje nastalemu mestu, pač pa tudi njegovemu zaledju. V darovnici se omenja že solkanski grad. Gorica in Solkan sta potemtakem prva toponima na Goriškem - izjema je Oglej, Aquileia - ki sta ohranila do danes neizpremenjeno prvotno obliko imena.

V dokumentu iz leta 1001 se imenuje tudi zemljiški posestnik polovice označenega ozemlja, oglejska Cerkev in njen patriarh Ivan IV. Drugo polovico ozemlja je prejel v darilo grof Verihen (darovnica Otona III. z dne 27. 10. 1001), ki pa ni mogel biti začetnik kasnejše mogočne dinastije goriških grofov. Podoba Goriške v 11. stoletju je zaradi pomanjkanja pisanih virov zelo nepopolna in tako je mogoče le sklepati o razmerjih med oglejsko Cerkvijo, ki je bila največji zemljiški lastnik v Furlaniji in na sosednjih ozemljih, ter grofom Verihom oziroma njegovimi nasledniki. Toda leta 1077 so oglejski patriarhi - imeli so velike zasluge za revitalizacijo ozemelj, ki so jih predvsem v Furlaniji opustošili Madžari - pridružili njih cerkveni še upravno oblast. Opravljanje take naloge jim je omogočala tudi odvetniška služba, ki so jo podeljevali izbranim fevdalcem. In morda si je prav na račun oglejske odvetščine pridobila ozemlja v Posočju in v Furlaniji rodbina bavarskih oziroma koroških fevdalcev (ustanovitelji samostana v Millstattu), ki se od prve četrtine 12. stoletja dalje imenujejo goriški ("comes de Goerze"), a ne po goriški grofiji, ker ta takrat še ni obstajala, pač pa po grofovskih pravicah, ki so jih imeli na Koroškem; goriška grofija se kot Comitatus Goritiensis prvič omenja leta 1217. V 12. stoletju (1130, 1150, 1202) pa se posest ob Soči in v Furlaniji, na kateri so bili grofje iz Gorice, še vedno šteje za oglejski fevd. Ta posest pa je imela nekaj pomembnih zemljepisnih značilnosti, kot je bila prehodnost, saj je bilo prav preko spodnjega Posočja najlažje prehajati iz Apeninskega polotoka na Balkanski in obratno. Ta značilnost je odločala tudi upravne razmere, ki jih kažejo od zgodnjega srednjega veka dalje rimsko-bizantinska oblast, nato langobardsko vojvodstvo v Furlaniji in frankovska furlanska marka. Ta je utemeljila kasnejšo posvetno moč oglejskih patriarhov na ozemlju ležečem v "Italiskem kraljestvu, v Furlanski grofiji", kot piše vir konec 11. stoletja. Težka hipoteka preteklosti pa je tudi bilo zaradi madžarskih navalov demografsko in gospodarsko opustošeno ozemlje Furlanije in sosednjih ozemelj.

Odvetniška služba, ki so jo goriški grofje opravljali za oglejsko Cerkev (tudi za južnotirolske škofije), jim je že od začetka prinašala veliko moč in ugled. Pridobili so veliko posesti v Furlaniji (Latisana, Belgra-

do, Flambro, Precenico, Codroipo, Castelnuovo) vse do Tilmenta. Ob zemljiški posesti pa so si že zelo zgodaj pridobivali tudi mnogo tistih pravic, ki so utrjevale njih upravno moč in pogojevale izoblikovanje njih lastnega dinastičnega teritorija. Zavoljo tega so nastala nesoglasja med goriškimi grofi in oglejskim patriarhom že sredi 12. stoletja. Sporazum med sprtima stranema iz leta 1150 kaže, da je oglejska Cerkev potlej še obdržala svojo premoč in so mogli podeliti goriškim grofom v dedni fevd s pogodbo leta 1202 številna ozemlja in med njimi tudi Gorico. Po tej pogodbi bi se sicer po izumrtju goriških grofov (tudi v ženski liniji) ozemeljske podelitve vrnila Ogleju, toda istočasno je pogodba izjemno okrepila njih moč. Trinajsto stoletje je pomenilo čas izjemnega vzpona goriških grofov, istočasno pa se je iz vasi razvijala Gorica v središče fevdalne posesti.

V času, ko se Gorica prvič pojavi v pisanih zgodovinskih virih, je bila še vas. Za slovensko naselitev je pomemben podatek, da vir izrecno poudarja slovanski izvor njenega imena, kar seveda ne pomeni, da ni imel kraj svojega predhodnika z lastnim imenom oziroma da je imelo območje Gorice naselitveno kontinuiteto že od antičnih časov dalje, o čemer govorijo tudi ne posebno številne arheološke najdbe. Toda okoli leta 1000, v času nastanka Brižinskih spomenikov, je bila slovanska oziroma slovenska navzočnost v kraju tolikšna, da so dali kraju Slovenci ime, ki je eden redkih slovanskih toponimov, na vsem ozemlju, naseljenem s predniki današnjih Slovencev.

V času, ko se Gorica prvič omenja, kraj še ni imel kakega upravnega ali cerkvenega središča, kar je mogoče sklepati zaradi sočasne omembe gradu v Solkanu, ki pa kasneje, sodeč po omembah, ni imel velike vloge. Solkan se namreč omenja s fevdalno posestjo samostanov v Možacu (1118) in Rožacu (1221) ter drugih fevdalcev, največ ministerialov goriških grofov. Pomembnejšo vlogo je imela solkanska fara, ki se posredno imenuje okoli leta 1181 (presbiter Ivan iz Solkana) in jo je od leta 1194 upravljal župnik Andrej. Gorica je takrat sodila pod solkansko faro, sredi 14. stoletja se solkanski župniki imenujejo tudi kot goriški ("in plebe Salcan alias Goricie"). V 11. stoletju se Gorica ("loco Goriza") imenuje le še v zvezi s podelitvijo posesti nekega Henrika, iz zelo plemenite družine (morda Verihenov sorodnik), briksenški Cerkvi. "Heinricus de Guriza" se omenja še okoli leta 1090 in leta 1102.

Grad kot značilnost srednjeveškega naselja se v Gorici prvič omenja leta 1202, dvesto let za prvo omembo naselja. Prvi pojav gradu v pisanih virih seveda ne govori v prid sodbi, da je bil grad zgrajen šele tedaj. Goriški grad se v trinajstem stoletju še nekajkrat omenja (1230, 1250,

dvakrat 1267, 1277, 1292). Lahko je mogoče presoditi, da ni bil razvoj Gorice iz vasi v trg in mesto povezan z gradom, kot središčem zemljiške posesti in nastajajočega dinastičnega teritorija, nič drugačen kot pri drugih srednjeveških mestnih naseljih. Okoli gradu (na vrhu goriškega griča 148 m) so se poleg že obstoječih zgradb prvotnega vaškega naselja pojavljale hiše ministerialov, trgovcev, rokodelcev, uradnikov itd. Tako nastaja jedro mestnega naselja, ob katerem pa še vedno živi na jugozahodnem delu goriškega griča vas, villa iz leta 1001. V začetku 13. stoletja je bil razvoj naselja ob gradu že tolikšen, da mu je leta 1210 cesar Oton IV. podelil tržne pravice. Dodelitev tedenskega sejma je pomenila tudi izpolnitev enega izmed pogojev za dvig goriških grofov med državne kneze. Vsako leto na dan sv. Janeza Krstnika so morali prirediti Goričani semenj, poleg tega pa je goriški grof Majnhard III. osvobodil Goričane sedem let vseh služnosti, popravljati so morali le še mostove preko Soče. Potlej se pri označevanju Gorice pričinja razlikovati naselje okoli gradu, ki je "oppidum superius" (pri kronistu Martinu Bavčerju) oziroma "terra superiore", da se kot trg oziroma mesto razlikuje od nižje ležeče vasi, kar nazorno priča vir iz leta 1307 ("tam in villa quam in foro").

Pomen in razvoj Gorice je tako tesno povezan z goriškimi grofi. Gorica z okolico je bila najverjetneje službeni fevd odvetnika oglejske Cerkve, to pa so bili - kot povedano - od začetka 12. stoletja dalje goriški grofje. Odvetništvo in z njim povezano sodstvo je bilo bogat gospodarski vir; prav pri sodstvu so si začeli goriški grofje prisvajati pravice, ki jim niso šle. S širjenjem in utrjevanjem oblasti so želeli ustvariti samostojno deželo, ki naj bi se izločila iz patriarhata in furlanske grofije. Dosego takih ciljev jim je omogočala tudi vrsta slabotnih oglejskih patriarhov, ki so sledili po letu 1251 Bertoldu Andeškemu. Posebno vlogo pa so imela sklepanja sorodstvenih vezi. Tako je po letu 1250 pomembna zlasti povezava s tirolsko grofovsko rodbino, ko se je Majnhard IV. poročil s hčerko zadnjega tirolskega grofa Alberta in prejel tako po smrti tasta (1253) polovico tirolskih posesti in po smrti dedičev druge polovice (Hirschbergov) še njihov delež. Leta 1271 sta si Manjhardova sinova Albert I. in Majnhard V. razdelila goriško-tirolsko posest. Tako sta nastali dve liniji in sicer Majnhardova goriško-tirolska s posestmi na Tirolskem in Albertova goriška linija s posestmi v Posočju, v Istri, na Krasu, v Furlaniji, na Kranjskem in Koroškem. Zlasti mogočen je bil Manjhard, ki je dobil v zastavo Kranjsko in nato tudi v fevd Koroško ter je bil ustoličen za koroškega vojvodo. Toda s smrtjo njegovega sina Henrika (1335), ki je bil imenovan za češkega kralja, je tirolska veja izumrla. Koroška in Kranjska sta prišli pod

Habsburžane. Nekaj let zatem (1342) je razpadla goriška linija na istrsko in ožjo goriško vejo. Istrska veja je imela posesti v Istri in v Slovenski marki, goriška pa v Posočju, na Krasu in v Furlaniji. Po izumrtju istrske veje so leta 1374 njih posest po dedovanju prejeli Habsburžani. Ti so bili dediči tudi zadnjega goriškega grofa Lenarta, ki je umrl 12. aprila 1500 in ni zapustil potomcev. Habsburžani so si posest goriških grofov pridobili na podlagi dednih pogodb (1361, 1394, 1436, 1460) in tako preprečili beneški republiki, da bi posest, ki jo je pridobila po razpadu svetne oblasti oglejskega patriarhata (1420), povezala z ozemlji goriških grofov v Posočju in drugod. Ko je v drugi polovici 15. stoletja moč goriške dinastije močno opešala, so Benečani, zlasti proti koncu stoletja, zasedali ozemlja goriških grofov v spodnjem Posočju in tako kršili suverenost njih dinastičnega teritorija.

Ogromna posest goriških grofov in njih rodbinskih linij, posest, ki se je raztezala od vzhodne Tirolske do Istre, je bila povezana tudi s številnimi ministeriali, ki so v imenu grofov upravljali posest v posameznih deželah. Poleg tega so grofje pridobili pravice do kovanja denarja, cestnin in carin, pomemben je bil tudi položaj generalnega oglejskega kapitana, kar so si pridobili za daljši čas že konec 13. stoletja. Za potrditev njih oblasti pa je bil najpomembnejši naslov državnih knezov, tirolska linija je naslov dobila že leta 1286, ko so postali koroški vojvode. Goriška linija je naslov prejela leta 1365, za vlade cesarja Karla IV. Visok naslov je pomenil, da so pretrgali vezi z oglejskim patriarhom, s Furlansko grofijo. Ta se je razvila v deželo (Patria) s samostojnim deželnim zborom (furlanski parlament) in lastnim deželnim pravom (*Constitutiones Patriae Forojulii*, 1366). Furlansko deželno pravo se je uporabljalo tudi v goriški grofiji, le da je bilo v nemškem prevodu konstitucij ime oglejskega patriarha zamenjano z goriškim grofom. V 14. stoletju se zaradi spreminjanja goriškega zemljiškega gospostva v deželo začenjajo spreminjati tudi dvorni uradi v deželne. Uvede se urad glavarja (ti so bili v Lienzu, Gorici, Metliki in Pazinu) kot namestnika goriškega grofa v upravi in sodstvu, vendar, kot pravi dokument iz leta 1325, je grof "imel v vsem polno oblast". Grofje so podpirali uradniški upravni aparat, niso ga prepuščali v dedno službo nižjemu plemstvu, tako so hoteli doseči večjo učinkovitost in odvisnost. Na Goriškem se je konec 14. stoletja začelo oblikovati tudi deželno plemstvo. Toda prve sledi deželnih stanov je morda zaznati šele v času zadnjega goriškega grofa Lenarta.

Vsa obširna posest goriških grofov ni imela trdne ozemeljske sklenjenosti, bila je precej razdrobljena. S tem v zvezi velja omeniti položaj

Tolminske, ki bi bila lahko ključni člen v povezavi posesti goriških grofov v spodnjem Posočju s posestmi v dolini Drave in na Koroškem; le v 14. stoletju so jo imeli za krajši čas v svojih rokah. Sicer je bila Tolminska trdnjava v rokah Ogleja, po letu 1377 pa je bil tu zemljiški posestnik čedajski kapitelj. Iz vzhodnotirolskih in severnokoroških posestev, katerih središče je bilo v Lienzu, kjer so imeli goriški rezidenčni grad v Brucku, je pričela v 14. stoletju nastajati "Prednja grofija Goriška", ozemlja ob Soči pa so imenovali "Zadnja grofija Goriška". Ko je skušal goriški grof leta 1456 povezati oba dela v eno deželo, mu to ni uspelo, ker so goriški v boju za celjsko dediščino (Mir v Požarnici 1460) izgubili koroške posesti. To je bil čas zatona oblasti goriških grofov, zatona, ki je začel z nenadno smrtjo Henrika II. 23. aprila 1323. Po njegovi smrti so bile izgubljene vse njegove ozemeljske pridobitve v severni Italiji (Conegliano, Treviso, Padova), pričelo je nad poldrugo stoletje trajajoče razdobje propadanja moči goriških grofov. Okoli leta 1390 je pretela nevarnost, da bo grofija razpadla zaradi groženj bavarskih vojvod. Stisko je rešila intervencija goriškega plemstva, ki je omogočila nabiranje denarja, s katerim je bilo mogoče odplačati Bavarcem odškodnino, zaradi katere so zahtevali zase tretjino goriških posestev.

V nenehnem prizadevanju goriških grofov za krepitev njih oblasti in za ohranjanje doseženega je rasla Gorica. Po dodelitvi tržnih pravic (1210) je bilo naslednje dejanje statut leta 1307, trškemu naselju ga je podelil eden najmočnejših goriških grofov Henrik II. Statut, ki je veljal tako za trg kot za vas, je bil sestavljen po oglejskih vzorih in naj bi se po teh določenih ravnali Goričani še pred letom 1307. Imel je veliko določil o trgovini. Tako je določal, da se mora v Gorici prodati tretjina klavne živine, ki je bila nakupljena med Gorico in krajem Razdrto; če je bila kupljena dlje od Razdrtega, so jo morali v celoti prodati v Gorici. Meso, sir, sol in druga podobna živila so morali prodajati le na javnem trgu v Gorici, vino pa tudi na trgu v vasi. Dan sv. Jerneja in sv. Andreja sta bila določena za semanja dneva. Goriški tržani so morali popravljati mostove, občinsko hišo, vrata v trg in obzidje. Židje so morali tako kot ostali meščani opravljati stražarsko službo. Meščani so bili oproščeni plačevanja davka, pač pa so plačevali dac in v času vojne pomagali z blagom in hrano. Besedilo statuta je dopolnil grof Manjhard VII. (1351). Naslednje dejanje, ki je sledilo statutu, je bila podelitev mestnih pravic trgu Gorica, kar se je zgodilo med leti 1392 in 1398. V goriškem naselitvenem območju je še vedno vladala dvojnost (trg - vas oz. mesto - vas), ki je prenehala leta 1455, ko je grof Henrik IV. združil obe naselji in je združeni Gorici podelil mestne pravice.

Pravni položaj naselja je vplival tudi na demografski in urbanistični razvoj. V urbanizmu je pripadalo osrednje mesto gradu, o katerem je iz 13. in 14. stoletja ohranjeno več podatkov, ki govorijo posredno tudi o goriških grofi in sistemu njih oblasti. Tako se pri vходу v grad omenja grajski most, potem kapela, kjer so opravljali obrede kaplani goriških grofov. Del gradu je bil palacij (1330), omenjata se še nova (1321) in mala soba (1277), balkon in hodnik, posvetovalna soba Henrika II. (umrl 1323), soba, v kateri je grof prebival, in soba, v kateri je prebivala njegova soproga Beatrice. V gradu je bila shramba za hrano, najbrž tudi skladišče orožja in še velika zgornja soba in zgornja dvorana. V odsotnosti goriškega grofa je grad varoval grajski grof (Burggraf). Iz prvega statuta je mogoče ugotoviti, da je v začetku 14. stoletja Gorica že imela občinsko hišo, trška vrata in obzidje. Občinska hiša (enkrat se omenja tudi loža, kar bi lahko poistovetili z občinsko hišo), kjer so reševali spore, se omenja večkrat (1307, 1337, 1405, 1471), iz leta 1285 je prva omemba hiše sodnika Komana. Omenjena je tudi tržnica v trgu (in tudi v vasi) za trgovanje v času sejmov, leta 1312 se omenja mesnica, leta 1390 pekarna in leta 1398 kopalnica. Leta 1399 so zgradili kapelo Sv. Duha. Trg Gorice je imel dvoje vrat in sicer velika vrata na jugozahodni strani in mala vrata na severu, preko katerih je bilo mogoče iti v Solkan k farni cerkvi. Ob vratih so bili obrambni stolpi. Hiše v trgu so imele v lasti goriški grofje, podeljevali so jih v fevd, sicer pa so imeli hiše tudi drugi lastniki. Iz pisanih virov so poznana tudi imena posameznih predelov Gorice kot: Pri velikih vratih, Zunaj pred velikimi vrati, Pri malih vratih, Za gradom, Pri mostu, Pred gradom, Pod gradom, Pri javnem trgu, Pri mestnem obzidju, Pri mestni hiši, Pri mesnici.

Demografsko je naselje raslo zaradi doseljavanja. Poleg bližnjih slovenskih okoličanov so prebivalci Gorice postajali tudi prišleki iz zahodnih romanskih predelov pa tudi Nemci, ki so prihajali s severa. Slovensko poreklo prebivalcev je mogoče ugotoviti iz seznamov goriškega srednjeveškega prebivalstva (sestavil ga je Franc Kos), vendar tako ugotavljanje izvora ni povsem zanesljivo, bolj natančno je mogoče ugotavljati socialno strukturo. Ni pa nobenega dvoma, da so bili prebivalci Gorice kot posestnik Žvan imenovan Zlatolasec (Swan dictus Zlatolasetz) iz leta 1330, Cvetko (Zwetko), sin krojača Bernarda iz leta 1383 in več Černigojev (Zernogoy, Zernagoy, Zemegpy), prav tako v 14. stoletju, Slovenci. V 15. stoletju so se v Gorici naselile italijanske plemiške družine, ki so kasneje odigrale pomembno vlogo v goriški zgodovini (Rabatta, Attems, Orzone). Nemški doseljenci so prihajali predvsem zaradi službe pri goriških grofi (ministeriali, uradniki).

Ob trgu Gorica, ki je bil obzidan, je živela vas, imenovali so jo kot villa, suburbium, spodnja Gorica ("vnder Görcz"). V razdobju med leti 1305 in 1473 se omenja osemnajstkrat. Tudi vas je imela trg ali plac, imenovan tudi spodnji trg. Del vasi se je imenoval Graben ("Grabn"), kjer je stal frančiškanski samostan, prvič omenjen leta 1303 (omenja se še leta 1321, 1322, 1342, 1356, 1363, 1398 in 1399). V 14. stoletju se omenjata mala (1325) in Velika cerkev (1351), ob cerkvah sta bili pokopališči. Velika cerkev, ki je bila posvečena svetima Hilariju in Tacijan, je bila predhodnica sedanje stolne cerkve v Gorici. Vas je bila manjša od trga, ob hišah so imeli prebivalci vrtove, vinograde in polja. Od vasi je vodila pot k mlinom na Soči. Predeli vasi so se imenovali razpotje ("Wegschayd"), "Tanela", "Babul" in "Balol".

Trg Travnik, ki je danes središče Gorice, je sodil že v okolico Gorice, v virih se omenja kot "Anger" (1341) pa tudi kot Travnik ("Traunich", 1519). Leta 1387 se omenja tudi današnji goriški mestni predel Podturn ("sub turri"), brod na Soči (okoli 1341), potok Koren z mlini (1319), nekoliko bolj oddaljeni kraji iz okolice Gorice kot Rafut ("Rafaldt", 1471), Stara Gora ("Altenberg", 1387), Liškur (1398) in nekaj krajev, ki jih ni mogoče poistovetiti (Rennweg, Olbart, Škofija).

Gorica, ki kot kraj z mestnimi pravicami živi in deluje od 1455 leta dalje, dolguje svoj razvoj, ki pa zagotovo ni izjemen, svoji upravno-politični funkciji pa tudi gospodarski dejavnosti, zlasti obrti in trgovini. Preko mesta je potekala trgovina s severnimi kraji (dolina reke Soče) in tudi v smeri vzhod (Vipavska dolina) - zahod (Furlanija). Trgovska pota s severom pa zagotovo niso bila tolikšna in tako pomembna kot preko Furlanije in Kanalske doline. Zaradi tega je rasla moč mnogih furlanskih krajev. Goriška obrt je opešala takrat, ko je ob zatonu moči goriških grofov Gorica prenehala kot kasarniško mesto. Tudi preselitev goriških grofov na njih novi sedež v avstrijski Lienz (grad Bruck) ni rešila propada dinastije. Zagotovo se je v srednjem veku pojavila ena izmed goriških značilnosti, da je bilo mesto rezidenca zemljiških gospodov, ki so imeli svoja posestva na podeželju. Kmetijstvo je ostajalo temeljna gospodarska panoga dežele ob Soči. Statističnih podatkov o številu goriškega prebivalstva v srednjem veku ni. Ko je Franc Kos primerjal število hiš in prebivalstva na območju goriškega gradu okoli leta 1900 in ugotovil, da je tedaj v 41 hišah živelo 511 ljudi, je mogel ugotoviti, da je bil v srednjem veku ta mestni predel po številu hiš in prebivalcev številčno močnejši.

Za raziskovalce zgodovine goriškega mesta predstavlja poleg drugega precejšnjo neznanko tudi potek obzidja, ki je objemalo kraj.

Leta 1307 omenjeno obzidje ni grajsko, pač pa obzidje trga, ki je živel ob gradu. Obzidje z jarkom se omenja leta 1329, pa tudi leta 1365 in leta 1398. Dokument iz leta 1471 govori o "murus civitatis Goriciae", toda nič ni poznano, če je zid obdajal oba, takrat formalno že združena" dela mesta.

Če je bila Gorica od svojega nastajanja dalje najtesneje povezana z dvigom in padci moči goriških grofov, pa je seveda nekoliko spremenjena podoba njene bližnje in bolj oddaljene okolice. Zemljiška posest je bila razdeljena med številne fevdalce, posvetne in cerkvene. Med cerkveno fevdalno posestjo je prevladovala oglejska Cerkev, močni pa so bili tudi samostani v Rožacu, Možacu in v Monasteru pri Ogleju. Med fevdalnimi gospodi pa so poleg goriških grofov imeli posesti še zlasti rihemberški, dornberški in devinski gospodje. Kmečko gospodarstvo je doživljalo mnoge krize, kar se je kazalo tudi v opustelosti kmetij (naravne nesreče, bolezni, turški vpadi), zlasti pa v begu prebivalstva v mesta. V srednjem veku se je tudi ustalila jezikovna črta, ko je ozemlje med robom furlanske ravnine, morjem od Štivanja do Trsta, vse do Julijskih Alp in kraških prehodov na vzhodu bilo naseljeno s Slovenci in vsi tisti redki tujci, ki so tod prebivali, narodnostnih razmerij niso mogli spremeniti.

Po smrti zadnjega goriškega grofa je njegovo posest goriški glavar grof Della Torre na podlagi dednih pogodb izročil cesarju Maksimiljanu I., avstrijski cesarji so tako postali tudi pokneženi goriški grofje. Toda za polno upravljanje svoje posesti so morali rešiti spore z Beneško republiko, ki ni priznavala dedne pravice Habsburžanov nad enklavami goriških grofov v Furlaniji, češ da so ta ozemlja pripadala oglejskemu patriarhatu. Habsburžani in Benečani so se dvakrat pomerili na bojnem polju (1508-1521, 1615-1617) in večji del spopadov se je odvijal v Posočju. Habsburžani so obdržali goriško posest, vendar je njih vladanje motilo nekaj nerešenih sosedskih in obmejnih problemov kot nedoločena državna meja, cerkvene meje in zemljiškoposestna vprašanja. Meja se je dokončna določila šele sredi 18. stoletja.

Habsburžani so štiristo in več let vladali na Goriškem in ob posebnih narodnostnih razmerah, ki so bile v deželi, omogočili obstanek in ohranjanje Slovencev. Ti bi se - tako domnevanje naj bo dovoljeno - v primeru, da bi bili v boju za goriško dediščino uspešni Benečani, brez ozemeljskih povezav z ostalimi Slovenci romanizirali ali pa bi prepustili, zaradi različnih oblik asimilacije, svojim romansko-italijanskim sosedom veliko, predvsem nižinskega ozemlja. Tako pa se je sko-

zi stoletja vse do današnjih dni lahko ohranjeval in se tudi krepil slovenski značaj dežele in tudi njegovega središča - Gorice.

Sredi 18. stoletja je bil tudi ukinjen oglejski patriarhat in njegovo cerkveno oblast sta si porazdelila videmska in goriška nadškofija. Prav zaradi mejne lege je posebna upravna ureditev veljala za zgornje Posočje (Bovško glavarstvo), tudi gradiščanska grofija je bila del 17. in 18. stoletja ločena od ožje Goriške. Šele sredi 18. stoletja se je Goriška upravno konsolidirala, ko je postala goriško-gradiščanska dežela, potem ko so ji bila pred tem pridružena ozemlja Bovške in Tolminske. Takrat je dobila Goriška kot upravna enota podobo, ki se je sicer spreminjala, zlasti ko je pridobila v dvajsetih letih 19. stoletja kranjske enklave na Krasu, toda potlej se sto let, vse do leta 1918, meje dežele niso več spreminjale. Skozi dolga stoletja pa je Gorica ohranila vlogo upravnega, gospodarskega in družbenega središča. Po prvi svetovni vojni se je ozemlje Goriške kot upravne enote povečalo za predele Kranjske, ki so po rapalski pogodbi (1920) pripadli Italiji. Po drugi svetovni, od leta 1947, je bila zgodovinska dežela Goriška porazdeljena med Italijo in Jugoslavijo (od l. 1991 Slovenijo). Ostala je pravzaprav le še zgodovinsko ime, katerega raba v sedanjosti zahteva tudi mnogokdaj določena pojasnila.

Literatura (izbor):

- F. Kos, *K zgodovini Gorice v srednjem veku*. Glasnik muzejskega društva za Slovenijo, 1-8, 1919-1927;
 M. Kos, *Urbarji Slovenskega Primorja*. 2, Ljubljana 1954;
Gorizia nel medioevo. Gorizia 1956;
 B. Marušič, *Primorski čas pretekli*. Koper 1985;
 P. Štih, *Goriški grofje ter njihovi ministeriali in militi v Istri in na Kranjskem*. Ljubljana 1994;
 S. Tavano, *Medioevo Goriziano 1001-1500*. Gorizia 1994.
 P. Štih - V. Simoniti, *Slovenska zgodovina do razsvetljenstva*. Ljubljana 1996;
 P. Štih, "Villa quae Sclavorum lingua vocatur Goriza". Študija o dveh listinah cesarja Otona III. iz leta 1001 za oglejskega patriarha Johannesa in furlanskega grofa Werihena (DD. O. III. 402 in 412). Nova Gorica 1999.

Jože Aleksij Markuža

Jubilej Gorice

Tisoč let je minilo,
odkar se tvoje ime
blešči na slovenskem nebu.
Tisoč let spominov,
neomajne zvestobe,
močne volje in bolesi,
trpljenja in radosti,
priznanja in zanikanja
o večni usodi tega mesta,
ki iztrgali so ga iz zaledja
topline, poguma in ljubezni.
Pred tisoč leti
beseda slovenska
je trdno zaznamovala
ves ta kraj in okolico
z nepopisno milino
ob bregovih Soče in Vipave,
kjer cvetel je naš rod
in pesmi veselja in življenja
je prepeval pod varstvom
Svete gore.

Sinje morje

Pogled čez morje
do brezmejnih daljin,
spomin
iz pomladnih dni
v brezkončni čas.
V globini srca
odmev tihih hrepenenj,
luč svetlih potâ,
kakor sen
ljubečih obrazov,
ki se razblini
v jutranji meglici,
ko sončni žarek
osvetli
resnico sanj.
Morje tiho
in sijoče odseva,
prerokuje novi dan,
se z lepoto sonca
poigrava
v objem prostran.

SLOVENŠČINA V GORIŠKIH PLEMIŠKIH RODBINAH

Lojzka Bratuž

Ko je leta 1980 Pavle Merku objavil *Slovenska plemiška pisma družin Marenzi-Coraduzzi s konca 17. stoletja*, smo zapisali, da je najdba teh pisem nadvse pomembna, ker dokončno zavrača do nedavnega ustaljeno mnenje, da je bila slovenščina v preteklih stoletjih jezik nižjih slojev in da je plemstvo na Slovenskem ni uporabljalo. Jože Koruza v svoji razpravi *K problematiki slovenskega preroda* (Jezik in slovstvo 1975,4) omenja nove vire, ki terjajo revizijo dotedanjih pogledov na kulturni položaj slovenščine kot občevalnega jezika. Navaja npr. Jurija Japlja, ki je leta 1799 pisal o praksi, razširjeni med tržaškim in kranjskim plemstvom, da se namreč plemiški otroci že zelo zgodaj od slovenskih služkinj naučijo njihovega jezika. Za avtorja omenjene razprave je Merkujeva objava slovenske plemiške korespondence še pomembnejša od takih in podobnih podatkov.

Naš kratki zapis se omejuje na nekaj primerov, ki se nanašajo na goriške plemiške rodbine. Rabo slovenščine v goriškem plemiškem okolju potrjuje več dejstev. Znan je primer grofa Karla Mihaela Attemsa, prvega goriškega nadškofa. V drugi polovici 18. stoletja je slovenskim vernikom - ti so bili v tedaj zelo razsežni nadškofiji v veliki večini - pridigal samo v njihovem jeziku. Kakor pridige v drugih jezikih so se tudi njegove slovenske pridige ohranile na rokopisnih listih. Štiriintrideset teh besedil je bilo objavljenih leta 1993, in sicer 28 v slovenski in 6 v italijanski izdaji. Na vprašanje, kdaj in kako se je plemič neslovenskega rodu učil slovenščine, je težko odgovoriti, saj njegovi življenjepisi tega ne pojasnjujejo. Lahko pa domnevamo, da je za jezike nadarjeni Attems že v otroških letih poleg italijanščine in nemščine slišal in govoril tudi slovenščino in furlanščino, tako v domačem kot v širšem okolju. Attemsi so imeli svoje posesti v goriški okolici in v Vipavski dolini, kar pomeni, da so občasno živeli v neposrednem stiku s slovenskim prebivalstvom. Zelo verjetno je bil v njihovih dvorcih dobršen del služinčadi slovenskega rodu. Vse to je bistremu dečku omogočalo, da si je pridobil osnovno znanje slovenščine. Razumljivo je, da je bila obarvana s krajevnimi narečnimi oblikami, da je bilo izražanje samo ustno in da se ni opiralo na branje slovenskih besedil.

V latinskih, nemških in italijanskih šolah izven tega prostora se Attems pač ni mogel učiti slovenščine. Ko je postal goriški nadškof, mu je znanje iz otroških let seveda koristilo, tudi če je bilo pomanjkljivo. Prav gotovo ga je izpopolnjeval z branjem slovenskih knjig in ga utrjeval, ko se je na

Palača grofov Lanthieri v Vipavi

številnih pastirskih obiskih po slovenskih deželah dalj časa mudil med slovenskimi ljudmi. Med njegovimi rokopisi se je ohranil skoraj nepopisan list, ki ga navajamo kot zanimivost. Sam po sebi ne potrjuje nobene domneve, razkriva pa, da si je nadškof v slovenskem okolju mimogrede kaj zabeležil v slovenščini, kot da bi tudi mislil po slovensko. Na listu je zgoraj skiciran križ, čez sredo pripomba *kir videm de velichu potrebuje na altarj inu na sagrestie*, spodaj pa je nekaj nejasnih vrstic z različnimi pripisi, med drugim *bug smilse ches nass*.

Attemsova slovenščina je prišla do veljave v času njegovega škofovanja, bila je namenjena široki javnosti, o njej priča obsežno gradivo, zato se Attems razlikuje od drugih tu navedenih primerov.

Za našo temo je pomemben drobec iz korespondence baronov De Grazia. Gre za pismo, ki ga je decembra 1779 pisal Giovanni Giuseppe (1) De Grazia nečaku Atanasiju. Dvanajstletni deček - njegov oče je bil Atanasio, mati Francesca roj. Attems - se je tedaj šolal v madžarskem mestu Budi. V zavodu je bil učni jezik latinski, posebej pa so se učili francoščino. Domov bi bil rad pisal v furlanščini ali latinščini, toda stric mu je odločno odgovoril, naj njemu piše v italijanščini, ker se mora vaditi tudi v tem "nam zelo potrebnem jeziku", drugemu stricu naj piše v latinščini, materi pa v nemščini. V nadaljevanju stric vprašuje nečaka, kako je z njegovo slovenščino (kranjščino), in če jo je pozabil, mora poskrbeti, da si spet pridobi znanje jezika, ki mu je zelo potreben, sicer se bo še kesal in krivda bo samo njegova. Slovenščino je namreč že govoril in tudi sam mu je večkrat priporočal, naj jo vadi, da je ne bo

pozabil: "... desidero poi sapere se vi esercitate nella lingua Cragnolina, quale per voi è necesarissima, sapiatemi dunque a dire se ve le siete dimenticata, e se così è procurate in qualche maniera di riaprenderla poichè un giorno forse vi pentirete e la colpa sarà vostra, sante già eravate in possesso della medemna, e tanto statovi da me raccomandato a starne in esercizio per non dimenticarla". (2) Iz navedka ni razvidno, čemu naj bi mladi plemič moral znati slovensko, vsekakor je pred več kot dvesto leti izraženo mnenje goriškega borona pomembno, saj kaže na enakovrednost vseh jezikov, ki so se v preteklosti govorili v tej deželi.

V arhivu baronov Levetzow Lanthieri (3) se hrani raznovrstno gradivo v slovenskem jeziku. Goriška veja te starodavne rodbine ima svojega začetnika v Antonu II., ki je v 15. stoletju postal lastnik gradiča in zemljišča v Vipavi, njegovi nasledniki pa so kupili, povečali in preuredili palačo v Gorici, kjer člani te rodbine živijo še danes. V 17. stoletju so dobili grofovski naslov in povečali svoje posesti na Vipavskem. V Primorskem slovenskem biografskem leksikonu je zapisano, da so Lanthieriji "globoko posegli v življenje slovenskih ljudi v krajih, kjer so izvrševali sodno oblast". V tem zapisu navedeni arhivski viri so iz časa zadnjega grofa Karla Friderika, ki je umrl v Vipavi leta 1910. Njegova hči Clementina Elena se je poročila z baronom Hermanom von Levetzow in je dala restavrirati stari del goriške palače. Njen sin baron Karl Levetzow je umrl v visoki starosti leta 1998. Posesti na Vipavskem so bile po priključitvi k Jugoslaviji podržavljene.

Vpogled v del rodbinskega arhiva je razkril številne listine in dokumente. Med njimi je listina, ki je bila izdana 31. januarja 1885 v Gorici in v kateri beremo, da je bil "Visokorodni gospod Dragotin Miroslav grof Lanthieri... izvoljen v rednem občnem zboru 28. decembra 1884 častni ud slovenskega bralnega in podpornega društva v Gorici". Eden od treh podpisnikov je dr. Anton Gregorčič kot predsednik. V besedilu je zanimiva poslovenjena oblika imen Karel in Friderik. Iz leta 1869 se je ohranila častna diploma, ki jo Glavni odbor c.k. kmetijske družbe Kranjske s sedežem v Ljubljani podeljuje grofu v priznanje za njegove zasluge "za povzdigo domače sadje - in murboreje in za razširjevanje temeljitega znanstva v važnem tem oddelku kmetijstva našega". V slovenščini je pisana vrsta drugih listov, ki se nanašajo na upravne zadeve, in več pisem. Med slednjimi je pismo, ki ga je leta 1903 pisal grofu Karlu odbor za Vegov spomenik iz Moravč. Odbor se grofu zahvaljuje za njegov prispevek 50 kron in ga vabi, naj pristopi k novemu, reorganiziranemu odboru. Sklenili so namreč, da bodo v Moravčah postavili le majhno obeležje, v Ljubljani pa velik spomenik, ki bo pričal,

da je znanstvenik Jurij Vega "mož svetovne slave". Med doslej površno pregledanim gradivom ni bilo mogoče zaslediti kakega grofovega slovenskega pisanja, toda o njegovem znanju našega jezika pričajo številne njemu namenjene listine in pisma. Znano je, da je tudi njegova hči Clementina govorila slovensko in prav tako njen sin Karel, če omenimo samo predstavnike te rodbine iz novejšega časa.

V 20. stoletju je med goriškimi plemiči, ki so poleg drugih jezikov govorili tudi slovensko, verjetno na prvem mestu grofica Nicoletta Coronini iz ugledne rodbine Coronini-Cronberg, to je kromberške veje večstoletne plemiške rodovine. Njen ded Alfred je bil s slovenskimi glasovi izvoljen za deželnega in državnega poslanca. Z Antonom Gregorčičem je bil vodilna osebnost v slovenski narodni stranki na Goriškem ter je podpiral zahteve po jezikovni in narodni enakopravnosti goriških Slovencev. Zadnja grofa kromberške veje sta umrla pred nekaj leti, najprej grofica Nocoletta in nato njen brat Guglielmo. Kot poslednja lastnika goriške vile z velikim parkom v drevoredu XX. septembra sta svoje imetje zapustila goriški občini. Arhivsko gradivo se hrani v Državnem arhivu v Gorici. Kot mnogi njuni predniki sta brat in sestra govorila tudi slovensko.

Grofica je med obema vojnama, ko so živeli v svojem gradu v Kromberku (danes Goriški muzej), pomagala tamkajšnjemu župniku Vinku Vodopivcu pri vzgoji mladine. Bila je prednica Marijine družbe in je veliko let vodila Marijin vrtec. Ko je po priključitvi k Jugoslaviji nova oblast kromberški grad nacionalizirala, so se grofje za stalno naselili v Gorici. Grofica ni nikoli pretrgala stikov s slovenskim svetom. Msgr. Miroslavu Brumatu, ki je v povojnih letih vodil krožek slovenskih dijakin (med njimi je bila tudi avtorica tega članka), je predlagala, da bi jih učila jezik, ki bi ga same izbrale. Ponudbo smo seveda rade sprejele in se odločile za angleščino. Pri grofici nismo bile deležne samo pouka, ampak tudi njenega gostoljubja in pozornosti. Skrbela je, da smo spoznavale njihovo domače okolje in najlepše koticke v parku. Naš občevalni jezik je bil seveda slovenski. Še pozneje smo si z njo pisale za praznike, se tu in tam srečevale in se pogovarjale. Udeleženke tega svojevrstnega tečaja ne bodo nikoli pozabile prijetne in zanimive izkušnje. Grofica je, dokler ji je zdravje dopuščalo, hodila k slovenski maši v cerkev sv. Ignacija na Travniku. O njenih stikih s slovenskimi ljudmi priča tudi obsežno gradivo, ki se hrani v Državnem arhivu v Gorici. Ob pregledovanju korespondence in drugih listov v slovenskem jeziku je mogoče ugotoviti, da si je grofica veliko dopisovala z domačinkami iz Kromberka, ko so bile v službi kje drugje ali pa so bile v ječi. Druga zanimivost

je sveženj besedil, ki jih je očitno sama sestavljala za svoje vzgojiteljsko delo v Kromberku. Urejena so in pregledna, pisana v razmeroma dobri slovenščini, le tu in tam zasledimo kako morfološko ali drugačno nepravilnost. Gosto popisani listi razkrivajo, da se je plemkinja znala prilagoditi svojim mladim poslušalkam ter da jim je podajala snov preprosto in nazorno. S treh lastnoročno pisanih strani, datiranih z 9. in 23. januarjem 1938, navajamo nekaj začetnih vrstic:

Danes Vam bom povedala neka zelo lepa in važna reč. Torej dobro poslušajte. Velike že veste kaj je to: dober namen. Majhne pa še ne. Majhne, kaj ste vi do zdaj Jezusu dale? Molitvice, žrtvice, en košček Vašega časa ko greste ga obiskat v cerkev. Kaj pa bi še dale Jezusu? Nimamo družega, saj smo majhne in uboge, boste rekle. Veste kaj? Vi lahko darujete J(ezusu) prav vse. Kaj je to: vse? Vse, to pomeni: vaše molitvice, vaše delo, vaše majhne križice (ko ste žalostne) vaše veselje (ko ste zadovoljne in vesele) vaše igre, vaše misli, sploh vse. (4)

Poleg že omenjenega gradiva zbujajo pozornost pesmi, tudi ugla-sbene, prizorčki in še mnogo drugega, kar je grofica uporabljala pri vzgoji najmlajših deklet. Iz vsega je razvidno, da se je temu prostovoljnemu delu posvečala z ljubeznijo in zavzetostjo. Iz njenega celotnega prizadevanja izhaja, da je bil njen odnos do slovenščine in do slovenskih ljudi vseskozi pozitiven in celo prijateljski.

Tu navedeni drobci iz arhivskih virov štirih goriških plemiških rodbin kažejo na njihovo vraščenost v okolje, v katerem jim je bilo dano živeti, in na njihovo povezanost s kulturno, versko, družbeno in gospodarsko stvarnostjo goriške dežele. O tem priča tudi raba slovenskega jezika, bolj ali manj kultiviranega in velikokrat narečno obarvanega. Temeljita raziskava še neobdelanega arhivskega gradiva bi sicer terjala veliko dela, nedvomno pa bi odkrila vrsto novih podatkov in omogočila, da bi se videnje o rabi slovenščine v že omenjenih in drugih plemiških rodbinah poglobilo in razširilo.

Opombe:

1. Razen imena Karla Mihaela Attemsa, ki ga številne slovenske publikacije navajajo v poslovenjeni obliki, so plemiška imena navedena v obliki, ki jo imajo v arhivskih virih, uporabljenih v tem prispevku.

2. Na pismo je opozorila D. Porcedda v prispevku *Società e vita familiare a Gorizia nell'Ottocento* (Studi Goriziani, luglio-dicembre 1954, vol. LXXXII, 110-125), v katerem je prvič objavila del navedka (prav tam, 115). Pismo se hrani v Državnem arhivu v Gorici (Fondazione Coronini-Cronberg, Atti e documenti, b. 85, fs. 205).

3. Zahvaljujem se baronici D. Levetzow Lanthieri, da je razkazala del domačega arhiva, dovolila objavo in dala na razpolago sliko rodbinske palače v Vipavi.

4. Navedena besedila se hranijo v goriškem Državnem arhivu (Archivio di Stato), Fondazione Coronini-Cronberg, Serie Atti e Documenti, b. 464, fs. 1453.

ANTIČNA ZGODOVINA IN MITI SEVERNEGA JADRANA

Po sledovih herojev in bogov

Barbara Zlobec

Ko razmišljamo o antiki, nam običajno pridejo na misel elegantni atenski Partenon in slavna grška gledališča ali Kolosej in razvaline rimskih forumov. In vendar so Grki in Rimljani, tvorci evropske kulture, poznali tudi naše kraje, po njih potovali in trgovali ter si z miti skušali razložiti tukajšnje naravne pojave.

Območje severnega Jadrana je bilo vsaj od 13. stoletja pr. Kr. važno stičišče trgovskih poti, ki so vodile proti severu v centralno Evropo. Te obale so pritegnile Rodošane (9.-8. stol. pr. Kr.), Fokajce (7. stol. pr. Kr.), Korint in Korkiro (6. stol. pr. Kr.); kasneje so svojo vplivnostno cono v to smer skušali razširiti tudi Atenci v zavezništvu z Etruščani ter Sirakužani (po vpadu Keltov v Padsko nižino v dobi Peloponeške vojne). Grki vsekakor niso prodirali v notranjost dežele, in če izvzamemo materialne vire kot npr. lončarske izdelke, ki pričajo o trgovskih izmenjavah, niso pustili zanesljivih sledi o svoji navzočnosti. Naši kraji torej niso bili neposredno vključeni v razvojni krog grške kulture in zakoreninjene napake v zemljepisnih predstavah zaledja dokazujejo, da so Grki severni Jadran poznali predvsem prek plovnihi poti. Bogato mitološko izročilo pa priča, da je to ozemlje obstajalo v zavesti grškega človeka in da je postalo del njegovega miselnega in idejnega sveta.

Prvi zemljepisni viri, ki poročajo o severnem Jadranu, so bili napisani v grščini: *Periegesis* ali *Vodič po svetu* zgodovinarja in geografa Hekataja (6.-5. stol. pr. Kr.) in *Periplus* ali *Plovba*, ki jo pripisujejo Darejevemu admiralu Skilaksu (6.-5. stol. pr. Kr.), opisujeta to pokrajino kot izredno rodovitno, s socialnega vidika pa je bil zanjo baje značilen matriarhat. Med starejšimi grškimi viri velja omeniti še *Argonavtike*, ep o mitičnih Argonavtih helenističnega pesnika Apolonija Rodoškega, in *Periegesis ges* ali *Opis sveta*, ki ga pripisujejo Skimnu: ta je, najverjetneje v 2. stol. pr. Kr., v verzih povzel najbolj razširjene predstave, ki so jih Grki imeli o tem področju.

Že v 3. stoletju so Rimljani pod pretvezo, da želijo sebi in drugim narodom zagotoviti varnost na morju, premagali Ilire, ki jih je vodila

kraljica Tevta. Izrinili so Galce iz Padske nižine in s tremi pohodi zatrli gusarsko dejavnost Histrov. V isti dobi (183-180 pr. Kr.) so ustanovili kolonijo Akvilejo (Oglej), ki je bila odločilnega pomena za uveljavitev rimskega življa na tem področju.

Znani sta nam tudi imeni poveljnikov, ki sta se borila proti Histrom: A. Manlij Vulson v drugi (178-177 pr. Kr.) in konzul Gaj Sempronij Tuditan v tretji istrski vojni (129 pr. Kr.). Zmago zadnjega obeležujeta dva napisa, od katerih se je eden nahajal v Akvileji, drugi pa je bil najverjetneje izklesan na podstavku konzulovega kipa v bližini izvira Timave.

Tudi Cezar se je zavedal strateškega pomena te regije: baje je bil kot prokonzul (59-49 pr. Kr.) pripravljen odreči se Transalpinski Galiji, če bi smel obdržati Cisalpinsko ali celo samo Ilirik. Tu si je pridobil številne kliente in bil v stiku z veljaki sosednjih držav, na primer z noriskim kraljem. V znameniti *Galski vojni* med drugim pripoveduje, kako je bliskovito ukrepal ob novici barbarskega napada na Trst. Cezarjeva težnja po stalni zasedbi zaledja je bila torej res izrazita, tako da so nekateri zgodovinarji mnenja, da je njegova taktika povzročila preobrat v rimski zunanji politiki v zvezi s to pokrajino, to je prehod od "sredozemske" h "kontinentalni" politiki, kar je privedlo do stalne priključitve rimskemu imperiju tistega ozemlja, ki se je še nezasedeno širilo med zahodno in vzhodno rimsko vplivnostno cono.

Rimljani so si vsekakor oblast na severnem Jadranu zagotovili razmeroma pozno: Cisalpinska Galija je bila uradno priključena Italiji leta 42 pr. Kr. (vzhodna meja je v dobi triumvirov bila reka Formio – Rižana, v dobi po letih 18-12 pa Arsia – Rasa), Ilirik pa je bil popolnoma vključen v sistem provinc šele po zadušitvi dalmatinsko-panonskega upora leta 9 po Kr., ki jo je vodil kasnejši cesar Tiberij. Takrat so Ilirik razdelili na provinci Panonijo in Dalmacijo.

Predolgo bi bilo naštevati avtorje, ki so v času rimskega prodiranja ter v avgustejski in cesarski dobi opisovali naše kraje; najpomembnejši so: Grka Polibij (2. stol. pr. Kr.) in Strabon (avgustejska doba) ter Rimljani Plinij (1. stol. po Kr.), Mela (1. stol. po Kr.) in Apijan (2. stol. po Kr.). Bežne omembe tega prostora zasledimo pri številnih znanih pesnikih, npr. pri Katulu, Horaciju, Vergiliju in Marcialu. Veliko del ni preživelo temnih stoletij srednjega veka oziroma so do nas prišla v fragmentarni obliki, npr. govor *De re Histria militari* ali *O vojaškem pohodu v Istri* slavnega Katona Cenzorja, *Anali* arhaičnega pesnika Enija, *Bellum histricum* ali Istrska vojna nekega Hostija, o katerem na podlagi onomastike domnevajo, da je bil Venet in da je torej opisoval boje v svojih rodni krajih.

Kot rečeno ima več antičnih mitov za ozadje severni Jadran. Najbolj znani izmed teh je gotovo mit o Argonavtih, ki so ime dobili po ladji Argos. Vodil jih je junak Jazon, katerega je stric Pelias z namenom, da se ga znebi, poslal na obalo Črnega morja po zlato runo. Tam mu je kralj Kolhijcev Ajeta obljubil runo pod pogojem, da zora ledino z bikoma, ki sta imela bronaste noge in sta bruhala ogenj, in da poseje zobe, iz katerih so zrastle vojščaki. Jazon je že obupoval, a na pomoč mu je prišel bog ljubezni, ki je s puščico zadel kraljevo hčer Medejo. Ta se je zaljubila vanj in z njeno pomočjo je Jazonu podvig uspel. Ker pa kralj ni držal obljube, je grški junak runo ukradel in z Medejo in tovariši zbežal. V begu pred zasledovalci so se spustili po Histru (Donavi) in ko so dospeli do Jadranskega morja, so se ustavili na Brigijskih otokih (Kvarnerski zaliv). Tu se je med Grki in zasledovalci vnel boj in Jazon je ubil Medejinega brata Apsirta. Po njem so otoke preimenovali v Apsirtide.

Mit o Argonavtih odseva lažno zemljepisno predpostavko o bifurkaciji Donave: Grki so bili namreč prepričani, da se izliva bodisi v Črno kot v Jadransko morje. Mislili so tudi, da Črno in Jadransko morje ločuje samo ozek pas zemlje in so zato včasih Histre enačili s Tračani. Take podatke zasledimo npr. tudi v znanstvenih delih filozofa Aristotela. Šele ko so Rimljani prodrli v osrednjo Evropo, je postalo jasno, da so te predstave zmotne; z zgodovinskega vidika pa so še danes pomenljive, ker pričajo o prometnih povezavah čez to ozemlje. Številni rimski pisci so vsekakor mit skušali uskladiti z geografsko realnostjo. Med temi Plinij v delu *Naturalis Historia* ali *Naravoslovje* poroča (III 127-128):

Tu je dežela Karnov in združena z njo (dežela) Japidov, reka Timav, trdnjava Pucinum, Tržaški zaliv, kolonija Tergeste (Trst), triintrideset milj od Akvileje (50 km). Oddaljena več kot šest tisoč korakov (9 km) je reka Formio (Rižana), sto devetinosemdeset milj od Ravene (280 km), stara meja povečane Italije, sedaj pa Istre; veliko ljudi se je zmotilo, in tudi Nepot, ki je živel ob Padu, rekoč, da Istra dobi ime po reki, imenovani Hister, ki se izliva v Jadransko morje iz Donave, na nasprotni strani ustja Pada, in da toka Histra in Pada, ki se stekata iz nasprotnih strani, spremenita morje, s katerim prideta v stik, v sladko vodo. Nobena reka se ne izliva iz Donave v Jadransko morje. Mislim, da so se zmotili, ker se je ladja Argos spustila po rečni poti v Jadransko morje nedaleč od Tergesta, vendar ni več znano, po kateri reki. Skrbnejši (pripovedovalci) poročajo, da so (ladjo) prepeljali čez Alpe na ramenih, tja pa je prišla po Donavi, potem po Savi, potem po Navportu (Ljubljani), ki je tako poimenovan po tem dogodku in ki izvira med Emono (Ljubljano) in Alpami.

Dve stoletji kasneje Pejsander iz Larande (3. stol. po Kr.), čigar delo se je ohranilo pri Zosimu in Sozomenu (5. stol. po Kr.), prvi omenja argonavtsko ustanovitev Emone (Ljubljane): od tu naj bi Argonavti la-djo, ki so jo bili postavili na stroje, odvlekli do Jadranskega morja.

Kako pa se zaključilo potovanje Argonavtov? Jazonovi zasledovalci si niso upali domov, ker niso bili ujeli tatu zatega runa in so se zato bali kraljevega srda; ustavili so se na severnem Jadranu in ustanovili mesto Pola (Pulj). Jazon je došel domov, a ni zasedel prestola v Jolku, zaradi katerega se je bil podal na tako dolgo in nevarno pot. Zatekel se je v Korint, zapustil Medejo in zasnubil hčer kralja Kreonta; Medeja pa je v besu pomorila njune otroke.

Manj znan je mit o reki Eridanu: Faetont je od očeta, sončnega kralja Helija, izprosil, da je smel en dan voditi krilati sončni voz. A čeprav je krepko zategoval vajeti, je kmalu izgubil nadzor nad ognjevitimi konji, ki so se začeli spuščati proti zemlji in s svojim čarom razsušili prst, požgali travo in izsušili morje (tudi zamorci so baje prav takrat počrneli). Da bi rešil svet uničenja, je Jupiter voz strmoglavil v Eridan: reka je bila zelo bogata z vodo in je pogasila goreči voz. Faetontove sestre Heliade so na rečnemrodu za bratom tako žalovale, da so se jih bogovi usmili in jih spremenili v topole, njihove solze pa v jantar.

Mit očitno ohranja spomin na trgovanje z jantarjem, ki so ga z obal Baltiškega morja dovažali do Jadrana. Eridan so različni pisci lokalizirali na daljnem severu ali v Germaniji; nekateri so njegov obstoj celo zanikali. Šele v rimski dobi se je dokončno uveljavila identifikacija med Eridanom in Padom. Ta pa se ne sklada z informacijo, ki nam jo posredujejo nekateri antični pisci, da se Eridan nahaja v najsevernejšem delu zaliva, v katerega se zajeda Jadransko morje, to je nekako med Gradežem in Miljami. Na podlagi takega sklepanja nekateri zgodovinarji Eridan enačijo s Sočo, ki se je do približno 5. stoletja po Kr. stekala v morje tam, kjer danes stoji Tržič. V tem območju naj bi se nahajale tudi mitične Elektride – Jantarjevi otoki, o katerih poročata Apolonij Rodoški in spis *Mirabilia* ali *Čudesa*, ki ga pripisujejo Aristotelu.

Antični viri pogosto omenjajo reko Timavo: Strabon, Plinij, Marcial in še drugi. Posebno podroben je Strabon v *Geografiji* (I 8-9):

V Jadranskem zalivu je tudi Diomedovo svetišče, vredno omembe, "Timavon": ima namreč pristanišče, lep božanstvu posvečen gozdič ter sedem izvirov pitne vode, ki se takoj izlivajo v morje v široki in globoki reki. Polibij pravi, da so (vs ti izviri) razen enega izviri slane vode in zato imenujejo prebivalci ta kraj "izvir in mati morja". Pozejdonij pa pravi, da reka Timava, ki se spusti z gora, ponikne v

brezno in teče pod zemljo sto trideset stadijev ter se izliva v morje.

Strabonov opis Timave bogati tudi pripoved o nagrajeni dobrosrčnosti, ki jo zaradi obsežnosti tu samo obnovimo: v bližini reke je živel bogataš, ki so ga ljudje zasmehovali, ker se je pogosto brez vsakega zaslužka ponujal za poroka. Nekega dne je iz rok lovcev rešil volka in ti so mu zagrozili, da bo moral jamčiti zanj in kriti škodo, ki bi jo zver v bodoče povzročila; bogataš je privolil. Iz hvaležnosti mu je volk na posestvo pripodil trop divjih kobil, ki so po njem dobile ime "likofore" (lykos pomeni po grško volk, fero pa nosim). Ta pasma je bila zelo cenjena, čeprav je bila znana bolj po hitrosti kot po lepoti; v Strabonovi dobi je bila vsekakor že izumrla.

Silovitost Timavinih izvirov je prevzela tudi Vergilija, ki je o njih v Eneidi (I 242-249) tako zapisal:

*Glej, skozi vojsko Ahivcev je mogel uiti Antenor,
priti v Ilirski zaliv in v sredo kraljestva Liburnov
mimo izvira Timava, kateri iz žrel se devetih
v morje izliva tako, da kar gora hrumi in se morje
glasno bučeče razliva po poljih. In vendar je zgradil
mesto Patavij in Tevkre nastanil; ime je dal ljudstvu,
potlej trojansko orožje obesil na zid in odsihdob
v miru počiva.*

(prev. Fr. Bradač)

Mimo Timave je torej plul Antenor, ki se je bil podobno kot Enej rešil iz goreče Troje in po tradiciji, ki se je naposled uveljavila, ustanovil Patavij (Padovo). O njegovi usodi v teh verzih pripoveduje Venera, ki pri Jupitru objokuje sina Eneja, ki še vedno blodi po morju in išče novo domovino.

In vendar: kako je mogoče, da je Antenor dospel do Timave in v bližini zgradil mesto Patavij? Verjetno je pesnik v tem odlomku združil dve mitološki tradiciji, ki sta nastali v dveh različnih trenutkih rimske zgodovine. Prva se je sklicevala na Antenorjev mit v času istrskih vojn in vojaških posegov proti morskim roparjem – Ilirom ter je imela za ozadje območje Timave. Grška legenda o Antenorju na Jadranu je namreč z zgodovinsko-literarnega vidika takorekoč opravičevala rimsko prodiranje na ozemlju, kjer so se bili naselili njihovi davni mitološki predniki, ubežni Trojanci. Druga tradicija sega v avgustejsko dobo in po njej je Antenor ustanovitelj Padove; naslanja se na paralelizem med Antenorjevim prihodom na Jadransko in Enejevim na Tirensko morje, da bi dokazala skupne (mitične, trojanske) korenine vseh italških ljudstev. Mesto, ki ga je po prvi, republikanski tradiciji ustanovil Antenor

nedaleč od Timave, potem ko je obplul ilirske zalive in ozemlje Liburnov, bi lahko bila Akvileja: prebivalce te kolonije namreč epigrafski vir imenuje Antenoride.

O antičnih mitih in zgodovini severnega Jadrana bi lahko povedali še veliko, a to presega meje pričujočega prispevka: njegov edini cilj je ta, da bralca za trenutek prenese v preteklost, v kraje, s katerih moramo odstraniti prah vsakdana, da zagledamo gaje in gozdiče, po katerih so se nekoč sprehajali heroji in bogovi.

Temeljna bibliografija o virih za severni Jadran:

M. Kozličić, *Historijska geografija istočnog Jadrana u starom vijeku*, Split 1990

M. Križman, *Antička svjedočanstva o Istri*, Pula-Rijeka 1979 (s prevodi v hrv.)

V. Vedaldi Jasbez, *La Venetia orientale e l'Histria: le fonti letterarie greche e latine fino alla caduta dell'Impero romano d'Occidente*, Roma 1994

C. Voltan, *Le fonti letterarie della Venetia et Histria*, I, Venezia 1989 (s prevodi v it.)

B. Zlobec, *Poročila antičnih geografov o severnem Jadranu. Od Hekataja do Plinija Starejšega*, Zgodovinski časopis 53 (1999), str. 11-32 (s prevodi v slov.).

Vladimir Kos

In se v spomin zagledam

Oči zprem in se v spomin zagledam:
valovi spet ob breg udarjajo;
ne vem, zakaj obraz je lunin bled
kljub bugenvilij biserom v cvetovih.

Veselje drobno, srečno
je sedelo ob meni,
s svojim ognjem
hlad noči
spreminjalo je v tok trenutkov bel,
in v njem se svet je tisto noč umiril.

Lahko oči zaprem, a ni veselja -
le kdo ga z drobno srečo je pregnal?
Srce ne neha biti zvon nedelj,
ki niha med "nekoč" in "znova kmalu".

VELIKA KARANTANIJA

Njene krajine in grofije, nasledstvo po ženski strani

Jožko Šavli

Karantanija se je pod vlado vojvode Arnulfa Koroškega (876), ki je postal kralj Vzhodnih Frankov (887) in cesar (896), uvrstila v sam vrh evropskega dogajanja. Arnulfa (+899) je na kraljevskem prestolu nasledil njegov sin Ludvik Otrok (+911), le-tega pa Konrad I. Mlajši. Slednji je bil sin Konrada starejšega, grofa v okrožju Lahngau, in Glismut, hčere Arnulfa Koroškega. Za Konradom I. (+918) so državni knezi izvolili za kralja Henrika I. In ta je bil sin Otona Imenitnega, vojvode Saške, ter Hedvike, hčere Arnulfa Koroškega.

Državni knezi so pri volitvah novega kralja upoštevali torej tudi nasledstvo po ženski strani, saj sta bila za kralja izvoljena Konrad in za njim Henrik po svojih materah vnuka cesarja Arnulfa Koroškega, zadnjega velikega vladarja v moški liniji Vzhodnih Karolingov. Trije nasledniki kralja Henrika I. so nosili imena Oton, zato nazivajo zgodovinarji njegovo vladarsko rodbino Otoni. Pod njimi je staro karolinško cesarstvo doživelo nov sijaj in prešlo v zgodovino z imenom Sveto Rimsko cesarstvo.

V Karantaniji je Arnulf Koroški, potem ko je postal kralj, izročil vladavo svojemu namestniku Luitpoldu, bratrancu po materini strani, ki ga je kmalu potem nadomeščal tudi na Bavarskem. Luitpold je padel v

Velika Karantanija je bila slovenska država po svojem pravu in zgodovinskem izročilu, četudi je segala izven slovenskega ozemlja.

bitki z Ogri pri Bratislavi (+907). Nasledil ga je starejši sin Arnulf Bavarski (+937), v Karantaniji pa kmalu za njim mlajši sin Bertold Koroški, ki je po smrti starejšega brata vladal tudi na Bavarskem.

Po smrti Bertolda (+947) kralj Oton I. Veliki ni izročil Karantanije njegovemu sinu Henriku Mlajšemu, temveč svojem bratu Henriku Bavarskemu (+955). Ta je imel za soprogo Judito, iz bavarske veje omenjene karantanske rodbine Luitpoldincev. Vojvoda Henrik Bavarski je torej kot soprog Luitpoldinke veljal Karantancem za pripadnika njihovega naroda, zato je bil v smislu domačega prava, *institutio Sclavenica* ali *Slavica lex*, v deželi zakonit vladar. - Na enak način je bil nekaj let kasneje sprejet za karantanskega vladarja tudi Oton, grof v okrožju Wormsgau, čigar soproga, prav tako z imenom Judita, je bila hči Henrika Mlajšega, sina vojvode Bertolda. Eden njunih treh sinov, zaradi vojvodskega položaja svojega očeta v Karantaniji imenovan Bruno Koroški, je postal papež z imenom Gregor V. (+999).

Leta 952 je kralj Oton I. Veliki, zaradi njene pomembne strateške lege na jugovzhodu kraljestva, povišal Karantanijo v veliko vojvodino. Tako povečana Velika Karantanija je segala od Češke na severu in potem vzdolž ogrskega kraljestva vse do Lombardije na jugozahodu, vključujoč tudi Furlanijo in Benečijo (Verono). Njeno osrednjo vojvodino Koroško so obdajale krajine (marke), vojaške enote, kjer so poveljevali krajniki, mejni grofje. V osrednji vojvodini Koroški in nekaterih večjih krajinah so obstajale še grofije, ki so jim bili na čelu grofje.

Krajine so bile naslednje: Vzhodna (Avstrija), Karantanska (Štajerska), Dravska, Savinjska, Kranjska, Istrska, Furlanska in Veronska. Na območju ožje Koroške so obstajale tri grofije, Pustriška (Lurn) na zahodu, Breška (Friesach) na sredi in Juna (Jaun) na vzhodu. Na severu so bile naslednje: Judenburška; Leobenska, Aniška (Enns), Štajerska (Steyr), ki so prešle pozneje v sestavo Karantanske krajine (Štajerske), ter Pittenska grofija. Slednja je prišla v sestavo Vzhodne krajine (Avstrije), s katero sta se spojili tudi Ogrska ter Češka krajina.

O upravni razdelitvi Velike Karantanije ni na razpolago veliko virov. Mnogi krajniki in grofje nam poimensko niso znani. Imen nekaterih pa nam nemško, avstronemško in jugoslovansko zgodovino-pisje ne navaja. Tako npr. imena karantanskega pokrajinskega kneza oz. mejnega grofa Jožefa v Češki krajini. Sedež je imel v trdnjavi Gars (Grad) ob reki Kamp, ob stari poti iz Karantanije na Moravsko. Njevo trdnjavo so v 11. stol. razrušili in požgali Ogri. V Veronski krajini so bili grofje krajevni škofje v Padovi, Veroni in Tridentu, v Trevisu pa domača rodbina Collalto.

Na razne kraje in grofije razdeljena velika vojvodina je imela enotno vojsko. Ustanovljena je bila namreč prav z namenom, da na jugovzhodu brani Sveto Rimsko cesarstvo. Iz kasnejših grbov, ki so jih imele posamezne rodbine krajnikov in grofov, je mogoče določiti tudi sistem simbolov, ki so jih imeli poveljniki posameznih oddelkov te vojske.

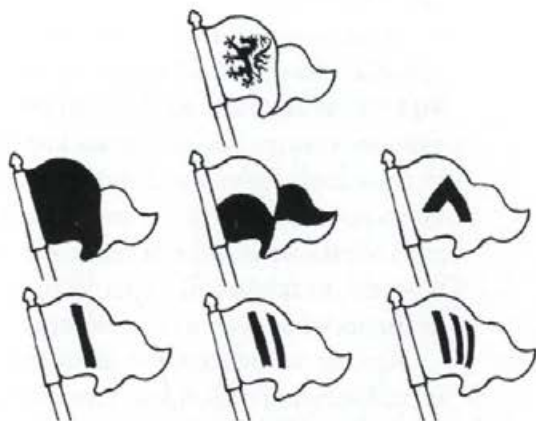
KARANTANSKA DINASTIJA

Ko je leta 1011 umrl vojvoda Konrad I. Koroški, brat pokojnega papeža Gregorja V. in bratranec poznejšega kralja in cesarja Konrada II. Salijca, je vojvodino prevzel Adalbero Koroški. Zgodovinarji so njegovi rodbini nadeli naziv Eppenstein, po gradu blizu Judenburga. Rodbina je imela obsežna posestva v Karantanski krajini, ki so bila podlaga njene politične moči, in vojvoda Adalbero Koroški je postal utemeljitelj Karantanske dinastije.

O njegovem vladanju v deželi za nekaj let ni poročil. Na državnem zboru v Veroni 1027 je od oglejskega patriarha terjal dajatve od vseh prevozov za gradove in dvore. Patriarh pa je skupaj s 4 zapriseženci podal izjavo, da takšnih dajatev nikoli ni plačeval, in vojvoda mu je potem priznal njegove pravice.

Vojvoda Adalbero je bil prijatelj cesarjevega sina Henrika III., od 1027 bavarskega vojvode in od 1028 kralja Vzhodnih Frankov. Samega cesarja Konrada II. Salijskega pa je samozavestno nastopanje karantanskega vojvode

motilo. V njem je očitno videl tudi tekmeca, zato je iskal priložnosti, da se ga znebi. Povod za to je načel, ko so sklicali pohod proti polabskim Ljuticem, ki so se zoperstavljali krščanstvu. Vojvoda Adalbero se pohodu ni pridružil, zato so ga obtožili veleizdaje. Leta 1035 so se zbrali državni knezi in pristali na zahtevo cesarja, da se karantanski vojvoda odstavi. Edini, ki je temu nasprotoval, je bil mladi kralj Henrik III. Njegov cesarski oče se je ob tem tako razburil, da je izgubil zavest. Ko je spet prišel k sebi, je kleče prosil sina, naj ga ne izpostavi javnemu zasmehu kot oporečnik svojemu očetu. Nakar se je sin vdal.

*Prapori karantanske vojske v naslednjem zaporedju:
vojvoda, krajnik, grof, gradnik ter poveljstva:
vzhod, sever in zahod*

Za Karantanijo so 1036 imenovali novega vladarja, vojvodo Konrada II. Toda vojvoda Adalbero se je odstavil v uprl. Doma je poskušal dvigniti vstajo in se znašel v spopadu z nekaterimi domačimi grofi. Med temi je bil tudi grof Viljem iz Selc, soproj grofice sv. Eme Krške, katerega je v spopadu ubil. Zatem pa pobegnil na svoj grad Ebersberg na Bavarskem. Leta 1039 je zaostrene odnose med cesarstvom in Karantanijo, in v njej sami, rešila smrt na vseh sprtih straneh. Umrli so vojvoda Adalbero, cesar Konrad II. in vojvoda Konrad II. Koroški.

V Karantaniji je po smrti vojvode Adalberona vladal brez privoljenja kraljevega dvora njegov sin Markvard, ki je bil tudi grof v Gorici. Karantanci so edinole njega imeli za svojega vladarja, in ga nedvomno tudi ustoličili na Knežjem kamnu. Novi kralj Henrik III. si očitno ni upal poseči v karantanske razmere, zato je oznanil, da bo Karantanijo upravljal "sam".

Napeti odnosi med kraljevim dvorom in Karantanci oziroma njihovim plemstvom, ki je vztrajalo na svojem pravu, so seveda ostali. Leta 1047 je kralj, zato da bi odpravil takšno, za dvor nedopustno protipravno stanje, imenoval za karantanskega vladarja vojvodo Welfa. Vendar mu ni bilo omogočeno niti stopiti na karantanska tla. Leta 1056 je kralj Henrik IV. imenoval na to mesto svojega sorodnika Konrada. Toda karantanska vojska je njega in njegovo spremstvo zavrnila na meji ob reki Mincio pri Veroni. In tudi Bertold Zähringen, ki ga je dvor poslal leta 1061, je bil prav tako onemogočen.

Razlog za odklonitev je bil predvsem v tem, da so bili od dvora imenovani vojvodi Karantancem tujci, in vsled tega nazakoniti v smislu njihove Slavica lex. Na dvoru so se morali končno vdati. Karantanskega vladarja so tik pred njegovo smrtjo leta 1076 priznali za vojvodo. Leta 1077 ga je postavno nasledil njegov sin, vojvoda Luitpold (Leopold), in zatem 1093 drugi sin, vojvoda Henrik III.

TRI SESTRE

Samozavestno nastopanje vojvode Adalberona Koroškega proti kralju in cesarju Konradu II. Salijskemu nam je nerazumljivo, vse dokler ne poznamo ozadja dogodkov. Do neke mere pojasnjuje Adalberonovo obnašanje dejstvo, da je bil vladar takrat zelo velike in za obrambo na jugo-vzhodu strateško izredno pomembne velike vojvodine Karantanije. Njegova rodbina je razpolagala sicer s precejšnjo zemljiško posestjo, vendar še vedno ne tolikšno, da bi se lahko po svoji moči meril s cesarjem.

Najbolj pomemben adut proti cesarju Konradu II. je bila mogočna karantaska vojska, ki ji je poveljeval vojvoda Adalbero. Zaradi njene

moči si kraljev dvor še po njegovi smrti ni upal poslati svojih čet v Karantanijo, da bi omogočile vladanje vojvodom, katere je imenoval.

Povrh vsega je bil karantanski vojvoda Adalbero še nevaren tekmeč Salijcem, cesarjevi rodbini. Njegova soproga, švabska princesa Beatrika, je bila sestra cesarice Gisele in sestra Matilde, soproge prejšnjega karantanskega vojvode Konrada I. (+1011), matere vojvode Konrada II. Vse tri sestre so po materi Gerbergi izhajale po ženski strani iz veje Zahodnih Karolingov.

Karel Veliki in njegov rod Karolingov, utemeljiteljev krščanskega cesarstva, je ostajal nenehno v spominu vladajočega plemiškega sloja v Srednji Evropi.

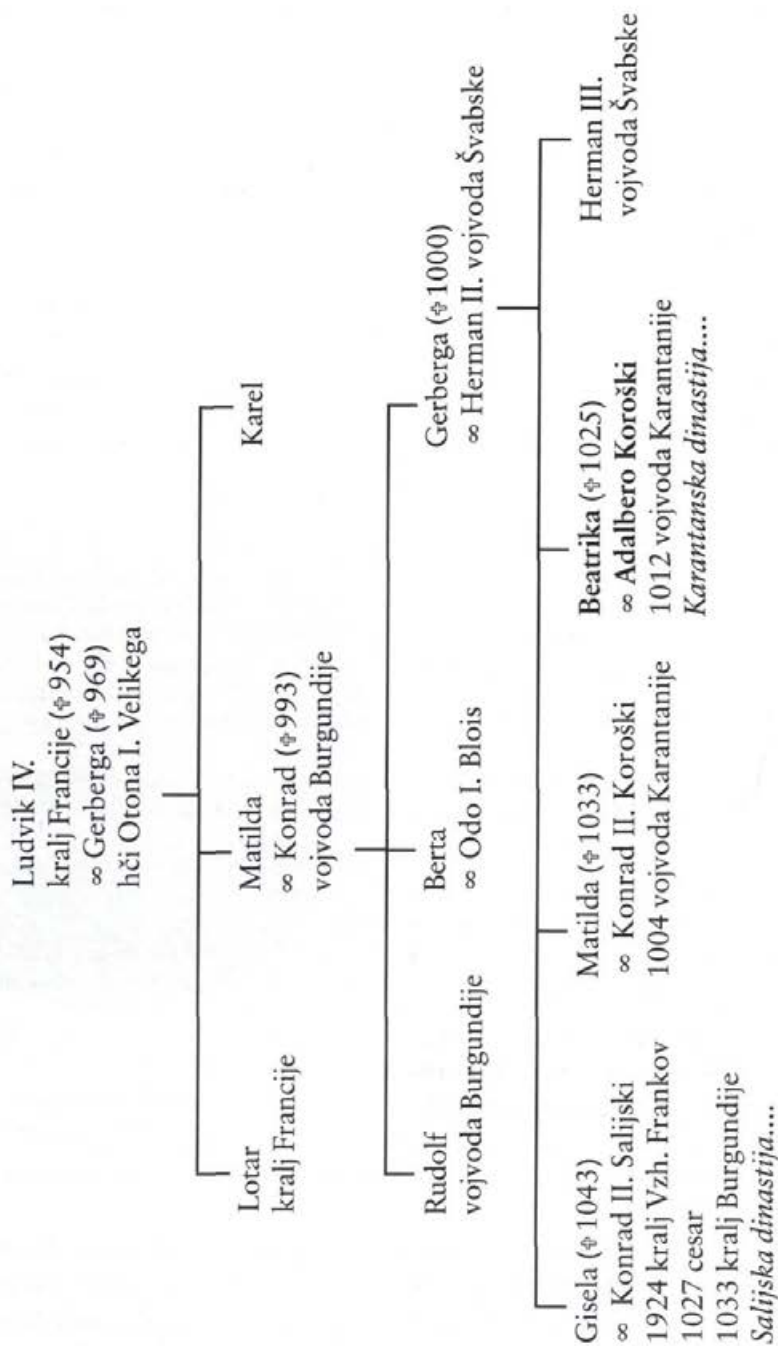
Odkar je s smrtjo Ludvika V., kralja Francije (+987) ugasnila po moški strani tudi veja Zahodnih Karolingov, so se mnoge plemiške rodbine v srednji Evropi ponašale s karolinškim nasledstvom po ženski strani. Na Bavarskem je rodbina Wittelsbachov s sklicevanjem na domnevno karolinško nasledstvo terjala zase bavarsko vojvodstvo. Cesar Karel IV. Luxemburg, kronan 1347 v Pragi, je dal že v 14. stol. izdelati čudovito pozlačeno soho Karla Velikega. Za Karantanijo o spominu na karolinško nasledstvo ni izrecnih pisanih virov. Toda spomin na Beatriko švabsko, ki je bila mati Karantanske dinastije, je nedvomno obstajal.

S smrtjo vojvode Henrika III. (+1122) je po moški strani zatoni la prva hiša Karantanske dinastije (Eppenstein). Z njegovim nečakom vojvodo Henrikom IV. (+1123), sinom njegove sestre Hedvike, se začinja druga hiša omenjene dinastije (Spanheim).

Avstrijsko in nemško zgodovinopisje navaja v tem primeru dve rodbini, ki pa jih viri ne omenjajo. Ne omenjajo niti imen Eppenstein in Spanheim. V smislu slovenskega prava, ki je priznavalo tudi žensko nasledstvo, se je dinastija karantanskih vojvodov nadaljevala po sinu vojvodske princese Hedvike. V smislu nemškega prava pa ni bilo

Pečat koroškega princa Ulrika III., kasnejšega vojvode (1248), na katerem so v prvi polovici ščita trije švabski levi.

nasledstva po moški strani, zato loči avstronemško zgodovino pisje v Karantaniji na vojvodskem prestolu "dve" domači rodbini, ki ju razglasa seveda za nemški.

Preseneti pa nas še nekaj! Karantanska dinastija ima do svojega zato-na leta 1269 v grbu znamenje črnega panterja. Leta 1248 se na pečatu Ulrika, sina vojvode Bernarda Koroškega, prvič pojavi grb, in sicer: na preklanem ščitu v prvi polovici trije črni švabski levi na rumenem, v drugi polovici pa bel prečnik na rdečem. Grboslovci se sprašujejo, odkod švabski levi v tem grbu?

Odgovor je seveda jasen: v spomin na Beatriko švabsko, mater Karantanske dinastije. Prečnik pa v tem primeru ni avstrijski, temveč znamenje pripadnosti oziroma nasledstva. Ko nasledi karantanske dežele leta 1270 Češki kralj Otokar II., ne prevzame v svoj grb črnega panterja, temveč omenjeni ščit s švabskimi levi., ki je spominjal na karolinško izročilo. Dežela Koroška je ta grb ohranila do danes.

Gradivo in opombe:

- B. Grafenauer navaja v Zgod. sloven. naroda (Lj. 1965, str. 108), da je Karlman po smrti očeta Ludvika Germanskega (876), ko je podedoval Bavarsko, izročil Karantanijo (s Kranjsko, Sp. in Zg. Panonijo ter Slavonijo, op.p.) svojemu nezakonskemu sinu Arnulfu, odcepil pa je Vzhodno krajino (Avstrijo), ki jo je pridružil Bavarski, kjer da je vladal sam. - Navedba je zgrešena, ker je Vzhodna krajina zaradi svoje strateške lege prišla samo pod bavarsko vojaško poveljstvo, civilno pa je še naprej pripadala Karantaniji, od 952 Veliki Karantaniji. Op.p.

- Vzhodna krajina (Avstrija) se tako na kartah cesarstva in krajestev Karolingov prikazuje v letu 880 še vedno kot del Karantanije. Glej W. Kleindl: Die Chronik ...sterreichs, 4. Aufl. München 1995, str. 56.

- W. Hartmann, E. Hlawitschka, W. Koch: Mittelalterliche Herrscher in Lebensbildern. Von den Karolingern zu den Staufern, Gradec 1990

- W. Pohl: Die Welt der Babenberger, Gradec 1995

- H. Stejskal: Kärnten - Geschichte in Bildern und Dokumenten, Celovec 1985

- Pod Karolingi (9. stol.) so se krajine (vojaška poveljstva) raztezale nad vojvodinami, pod Otoni (10. stol.) pa so bile vključene vanje; imele so, kakor so ga tudi manjše grofije, svoj značilen prapor. Vojvodina je imela skupno vojsko in enoten bojni poziv. Njegov bojni znak v Karantaniji je bil vzpet črni panter. Op. p.

- B. Grafenauer v svoji zgodovini (itm. str. 155) izpusti navedbo, da so Karantanci zavrnil tri vojvode, katere jim je poslal krajev dvor! Op. p.

POSLANEC RYBAR, ŠKOF ŠTERK IN TRŽAŠKI MESTNI SVET

Ob stoletnici smrti tržaškega škofa Šterka (1827-1901)

Peter Rustja

Škof Andrej Marija Šterk

Odnosi med italijanskim liberalno-nacionalnim mestnim svetom in tržaškim kapitljem od srede 19. stoletja do konca prve svetovne vojne niso odražali le tržaško inačico "Kulturkampf" med liberalizmom in katolištvom, pač pa zlasti napete nacionalne odnose v tržaški družbi.

Dejstvo, da se je znotraj tržaške cerkve v omenjenem obdobju dosledno izvrševala pastoralna naloga učiti in posredovati krščanski nauk tudi v domačem, slovenskem jeziku, je predstavljalo za večino mestnih očetov udarec italijanskemu značaju Trsta, za katerega se je občina zavzemala tudi na cerkvenem področju, saj je s pokroviteljstvom nad nekaterimi farami, kot je npr. rojanski primer leta

1897, dosegla tudi uporabo italijanskega jezika v povsem slovenskem okolju ali pa z ustanovitvijo t.i. Capelle Civice nadomestila slovensko ljudsko petje v stolnici sv. Justa z italijanskim.

Tržaški škofje so kot najvišji predstavniki tržaškega klera bili pod udarom tako zaradi zgoraj naštetih pastoralnih praks nenazadnje pa zaradi njihovega slovenskega oz. slovanskega pokolenja.

Tržaški škof Šterk (1) je v zadnjem letu svojega službovanja v Trstu bil dvakrat v ospredju razprav znotraj tržaškega mestnega sveta.

V razpravi ponovno o procesiji ob priložnosti praznika Sv. Rešnjega Telesa je magistrat ostro obsodil prisotnost dveh "slovanskih" cerkvenih družb, Ciril-Methodove bratovščine in Marijine družbe, in to zaradi načrtovanega slovenskega petja in nošenja zastav s slovenskimi napisi.

Dejstvo, da je škof odobril njihovo prisotnost, pa je sprožilo velik napad tako s strani samega mestnega sveta, ki je v posebni resoluciji kot protiukrep napovedal popoln bojkot mestnih inštitucij omenjeni procesiji (2) (vključno z nesodelovanjem Cappelle Civice!), kot tudi s strani publike na galerijah, ki je komentirala branje omenjene resolucije s klici proti škofu.

Poslanec Spadoni je v debati poudaril, da so podobne "provokacije" škofije postale kar kronična bolezen, zato je predlagal, naj se tržaški škofiji, vse dokler ji bo predsedoval škof Šterk, ne izplača nobene vsote, ki ni predvidena v mestnem statutu in naj se občinski uradniki ne udeležijo nikakšne cerkvene pobožnosti.

Nato je slovenski poslanec Rybar zaprosil za besedo. Galerija je skušala na vsak način preprečiti govor slovenskemu poslancu, ki pa je vztrajal in zahteval, naj galerija obmolkne. Ker to ni zaleglo, je župan moral s silo sprazniti galerijo.

Tedaj je Rybar pojasnil, za katero vrsto provokacije je pravzaprav šlo.

Slovenski napis, ki naj bi tako ogrozil italijanstvo Trsta, je bil "Marija prosi za nas" (Rybar je v govoru uporabil latinsko verzijo *Maria ora pro nobis*, s pudarkom, da je na zastavi napis seveda v slovenščini ("in islavo").

Mestni svet je nato sprejel tako resolucijo mestnega sveta kot poslanca Spadonija ter s tem poudaril veliko nasprotovanje osebi škofa Šterka.

Stopnjevanje slednje, lahko razberemo tudi v sicer kratki, a nadvse odmevni razpravi mestnega sveta 30. septembra istega leta.

Ob tej priložnosti je poslanec Rybar posegel v razpravo v zvezi z odsotnostjo občinske delegacije na pogrebu škofa Šterka, ki je umrl 7.9.1901. Tržaška *Edinost* je Rybarev poseg objavila takole (3):

"Jako čudno se mi vidi, da nam ni ničesar sporočilo o sklepu mestne delegacije glede udeležbe na pogrebu pokojnega škofa Šterka. Ne vem, da-li se to ni zgodilo, ker se gospoda sramujejo svojega sklepa, ali iz kakega drugega vzroka. Ker se je pa že vse meščanstvo bavilo s tem sklepom mestne delegacije, bodi dovoljeno tudi nam, mestnim svetovalcem, da izrečemo svoje mnenje o tem.

Pokojni škof je prosil v svoji oporoki vse svoje vernike odpuščanja, ako je komu kaj zalega zakrivil.

Te prošnje pa niso uslišali gospodje, ki sestavljajo mestno delegacijo. Oni niso hoteli odpustiti in so s tem svojim postopanjem dokazali, da njih Bog ni naš Bog, in Bog odpuščanja in ljubezni, temveč Bog Izraelcev, Bog jeze in osvete.

Govori se pač, da so oni štirje židi, ki sede v delegaciji, glasovali za to, da naj bi se udeležili pogreba in da je samo 6 krščanskih članov delegacije glasovalo za vzdržanje. Sicer pa ne smete misliti, da smo tako najivni, da ne bi vedeli, da se ne bi nobeden du progressa ali pokojne demokratike upal protiviti, ako bi pravi vladarji v občini (židje! Op. Ur) v resnici hoteli, da bi se bila občina udeležila pogreba."...

Razprava se je nato nadaljevala tako na poslanskih klopih in s posegi tako župana kot drugih poslancev. Rybar je na očitek tržaškega župana, naj bo bolj objektivni, dejal, da ne more pač demantirati dejstev. Poslednji udarec pokojnemu škofu ni seveda prizadel mrtvega, če pa je bil namenjen slovenski in slovanski skupnosti v Trstu, pa je šlo nedvomno za najmanj posrečen trenutek, saj se v vsem omikanem svetu spoštuje mrtve.

V debato je posegel tudi poslanec Luzzato, ki je Rybaru očital anti-semitske izjave ter ga pozval, naj umakne omenjene obtožbe. Rybar je ostal pri svojih stališčih. Sejo so zaradi vsesplošnih izgredov, tako v dvorani kot v galeriji, prekinili.

Odmev na sejo in obsodbo zasledimo tudi v člankih, ki jih je Edinost objavila v naslednjih dneh.

Po eni strani je Edinost objavljala pisma bralcev – zlasti okoličanov – ki so na ta način hoteli javno podpreti stališča in prizadevanja slovenskih poslancev v mestnem svetu, po drugi strani pa je Edinost poročala tudi o člankih na to temo, ki so izhajali v raznih časopisih in sicer od tržaških časopisov *Avanti* in *Trieste* do zagrebškega *Obzora*. Slednji je z naslovom Divjaki sintetiziral dogajanje v tržaškem mestnem svetu, Edinost pa je z istim naslovom objavila pokomentiran prevod članka na svoji tržaški strani.

Poseg in nastop Otokarja Rybara pa je nedvomno ustvaril podobo govorniško podkovanega politika. Šentjakobski Slovenci so v odprtem pismu na straneh Edinosti izjavili "popolno zaupanje; vso čast našemu Rybaru! Bog ohrani njega in nas zdrave do volitev!"

Opombe:

- 1) Biografske podatke o škofu Šterku najdemo v 15. zvezku PSBL, stran 581-582.
- 2) Consiglio della città di Trieste, Resoconto stenografico della XIII. seduta pubblica e resoconto della X seduta segreta del 5 giugno 1901, str. 139-140
- 3) V svitu dvatisočetne kulture, Edinost 1.10.1901

NEKAJ DROBCEV IZ ZGODOVINE KRŠČANSTVA V TRSTU

Angel Kosmač

Zdi se, da prava zgodovina Trsta še ni bila napisana. Prav tako čaka zgodovinarje tudi zgodovina prve krščanske Cerkve v Trstu. Razlogi so v tem, da so prvi začetki tržaškega mesta in Cerkve v njej dokaj megleni. Zgodovinskih listin skoraj da ni ali so vsaj zelo siromašne in pomanjkljive. Nekaj več je arheoloških virov, pa tudi ti dokaj redki in pomanjkljivi. Veliko več je tradicije in ustnega izročila, kar pa še ni dovolj za neko kritično študijo o Trstu.

In vendar je prav, da v jubilejnem letu 2000 razmišljamo o krščanskih koreninah tega mesta, v katero so se v določenem trenutku zgodovine vključili tudi slovenski ljudje in so še danes njegova važna etnična in jezikovna komponenta.

Da nam bo slika bolj jasna, bi prvo zgodovino Trsta razdelili v tri obdobja: obdobje pred rimsko kolonizacijo, rimsko obdobje in krščansko obdobje.

Glede prvega obdobja, pred rimsko zasedbo kraja, nimamo skoraj nobenih resnih podatkov. Vse kaže, da so tukaj živeli stari Veneti ali Vendi, medtem ko so Iliri bivali bolj v notranjosti Istre in Krasa.

Zdi se, da je iz tega obdobja ostalo tudi ime Tergeste, ki so ga pozneje sprejeli tudi Rimljani, medtem ko so se Slovenci odločili za krajšo obliko Trst, Nemci pa Triest, bolj podobno italijanski obliki Trieste. Po vsej verjetnosti je obstajalo na sedanjem griču Sv. Justa neko gradišče. Vendar so poznejše stavbe vojaškega ali civilnega značaja odpravile vsak dokaz za to obdobje, ki bo najbrž še naprej ostalo skrivnost.

Nekaj več vemo za rimsko obdobje, ki se je baje začelo že v času Julija Cezarja ali Oktavijana, ko je kraj postal majhno пристanišče in vojaška postojanka. Na ta čas rimske kolonizacije spominja zlasti rimsko gledališče (teatro romano, nasproti kvesture), pa tudi t.i. bazilika ali forum pred gradom sv. Justa. To je prostor, ki je obdan s stebri in starimi kamni in, seveda, s tlakom, ki v vsej svoji skromnosti spominja na podobne prostore ali forume v Ogleju, Rimu in še kje. Končno so pod zvonikom sv. Justa vidni še neki stebri iz tiste dobe, ki naj bi nekoč krasili rimski propilej ali predvor pred svetiščem Jupitra, Junone in Minerve, ki je stalo na prostoru sedanje stolnice sv. Justa.

Tretje obdobje sovпада s pokristjanjevanjem Trsta in obdobjem mučencev. Tudi ta čas je zavrt v temo: manjkajo namreč zgodovinski viri, zato pa je veliko legend in ljudskih izročil. Nekaj pa je jasno: Trst je pod rimsko oblastjo živel v senci Ogleja, prvega večjega mesta v bližini. Moramo vsekakor zavrniti legendo o sv. Mohorju in Fortunatu, ki naj bi tukaj oznanjala krščansko vero po naročilu sv. Marka ali celo sv. Petra v Rimu. Česčenje teh dveh svetnikov se je namreč razširilo šele pozneje, ko so bile njune relikvije prenešene v Oglej od drugod. To se pravi iz Sirmija (dnešnje Sremske Mitrovice) v času preseljevanja narodov, ko je bilo tudi prvo krščanstvo uničeno v mnogih vzhodnih deželah in so kristjani skušali reševati vsaj relikvije svojih mučencev. Tako so torej prišle relikvije sv. Mohorja in Fortunata v Oglej in se je začelo njuno česčenje širiti po vsej oglejski cerkveni pokrajini.

Sicer pa moramo to tretje krščansko obdobje spet ločiti, da nam bo slika še bolj jasna: čas do l. 313, ko je bil izdan po cesarju Konstantinu znani edikt o krščanstvu, ki naj bi postalo enakopravno z drugimi veroizpovedmi. Tokrat je tudi nehalo preganjanje kristjanov s strani rimskih oblasti; čas po l. 313 ali celo po l. 381, ko je cesar Teodozij priznal krščanstvo kot državno vero, ki se je odslej lahko nemoteno razvijala po rimskem cesarstvu in še drugod.

ČAS PREGANJANJA KRISTJANOV

Ta čas je še posebno važen za Trst, ker je od l. 120 do konca 3. stoletja znanih vsaj 14 krščanskih mučencev, ki naj bi prelili svojo kri za Kristusa. Naj jih tukaj navedem, ker jih tržaška Cerkev še danes časti kot svoje junake in zavetnike:

- duhovnik **Primus (Primož)** in diakon **Marko**; nato še **Jason** in **Celjen**, ki naj bi vsi umrli mučeniške smrti pod cesarjem Adrijanom;
- l. 142, pod cesarjem Antoninom, naj bi izkrvavel mučenec in diakon **Lazar**;
- l. 151, pod istim cesarjem, naj bi umrl mučenec **Apolinar**;
- l. 236, za časa cesarja Maksimina, naj bi dala svoje življenje za krščansko vero vojaški tribun **Sergij** in vojak **Bachus**;
- l. 256, pod cesarjem Galjenom, sta umrli kot mučenki dve devici: **Tekla** in **Evfemija**;
- l. 273, pod cesarjem Avrelijanom, naj bi izkrvavel mučenec sv. **Socerb** ali **Servulus**.
- l. 286, pod cesarjema Dijoklecjanom in Maksimjanom naj bi umrla dva mučenca: **Justina** in **Zenon**.
- za časa istih dveh cesarjev, l. 293 (ali 297 ali celo l. 303) naj bi

izkrvavel za sv. vero najslavnejši izmed tržaških mučencev sv. Just, ki je pozneje postal tudi glavni zavetnik mesta.

Kosti vseh teh mučencev ali relikvije naj bi se hranile v nekem posebnem svetišču ali kapelici z imenom sv. mučencev (SS. Martires) na samem takratnem mestnem pokopališču, ali vsaj v neposredni bližini, ki je bilo izven mestnega obzidja, ne daleč od morske obale. Kje naj bi bil ta prostor, je težko danes ugotoviti. Ostaja samo ulica, ki spominja na to svetišče (ul. SS. Martiri). Češčenje teh mučencev naj bi bilo razširjeno že od 5. st. dalje, vendar poročila o teh mučeniških smrti ostanejo dokaj nezanesljiva in se ne dajo kritično preveriti.

Nekaj več možnosti za kritično analizo ima, tako se zdi, mučeniško poročilo sv. Justa ali Passio, čeprav niso odstranjene vse težave. Poročilo namreč vsebuje tri podobne rokopise, ki so bili napisani mnogo pozneje, in sicer že v srednjem veku. Izvirnika pa ni najti nikjer. Eden od treh rokopisov je bil napisan v Trstu, drugi v Benetkah, tretji na Dunaju. Kritično ocenjeni so bili šele l. 1887 po zgodovinarju Van Hooffu, ki je bil mnenja, da izvirajo iz uradnih aktov sodnijskega procesa ali vsaj iz beležk določenih prič na procesu.

MUČENIŠTVO SV. JUSTA

To poročilo ali Passio govori o nekem rimskem prefektu z imenom Manacius, doma iz Ogleja, ki naj bi bil izvrševalec v Trstu cesarjevega edikta o preganjanju kristjanov. Ta naj bi bil tudi sodnik, ki je Justa zasliševal in obsodil. Just naj bi se sam izdal kot kristjan z znamenjem križa, ki ga je storil na javnem prostoru. Bil je zato aretiran in zaslišan o krščanski veri. Ker jo je junaško izpovedal in trdil, da je kristjan že od rojstva, naj bi ga sodnik najprej prijazno nagovarjal, da bi daroval bogovom. Sledile so grožnje. Ker je junaško vztrajal v veri krščanski, je bil obsojen na smrt z utopitvijo, ko so mu navezali na vrat, roke in noge težka bremena in ga potopili v morje. Taka smrt je bila tudi razumljiva, ker so s tem hoteli mučitelji preprečiti javno češčenje mučeniških ostankov.

Poročilo pravi še to, da se je mučenec ponoči v videnju prikazal duhovniku z imenom Sebastjan in mu naročil, naj zjutraj poišče na obali njegovo truplo in ga pokoplje. Res je duhovnik z nekaterimi kristjani šel zjutraj proti obali in tam našel naplavljenno Justovo truplo. Z vsem spoštovanjem je to truplo vzel in pokopal nekje v bližini, morda prav na mestnem pokopališču, kjer so bile shranjene kosti že poprej umrlih mučencev. Tako je nastalo majhno svetišče sv. mučencev ali celo majhna bazilika že v 4. ali 5. stoletju, ko so nehala preganjanja in so kristjani smeli graditi svoje prve cerkve. Kot že rečeno, na to

svetišče z relikvijami svetih tržaških mučencev spominja danes le še ulica, ki nosi po njih ime (via dei Santi martiri). Po vsej verjetnosti je bila v 10. st. zgrajena na istem mestu ali v neposredni bližini nova cerkev, ki je znana pod imenom Madonna del mare, na katero spet spominja posebna ulica. To Marijino cerkev so odkrili komaj pred nekaj desetletji v bližini neke šole. Izkopanine pa so iz l. 1969 in 1970.

Še posebno zanimiv je tlak z dvema mozaikoma iz 5. in 6. stoletja: na enem mozaiku je latinski napis imena duhovnika tržaške cerkve, Januarius. Tlak bi tako lahko odgovarjal stari baziliki ali majhnemu svetišču sv. mučencev. O sami nekdanji Marijini cerkvi (Madonna del mare) so poročila, po katerih naj bi se zbirali v srednjem veku v tej cerkvi tudi slovenski tržaški verniki, ki jih viri imenujejo "cragnolini". Cerkev sv. Justa

Ko je nehala doba preganjanja krščanstva, so začeli zidati tudi v Trstu še druge krščanske cerkve. Na sedanjem griču sv. Justa naj bi namreč stala že v 5. st. starokrščanska bazilika, ki so jo odkrili v letih 1949-1951. To naj bi bila neke vrste kapela ali kraj, kamor so bile prenešene relikvije sv. Justa iz prvotnega svetišča ob morju. Seveda ni od tega svetišča ostalo skoraj ničesar, ker je bila v 9. in 10. st. v neposredni bližini zgrajena prva tržaška katedrala, posvečena Mariji Vnebovzeti, ki je imela tri ladje. Skoraj istočasno je bila nekoliko povečana že zgoraj omenjena starokrščanska bazilika s telesnimi ostanki sv. Justa in drugih tržaških mučencev. Končno sta bili obe cerkveni zgradbi povezani skupaj, tako Marijina katedrala kot cerkev-mavzolej sv. Justa; ta poslednja morda spet nekoliko podaljšana. To se je zgodilo v 13. in 14. stoletju, ko je iz dveh cerkva nastala sedanja stolnica sv. Justa s petimi ladjami. Iz istega časa izvirajo tudi freske in mozaiki. Mozaik na desni strani kaže Kristusa sredi sv. Justa in sv. Socerba (v absidi iz 12. in 13. st.). Na drugi strani je predstavljena Marija v družbi apostolov in nadangela Mihaela in Gabrijela, to je v kapeli, kjer se hrani Najsvetejše. Veliki moderni mozaik nad glavnim oltarjem ni nič kaj posrečeno delo, ki je nastalo med obema vojnama in je deležen bolj negativne kritike tudi od strani tujih turistov. Zaznamovali so ga pač časi, ko je Trst potreboval nek mit, ki še danes obstaja v mnogih tržaških meščanih.

RAZMERJE SLOVENSКИH VERNIKOV DO SV. JUSTA

Cerkve sv. Justa je bila dolga stoletja edina mestna župnija. Zato so v njej redno sodelovali tudi slovenski verniki, podobno kot že poprej v cerkvi Morske Matere Božje (Madonna del mare). O slovenskem duhovniku pri sv. Justu govori že listina iz l. 1348, ki omenja nekega Tomažina, doma iz Pivke. Znano je tudi, da je v cerkvi sv. Justa pridri-

gal Primož Trubar, ko je bil v službi tržaškega škofa Bonomo in uradni pridigar v slovenskem jeziku. O tem piše tudi tržaški zgodovinar Fabio Cusin. Podobno se izraža tudi Josip Gruden v Zgodovini slovenskega naroda. Znano je tudi, da je v Trstu pridigal znameniti kapucin Janez Svetokriški. In to kar nekajkrat in so ga slovenski ljudje hodili zelo radi poslušat. V cerkvi sv. Justa je prav tako pridigal znani književnik in prevajalec Sv. pisma Jurij Japelj med l. 1777 in 1773.

Sicer so bili še v prejšnjem stoletju skoraj vsi župniki pri sv. Justu Slovenci, kar pomeni, da je bilo med župljani veliko naših ljudi. Imeli so svojo redno nedeljsko sv. mašo in pridigo. Redno je prepeval tudi slovenski pevski zbor.

Težave so se začele v 2. polovici prejšnjega stoletja, v času škofa Jerneja Legata, ko je mestni magistrat ali občina zahtevala, da se ukine slovenska služba božja pri Sv. Justu. Močno se je postavil proti tej samovolji takratni župnik in kanonik Peter Aleš in dosegel svoj namen. Zahteva se je ponovila še nekajkrat, še zlasti l. 1885, ko je Magistrat zagrozil, da bo prepovedal petje in orgljanje v cerkvi, če se to ne zgodi. Občina je namreč imela nad cerkvijo svoj patronat, kakor še nad drugimi cerkvami v mestu, kar ji je dajalo določene dolžnosti pa tudi pravice. Mislim, da je nekaj tega ostalo še danes.

In res je do tega usodnega dneva prišlo na zadnjo nedeljo meseca septembra l. 1891, ko je zadnjo slovensko pridigo pri Sv. Justu imel g. Ivan Slavec in je slovenski pevski zbor vodil pevovodja Guštinčič. Poročilo pravi, da je vsa cerkev zajokala in so se tudi Ivanu Slavcu vlile solze, ko je po evangeliju sporočil, da je to zadnja slovenska maša in zadnje slovensko petje pri Sv. Justu. Škof Ivan Glavina, ki je pod hudim pritiskom v to privolil, je kmalu za tem težko zbolel, se odpovedal škofiji (1895) in se umaknil v škofijsko vilo v Škednju, kjer je l. 1899 umrl.

Verjetno je s tem dejanjem bilo postavljeno pri naših ljudeh v krizo že tudi češčenje do sv. Justa. Bolj vztrajno se je nadaljevalo zlasti v tržaškem Bregu, češčenje do drugega tržaškega mučenca in zavetnika sv. Socerba. Zlasti so radi vsako leto obiskovali v velikem številu jamo sv. Socerba v dolinski župniji, kjer je svetnik nekaj časa živel pred svojim mučeništvom. Brez dvoma je bil za naše ljudi v mestu in okolici močan udarec njihovi vernosti. Nekateri zgodovinarji so celo mnenja, da sta verska brezbrižnost in nezaupanje v Cerkev pri našem ljudstvu na Tržaškem začela svojo pot prav s tem dogodkom, ki je skoraj za celo stoletje zagrenil odnose v mestu in okolici.

Nekoliko se je to stanje začelo izboljševati v svetem letu 1975, ko so tudi naši ljudje iskali jubilejnih odpustkov v stolnici sv. Justa, in se

množično udeležili svetoletnih pobožnosti. Da se je tudi pozneje oglašila slovenska beseda pri Sv. Justu, je morda pripisati zaslugo goriškemu nadškofu Petru Cocolinu, ki je nekaj časa upravljal tržaško škofijo (1975-1977), čeravno je prišlo ob neki priliki do javnih protestov v cerkvi in pred cerkvijo od strani nekaterih prisotnih, ki se niso mogli sprijazniti z novimi časi, ki trkajo tudi na tržaško Cerkev in mesto.

Hvaležnica pri Sv. Justu

Da so se časi vsaj nekoliko spremenili, govori očitno tudi vsakoletna Zahvalna nedelja ali Hvaležnica v novembru, ki priključuje v stolnico lepo število slovenskih vernikov iz mesta in okolice. Že vrsto let se v isti cerkvi vrši božični koncert ZCPZ, ki je eden največjih kulturnih dogodkov v mestu med božičnimi prazniki. Morda je sveto leto našim ljudjem nudilo priložnost, da so ponovno odkrili svojo stolnico in z njo tudi svoje krščanske korenine, ki se od Sv. Justa stekajo v Oglej in Štivan, odkoder so prihajali misijonarji, ki so našim prednikom posredovali luč svete vere in z njo krščanske omike in kulture.

KOSOVEL IN SPOŠTOVANJE ŽIVLJENJA...

Marija Milič

Komaj nekaj let je, odkar sredstva javnega obveščanja posvečajo večjo pozornost vprašanju smrtne kazni, oziroma ni dolgo, odkar se različne skupine ljudi z večjo vneto zavzemajo na njeno ukinitve, čeprav vprašanje ni novo.

To nam dokazuje Srečko Kosovel, ki se je v dvajsetih letih že spopadal s takimi vprašanji. Zvedal se je, koliko zaleže klic vpijočega v puščavi, a ni jenjal. Saj ni mogel ostati miren opazovalec protislovnega vedenja družbe. In ta protislovja je vnesel v marsikateri verz:

*Ob 8. uri je predavanje
o človečanskih idealih.*

*Listi prinašajo slike
bolgarskih obešencev (1)*

Pesem št. X, h kateri ti verzi pripadajo, je ena izmed redkih, ki jo je pesnik opremil z datumom: Lj. 24.VI.1925.

"Slike bolgarskih obešencev" so se v slovenskem tisku pojavile 7. junija 1925 in so prikazovale javno usmrtitev treh bolgarskih obsojencev. Smrtno obsodbo je v Sofiji izvršila tamkajšnja oblast pred večtisočglavo množico. Slika je ponazarjala vešala in obsojence z zakrito glavo: enemu so bili že odmaknili podstavek, drugemu so bili ravno na tem, tretji je še čakal.

Smrtno kazen pa so pogosto izvajali tudi v državi, kateri je sam Kosovel pripadal, saj je konec leta 1924 postal državlján kraljevine SHS. Slovenski narod je 28. junija 1925 poročal, da samo v Osijeku 17 ljudi čaka na usmrtitev. V pesmi v prozi "Zločinci" Kosovel tako obsoja smrtno kazen:

"Pred kratkim so justificirali v Zagrebu zločinca. Časopisi so poročali, da je spremljal justifikacijo oduren, zasmehljiv, podel smeh. Ta družba ljudi, ki veruje in osvaja svojo oblast, se je smejala nad lastnim zločinom. Obsodila se je sama." (2) Oblast, ki izvaja smrtno kazen, dokaže, da ji je nekaj spodletelo: da ni kos vzgojni vlogi, ki si jo je prevzela. Taka oblast se postavi na nivo hododelca in hudodelstvu ni konca, pravi Kosovel nadalje v pesmi:

"Zločin rodi zločine, ali naj ga zločin tudi oprosti? Ali naj ga ne oprosti samo odpuščanje?"(3)

Kosovel je pesnik in se ne pogloblja v dilemo pravične kazni, ki bi bila alternativna smrtni obsodbi. Prisoten pa je v njem čut svetosti življenja, katerega človek človeku ne sme odvzeti. In kot obsoja nasilje človeka nad človekom, obsoja tudi nasilje človeka nad samim seboj. Čeprav je misel na samomor prisotna v Kosovelovem pesniškem opusu - prepogost pojav v tistem povojnem obdobju ni mogel mimo občutljivega mladeniča - se pesnik odloči, da bo z delom kljuboval "onemoglosti in Smrti". (4)

V zadnji polovici 1925. leta se Kosovel približa socialistični ideji in ob njej se mora spopasti z novim paradoksom. Kako uskladiti vzvišene ideale socialne pravičnosti z nasiljem, ki bi edino lako prevrat omogočilo? Prevrat se mu je zdel nujen in ruski "drugovi" so se mu zdeli že na poti pravičnejše družbe, kjer naj bi bilo prostora tudi za duhovno kulturo. Mnenje, da bo tudi inteligenca gradila novo družbo, si je ustvaril ob novicah, ki mu jih je prijatelj Ivo Grahor prinesel iz Rusije, in pa iz tiska.

Ob vsem tem je presenetljivo, da Kosovel in še nekateri drugi slovenski literati, ki so se v dvajsetih letih približali socialistični ideji, niso še povsem izključiti iz nje Boga. Celo Mile Klopčič, ki se je ves predal delavski pravdi in ki je svoje Plamteče okove spesnil v zaporu, se še v tridesetih letih obregne nad božjo odsotnostjo. Ateist pa se z Bogom ne ukvarja.

Z druge strani lahko ugotovimo, da je Cerkev znala prisluhniti potrebam posvetne kulture, kot dokazujeta v oči bijoča primera. Ivan Tavčar je objavljajl tudi v katoliškem tisku kljub posmehljivosti, ki jo je v satiri 4000 namenil dr. Ničmahu (anagram Ničmah-Mahnič). Josip Vidmar, pa tudi Srečkov brat Stano, sta zbiralala denarna sredstva za revijo Kritika, in med raznimi meceni, ki so revijo finančno podprli - piše Vidmar - je bil škof Anton Bonaventura Jeglič, ki je v narodovem zgodovinskem spominu poznan le kot zažigalec Cankarjeve Erotike.

Kosovel torej ne zna uskladiti proletarske revolucije z njenim visoko nastavljenim ciljem. Tako se v nihajoči pesmi "o preobrazbi sveta v SVET" zasanja nad tistim svetom, ko "se najdemo bratje v njem" (5), "Črni in beli, vse ed ene bele ljubezni bogati" (6). Nenadoma se sanje sprevržejo v realnost in "rdečo zarjo krvi"(7). Trditvi, da ne bo preobrazbe brez pelivanja krvi, sledi dvom in zavest protislovja:

*Moji prsti so krvavi,
vem, čudno se vam zdi,
pojem o ljubezni beli
in sinjem miru ljudi. (8)*

Pesnikova tankočutnost in samokritičnost sta botrovali zavesti lastne nedoslednosti. Sam pesnik opravičuje nedoslednost v poeziji v prozi:

"Rekli ste mi, da sem v nasprotju s seboj. Rekli ste. Rekli ste, da imam dvojen obraz. Rekli ste, da sem kaotičen, temen, obupan, ker ne verujem. Res ne verujem v smisel življenja. In vendar živim. Živim, da ga iščem. Kako naj verujem v smisel kulture in v njeno premoč? Narodi, ki so kulturni, morijo, zatirajo, ubijajo. To naj bo etični smisel kulture? Kako naj verujem v smisel življenja? Smisel življenja je krasti, zatirati, ubijati in veseliti se?"(9)

Ni dvoma, da se Kosovel tudi v tej pesmi dotika italijanske države, ki je bila ubrala pot zatiranja naših ljudi. Ravno tako in nemalokrat pa se Kosovel izkaže, tako v verzih kot v proznih spisih, kot oster kritik "velikosrbske roke".

Protislovjem pa, ki izstopajo v pesmi "o preobrazbi sveta v SVET", ni konca, saj njeni zaključni stihi dajejo vtis, da niso namenjeni isti pesmi. "Pesem o preobrazbi sveta v SVET" se namreč konča:

*O svetla tišina Boga,
mogoče nikoli več ne bom
s teboj kakor zdaj.
O Bog, hvala za sanje
in ta svetli tišine sijaj!* (10)

Vprašanje nasilja in nadvlade sta temi, ki sta Kosovela spremljali po zameglenih ljubljanskih ulicah, ko je s kraškim soncem v srcu razmišljal, kako bi si ljudje zagotovili boljši svet. Res je, da se občutek utesnenosti in odtujenosti, prisoten v ljubljanskih zgodnjih Kosovelovih letih, s časom spreminja. Ljubezen do literarnega dela zamenja negativne občutke, ki mu jih je vlivalo - po njegovem - zatohlo kulturno ljubljansko ozračje. Prav v zdanjih mesecih njegovega življenja pa se občutki kažejo - tako v njegovi poeziji kot tudi v pismih - vse bolj nihajoči, nenazadnje obupajoči. Slabo počutje in bolezen streta prej duha mladega človeka, ki bi hotel, pa ne more, kot pa starega, ki tako in tako ne more. Sam pesnik se zaveda razlik med starimi in mladimi in se nekje celo jezi nad brezstrastnostjo in otopelostjo zadnjega Tolstoja, stanje in počutje, ki ju pesnik sam, kot dvajsetletni mladenič, ne more odobravati. Dodati pa moramo, da je to trditev, ki jo mnogovrstni Kosovel drugje zanika. Kot državljani kraljevine SHS je Kosovel postal pazljiv spremljevalec njene usode. Primorska je na vsak način ostala v njegovem srcu, in kot je ob sežigu tržaškega Narodnega doma komaj šestnajstleten prosil prijatelja Branka Jegliča, Goričana, naj mu ohrani vse časopise, ki so o dogodku poročali, tako je skoraj gotovo (tiste dni je bil Ljubljani, a o tej zadevi ne piše) prisostvoval protestnemu zborovanju, ki ga je aprila 1925. leta skli-

cala Akademsko mladino ljubljanske univerze. Množični protest se je vršil pred ljubljansko univerzo - vstop v njo je bil od rektorja prepovedan - in je bil posledica neljubemu dogodku, ki se je pripetil 16. aprila profesorju Francetu Vebru ob njegovem obisku v Trstu. Profesor filozofije - tudi Srečkov - na ljubljanski univerzi je nameraval ob priliki svojega bivanja v Trstu pred tamkajšnjim slovenskim občinstvom predavati o predmetu: "Analiza vesti", torej o čisto znanstveni in nepolitični temi. Prof. Veber je izpolnil vse predpisane formalnosti v zvezi s predavanjem, kljub temu pa ga je italijanska oblast aretirala in postopala najsramotnejše, tirajoč ga celo uklenjenega po mestu. 24. aprila je pisalo liberalno Jutro: "Ako italijanske oblasti postapajo tako celo z našim znanstvenikom, si je pač lahko misliti, kako postapajo šele z našimi bednimi priprostim sorojaki." Sicer že 1919. leta je Slovenski narod poročal v članku "Dopis s Krasa", rezko spoznanje, ki dokazuje, da je bila Ljubljana še kako na tekočem. En passant: oznaka "sorojaki" nam vzbuja gotovo prijetne občutke, saj je danes nismo pogostoma deležni. "Dopis s Krasa", ki ga lahko preberemo v Slovenskem narodu z dne 23. aprila 1919, med drugim trdi: "Kakor vam znano, so se postavili italijanski časnikarji na stališče, da je treba z izobraženstvom (duhovnik, učitelj) nastopati kar najstrožje, z ljudstvom pa čim mehkejšo. Mislijo namreč takole: ljudstvo bi se dalo pridobiti za italijanske ideje, ko bi nam ne bili na poti duhovniki in učitelji; zato treba dvojne mere. In zares: samo iz tržaške škoije je interniranih že 13 slovenskih duhovnikov."

Ni čudno, če so bili na Krasu "bedni in priprosti sorojaki", ki se niso spraševali, čemu njihovi prvošolčki dobivajo ne le črno srajčico, ampak tudi svinčnik in zvezek. In ni čudno, da je Srečkov oče, nadučitelj, izgubil službo.

Zanimiv je še Vidmarjev spomin, ki obuja zadnje dneve Srečkovega življenja. Kakih štirinajst dni pred njegovo smrtjo je Josip Vidmar potoval iz Francije v domovnio. Pri tržaškem odvetniku Borisu Furlanu ga je čakala žena. "Tam", piše, "sem se nenadoma domislil, da bi bilo lepo in prav, če bi skupaj obiskali Srečka Kosovela, o katerem smo vedeli, da poležava doma v Tomaju v očetovi hiši. Takrat ga še vedno nisem poznal kot pesnika. Slišal pa sem, da je njegova bolezen smrtna in da kljub vsej negi umira. In zdelo se mi je, da mu moram vrniti vse njegove obiske s tem obiskom, ki ga bo gotovo presenetil, poživil in morda celo razveselil." (11)

Odvetnik Furlan, Vidmar in gospa so Srečka obiskali. Po njihovem odhodu - so povedali Srečkovi domači - je Srečko "nekaj časa zamišljeno

molčal, nato pa se je nenadoma bridko razjokal, saj je bil še skoraj otrok, in dejal: "Umrl bom, Ljubljana se je prišla posloviti od mene." (12)

Občutek nemoči pa prizadene tudi bralca, ki ve, kar Kosovelu ni bilo dano, da so bili borci za človečanstvo in preobrazbo sveta ravno tako na delu v začetku 20. stoletja kot v njegovem zadnjem desetletju.

Opombe:

1. ZDII, DZS, Ljubljana 1974, str. 32
2. Prav tam, str. 247.
3. Prav tam
4. ZD III, DZS; Ljubljana 1977, Pismo Fanici Obid - Mirjam iz dne 16.2.1923, str. 373.
5. ZD I, DZS, Ljubljana 1946, str. 292.
6. Prav tam
7. Prav tam
8. Prav tam, str. 295.
9. ZD II. "Pismo (rekli ste mi)", str. 252.
10. ZD I, str. 296.
11. J. Vidmar, Obrazi, DZS, Borec 1985, str. 77.81.
12. Prav tam

Majda Artač Sturman

Julij na Vejni

Vejna.

Veja trhla, preperela,
v soncu vsa ožgana,
 žejna,
zaskeli me vsakič
 sveža, živa rana
mrtvega slovenstva.

Vzeli so nam polja,
vzeli so ograde,
 da se joče
 zemlja naša
od potu in znoja,
da v zatonu krvavi in joče
Marija Priprošnjica.

ŽIVLJENJSKO PRIČEVANJE VIKTORIJE KOMJANC

Ada Gabrovec

Na skrajnem zapadnem delu števerjanskega ozemlja, ki meji z Ločnikom, na mali vzpetini nad zaselkom Valerišče, med sadnim drevjem in vinogradi, je velika, prostorna kmečka hiša z obširnimi dvoriščem in drugimi gospodarskimi poslopji - to je Komjančeva domačija na Mocverju v Števerjanu.

Komjančeva domačija na Mocverju

Zakoncema Pepču Komjancu in njegovi ženi Anci roj. Kodermac se je v tej hiši rodilo osmero otrok: Justina, diplomirana bolniška sestra, Pepe, odličen mož v kmetijski stroki in naslednik te cvetoče kmetije; Viktorija učiteljica, pozneje diplomirana profesorica; Mirko, učitelj in poznejši častnik-pilot (padel v Afriki 2. maja 1941). Tonče, umrl komaj devet let star; Ma-

rijan, duhovnik, pel novo mašo v Števerjanu 8. septembra 1940; Marija, diplomirana farmacevtka in Ivo, zdravnik-ortoped, poznejši primarij na ortopedski kliniki v Malcesine blizu mesta Verone.

Če bi še živel pesnik Simon Gregorčič, bi najbrž nastala še druga pesnitev o kmečki hiši, in sicer o kmečki hiši na Mocverju, ki je dala naši narodni skupnosti na Goriškem kar šest izobraženih intelektualcev in socialno čutečih ljudi.

Hiša na Mocverju je bila v tisti dobi naše trpke zgodovine kot svetilnik, toplo ognjišče, kamor so se zatekali izobraženci, revni kmetje in dninarji, pa tudi prosjaki; nihče ni odšel praznih rok skozi Komjančeva hišna vrata. Angel dobrote v tej hiši je bila mama Anca. Živela in delovala je ter vzgajala svoje otroke z načelom: "Glej na človeka, pomagaj mu v stiski, kolikor zmoreš!" Naj navedem en sam primer: Zjutraj je oče Pepč najemal dninarje za delo na veliki kmetiji, zlasti v vinogradih in

sadovnjakih. Če je deževalo, so dninarji odšli domov. Med dninarji je bil tudi France, ki je imel ženo in otroke; družino je preživeljal z dnino na Mocverju. To je mama Anca dobro vedela, pa je rekla možu: "Pepč, pridrži Franceta, naj mi nacepi drv za kuho!" Mož je pristal. Ko je France nacepil drv in še kaj postoril po dvorišču, mu je gospodinja Anca dala v staro torbo vrečko koruzne moke, kos špeha (slanine), steklenico mleka in ga še pred večerom poslala domov. Četudi je deževalo in je ostal mož brez dnine, je Francetova družina večerjala mleko s polento, ki je ostala še za zajtrk.

Po zgledu mame Ance so pozneje delovali vsi Komjančevi otroci, v kolikor so jim razmere dopuščale. Najbolj je v smislu "Pomagaj človeku v stiski" delala Komjančeva Viktorija.

Tretjerojenka Viktorija se je rodila v hiši na Mocverju v Števerjanu 11. novembra 1909. Diplomirala je na učiteljišču v Gorici leta 1928. Njeno prvo učiteljsko mesto je bilo na osnovni šoli v Ligu nad Kanalom. Iz šolskih dokumentov beremo, da je od leta 1932 do vključno 1938 službovala kot učiteljica na območju šolskega skrbništva Pisa v Toskani, v kraju Orontano v občini Castelfranco di Sotto. Dne 15. novembra 1937 je na Univerzi v Firencah (Magistero di Firenze) diplomirala iz leposlovnih ved. Leta 1938 se je vrnila domov na Goriško in kot profesorica poučevala na raznih italijanskih višjih srednjih šolah v Gorici. Poučevala je tudi na srednji šoli pri Noterdamkah, ki je bila sicer privatna šola, a državno priznanana vse do leta 1945.

V začetku aprila 1941. so nemške in italijanske vojaške enote vdrle v (staro) Jugoslavijo. Veliko število slovenskih izobražencev, zlasti mladih študentov, so te vojaške sile zajele in jih zaprle v koncentracijski taborišči v Visco in Gonars blizu mesta Palmanova v Furlaniji. Med njimi je bilo večje število izobražencev ali študentov, sinov Primorcev, ki so v dobi črne strahovlade pri nas zbežali čez mejo v Jugoslavijo. V teh zloglasnih taboriščih je bilo veliko trpljenja in stradanja. Takoj se je med nami, ki smo živeli na Primorskem, razvila akcija dobrodelnosti z gmotno pomočjo tem nesrečnim pripornikom. Duša te dobrodelne pobude je bila prav ta mlada profesorica Viktorija. Čeprav je bilo takrat v naših krajih več revščine kot blagostanja, so se naši rojaki velikodušno odzvali tej človekoljubni dejavnosti. Nabiralo se je denar, živež, obleko. Za te internirance smo sestavljali darilne pakete. Ni bilo v njih ne pršuta in ne čokolade, pač pa črn kruh, ki se je takrat dobival na karte (tessere), koruzna polenta, nadevana z domačo marmelado, suho sadje, vmes pa še kak drobno napisan listek, ki je jetnikom pomenil upanje v konec vojne in boljšo prihodnost. Vse to obupno stanje je trajalo kakih 30 mesecev, do

tistega 8. septembra 1943. Mislili smo, da je s tem konec vojne, a začela se je pri nas šele krvava vojna, ne vojna, ampak bratomorno klanje. Nemške vojaške oblasti, ki so po 8. septembru zasedle Primorsko, so veliko naših ljudi nasilno odpeljale v zapore ali v taborišča smrti. Tudi v teh strašnih okoliščinah mlada Viktorija ni mirovala. Še močneje se je opirala na načelo: "Pomagaj človeku v stiski!" Samo Bog ve, koliko dobrega je ona storila številnim ljudem v stiski.

Toda tudi njo, pogumno mlado ženo, ki je gledala na človeka kot na brata, je povojno početje zmagujočih sil silno razočaralo. Ob koncu vojne, prve dni maja 1945., so jo v njenem stanovanju v Gorici aretirali in jo odpeljali v zapor v Ljubljano. Sama je pripovedovala, kako je skozi lino svoje celice videla, kako so vojaki odpeljali usmrtit hromea, mrtvoudnega človeka, pisatelja Narteja Velikonjo.

Viktorija Komjanc ob prejemu viteškega naslova

Iz ljubljanskih zaporov jo je, kot zvemo iz zasebnega pričevanja, rešil primorski pisatelj F.B., ki je v dobi črne diktature živel in trpel prav v Gorici in je stvarno poznal dobrodelno delovanje te naše števerjanske rojakinje. Z vso trpkostjo primorskega človeka, ki je živel in trpel z nami ter bil priča njenega humanitarnega dela za trpeče, se je ta pisatelj zanjo postavil v bran in tudi zmagal. Iz ljubljanskih za-

porov so jo izpustili domov v Gorico. Po tej prebridki preizkušnji se je v njej nekaj zrušilo. Postala je bolj molčeča, redkobesedna. Nemogoč je bil z njo vsak poizkus prejšnje odprtosti.

V jeseni 1945. je začela poučevati na novoustanovljenih srednjih šolah s slovenskim učnim jezikom pod Zavezniško vojaško upravo v Gorici. Tudi na šolskem področju je delovala tako, da je študente navduševala za študij in jim pomagala z nasveti, pa tudi s knjigami, ki jih je bilo malo in so tudi veliko stale. 21. avgusta 1948. se je v števerjanski cerkvi poročila z odvetnikom Lojzetom Vogričem. V Gorici je še poučevala na klasičnem liceju do vključno šolskega leta 1950. Z možem sta se odločila za izselitev v ZDA in sicer v Kalifornijo. Tudi v daljni Kaliforniji ni mirovala

njena skrb za ljudi v stiskah. Njen dom v Oaklandu je postal versko-narodno središče za premnoge osebe, ki so bile ob takratnih političnih razmerah v domovini iztrgane iz rodne zemlje. Ta njen dom je bil za sorojake vedno odprt; v njem so slovenski izseljenci našli uteho in se počutili kot doma.

Kot intelektualka ni držala križem rok. Opravila je predpisani državni izpit in poučevala italijanščino na visoki šoli Lone Mountain College. V priznanje za njeno temeljito in plodovito delo na šolskem področju ji je bil dodeljen, na predlog zunanjega italijanskega ministrstva, viteški naslov "Commendatore". Slovesno ji ga je zročil na isti šoli, kjer je poučevala, opolnomočeni minister in generalni konzul v San Franciscu g. Mussa. Odličje je bilo napisano po ameriškem sistemu, in sicer samo z može vim priimkom Vogrič.

Mlad slovenski zdravnik dr. Mirko Špacapan, Goričan, ki se je pred leti mudil v ZDA, obiskal je tudi Kalifornijo in bil gost na njenem domu v Oaklandu, o njej takole pravi: "Viktorija! Njeno življenje je bilo vse prej kot lahko, a njena neizmerna dobrota ga je okrasila in obogatila s hvaležnostjo v vseh, ki so jo poznali in bili deležni njene velikodušnosti in njenega gostoljubja!"

Konec šolskega leta 1976. je bila Viktorija upokojena. Ni se živela v stanje upokojenke, še naprej je posvečala svoj čas v prid potrebnim.

Umrla je na svojem domu v Oaklandu 21. februarja 1990., zadeta od srčne kapi. Pokopana je poleg moža Lojzeta na katoliškem pokopališču St. Mary's v Oaklandu. Nad njunim grobom, med zelenimi oleandri, se v kalifornijskem soncu blesti bel nagrobnik iz nabrežinskega kamna, v katerega je vklesana podoba Marije Pomagaj z Brezij, simbol vernih Slovencev na ameriških tleh.

N.B. Veliko podatkov in dokumentov o prof. Viktoriji sta mi posredovali rodna sestra Marija in nečakinja Ida, katerima naj gre moja zahvala.

Nagrobni spomenik iz nabrežinskega kamna na Viktorijinem grobu v Kaliforniji

PRELJUBA VI, MAMICA MOJA ...

Ambrož Kodelja

Vsak narod ima svoje narodno blago, od tega tudi Slovenci nismo izvzeti. Naš Narodopisni inštitut, ki zvesto opravlja svoje poslanstvo, je za našo narodno zgodovino zelo pomemben.

Narodno blago pa se je v veliki meri tudi že pozabilo, predvsem zato, ker ga ni nihče zapisoval ali ker smo bili tako sramežljivi, da enostavno nismo čutili potrebe, da bi to, kar so naše none in nonoti prepevali, zapisali, morda naučili tudi naše vnuke, ker smo lahko tudi pod vplivom novih tokov in tuje kulture, ki nas vsak dan bolj ogroža, enostavno prezrli to čudovito vrednoto.

Goriško pesnico Zoro Saksida sem zaprosil, naj mi napiše in tudi notira pesem, ki sem jo tudi sam slišal peti od svoje none. Pesem izhaja iz Kojškega v Goriških Brdih in zelo doživeto govori o mami.

Preljuba vi, mamica moja

*Preljuba vi, mamica moja,
jaz sem bolna močno,
vem, da ne bom dolgo živela,
bom mogla jemati slovo.*

*Preljuba vi, mamica moja,
moj gvanec v skrinji leži,
lepo mi ga vi oblecite,
naj z mano v grobu stohni.*

*Preljuba vi, mamica moja,
razčeste mi moje lase,
lepo mi jih vi razčesajte,
naj z mano v grobu stohne.*

Gospe Zori Saksida je pesem zapela njena mama, ki je bila rojena v Kojškem leta 1895. Do danes pesem ni bila zapisana, vsaj zapazili nismo, da bi bila. Pripomniti pa je treba še to, da je pesem znatno starejša, saj mi je tudi moja teta pripovedovala, da so jo Brici prepevali na Vrhovlju in je iz okrog leta 1700.

Pesem zasluži pozornost že po vsebini. Če jo pazljivo preberemo, zapazimo veliko spoštovanje do staršev, pa tudi čut za neko neozdravljivo bolezen, ki jo je imelo dekle, o kateri govori pesem. Po tem lahko

Preljuba vi manica moja

Pre-lyu-ba vi ma-mi-ca mo-ja,
jaz sem bo-ko ma-mo-č no, vem,
da ne bom dol-go ži-ve-la, bom
ma-gla je-ma-ti slo-vo.

pika ponovitev. Priznani zapisala Jara Saktricki

sklepamo, da je pesem iz obdobja okrog leta 1690 do 1750, to je iz časa, ko so naše kraje pestile kolera, kuga in jetika. V pesmi zapazimo še nekaj: za pogreb so vedno dali najlepši "gvant". Ta posebnost je bila tudi na Tržaškem Krasu, kjer so starejše narodne noše skoraj izginile. To pa zato, ker so tisti, ki so jih imeli, želeli biti pokopani v njih. Tako se je veliko vezenin kot tudi drugih dragocenosti porazgubilo oziroma odšlo v grobove, saj so naši predniki zelo spoštovali tuzemski odhod, kar se danes v industrijski družbi čisto drugače vrednoti.

SLOVENSKO ZAMEJSKO NUMIZMATIČNO DRUŠTVO JANEZA VAJKARDA VALVASORJA

Mitja Petaros

Numizmatika je kot znanstvena veda nastala po letu 1700, ko je jezuitski pater Joseph Hilarius Eckhel začel sistematično opredeljevati in zbirati novce (bil je ravnatelj cesarske numizmatične in umetniške zbirke na Dunaju in je vse tedanje znanje o tej tematiki zbral v še danes izredno zanimivem in kakovostnem delu *Doctrina nummorum veterum*). A denar so zbirali skozi vso zgodovino, že v antiki, celo stari Grki in Rimljani (o tem poročajo razni literarni viri in arheološke najdbe); Francesco Petrarca je bil med najbolj znanimi zbiralci antičnih kovancev v 14. stoletju, mnogi kralji in vladarji so v srednjem veku zelo radi zbirali antične novce (npr. kralj Alfonz Aragonski iz Neaplja, cesar Maksimilijan I. na Dunaju, kralj Matija Korvin v Budimpešti itd.). Tedaj pa so novce zbirali zgolj zaradi estetskega užitka, tako da je 18. stoletje le mejnik, ko so začeli natančno in sistematično katalogizirati in obravnavati novce. Vsak resen zgodovinar ne sme niti danes prezreti numizmatike pri svojem delu. Novci so bili vedno zgovorni pokazatelj socialnega trenutka družbe, iz katere so izhajali. Ko je bila kaka država v razcvetu, je kovala novce v bogatih zlitinah in na zelo visoki umetniški ravni, v manj srečnih dobah pa so bili kovanci mnogo preprostejši in iz revnejše kovine. Iz novcev se da marsikaj razbrati tudi glede dogodkov, šeg in navad kakega naroda, o njihovih osebnostih, o umetnosti. Spoznavanje, preučevanje in sistematično arhiviranje novcev nam tako odpira zanimiv svet zgodovine, ne le z zornega kota nociónističnih podatkov in letnic. Danes opredeljujejo numizmatiko kot znanstveno disciplino, ki je v oporo zgodovini, numizmatik pa ni znanstvenik, ki se ukvarja s teorijo denarja in denarništva, temveč tisti, ki dokumentira in oskrbuje zbirke "denarnih teles" oz. "denarnih pripomočkov" (kovancev, papirnatega in plastičnega denarja, vrednostnih papirjev ipd.). Skratka, na novcih se tudi učimo.

Med Slovenci se je numizmatika razvijala podobno kot pri drugih narodih. V zgodovini smo zasledili, da se v deželah z nizkim gospodarskim razvojem tudi numizmatika ni posebno razvila (svojčas so numiz-

matiko opredeljevali kot "konjiček kraljev" ali vsaj bogatih, saj se je z njo ukvarjalo v glavnem plemstvo). Tako se tudi v Sloveniji pred barokom niso v večji meri posvečali zbiranju in proučevanju novcev, najprej zaradi raznih socialnih in verskih razkolov (med protestanti in katoličani), a tudi gospodarski položaj (zaradi kmečkih uporov in turških upadov) ni bil med najbolj rožnatimi. Z barokom so se socialno-ekonomske razmere dokaj izboljšale in je opaziti velik razcvet na vseh področjih kulture, umetnosti in izobrazbe. Nastala je tudi Academia Operosorum, znanstvena družba, po zgledu italijanskih visoko izobraženih krogov. Tu so delovali mnogi numizmatiki, ta veda pa je po letu 1725, ko je Academia Operosorum razpadla, za mnogo časa zatonila kot znanstvena disciplina. Marsikdo se je še zanimal za star denar, vendar le na zbirateljski ravni (naj od najbolj znanih omenimo le Antona Tomaža Linharta in Žiga Zoisa). Ko so leta 1839 v Ljubljani ustanovili Muzejsko društvo, je prvi kustos Anton Jelovšek poskrbel tudi za numizmatično zbirko. Numizmatika je postajala pomembna zgodovinska veda in vedno več zbiralcev je preseglo samo zbiranje novcev, saj so jih opisovali in se trudili ohraniti podatke o najrazličnejših najdbah tudi za kasnejše rodove, tudi z objavo svojih ugotovitev (leta 1883 je npr. izšla knjižica *Zbirka rimskih novcev. Nabral na Dernovem pri Leskovcu Franjo Jarc, župnik na Mirni*, v kateri je zelo natančno opisanih 1135 rimskih kovancev; to delo je pomembno tudi zato, ker je to prva numizmatična publikacija napisana v slovenščini). V 19. stoletju so z raznimi darovi in dobro voljo uresničevali pomembno numizmatično zbirko v Narodnem muzeju v Ljubljani, po drugi svetovni vojni pa je bila skrajno osiromašena in neurejena, zato so leta 1948 v muzeju osnovali Numizmatični kabinet, ki je sčasoma dosegel evropsko raven in sloves. Numizmatično društvo Slovenije pa je bilo ustanovljeno 27. junija 1956 na ustanovnem občnem zboru v Ljubljani kot naslednik Slovenskega numizmatičnega kluba, ustanovljenega 11. marca 1941 tudi v Ljubljani. (Naj tu odpremo kratek oklepaj. Numizmatični klub je nastal tik pred drugo svetovno vojno na pobudo železniškega uradnika in numizmatika Zdravka Škofa; ban Dravske banovine je le marca 1941. dovolil ustanovitev društva, a je zaradi vojne dejavnost kluba zamrla. Takoj po vojni so zaprosili za odobritev vnovičnega delovanja društva; prošnjo je ministrstvo za notranje zadeve 11.9.1945 sprejelo, tako da je klub ponovno zaživel. V letu 1947 pa so se politične razmere v tedanji Jugoslaviji zaostrele, saj je oblast hotela imeti vsa društva pod nadzorom, tako da so zahtevali razpustitev kluba. Edina možnost nadaljnjega obstoja je bila priključitev k Zgodovinskemu

društvu. Slovenski numizmatični klub se je "prostovoljno" razšel, nekateri zbiralci pa so se zbrali v knjižnici Narodnega muzeja v Ljubljani in ustanovili numizmatično sekcijo. Leta 1948 so preuredili obstoječo numizmatično zbirko pri Narodnem muzeju in osnovali Numizmatični kabinet. Numizmatična sekcija je še nekako delovala, dokler niso pri Zgodovinskem društvu leta 1955 sklenili, da je z ustanovitvijo Numizmatičnega kabineta postala Numizmatična sekcija brezpredmetna. Da ne bi popolnoma izginili, je peščica slovenskih numizmatičnih navdušencev zaprosila ministrstvo za notranje zadeve, da odobri pravila Numizmatičnega društva Slovenije in dovoli ustanovitev samostojnega društva. Prošnja je bila sprejeta in tako je leta 1956 nastalo NDS.)

Tudi med zamejskimi Slovenci smo začutili potrebo, da bi se vsi, ki se zanimajo za numizmatiko, povezali, da bi se lahko redno srečevali, da bi zamenjevali, prodajali in kupovali svoj stari denar, si izmenjevali izkušnje in informacije o kakšni novi arheološki najdbi ali o morebitni izdaji osrednjega denarnega zavoda. Tako je proti koncu leta 1995 iniciativni odbor skupine numizmatikov iz Trsta in Gorice vabil vse slovenske zbiralce tostran meje, da bi se udeležili prvega srečanja, ki je bilo v dvorani Zadružne kraške banke na Opčinah 4. januarja 1996. Nastala je neprofitna in nepolitična organizacija, ki želi na prijateljski ravni povezovati zbiralce denarja oziroma novcev, bankovcev, vrednostnih papirjev, medalj in omogoča poglobljanje znanja o numizmatiki tudi s srečanji, predavanji, izleti, ipd. Društvo je namenjeno zbiralcem starin in ljubiteljem zgodovine nasploh. Poimenovali so ga po znanem zgodovinarju in numizmatiku baronu Janezu Vajkardu Valvasorju (sam je bil zelo vnet zbiralec novcev, a je moral svojo bogato zbirko prodati, da bi lahko kril visoke stroške ob izdaji knjig znamenite Slave Vojvodine Kranjske; upravičeno ga smatramo kot enega prvih numizmatikov in zbiralcev na Slovenskem). Člani, s poravnano članarino, ki je za dijake in študente polovična, redno prejemajo informativni časopis *Numizmatične novice* (ki ga izdaja Numizmatično društvo Slovenije), brezplačno prejemajo pet-tolarske slovenske jubilejne kovance, na razpolago imajo društveno zbirko strokovne literature (ki obsega že lepo število numizmatičnih knjig, katalogov in revij ter se stalno veča), lahko se udeležujejo društvenih poučnih izletov in predavanj. Že v prvem letu obstoja je društvo organiziralo več izletov, ki so glede zanimanja in udeležbe zelo dobro uspeli. Aprila leta 1996 so se člani in prijatelji društva najprej udeležili spomladanskega mednarodnega srečanja numizmatikov v Ljubljani, junija istega leta pa so se podali na Koroško in obiskali muzej in ostanke gradu v Možberku koroškega vojvode in kasnejšega cesarja Svetega Rimskega

cesarstva Arnulfa (9. stoletje), ki je bil slovenskega porekla, nato so se podali še v Št. Vid (bivše glavno mesto Koroške, kjer so od 12. do 18. stoletja kovali denar koroški vojvode in kasneje tudi Habsburžani), seveda ni mogel manjkati krajši postanek ob Vojvodskem prestolu na Gosposvetskem polju. Septembra istega leta je bil na sporedu celodnevni izlet v Lienz na Vzhodnem Tirolskem (po sledih goriških grofov, saj je bil Lienz v srednjem veku njihovo glavno mesto; ogledali pa so si tudi izkopanine rimskega mesta Aguntum), prvega decembra pa izlet v Oglej na ogled obeh muzejev (arheološkega in zgodnje-krščanskega) in bazilike. Leta 1997 je društvo priredilo tri izlete, in sicer v Celje (kjer je že v 1. stoletju pr. Kr. delovala kovnica, ki je kovala prvi denar na slovenskih tleh; v 15. stoletju je mesto doživelo velik razcvet s Celjskimi grofi - cilj izleta je bilo spoznavanje zgodovine teh knezov), nato na Koroško (ogled mestnega muzeja v Celovcu in samostan v Millstadtu) in v Brežice na Dolenjskem. Leto kasneje so pripravili tudi tri izlete, najprej so si ogledali razstavo poznogotske umetnosti na Goriškem, meseca aprila so se člani podali na obisk k Numizmatičnemu društvu iz Ilirske Bistrice, avgusta pa so si ogledali Dolenjski muzej v Novem mestu in še posebej razstavo arheoloških dragocenosti Kapitelske njive ter Kostanjevico, kjer je bila v srednjem veku važna kovnica koroških vojvod. Leta 1999 so obiskali razstavo o življenju v gradovih v srednjem veku, ki so jo postavili na goriškem gradu, v Kamniku (sedež znamenite rodbine Andech-Meranskih, ki je v srednjem veku vladala Kranjski in Istri) so si ogledali Mali grad (kjer stoji kapela, posvečena sv. Eligiju - zavetniku kovničarjev in zlatarjev), zasebno muzejsko zbirko v gradu Zapriče, pa še Arboretum Volčji potok. Letos so se nekateri člani udeležili mednarodnega numizmatičnega srečanja v Ljubljani in srečanja Trieste numismatica. Na izlet pa so se podali v Čedad in Oglej, kjer so odprli razstavo o Oglejskem patriarhatu (ta je dobrih tristo let koval lastni denar, ki je imel velik pomen za ekonomski razvoj Furlanije, Primorske in tudi Kranjske) in v Slovenski narodni muzej v Ljubljani, kjer so si privoščili ogled arheološke razstave Od Rimljanov do Slovanov - prebivalci na Slovenskem ozemlju med 5. in 10. stoletjem. Redno so se nekateri udeleževali numizmatičnih srečanj v Ljubljani, v Vicenzi in Veroni.

Medtem so člani pripravljali društveni statut, da bi bilo društvo tudi uradno in pravno (z vsemi zakonskimi predpisi) priznано. Po dolgem usklajevanju in dopolnjevanju, ko je lahko vsak posamezni član povedal svoje mnenje in dal predloge glede statuta, tako da je bil prvotni osnutek večkrat spremenjen in izboljššan, so ga izglasovali na občnem zboru 4.

februarja 1998. Po pravilih novega statuta je občni zbor izvolil upravni svet, ki ga sestavljajo predsednik (Andrej Štekar), tajnik (Florindo Carli), blagajnik (Stojan Sosič) in knjižničar (Mitja Petaros). Novi upravni odbor je dokončno javno overovil pred notarjem 13. oktobra 1998 statut Slovenskega zamejskega numizmatičnega društva Janeza Vajkarda Valvasorja, ki je bil 28. dne istega meseca tudi vpisan na sodišču v Trstu z uradnim slovenskim in italijanskim besedilom.

Brez strokovne literature seveda ne gre. Numizmatične knjige pa so zaradi specifičnosti in nizke naklade zelo drage, zato si je društvo zadalo nalogo, da nabavi čim več literature, ki bo na razpolago članom in tudi vsem, ki bi jo potrebovali. Članarina se uporablja za nakup takih knjig. Antične kovance zbira kar nekaj članov društva, zato so se odločili, da si društvo nabavi kataloge, ki preučujejo klasično antično numizmatiko (denar iz stare Grčije, Rima in Bizanca). Na razpolago pa je nekaj svetovnih katalogov, ki prikazujejo kovanje denarja celega sveta zadnjih štirih stoletij. Več je tudi katalogov svetovno znanih dražb, ki so zelo kakovostni. Marsikateri član društva Valvasor je istočasno tudi član Numizmatičnega društva Slovenije, ki je obenem osrednja in najmočnejša numizmatična organizacija na Slovenskem. NDS izdaja štirikrat letno bilten Numizmatične novice, s katerim obvešča člane in javnost o numizmatičnih novostih v Sloveniji in sosednjih državah, enkrat letno pa izda tudi Numizmatični vestnik, ki je zelo strokovna revija s tega področja in v kateri člani objavljajo svoje raziskave. Zamejsko numizmatično društvo Valvasor seveda prejema vse te publikacije, tako da so lahko na razpolago tudi takim, ki niso člani NDS. Knjižnica ima tako svoje glavno jedro, stalno pa jo društvo dopolnjuje, še posebno s predlogi in željami članov.

Omenjeno je bilo, da bi člani preko društva redno dobivali slovenske 5-tolarske jubilejne kovance, a zdi se, da se je v Banki Slovenije nekaj zataknilo, saj jih ne izdajajo več že od leta 1997. Letos pa je Slovenija skovala 10-tolarski redni kovanec, numizmatično društvo pa je poskrbelo, da so ga vsi člani prejeli takoj po izidu. Letos so bili člani deležni tudi prijetnega presenečenja, saj so s prvo informativno okrožnico o delovanju društva dobili priloženo tudi spominsko srebrno medaljo, ki jo je Zadružna kraška banka izdala leta 1994 ob spremembi lastnega naziva. Tako je lahko vsak obogatil svojo zbirko z lepim darom edinega slovenskega denarnega zavoda na Tržaškem.

Marsikaj pa mora društvo še urediti. Delovanje je nekoliko otežkočeno tudi zaradi pomanjkanja društvenih prostorov (uradni sedež je baje v Prosvetnem domu na Opčinah, a se tam zaradi prostorske

stiske ne moremo srečevati; sestanki so tako dokaj neredni in nekajkrat smo se sešli v župnijskem Zinkovem domu na Opčinah, v dvorani Zadružne kraške banke, v kaki gostilni ali na domu posameznih članov), treba bo poskrbeti za stalni sedež, tudi zaradi knjižnega fonda (ki ga začasno hrani knjižničar na domu). Pri društvu pripravljajo tudi lastni grb oz. razpoznavni znak (kar je v današnji medijsko razvpiti družbi skoraj nujno). Počasi pa se vse ureja, saj so člani društvu blizu in vsak po svojih močeh pomaga, da bi čim bolje delovalo. Pomembno je, da je res vse osnovano na prijateljski ravni in se zato ideje in načrti, čeprav počasi, uresničujejo. Tako so nekateri člani poskrbeli, da se po društvu širi znanje o numizmatiki. Objavili so serijo člankov o društvu in numizmatiki nasploh (v tržaški reviji Mladika, v Numizmatičnem vestniku, v Numizmatičnih novicah, v italijanskem Cronaca numismatica in še kje), najprej so bili v gosteh na Radiu Trst A in prikazali delovanje društva, nato so uresničili kar serijo radijskih oddaj o numizmatiki, predsednik društva Valvasor je predaval dijakom in študentom v Slovenskem kulturnem klubu. Nekateri člani so pismeno sodelovali na mednarodni numizmatični dražbi Dorotheum na Dunaju in tako jim je uspelo, da so odkupili večjo količino starih kovancev, ki so si jih nato razdelili. Tak način sodelovanja na dražbah je namreč zelo primeren za začetnike, saj si lahko z nizkimi stroški ustvarijo lepo osnovo zbirke starih novcev. Delovanje društva je torej dokaj živahno.

Občni zbor Slovenskega zamejskega numizmatičnega društva je bil letos 27.4.2000 na Opčinah, kjer je upravni odbor podal delovni obračun preteklega leta in začrtal smernice za bodoče delovanje in pobude. Tudi v naslednjih letih bi radi organizirali vsaj dva strokovna celodnevna izleta. V načrtu je predvideno sodelovanje z nekaterimi osnovnimi šolami; tu bodo člani društva učencem predstavili numizmatiko kot tako, stare novce in način zbiranja. Med večje podvige, ki si jih je zadalo društvo, je tudi skupna razstava, na kateri bi predstavili razvoj denarja od začetka do danes in tako predstavili širši javnosti bodisi društvo kot numizmatiko samo. To je sicer zelo velikopotezni načrt, ki bo terjal precej napora s strani članov, vendar je bil predlog o tako osnovani numizmatični razstavi takoj sprejet, saj je obveljala zamisel, da bomo le na tak način širili znanje in kulturo o denarju, ki je nekoč krožil po naših krajih in posredno seveda o njihovi zgodovini. Saj, kot je zapisal predsednik Numizmatičnega društva Slovenije, triindvajset stoletij že kroži denar po Slovenskem, spoznavajmo ga in cenimo kot spomenik naše kulture in preteklosti. V Slovenskem zamejskem numizmatičnem društvu J.V. Valvasorja smo o tem prepričani in skušamo numizmatično kulturo posredovati naprej tudi drugim.

KAPELICA ŽALOSTNE MATERE BOŽJE V LONJERJU

Ondina Pečar

Če si lepega pomladanskega ali jesenskega dne zaželimo nezahtevnega izleta v tržaško predmestje in na Oberdankovem trgu naletimo na avtobus številka 35, se bomo po četrturni vožji znašli v majhni, še do pred kratkim popolnoma slovenski vasi Lonjer. Čeprav je vas obrobno že preplavljena s cementnimi bloki Melare, ji vendar le preostaja še toliko zelenja, da lahko svojim maloštevilnim vaščanom nudi svežega zraka in kolikor toliko mirnega življenja.

Ob vstopu v vas zasledimo na levi strani ceste lepo urejeno kapelico, posvečeno Žalostni Materi Božji. Lonjer nima cerkve, saj spada pod katinarsko faro, skupaj z majhnim delom Rocola in gornjimi Rovtami.

Toda vrnimo se h kapelici, katero je leta 1861 dal zgraditi neki verjetno zelo premožni Anton Jamnikar, Brkinec po rodu, zaposlen v pivovarni Dreher, baje na vodilnem mestu. Domačina, vaškega župana Andreja Čoka je zaprosil za kos zemljišča, da bi lahko v zahvalo za prejete darove zgradil kapelico in jo poklonil vasi.

V notranjosti je pod obokom oltar z lesenim kipom Matere božje, ki drži v naročju mrtvega Sina. Nekoč sta ob njej stala še dva lesena angela z velikimi peruti in štirje svečniki. Angele in svečnike so neznanci ukradli novembra leta 1977. Na desni strani je oltarček s sv. Antonom Padovanskim, ob njem pa še kotek z lurško Marijo. Na levi strani večbarvno stekleno okence, kjer je nekoč visela slika sv. Jožefa Delavca; za Marijinim kipom pa še drugo majhno okno, ki daje oltarju in vsej kapeli posebno svetlobo. Seveda ne manjka kropilnik, in sicer ob vhodu na desni strani. Na njem sta vklesani črki A.C - Andrej Čok. Ni znano, če je slednji prispeval za gradnjo tudi z večjo vsoto denarja ali le z odstopom zemljišča.

Ker stoji kapelica na zasebnem zemljišču, danes družine Melhiora Čoka, potomca Andreja Čoka, je le-ta vedno skrbno vzdrževala to dragoceno zapuščino. Ob strani so ji stali tudi domačini in katinarski župniki. Danes skrbi za kapelico naslednica Angela Čok, v pred in povojnih letih pa domačinki Valerija Lavrenčič in Bernarda Čok, in sicer do leta 1957.

Ko so leta 1945, ob koncu vojne, Nemci ob umiku razstrelili bazovsko cesto, je spodnji del vasi zadobil orgomno škodo. Kljub temu da je

bila kapelična streha hudo poškodovana, so jo domačini na hitro popravili, da so lahko vanjo položili tri mrtve vaščane, med katere tudi dvaindvajsetletno mater, ki so padli pod kupi kamnja, ki se je zrušilo na spodnji del Lonjerja. Pozneje se je izvedelo, da bi za popravilo lahko izkoristili pomoč takratne Zvezniške vojaške uprave.

Več je bilo torej posegov na kapelici, in sicer v letih 50, ko je tržaška občina zaradi širitve ceste "odščipnila" del zemljišča okrog kapelice, v zameno pa je morala vanjo vgraditi podporni zid in prednje stopnišče.

V osemdesetih letih si je vestna Angela Čok nadela zahtevno nalogo, da kapelico popolnoma obnovi, in sicer tudi s pomočjo vaščanov in deželnim prispevkom. Prenovo je vas proslavila s svečanim blagoslovom, ki ga je opravil tedanji katinarski župnik pokojni Albert Miklavec z lepim številom faranov.

V kapelici se ponavadi ne mašuje. Mnogo pa je bilo v njej krstov, posebno po drugi svetovni vojni in to v zimskih dneh, ko bi morali novorojenčke peš nositi v katinarsko cerkev. Seveda so posebno starejši vaščani, mnogi iz stare družine Čok, v kapelici Žalostne Matere Božje obhajali svoje obletnice poroke in zahvale za srečen povratak iz prve svetovne vojne. Lepa je bila tudi navada, ko so se pred leti starejši vaščani na poti iz spodnjih vinogradov in vrtov za trenutek ustavili pred kapelico na in na vhodna vrata obešali cvetje.

Vsakega 15. septembra pa se ob štirih popoldne v kapelici molijo litanije Matere Božje, katerim sledi blagoslov. Zberejo se domačini, posebno starejši, ki se težko poslužujejo strmine do katinarske cerkve, iz Lonjerja, Podlonjerja in celo Rovt do Rocola, da s svojo prisotnostjo izpričajo ne samo vdanost Božji Materi, ampak tudi svoje slovenstvo na tem skrajnem robu tržaške občine.

*Upraviteljica Angela Čok prek kipom
Žalostne Matere Božje*

SPOMENIK VSEM PADLIM PRI BANIH

Pavel Vidau

V vaški kroniki bo ostalo letošnje praznovanje zavetnika vasi sv. Florijana, ki soupada z jubilejnim letom 2000, zabeleženo z velikimi črkami. Poleg tega smo obhajali 265-letnico posvetitve cerkve in 55-letnico osvoboditve (konca druge svetovne vojne); ob tej priložnosti je bil odkrit spomenik vsem padlim vaščanom v prvi in drugi svetovni vojni.

Dolga doba je od teh dveh svetovnih spopadov, ki sta zaznamovala te naše kraje s stiskami, begunstvom, preganjanjem, trpljenjem in smrtjo tolikih mladih življenj. Veliko, morda preveč let je potrebovala vas, da se je spomnila svojih sinov; je pa verjetno prva na širšem območju, ki je postavila spomenik vsem padlim v prvi in drugi svetovni vojni. Oddolžila se je spomninu vsem, ki so z žrtvijo lastnega življenja utirali pot do spoznanja, da vojne ne rešujejo problemov človeštva; nasprotno, jih še zastrujejo.

*Slovesnost
ob odkritju
spomenika
vsem padlim
pri Banih*

Zamisel o postavitvi tega obeležja se je porodila med člani CPZ sv. Florijan; zato ni čudno, da stoji to obeležje pred cerkvijo. Primeren kraj, kraj tišine, umirjenosti in spomina; kraj srečevanja ljudi ob praznični daritvi sv. maše.

Ob pogledu na mrzlo kamnito ploščo zastane korak in misel poleti v čas trpljenja in bolečine, bodečih žic, ki so prepletale ozke blatne jarke, obdajale uničevalna taborišča, jemale prostost premikajočim okostnjakom človeške podobe, ki so tavalı naokrog. Vse to se ponavlja, ko človekov razum preplavi strast sovraštva, ciničnega egoizma, ki uničuje in razjeda človeški etos.

Roka Večnega Umetnika je vlila v tam kamen čar življenja in lepote globin kraškega podzemlja, človeška pa je to stvartiev preoblikovala v obeležje trpljenja in smrti. Obrtniški umetnik Pavel Hrovatin je s stilizirano prepletajočo žico povezal letnice začetka in konca vojnih spopadov in pod njo vklesal v ta kraški kamen imena sedmih, ki so padli v prvi svetovni vojni: *Peter Ban, Andrej Ban, Jernej Čok, Viktor Sosič, Gašper Hussu, Ivan Krevatin, Ivan Marija Ban* ter dveh, ki sta padla v drugi svetovni vojni: *Roman Milkovič in Pavel Vidau*. Obred blagoslovitve in prazničnega bogoslužja je vodil župnik g. Zvone Štrubelj od sodelovanju vikarja g. Franca Pohajača; s pesmijo je spremljal CPZ sv. Florijan. Prisotnost vernikov in številnega občinstva, ki se je zgrnilo okrog cerkve, je bilo zadoščenje za opravljeno delo. Takšno večplastno praznovanje pomeni za majhno vas tudi trenutek združitve vseh vaščanov okrog skupne pobude. Pomeni tudi spodbudo za tesnejše sodelovanje v vasi; za tiste medsebojne vezi, ki se v današnji družbi izgubljajo.

Jože Aleksij Markuža

Na bregu

Na skalnati obali stojim
in morje pod mano vrši.

V daljavo se razliva
neskončnosti val,
obzorje drhti
v brezmejni lepoti.

Zapel bom pesem o miru,
sreči, ljubezni in tihoti.

DOM FERLUGOVSKÉ SKUPNOSTI EDI BRIŠČEK – ROBY PEROSA NA FERLUGIH

Nadia Roncelli

Vas Ferlugi ali Konkoneleži na robu kraškega sveta. Stoji na griču, ki dominira ves Tržaški zaliv. Če si prvič tu, ti zastane dih ob lepem razgledu, ki sega od savudrijskega svetilnika do Slavnika pa do zasneženih Julijcev. Nekateri, hočeš hudomušno, hočeš iz ponosa, pravijo, da se ob lepem vremenu vidi celo zvonik na Trgu sv. Marka.

Kulturno delovanje na Ferlugih se je začelo že v prvih letih prejšnjega stoletja. Takrat je bil ustanovljen zbor Višava, ki je bil ukinjen v času fašizma, a je začel zopet delovati po koncu druge svetovne vojne. To je bilo res živahno obdobje, ko so se ljudje dobivali ne samo na pevskih vajah in nastopih, ampak tudi na tako imenovanih veselicah oziroma amaterskih gledaliških predstavah. S spreminjanjem življenjskih navad je tudi delovanje zbora postalo neredno, dokler se niso pevci razšli. Dobra volja posameznikov pa ni zamrla in pred petimi leti je bil zbor zopet ustanovljen.

Nastanek zbora je dal počasen, a vztrajen zagon kulturnemu življenju v vasi z organiziranjem koncertov in raznih gostovanj in je med vaščani spodbudil željo po kulturnem delovanju in doseg skupnih ciljev. Na žalost v vasi ni obstajal prostor, kjer bi se lahko to skupno vaško življenje udeleževalo. Pevske vaje so namreč potekale ali po domovih posameznih pevcev ali v cerkvi. Ob priliki vaških oziroma cerkvenih praznikov pa je bila cerkev edini prostor, kjer bi se moglo zbrati večje število ljudi.

Med pevskimi vajami in med klepetom z mašnikom po nedeljskem obredu pa se je porodila želja, da bi tudi vas Ferlugi imela prostor, kjer bi se vaščani mogli srečevati, udeležati skupna stremjenja in vsaj delno oživiti tisto bogato in živahno kulturno delovanje iz povojnega časa. Leta 1996 so se ob cerkvi, na terenu, ki je last openske župnije, začela dela za gradnjo dvorane. Birokratski zapleti so gradbena dela upočasnili in jih celo zaustavila. Proti koncu leta 1999 pa je končno prišlo dovoljenje za nadaljevanje del, ki so se nemudoma začela in se zaključila aprila 2000. Tudi sama cerkev je bila potrebna najnujnejših popravil in nekaj olepšav. Vlaga in vodne infiltracije so v številnih mestih načele omet, zato je bilo treba cerkev pobeliti, za kar so poskrbeli sami vaščani.

Ferlugovci so dogodek predaje namenu nove dvorane počastili v torek, 30. maja 2000. Prireditvev je bila toliko bolj odmevna, ker je sovpadala s šmarničnim koncertom, ki se je izjemoma odvijal v ferlugovski cerkvi in pri katerem so sodlovali MePZ Višava, cerkveni pevski zbor Sv. Florijan od Banov, cerkveni mešani pevski zbor Sv. Jernej z Opčin in DMPŠ Vesela Pomlad z Opčin.

Slovesnosti otvoritve *Doma ferlugovske skupnosti Edi Brišček – Roby Perosa* so se udeležili domačini v zelo velikem številu in še mnogi od Banov in z Opčin. Prisotni so bili openski župnik g. Zvone Štrubelj, vikar g. Franc Pohajač, g. Giovanni Angeli iz sosednje župnije Marija Kraljica miru in tržaški škof msgr. Evgen Ravignani, ki je blagoslovil novi prostor. Blago-

Dom ferlugovske skupnosti

slovu je sledil pozdrav domačinke, v katerem je bilo rečeno, da so Ferlugovci z nestrpnostjo pričakali ta trenutek, ko so dobili prostor, ki bo utegnil fizično obseči in povezati celotno vaško skupnost. Prostor, ki bo namenjen petju, raznim kulturnim dejavnostim in verskim pobudam, v katere se bodo lahko vključili vsi člani skupnosti in skupaj izpeljali in uresničili cilje v prid verskemu in prosvetnemu delu ter osebni rasti.

Niti mesec dni pozneje, in sicer 23. junija, na predvečer sv. Ivana, so na Ferlugih počastili spomin na padle sovaščane v prvi in drugi svetovni vojni. Podobne pobude so se v preteklem letu zvrstile tudi v drugih slovenskih vaseh na Tržaškem. Kljub temu da je Konkonel po številu prebivalcev majhna vas, je v dveh svetovnih vojnah izgubil kar 12 sovaščanov, zato se je tudi Ferlugovcem zdelo primerno spomniti se padlih sovaščanov. Njihova imena so zapisana na spomeniku, ki ga je blagoslovil openski župnik Zvone Štrubelj med krajšo slovesnostjo. V bližnji cerkvi je nato sledila maša, ki so jo Ferlugovci darovali za padle vaščane. Ko se je začelo nočiti, je bil na kraju, ki mu v vasi pravijo "na Trjase", prižgan kres.

Majda Artač Sturman

Prošnja na oljčno nedeljo

Oljka, zeleniš v bregu,
dvigaš v griče se uporna,
mir oznanjaš v dneve trudne.

Oljka,
siva želja hrepenjenja,
v žamet svilasti odeta,
roke nam v molitev sklepaš.

Olje blagoslavlja naše mize,
za vstajenje nas mazili,
misel mirna nas prešinja.

Oljka,
burja boža tvoje liste,
upogiba veter tvoje veje,
nikdar pa te ne upogne.

Debla ne upogne vihra,
zemlje naše ne - uporne.
Zemlje naše si glasnica,
oljka,
voljna, trdna, neupogljiva,
upov naših si vodnica.
K Bogu prošnja naj se dviga.

Oljka, zeleniš v bregu,
dvigaš v griče se uporna,
v tebi moč življenja,
oljka,
v tebi volja neizmerna,
v tebi volja neupogljiva.
Up miru nam utelešaš.

OB JUBILEJU MARIJANA BRECLJA

Marija Češčut

Spravljanje je lahko mučno in dolgočasno delo, ki pa ga lahko slučajna najdba spremeni v lepo opravilo, saj v nas obudi vrsto spominov in občutkov. Lepo je, ko se obenem zavemo, da so stvari, ki so bile opravljene pred skoraj tremi desetletji, še vedno aktualne in nas lahko nagovorijo. Pri urejanju arhiva mi je v roke prišel razgovor, ki sem ga spomladi leta 1973 imela s sodelavcem Goriške Mohorjeve družbe Marijanom Brecljem, se pravi z znanim pesnikom, bibliografom, prevajalcem, publicistom, urednikom in sestavljalcem slovarjev, ki v zadnjem času tudi veliko dela na področju furlanske leksikografije. Ta najdba me je spomnila na tista sila dejavna in kulturno razgibana ter ustvarjalna leta, ko je Goriška Mohorjeva družba pod vodstvom tedanjega tajnika dr. Rudolfa Klinca obnovila svoje delovanje in privabila v svoj krog vrsto sodelavcev z obeh strani meje.

Med sotrudniki, ki so s svojimi pobudami in uredniškim delom dali Goriški Mohorjevi družbi novega zagona, je bil tudi Marijan Breclj. Kdor ga danes sreča ali se z njim pogovarja, ugotavlja, da je sicer osivel, saj bo 1. maja 2001 obhajal lep, okrogel življenjski praznik, ni pa splahnela sila njegove ustvarjalne duše. Vedno je poln načrtov in sredi dela ob računalniku, ki hrani za celo polico knjig, ki se jih je g. Breclj že lotil pisati, literarno zgodovinskih del, prevodov in raziskav, za celo enciklopedijo gesel in leksikografskih beležk - ogromno zbranega gradiva, ki čaka na srečno obodboje miru, ko začeta dela dozori in se zaključijo.

Ta enciklopedično razgledan in vsestransko ustvarjalen človek si je za svoj raziskovalni prostor izbral Primorsko v širšem pomenu te besede in zlasti Goriško, ki ji je posvetil veliko večino svojega truda, vedno

Marijan Breclj

pa je izkazoval posebno skrb in pozornost našemu zamejstvu. Pri Goriški Mohorjevi družbi smo mu hvaležni za vse knjižne izdaje, pri katerih je sodeloval in jih urejal. Ni jih malo. Zlasti pa smo mu hvaležni, ker je pred tridesetimi leti, bil je februar 1971, predstavil odboru GMD načrt *Primorskega slovenskega biografskega leksikona* in zanj sestavil glasovnik. Ta načrt je našel odobravanje pri dr. Klincu in decembra 1972 je odbor sprejel sklep, na osnovi katerega se je leta 1974 začel skorajda neverjetni podvig, ki se je srečno zaključil z 20. snopičem leta 1994. Marijan Breclj je uredil prvih šest snopičev, nato pa je uredništvo prevzel prof. Martin Jevnikar, ki ga je tudi uspešno zaključil v letu, ko je GMD preženovala 70-letnico svojega delovanja.

Najdeni razgovor, ki je bil objavljen v Katoliškem glasu leta 1973 (št. 8, 9 in 11), ni le priča o neki dobi in ljudeh, ki so tedaj skrbeli za izdajanje knjig pri GMD. Zlasti zadnja dva odgovora imata trajno vrednost in ju zato ponovno ponujamo bralcem v premislek. Marijan Breclj je tako odgovoril na vprašanja:

Kakšna naj bi bila funkcija GMD, njeno poslanstvo, njen pomen v zamejstvu?

"Če v skladu in v okviru s svojimi krščanskimi pogledi na življenje ohranja, poživlja in brani slovenstvo in duhovnost v človeku, če stremlji po narodni enotnosti tudi ob različnosti mišljenj; če s strokovnim, znanstvenim, leposlovnim ali umetniškim prispevkom bogati najprej manjšino, potem pa tudi posredno matično sredino, katere del so zamejski Slovenci, mislim, da je opravila vse, kar bi morala čutiti kot dolžnost. Njen pomen bo zrasel sam od sebe in iz vsega gorjnjega."

Ali mladi čutijo dovolj pomen te kulturne in narodne ustanove?

"Mislim, da ne. Treba bi bilo storiti vse, da bi jim starejši v pravi luči odkrili njeno pravo podobo, in treba bi bilo mlade navdušiti. To pa lahko stori le tisti, ki gori od navdušenja sam. Ob tem seveda ne bi odpadla kar sama od sebe nasprotja, ki - kakor povsod - lahko ločijo mlajši svet od starejšega. Tu se je treba dovolj trezno in globoko pomeniti in dogovoriti. Mladost naj prinese elan, moč, voljo, delo, starost pa izkušnje in - če treba in kadar treba ter kjer treba - tudi razumevanje ter sposobnost za 'klic novih časov', ki niso več od nas starejših temveč od mladih. Predvsem proč z zaprtostjo ali ekskluzivnostjo. Življenje ne pozna ne starejših ne mlajših. Pozna le delavoljne, notranje bogate osebnosti, ki bojo od svoje polnosti lahko dajale še drugim. Zakaj to je tisto, kar v življenju velja: dajati, streči, živeti za drugega."

Te skoraj 30 let stare misli Marijana Breclja objavljamo njemu v poklon ob osebnem jubileju in nam vsem v spodbudo.

90 LET SESTRE JUSTE DOLHAR

Jurij Paljk

Sestra Justa Dolhar je 12. oktobra praznovala devetdesetletnico svojega bogatega življenja in to najprej v krogu Družbe Marijinih sester Čudodelne svetinje na Korzu Italija in nato tudi s svojci, ki so se zbrali v velikem številu, da bi se z njo veselili njene čilosti in živahnosti.

Sestra Justa se je rodila kot Rozalija Dolhar leta 1910 v Trstu očetu Janezu Dolharju in materi Ani Skodlar. V Trstu je tudi opravila slovensko osnovno šolo in italijansko meščansko šolo. V red Marijinih sester Čudodelne svetinje je bila sprejeta 29. maja leta 1928, v noviciat pa je vstopila 15. avgusta leta 1928, večne zaobljube pa je opravila 8. septembra leta 1933.

Od leta 1929 do leta 1938 je bila sestra Justa v zavodu Vicentinum v Ljubljani, kjer je bila zakristanka, organistinja in pomočnica v noviciatu; opravljala pa je tudi pisarniška dela v knjigovodstvu in pomagala bolnikom. 9. maja leta 1938 je sestra Justa odšla v Osijek, kjer je bila v Domu sv. Josipa ekonom in organistinja, stregla pa je tudi bolnikom in tri mesece je tudi skrbela za nalezljivo bolne vojake, da so lahko sestre ostale v domu. 12. julija leta 1945 je odšla ponovno v zavod Vicentinum v Ljubljano, kjer je ostala do 2. oktobra leta 1947 in je takrat postala glavni ekonom zavoda. 22. oktobra leta 1948 pa je odpotovala v Trst k na smrt bolni mami. 16. avgusta leta 1949 je odšla v Gorico, kjer je bila v Malem škofijskem semenišču bolničarka za sto fantov, pomagala pa je tudi pri strežbi. Meseca avgusta leta 1958 pa je skupno s sestro Angelo začela sestra Justa v Gorici streči bolnikom na domu. Leta 1952 je bila z dekretom imenovana za voditeljico Družbe v Gorici in s pomočjo sorodnikov je v Gorici v ulici Cantù za sestre kupila hišo, že leta 1955

Sestra Justa Dolhar

začela vzgajati prve postulatinje. Potem je bila spet nekaj časa v Ljubljani, nakar je s posojili kupila hišo na Korzu Italija 120, kjer so sestre Marijine čudodelne svetinje še danes.

Med vsem tem časom, odkar je sestra Justa v Gorici, je opravljala več odgovornih del, leta 1983 pa je bila z dekretom imenovana za prokuratorko Družbe Marijinih sester Čudodelne svetinje v Rimu. Vidno vlogo je pri vodstvu Družbe sestra Justa imela vse do leta 1989, ko je bila razrešena zahtevnih obveznosti zaradi zdravja. Še danes pa sestra Justa po svojih močeh v hiši rada pomaga.

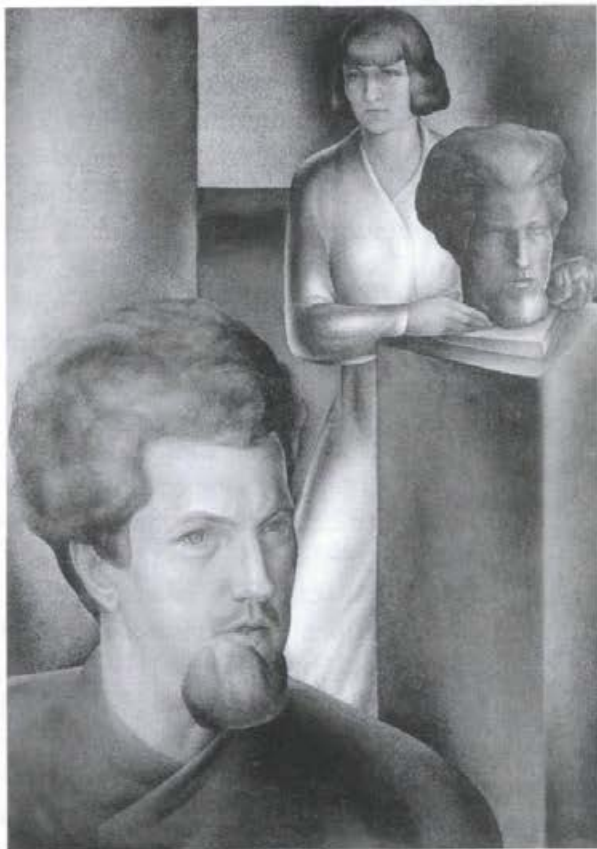
Sestra Justa takole pripoveduje o svoji odločitvi za redovniško življenje:

"Zelo zgodaj sem se odločila in lahko vam tudi povem, kako je do tega prišlo. Doma sem ležala za škrlatinko in v roke sem dobila knjigo Male Cvetke, Male Terezike, katere češčenje se je takrat zelo širilo med vernimi ljudmi. Imela sem njena leta, saj si je ona tudi v tistih letih izbirala poklic in je želela postati karmeličanka. Štirinajst let sem imela, ko sem pomislila, da bi Malo Tereziko lahko posnemala, v svoji majhnosti seveda. Bog mi je pomagal, da sem vztrajala. Želela sem se Bogu darovati in vztrajala sem kot Mala Cvetka. Najprej sem mislila vstopiti k karmeličankam v Ljubljano, a so mi odgovorile, da imajo polno število in bi zato morala čakati, da bi katera od njih umrla. Dejstvo, da bi morala čakati, se mi je zdelo predolgo. Pri naših sestrah v Ljubljani sem imela teto in ona mi je pisala, da lahko vstopim v njihovo družbo. Bila sem torej na razpotju: po eni strani sem hotela postati karmeličanka, na drugi strani pa se mi je odpirala možnost, da postanem bolniška sestra. Dve različni življenji torej in tudi tu je zmagala Božja milost! Odločila sem se za Družbo Marijinih sester Čudodelne svetinje. Sicer so mi ponujale možnost tudi karmeličanke, da bi vstopila v njihov red v Nemčiji, a sem si rekla: v Nemčijo pa ne grem, jaz sem Slovenka! Sama misel na to, da bi morala mami pisati potem pisma v nemščini, ki je ni razumela, me je odvracala. Te žrtve nisem hotela mami doprinesti! Vedeti morate namreč, da se je takrat v samostanih še bralo napisana pisma; danes tega ni več. Oče je bil nasproten moji odločitvi, ker sem bila po njegovem mnenju še premlada. In vendar sem se čutila močno! Mama je šla k župniku po nasvet in on ji je rekel: 'Brala je življenja svetnikov in se je tega naužila, mlada je še in bo to splahnelo s časom!' Ko sem se šla čez leto dni k njemu in sem se od njega poslovila, odhajala sem k sestram, je bil vesel. Pohvalil je mojo vztrajnost in me blagoslovil. V Ljubljano sem k sestram torej prišla še ne osemnajstletna."

100-LETNICA ROJSTVA TONETA KRALJA

Marko Vuk

Preteklo poletje je poteklo natanko 100 let, odkar se je v Zagorici pri Dobrepoljah na Dolenjskem rodil eden najizrazitejših slovenskih umetnikov 20. stoletja, slikar, kipar, grafik in ilustrator Tone Kralj (r. 23. avgusta 1900, u. v Ljubljani 9. septembra 1975). Iz navedenih podatkov je hkrati razvidno, da je skoraj istočasno poteklo tudi četrto stoletje od njegove smrti. Ti obletnici nam dajeta priložnost, da se vprašamo, kakšni so bili globlji nagibi, da je Tone Kralj, sicer po rodu Dolenjec, vzljubil raznoliko primorsko deželo in tu v več kot 40 cerkvah ustvaril nesmrten opus, ki se je trajno včlenil v versko, kulturno in narodno doživljanje primorskega človeka. Če pa hočemo razumeti lik Tonea Kralja, moramo vsaj v glavnih črtah orisati njegovo življenjsko in umetniško pot.

Tone Kralj, Jaz in moja žena, 1932

Osnovno šolo je obiskoval v Dobrepoljah, pot ga je nato zanesla v Škofove zavode v Šentvid nad Ljubljano, kjer je leta 1920 tudi maturiral. Vmes je moral šolanje prekiniti, saj je bil vpoklican v avstroogrsko armado in bil poslan na fronto na Piavi. Na priporočilo Riharda Jakopiča je bil sprejet na praško akademijo in iz istega obdobja so ohranjena zgodnja dela, predvsem grafike, iz katerih že izžareva močna umetniška osebnost, opazni pa so tudi slogovni vplivi časa: na eni

strani prvine simbolizma, podkrepljene z linearnostjo secesijskega značaja, vidna pa so tudi oblikovna poenostavljanja, ki vodijo v duhovno poglobljen ekspresionizem. To je tudi čas, ko je Kralja že opazil primorski krog kulturnikov, npr. France Bevk in Alojzij Res, in ga priregn timer predvsem kot ilustratorja literarnih del. Leta 1921 je nastala njegova prva cerkvena poslikava, in sicer na Premu. V tisti dobi je Kralj ustvarjal pod močnim vplivom brata Franceta, ki ga tudi štejemo med začetnike slovenskega ekspresionizma, in je gojil oblikovno radikal en slog z izrazito linearnostjo, barvno skopostjo in z anatomsimi deformacijami, v idejnem smislu pa so bili očitni duhovni in razmišljujoči poudarki. To pa je ustrezalo tudi umetnostnim in estetskim nazorom takratnega slovenskega mladokatoliškega kroga, ki si je prizadeval za prečiščeno krščanstvo tako na osebni kot tudi občestveni ravni. Vse to se je zelo ujemalo z nazori pomembnih kulturnih delavcev na Primorskem, zlasti iz goriškega kroga katoliško usmerjenih izobražencev, pa tudi mlajših duhovnikov, ki so očitno podprli Kraljevo težnjo po prenovitvi cerkvene umetnosti, ki je v tistih letih še vse preveč bila naslonjena na tradicijo, izvirajočo iz baroka in 19. stoletja. Med temi je bil tudi duhovnik in nekdani poslanec v rimskem parlamentu Virgil Šček, ki je že kmalu po svojem odhodu iz Gorice v tržaško škofijo poklical v Avber, kjer je prevzel službo župniškega upravitelja, takrat že uveljavljenega slikarja Toneta Kralja, ki je v letih 1927-1928 poslikal tamkajšnjo župnijsko cerkev. Šček je v X. zvezku Paberkov, v katerih je dolga leta zapisoval drobne dogodke in opažanja iz let svojega službovanja, o Kralju zapisal: "Na Primorskem smo bili redki duhovniki, ki smo spoznali v Tonetu Kralju božje darove: Jože Abram, Lojze Kodermac, Vencelj Bele, Virgil Šček in še ta ali oni." Tu na Primorskem pa je v zvezi z monumentalnim cerkvenim slikarstvom Toneta Kralja potrebno poudariti še eno dejstvo: umetnik se je podobno kot naši gotski slikarji zavedal pomena nazornih podob na cerkvenih stenah, ki so tako kot v srednjem veku igrale vlogo *Bibliae pauperum*, Svetega pisma ubogih; vplivale so namreč na razumevanje verskih resnic in dogodkov, hkrati pa so v razmerah, ko se je slovenski besedi v javnosti obetala smrt, s prizori skrite narodobudne vsebine pomagale vzdrževati narodno zavest pri zatiranem primorskem ljudstvu.

Seveda pa je Tone Kralj svoj siceršnji slog, ki se je najvidneje manifestiral v cerkvenem stenskem slikarstvu, podobno dograjeval in izpopolnjeval tudi v delih manjših dimenzij, v oljnem slikarstvu in grafiki, gojil pa je tudi kiparstvo. Pravi *uomo universale* torej, vsestranski mož, ki je vse svoje življenje sanjal, da bi ustvaril popolno celostno umetni-

no, združujočo arhitekturo, slikarstvo in kiparstvo. In prav na Primorskem se je zgodilo, če spomnim le na Volče, Mengore, Sv. Višarje, Katinaro, Pevmo, Most na Soči, Sočo, Mirenski Grad, Štandrež, da se je vsaj približal temu idealu. Z znanjem, ki si ga je pridobil s študijem arhitekture v Italiji, se je poskusil tudi v arhitekturnem načrtovanju, a žal ni prišlo do uresničitve, če omenim le predvojni načrt za hišo dr. Dorčeta Sarđoča v Gorici in povojni načrt za novo cerkev na Palkišču.

Omenil sem že, da je Tone Kralj v zgodnji dobi ustvarjal pod vplivom brata Franceta, proti koncu 20. let pa v njegovem opusu opazamo spremembo. Oblike predmetov in okolja so postale bolj konkretne, figure poudarjeno plastične, tudi kolorit se je razživel, prizori pa so pripovedno bogatejši. Na vse to je vplivala umetnostna smer *nova stvarnost*, očitno pa je tudi, da so Kralja hkrati zamikali vzori italijanskega slikarstva Tre in Quattrocenta, se pravi gotske in renesančne smeri - pomislimo le na Giotto in Fra Angelico. Kot globoko veren človek pa je Kralj vseskozi bil občutljiv za stiske trpečih in preganjanih, ustvarjal je tudi dela s socialno motiviko, zlasti v grafikah in nekaterih oljih pa je v oblo poenostavljajočih oblikah oživiljal dolenski kmečki svet njegove mladosti. Položaj primorskega ljudstva, podvrženega potujčevanju, pa ni odseval le v spretno prikritih detajlih stenskih cerkvenih poslikav, marveč tudi v nekaterih znanih oljnih slikah, v katerih je bičal oba totalitarizma, nacizem in fašizem, ki sta Slovence zapisala smrti, imamo pa tudi dokaz, da je po vojni med krive preroke uvrstil tudi marksiste (prim. podobo Poslednje sodbe v župnijski cerkvi v Vrtojbi).

Če bi hoteli kratko označiti monumentalno cerkveno slikarstvo Toneta Kralja, bi morali zlasti poudariti, da gre za pričevanje krščansko navdahnjene umetnosti, ki v svetih osebah iz svetopisemskega obdobja in pri poznejših svetniških likih išče vzore tudi za današnji čas. Pri slednji temi je bil celo tako preroški, da je npr. v cerkvi v vasi Soča že med vojno med slovanskimi svetniki naslikal tudi takratna slovenska svetniška kandidata Antona Martina Slomška in Friderika Baraga. Predvsem pa je Tone Kralj strogo ločeval med tistim, kar je bilo duhovno pozitivno naravnano in med stranpotmi, ki so bile nevredne človeka ter so pomenile smrt in konec tako za vero kot tudi za narod. Vse to je upodobljal v zrelem, oblikovno polnem in barvno živem slogu, značilnem predvsem za njegovo drugo polovico življenja oz. umetniškega ustvarjanja. Prostor dogajanja je ponavadi jasno nakazan, podobno kot v starodavnem renesančnem slikarstvu, včasih pa tudi lebdeč, ponazarjajoč vzvišenost duhovnega in nadnaravnega. Upodobljene postave svetih oseb so "kiparsko" krepke, izrazito

individualizirani obrazi izražajo navzven mir in dostojanstvo. Drugačni pa so obrazi negativnih oseb, npr. rabljev pri križevih potih, ki so že na zunaj neprijetni. Kraljev umetniški pristop temelji na preizkušenih dognanjih evropske slikarske tradicije, a je z močjo izraza hkrati osebno tako prepoznaven, da ga skoraj ne moremo zamenjati z opusom nobenega drugega slovenskega umetnika.

Pravzaprav Tone Kralj po drugi svetovni vojni svojega sloga v bistvu ni več spreminjal, poleg cerkvenih poslikav je dobival tudi kakšna drugačna naročila, kot so bili npr. javni spomeniki, dotaknil se ga je tudi socialistični realizem, vendar ne v smislu patetičnega poveličevanja mišičastih herojev ali nekritičnega hvaljenja voditeljev, marveč predvsem kot opevanje truda množic, zlasti delavcev in kmetov. Le nekaj let pred smrtjo je v Kostanjevici na Dolenjskem, kjer je tudi pokopan, iz lesa uspel izrezljati mogočno figuro Matije Gubca, v kateri je še enkrat uspel dokazati svoj izrazit smisel za monumentalno formo, ki ga pri njem opazamo v vseh likovnih zvrsteh, tudi v umetninah manjših dimenzij. Seveda pa tudi po vojni ni pozabil na Primorsko, saj je prav tu dobival pomembna cerkvena naročila, ki so še podaljšala njegov seznam stenskih poslikav z versko vsebino.

Živo se še spominjam časa pred četrto stoletja, ko nas je ta veliki umetnik zapustil, ob žalostni ugotovitvi, da za življenja pravzaprav ni dočakal dostojne monografije. To se je zgodilo šele leta 1998 s katalogom ob retrospektivni razstavi v Moderni galeriji v Ljubljani, medtem pa je bila ustanovljena tudi fundacija, ki si je zadala za cilj, da reši Kraljevo cerkveno stensko slikarstvo, ki zaradi vplivov vlage in umetnikove uporabe neprimerne slikarske tehnike naglo propada. Iz tega vidimo, da kljub poplavi modernizmov zanimanje za tega ustvarjalca celo raste, zato je res bil že skrajni čas, da je prišlo do prvih načrtnih pobud v reševanju Kraljevega stenskega slikarstva, kot dokazujejo nedavni restavratorski posegi na Premu.

ANDREJ MEDOŠ

(Medoš, 10.1.1878-15.2.1951)

Nadja Rojac

Andrej Medoš, napreden kmet, narodni in politični delavec, se je rodil v Medoših, zaselku pri Kortah nad Izolo, 10.1.1878. Oče Luka Medoš, kmet in mati Mihela Godina iz Nove vasi v Slovenski Istri. Mali Andrej je zahajal v šolo v Korte, kjer je opravil štiri leta ljudske šole.

Pri 22. letih se je oženil z vaščanko Ano Mejak (18.7.1878-22.8.1952) in rodilo se jima je 11 otrok. Štirje so umrli. Doma so bili srednje bogati kmetje. V hiši so imeli gostilno in palt. Prodajali so sol in tobak. Gostje so prihajali z Malije, iz Ceter, Lonzana in Parecaga in se je veliko pelo. Dvakrat na leto so imeli v vasi šagro. Ob gostilni so imeli prostor za ples.

Andrej, po domače Dreja Luka ali barba Luka, kot so mu pravili vaški otroci, je neutrudno delal. Ko ni dala zaslužka gostilna, je delal na polju. Pridelal je veliko vina, pšenice, sadil je tudi jagode in nosil prodajat vsak drugi dan v Trst. Leta 1936 so gostilno zaprli, ker so postajali davki nevzdržni.

Bil je čokate postave, skrben oče in gospodar in velik narodnjak. V vasi je bil zelo ugledna osebnost. K delu ga je spodbujal domači župnik Matej Škerbec, ki je veliko naredil za vaško skupnost. Okrog sebe je zbiral domačine odprtega duha in jih navajal k organiziranju vsega, kar je lahko kmetu pomagalo pri vsakdanjem delu in pri boljšem preživetju. Tako je bilo tudi z Vzajemnim društvom za zavarovanje goveje živine, ki so ga ustanovili v Kortah leta 1905. V društvo so se včlanili ne samo domači kmetje iz Kort in Medošev - med njimi tudi Andrej Medoš -

Andrej Medoš z ženo ob 50. obletnici poroke

ampak tudi kmetje iz Padne in Nove vasi. Ravno tako je bil Matej Škerbec pobudnik za ustanovitev Hranilnice in posojilnice v Kortah 2. februarja 1908 in postal njen načelnik. Člani pa so bili Andrej Medoš, Ivan Gerbec, Matija Hervatin, Anton Barut, Matija Kleva in Ivan Bernardi vsi doma iz Kort, Medošev in Maliže.

Ko so v Pazinu v Istri 7. maja leta 1902 ustanovili Politično društvo za Slovence in Hrvate v Istri, je bil za prvega predsednika izvoljen Vjekoslav Špinčič. Ko je društvo razširilo svoj vpliv tudi na Slovensko Istro, je postal njegov član tudi Andrej Medoš. Člani društva so bili zlasti državnozborski in deželnozborski poslanci, duhovniki in učitelji, ki so delovali v Istri. Društveno glasilo je postal tednik Sloga, ki je do leta 1905 izhajal v Trstu, nato pa v Pulju.

V Medoših so 25. aprila 1908 ustanovili Kmečko gospodarsko združenje, z namenom, da predeluje kmetijske in obrtne pridelke svojih članov, da preskrbuje gospodarske in obrtne potrebščine, nabavlja kmetijske stroje in jih posoja svojim članom itd. Načelnik je postal Andrej Medoš.

Z izbruhom prve svetovne vojne je v Istri zavladal strog režim. V Medoših so politične oblasti preiskovale moralno in politično vedenje Andreja Medoša, ki je bil takrat predsednik katoliškega društva Kmečka zveza in član Političnega društva za Slovence in Hrvate v Istri. Društvo Kmečka zveza je bilo ustanovljeno na začetku leta 1913. Za načelnika je bil imenovan Andrej Medoš. Člani odbora so bili iz raznih krajev Slovenske Istre, pa tudi iz Kaštela, na levem bregu Dragonje. Kmečka zveza je bila ustanovljena v glavnem na pobudo duhovnikov, ki so večinoma tudi sestavljali društveni odbor. Na občnem zboru 11.12.1913 v občinski hiši v Kortah se je društvo poimenovalo v Politično društvo Kmetiska zveza. Za načelnika je bil ponovno izvoljen Andrej Medoš. Člani Kmetiske zveze so bili tudi člani Političnega društva za Slovence in Hrvate v Istri.

Po prihodu fašistične Italije v naše kraje je Andrej Medoš nadaljeval s svojim delom. Potem pa, ko so ukinili naše kulturne in posvetne ustanove, je skrbel za dobrobit vasi. Obласти so ga imenovali za župana. Pod njegovim vodstvom je vas dobila vodni nabiralnik, pralnico in tekočo vodo na t.i. "fontani". Leta 1927 so pod vodstvom Andreja Medoša asfaltirali pot, ki gre iz Izole v Medošje. Zaslužen je tudi za fontane, ki so jih zgradili v Cetorah in Kortah.

Bil je pošten, ugleden in zaveden Slovenec in je v sodelovanju z drugimi narodnjaki prispeval svoj delež za dvig svojega naroda in domačega človeka v Slovenski Istri na prelomu stoletja. Umrl je v Medoših 15. februarja 1951.

30. FESTIVAL ŠTEVERJAN 2000

Iz ljubezni do domače glasbe in vasi

Odbor SKPD F.B. Sedej

Obletnice so mejniki kot obcestni kamni na poti našega življenja, so znamenja nas samih in našega dela.

Festival narodno-zabavne glasbe v zamejskem Števerjanu je v letu 2000 praznoval 30 let, to pomeni, da poteka nepretrgoma od l. 1971 in je že lepo uveljavljen kot ena glavnih tovrstnih prireditev v vsem slovenskem kulturnem prostoru. Njegov pobudnik je bil Lojze Hlede, domačin, ki je takrat imel svoj ansambel, in ponosno lahko pritrdimo, da je daleč naokrog znani števerjanski Festival prav njegov "otrok". To so leta spominov in dobre slovenske glasbe.

V okroglih 30 letih se je zvrstilo v parku Formentinijevega gradu in na deskah društvenega parka Med Borovci v Števerjanu na stotine ansamblov; nekaterim je bil prav števerjanski festival odskočna deska v svet poznanja in slave, saj prav to je v bistvu želja organizatorja. Vse do danes je bilo izvedenih nešteto izvirnih melodij, preko 500, nekatere so se usidrale v lju-

Ansambel Frajnkinciarji - zmagovalci 30. Festivala

dstvu, nekateri motivi pa so dobesedno ponarodeli. Da bi na čim boljši način obeležili ta jubilejni praznik, ki se je odvijal 7., 8. in 9. julija 2000, je društvo F. B. Sedej, organizator festivala, pod pokroviteljstvom ZSKP, zbralo nekatere izmed teh dragocenih kančkov in v sodelovanju z Radiom Slovenija izdalo zgoščenko Med Borovci v Števerjanu - Valčki in polke števerjanskih festivalov. In prav zamejski mladeniči, fantje ansambla Lojzeta Hledeta, odpirajo zgoščenko s pesmijo Večer v Števerjanu, ki opeva lepoto vasi, slovenske pesmi in besede; nadalje zasledimo nekatere

*Slavnostni gost
Slavko Avsenik
z ansamblom
Gašperji ob
prejemu
spominske
plakete*

re pesmi, ki so preplavile radijske valove in se usidrale v ušesih Slovencev, kot so Decemberski dan ansambla Primorski fantje, Vsak ne more biti muzikant ansambla Stopar, Ne reci nikdar ansambla Slapovi..., končuje pa jo pesem Zarja Števerjana ansambla Štajerskih 7, ki je zmagala 17. festival Števerjan '87. V zgoščenki je zbranih 21 melodičnih in poskočnih valčkov in polk števerjanskih festivalov, ki so ogrevali in še ogrevajo srca ljubiteljev slovenske narodno-zabavne glasbe. Kar zapleše ti srce ob zvoku starih, a obenem mladih skladb, in za več kot urico te zapelje v svet nepozabnih spominov in prijetne glasbe.

Krona letošnjega nedeljskega večera je bil nastop izjemnega gosta, vzornika vseh slovenskih narodno-zabavnih glasbenikov, ki je v desetletjih svojega delovanja zaslovel po vsem svetu: legendarni Slavko Avsenik je pričaral nepozabne trenutke, ki so se z zlatimi črkami zapisali v zgodovino števerjanskih festivalov. Nastopal je z ansamblom Gašperji, ki zadnjih deset let uspešno opravlja svoje poslanstvo prav pod Avsenikovim mentorstvom in z njegovo glasbo.

Ob koncu se nam zdi potrebna zahvala številnim mladim Števerjancem, ki neutrudno skrbijo za brezhiben potek tako pomembne zamejske manifestacije in vložijo dobršen del svojih moči v organizacijsko izpeljavo le-te. Verjetno ni bilo še nobenemu obiskovalcu žal za obisk na našem prazniku v tej prelepi briški vasi, saj je vsak festival s svojimi melodijami, ansambli in gostom le enkratno doživetje, ki se nepozabno vtisne v spomin.

Števerjan je preprosto treba doživeti!

PETDESET LET ROJANSKEGA CERKVENEGA PEVSKEGA ZBORA

Matejka Maver

V Rojanu, kjer je bilo še pred zadnjo vojno razvejano kulturno-prosvetno delovanje, je žal večina društev zamrla. Zato je toliko bolj pomembno, da je Rojanskemu cerkvenemu pevskeemu zboru uspelo kljub nelahkim razmeram v letošnjem letu praznovati 50-letnico svojega neprekinjenega delovanja. Zbor, ki poje ob nedeljah in praznikih v rojanski cerkvi, goji tudi posvetno pesem in nastopa na številnih kulturno-prosvetnih prireditvah.

Če se ozremo v zgodovino cerkvenega petja v Rojanu, moramo omeniti, da ima ta zelo dolgo tradicijo. Msgr. Jakob Ukmar opisuje v lastno-ročno pisani *Zgodovini slovenske Marijine družbe v Rojanu* l. 1904 vpisovanje v Marijino družbo: "... Vendar je napredovalo tako provizorično vpisovanje deklet le jako polagoma... Še le proti koncu novembra so se

Rojanski cerkveni pevski zbor po koncertu v cerkvi

osrčila starejša dekleta in prosila za vsprejem med kandidatkinje. Ta dekleta so bila večinoma dotedanje cerkvene pevke pri slovenski službi božji. Ljudstvo jih je imenovalo Cecilijanke, toda tako društvo v pravem pomenu besede ni v Rojanu nikdar zakonito obstajalo, ker ni bilo nikdar ustanovljeno od cerkvenih predstojnikov. V zapisnikih ni najti ničesar." Msgr. Ukmar se je zavedal važnosti pevskega zbora za Marijino družbo, saj v svoji *Zgodovini* razmišlja takole: "Pred vsem je sploh v večjih Marijinih družbah primerno, da imajo svoj pevski zbor, ki jim je v razvedrilo, ki pa jim tudi omogoči javen nastop v sprevodih, pogrebih, družbenih veselicah itd. Poleg teh splošnih razlogov je v Rojanu je še posebno potrebno, da se kaka cerkvena družba poprime slovenskega cerkvenega

petja, ki je brez organizacije vedno bolj pešalo. Že več let ni nihče poučeval cerkvenega petja za slovensko službo božjo, tako da ni prišlo nič novih skladb na dnevni red." Iz teh razlogov je msgr. Ukmar l. 1905 ustanovil dekliški zbor Marijine družbe. Ta številni zbor je imel stroga pravila in je pel cerkvene pesmi pri mašah in raznih pobožnostih v cerkvi, posvetne pesmi pa na številnih prireditvah v Marijinem domu. Ko so bile po vojni obnovljene slovenske šole, je bilo v šoli veliko otrok, zato je petje pri službi božji ob 9. uri prevzel otroški pevski zbor. Otroci so odrasčali in l. 1950 je takratni kaplan dr. Angel Kosmač pomislil na ustanovitev mešanega pevskega zbora. Prav ta zbor, v katerem pojejo nekateri pevci prav od ustanovitve, praznuje letos petdeset let nepretrganega delovanja. Veliko vlogo pri razvoju zbora so imeli razni pevovodje in organisti: prva štiri leta je vodil zbor organist in pevovodja Benedikt Trampuž, za njim Marija Klakočar, dokler ni odšla v Avstralijo, nato Bianka Frandolič. L. 1960 pa je prevzel mesto dirigenta in organista Humbert Mamolo. Za daljše obdobje je zbor spremljala na orgle prof. Marica Zupančič. Večkrat sta zbor spremljala tudi Daniel in Štefan Bembi. Od l. 1952, ko je postal kaplan v Rojanu, skrbno stoji ob strani pevskega zboru msgr. Stanko Zorko, še posebej od l. 1965, ko je začel Radio Trst A oddajati sv. mašo prav iz rojanske cerkve. Malokdo se zaveda, da je tako stalno tedensko sodelovanje težka in naporna naloga predvsem za g. Zorko in dirigenta Humberta Mamola, pa tudi za celoten zbor. Po drugi strani pa predstavlja prav ta odgovornost veliko spodbudo in močno kohezijsko silo, ki družijo vse pevce, da vztrajajo in ohranjajo to edino stalno versko in kulturno dejavnost v Rojanu.

S praznovanjem petdesetletnice delovanja je zbor povezal razne pobude, s katerimi je dokazal, da je živ kulturni dejavnik v Rojanu. Pripravil je dva koncerta, enega v cerkvi, drugega v Marijinem domu, na katerih so poleg zbora nastopili tudi mladi glasbeni ustvarjalci. V Marijinem domu so ob tej priliki razstavljali trije domači uveljavljeni umetniki: Edi in Franko Žerjal ter Robert Kozman. Na slovesnosti 4. junija so bili dirigent in pevci deležni čestitk številnih gostov, med njimi tudi gospe Milene Cerar z ministrstva za kulturo. Zveza cerkvenih pevskih zborov iz Trsta je ob tej priložnosti podelila posebno nagrado dirigentu Humbertu Mamolu. Na pobudo ZCPZ je tudi Sklad Republike Slovenije za ljubiteljske dejavnosti sklenil podeliti Gallusove značke za dolgoletno sodelovanje številnim pevcem in dirigentu.

Ob tej priliki je izšla tudi brošura *Še nekaj o Rojanu*, v kateri so zbrane nekatere naravne in zgodovinske in etnografske zanimivosti

Rojana. V praznovanje 50-letnice sodi še nastop rojanskega cerkvenega pevskega zbora na 11. Festivalu slovenske cerkvene glasbe v Cerkljah na Gorenjskem, kjer je Slovensko Cecilijino društvo podelilo priznanje zborovemu dirigentu Humbertu Mamolu za 50-letno orglanje pri službi božji.

S praznovanjem 50-letnice zbora so rojanski pevci še bolj utrdili medsebojne vezi, obenem pa so opozorili širšo javnost na požrtvovalno versko-prosvetno dejavnost, ki je v preteklih desetletjih ostajala skrita in nezabeležena.

Majda Artach Sturman

Avgustovska

Po suši diši
cvet
bodeče neže.
Igličevje šelesti
pod mojim korakom.

Vonj dežja
seže
globoko
v reže
spomina.

Sončni kraški cvet,
okras osamelih meglic,
bodeč,
utrga z muko te
samo - poet.

DELOVANJE GORIŠKE MOHORJEVE DRUŽBE V LETU 2000

Marko Tavčar

Od konca prve svetovne vojne živi slovenska narodna skupnost v Italiji odrezana od ostalega narodnega telesa in to nas nedvomno šibi. Za rojake v Benečiji je ta zgodba stara vsaj 140 let. Slovenski in hrvaški duhovniki, ki so se s svojimi verniki po koncu prve svetovne vojne znašli v novi državni stvarnosti, so se zavedli, da se bo mogoče upreti raznarodovalnim pritiskom edino z organizacijo in nastalo je stanovsko društvo Zbor svečenikov sv. Pavla, ki je skrbelo ne le za pastoralna in druga stanovska duhovniška vprašanja, ampak je ustvarilo organizacijo, ki je tudi odigrala pod fašizmom, med drugo svetovno vlogo in po njej neprecenljivo in še vedno premalo poznano narodnoobrambno vlogo. Ko so se stopnjevale težave z uvažanjem mohorjevsk s Prevalj, so se na pobudo zborovega tajnika in vsestranskega družbenopolitičnega delavca Virgila Ščeka duhovniki odločili, da ustanovijo Goriško Mohorjevo družbo. Temeljita priprava in zavzetost škofov, predvsem msgr. Sedeja, ter duhovnikov po vsem teritoriju, je omogočila, da so jeseni leta 1924 izšle Koledar za leto 1925 in prve knjige Goriške Mohorjeve družbe (GMD).

Petinsedemdeset let torej skušata Goriška Mohorjeva družba izpolnjevati to poslanstvo v duhu napotkov blaženega škofa Antona Martina Slomška in vseh tistih primorskih duhovnikov, ki so trpeli pod raznimi -izmi, ker so se zavzemali za vrednote, ki so jim bile svete, za zvestobo krščanstvu, slovenstvu in demokratični družbeni ureditvi. Tem vrednotam želimo še vedno služiti.

KNJIŽNA ZBIRKA GORIŠKE MOHORJEVE DRUŽBE ZA LETO 2000

Goriška Mohorjeva družba je tudi ob izteku leta 1999 poskrbela za knjižni dar svojim članom. Zbirka za leto 2000 je obsegala 4 knjige:

Koledar 2000. Na 250 straneh obsega članke obravnavajo življenje krajevne Cerkve, zgodovinske, družboslovne, narodopisne in kronološke zapise o življenju in delu slovenskega življa v Italiji. Uredil ga je dr. Jože Markuža, fotografije za koledarski del pa prispeval Zvonko Vidau.

Slavko Tuta - *Cena za svobodo.* Vodja programskega oddelka Radia Trst Igor Tuta je zbral biografijo svojega očeta dr. Slavka Tute (1908-1980), primorskega rodoljuba, ki je že v dijaških letih prestajal konfi-

nacijo, se vključil v tigrovsko gibanje in bil decembra 1941 pred posebnim fašističnim sodiščem obsojen na 30 let zapor. Naslov sam sintetizira vsebino, z besedo cena opozarja za izjemnost razmer na Primorskem v času med obema vojnama, svoboda pa je antipod fašističnemu totalitarizmu. Knjiga predstavlja že 10. publikacijo zbirke Naše korenine, opremil jo je Pavel Medvešček.

Andrej Čebokli, pesnik in pisatelj iz Kreda. Gre za zbrano delo goriškega pesnika in pisatelja Andreja Čeboklija (1893-1923), ki sodi v generacijo, ki se je znašla sredi grozot prve svetovne vojne. Knjižno izdajo je uredila mag. Rozina Švent, ki je odkrila Čeboklijev dnevnik s Soške in ruske fronte v zapuščini dr.

Franceta Steleta v Narodni in univerzitetni knjižnici. Spremno študijo je napisala Zora Tavčar, za opremo pa je poskrbela Arsgraphica.

Anamarija Volk Zlobec, *Najlepši letni čas.* Knjiga predstavlja 44 zgodbic za otroke, s katerimi avtorica, po poklicu učiteljica, spremlja življenje svojih malčkov in podoživlja z njimi vse lepe in pomembne trenutke šolskega življenja v prepletanju narave in letnih časov ter važnejših praznovanj, od miklavževanja, Božiča in novega leta ter pusta, vse do zaključka šolskega leta in počitnic. Knjigo je opremila in ilustrirala Magda Tavčar.

PREVODI V ITALIJANŠČINO

Zaradi spleta okolišč, a tudi z jasno začrtanim ciljem, omogočiti večinskemu narodu nekaj več znanja o slovenskem narodu, naši domovini in kulturi, smo v lanskem letu izdali nekaj prevodov. Konec januarja je v sodelovanju z organizacijo SMReKK (Slovenski mladinski rekreativni kulturni klub) izšla dvojezična antologija pesmi Jurija Paljka *Kako je krhko / Com' é fragile*. Predstavili smo jo 28. januarja 2000 smo v Kulturnem domu v Gorici. Knjigo je uredila in pesmi prevedla Jolka Milič, ilustrirala pa jo je Patrizia Devidé.

Predstavitve knjižne zbirke za leto 2000 v Katoliški knjigarni

V sodelovanju s tržaško založbo LINT je spomladi izšel italijanski prevod knjige Staneta Staniča, *Slovenia*, ki je doživela že več angleških in nemških izdaj, ter zdaj - ob madžarski in hrvaški - še italijansko. Predstavitvi v Gorici in v Trstu sta pokazali, da gre za knjigo, ki dejansko lahko prispeva k boljšemu poznanju in sožitju med narodom. V postnem času je ob posvetu o ustvarjanju pesnice Ljubke Šorli, ki je bil na gradu Kromberk 17. marca, izšel z naslovom *Via Crucis* italijanski prevod njenega *Križevega pota*. Izvirnik je pri GMD izšel leta 1994 z umetniškimi upodobitvami postaj Odrešenikovega pasijona Franka Žerjala. Globoka razmišljanja pesnice in uvodno študijo Marijana Breclja je v izbrano italijanščino prevedla Marija Kacin.

DRUGE IZDAJE

V zbirki duhovnih spisov je v postnem času izšla knjiga salezijanskega duhovnika, ki je deloval na Opčinah pri Trstu, g. Zvoneta Štrublja - *Ali je Bog oče in mati?* Knjiga, obogatena z ilustracijami Jasne Merkú, vnaša v slovenski prostor nove in zanimive poglede na Božjo naravo in izrazito pozitiven pogled na vero in življenje nasploh.

Pastirčkov dan v Kulturnem centru Lojze Bratuž

Ob koncu poletja je izšla zanimiva knjiga z naslovom *Sardin-ci*, avtorice Dorice Makuc. Knjiga je bila kar hitro deležna izrednega uspeha. Avtorica, ki je pri naši založbi že večkrat posegla z deli, s katerimi je odkrivala življenje primorskega človeka v najbolj izpostavljenih zgodovinskih trenutkih naše polpretekle zgodovine (*In gnojili boste nemško zemljo, Aleksandrinke*), se v tem delu loti usode primorskih fantov in mož, ki jih je fašistična oblast pregnala na otok Sardinijo, odkoder ni bilo povratka vse do konca 2. svetovne vojne.

Utrinki mojega življenja pa je prijetna knjižica ali skoraj fotografski album, s katerim avtor g. Bogomil Breclj, letošnji zlatomašnik, prikaže svojo življenjsko pot v 50-letnem duhovniškem delovanju.

V svojih programskih načrtih pa se sedaj Goriška Mohorjeva družba pripravlja predvsem na publikacije, ki bodo ob bližajočem se slavu 1000-letnice prve omembe Gorice v pisnih virih počastile njen izvor, predvsem pa poudarile njeno slovensko prisotnost, ki je zlasti od polovice 19. stoletja naprej poleg gospodarskega razmaha pustila svoj pečat tudi na kulturno-umetniškem področju.

IZDAJE ZA NAJMLAJŠE

Med šolskim letom redno izhaja deset številčk otroške revije Pastirček, ki jo ureja katehet Marjan Markežič. Revija je po svoji zasnovi še zlasti namenjena učencem osnovnih šol, ki med drugim tudi radi sodelujejo in Pastirčka bogatijo s svojimi z risbami, spisi in pesmicami. Revija Pastirček ima tudi svojo knjižno zbirko Pastirčkovo knjižnico, v kateri

vsako leto pridobi nove naslove. V tem letu je izšla knjiga dolgoletne sodelavke Anamarije Volk Zlobec z naslovom *Katarin-ce*. Avtorica, ki je svoj prvi, a že izreden uspeh dosegla z ilustrirano knjigo *Najlepši letni čas*, ki je izšla v mohorjevi knjižni zbirki, je s to izdajo ponovno pokazala,

kako je blizu otroški duši in kako njene pravljice, obogatene z ilustracijami slikarke Magde Tavčar, prinašajo nekakšno vedrino otroškega sveta tudi v širši slovenski prostor.

TEDNIK NOVI GLAS

V Zadrugi Goriška Mohorjeva, v sklopu katere delujejo vse posamezne založniške dejavnosti, se veliko pozornosti namenja tudi tedniku *Novi glas*. Časopis na 16 straneh redno spremlja versko, politično in narodno ter kulturno, prosvetno in športno dogajanje med slovensko manjšino na Tržaškem, Goriškem, v Benečiji in Kanalski dolini, a tudi v Sloveniji in svetu. Uredniki se trudijo, da je tednik kar se da pester in zanimiv tudi na ostalih straneh, ki so posvečene dogajanju v Cerkvi in verskemu poglobljanju ter kulturi v najširšem pojmu te besede.

*Predsednik SAZU dr. France Bernik na obisku
v prostorih Goriške Mohorjeve*

KRONIKA MOHORJEVE DRUŽBE CELJE

od septembra 1999 do septembra 2000

Alenka Veber

Predstavitel knjige Pina Mlakarja Ples kot umetnost in gledališče

Preteklo leto je delovanje najstarejše slovenske založbe - Mohorjeve družbe Celje - zaznamovalo kar nekaj velikih in zahtevnih knjižnih projektov, ki so odmevali v slovenskem kulturnem prostoru. Za svoje zveste bralce je Mohorjeva družba izdala širok izbor knjig, tako za manj zahtevne in zahtevne.

September 1999: V prostorih Svetovnega slovenskega kongresa je Jože Strgar, nekdanji predsednik skupš-

čine mesta Ljubljane, predstavil svoje najnovejše avtobiografsko delo *Od vrtnarja do župana*, v katerem podaja življenjepis, ki se začne z rojstvom in sega prav v sedanost, do njegove županske dejavnosti, kjer natančno prikazuje začetke naše samostojnosti s plati, ki je drugi avtorji spominov niso popisovali in je tako v veliki meri ostala neznana. Na predstavitvi je s svojim uvodom sodeloval tudi dr. France Bučar, ki je predstavil politično obdobje med županovanjem krščanskega demokrata Jožeta Strgarja po prvih demokratičnih volitvah.

Na svoji evropski turneji se je konec septembra v Sloveniji ustavil Joseph Cornell, svetovno znani predavatelj naravoslovne vzgoje in celostnega odnosa do narave, kjer je v enodnevni delavnici *Kako približamo naravo otrokom*, praktično predstavil svojo metodo naravne pedagogike. Delavnice, ki jih vodi Cornell, so namenjene vzgojiteljem, katehetom, pedagogom, voditeljem birmanskih, skavtskih in drugih mladinskih skupin, svetovalnim strokovnjakom, vsem tistim pač, ki želijo tudi v lepoti stvarstva zaobsežene vrednote posredovati mlademu rodu.

November 1999: Na god Viktorina Ptujkega, škofa in mučenca, smo v prostorih Frančiškanskega atrija v Ljubljani javnosti predstavili 9. knjigo zbirke *Cerkveni očetje*, in sicer v prevodu ter s spremno besedo in opombami p. Mirana Špeliča. Viktorin Ptujski je izročilo grško pisočih patrističnih avtorjev (Origena, Ciprijana idr.), prvi prenašal in razvijal v latinskem svetu in velja za najstarejšega znanega pisca z današnjega slovenskega ozemlja.

V prostorih Društva slovenskih pisateljev smo pripravili prijeten večer z naslovom Desetnica spet doma - srečanje z Mileno Šoukal, prvo damo slovenskega izseljenskega pesništva, ob izidu obsežnega izbora njenih pesmi v knjigi *Ptice na poletu* (4. zvezek zbirke Žerjavi). Ne le v izseljenstvu, temveč v okviru celotne slovenske sodobne književnosti je glas Milene Šoukal prepoznaven in dragocen, žal pa je bil doslej za širšo slovensko javnost neslišen, saj njene pesmi v domovini do leta 1990 niso mogle izhajati. Knjigo je predstavil urednik zbirke prof. France Pibernik in avtorica spremne besede dr. Helga Glušič.

Na predstavitvi knjige Karola Wojtiwe, sedanjega papeža Janeza Pavla II., poljskega pesnika in dramatika, *Brat našega Boga* (drama o umetniku, razpetem med slikarskim ustvarjanjem in delom za reveže) v galeriji Družina, je poleg prevajalca Klemena Piska in urednika Jožeta Faganela sodelovala skupina slovenskih bogoslovcev, ki so z uprizoritvijo te drame na poseben način spoznavali socialni nauk Cerkve, sami razpeti med strokovno vednostjo in izkušnjo študenta teologije ter osebno duhovniško poklicanostjo v slovenski, socialno čedalje bolj razplasteni družbi.

Zadnjo nedeljo v mesecu novembru smo v prostorih Zavoda sv. Stanislava podelili denarne in knjižne nagrade najboljšim prispevkom, ki so prispeli na II. literarni natečaj *Moj čopič je beseda*, ki smo ga razpisali skupaj z Radiom Ognjišče. Na natečajni naslov je prišlo 133 prispevkov; nagrajena besedila ter odlomki drugih zanimivih zapisov so izšli v posebnem zborniku.

Konec novembra smo sodelovali tudi na 15. slovenskem knjižnem sejmu. V okviru spremljevalnih prireditev knjižnega sejma smo se posebej predstavili z nekaterimi markantnimi knjigami iz našega programa. Predstavili smo knjige P. Mlakarja, *Ples kot umetnost in gledališče*; J. Lenzenwegerja, M. Benedika idr., *Zgodovina katoliške cerkve*; *Zgodovina svetnikov*, I; *Leto svetnikov*, I. del; B. Sajovica, *Smuk skozi slovensko zgodovino*; J. Felca, *Sova v krošnji*.

V Galeriji Družina smo predstavili redno zbirko 1999, ki je tudi tokrat prinesla pet knjig, bogato ilustrirane in vse trdo vezane, več kot 1000 strani in več kot 200 barvnih in črno-belih ilustracij.

December 1999: V začetku meseca smo v prostorih Slovenskega gledališkega in filmskega muzeja v Ljubljani slovenski javnosti predstavili knjigo Pina Mlakarja *Ples kot umetnost in gledališče*. Knjiga je posvečena 90-letnici Pine Mlakar, v njej pa starosta slovenskih baletnih plesalcev obravnava zgodovino baletne umetnosti ter udeležnost baletnega Mlakarjevega plesnega para v njej (v slovenskih in evropskih okvirih). Po vsebinski plati pomembno širi in dopolnjuje problematiko del M. Vogelnika *Sodobni ples na Slovenskem* in H. Neubauerja *Razvoj plesne umetnosti na Slovenskem*, hkrati pa je nekakšna Mlakarjevo osebno pričevanje in umetniška oporoka, saj se pisec ne ozira samo v preteklost, temveč zavzeto izpoveduje svoja stališča o splošnih vprašanih plesne umetnosti, njenih vrednotah in današnjem iskanju. Gre za reprezentativno, dokumentarno podprto in likovno izredno bogato opremljeno izdajo.

Predstavitve novega romana pisatelja in psihiatra dr. Jožeta Felca *Sova v krošnji*

V dvorani Celjskega doma v Celju pa smo priredili kulturni večer, ki je bil povezan s predstavitvijo redne zbirke 1999.

Svoja vrata nam je prijazno odprla tudi Psihiatrična bolnišnica Idrija, kjer smo na "literarnem miklavževanju" predstavili nov roman pisatelja in psihiatra dr. Jožeta Felca *Sova v krošnji*. Pisatelj Felc v svojem novem delu ponuja slogovno in tematsko prepričljiv vpogled v čas

tukajšnjih petdesetih let, ko je vsepovsod in vse nadzorovala, varovala in ujčkala silna nova socialistična oblast. Sodelovali pa smo ponovno tudi v Vidmu-Dobropolje, kjer smo predstavili knjigo Frana Jakliča *Vaška pravda*.

Občni zbor Mohorjeve družbe je bil v Celju pri Sv. Jožefu "na gričku" v prostorih novega lazaristovskega pastoralnega centra 8. decembra 1999. Zbrani so razrešili prejšnji odbor in izvolili novega, ki je postavil tudi novo vodstvo. Za predsednika so izvolili Jožeta Planinška.

Februar 2000: Ob slovenskem kulturnem prazniku smo v prostorih Kulturnoinformacijskega centra MML predstavili knjigo Alojza Rebule *Jutranjice za Slovenijo*, nagrajenega romana z natečaja, ki smo ga razpisali ob 10. obletnici slovenske državne osamosvojitve. Knjiga pomeni

estetsko vreden prikaz tistih strani novejše slovenske zgodovine, ki jih naši pripovedniki še niso dovolj izrazito predstavili, predvsem pa se niso ustvarili zadosti kritične razdalje do njih.

Vzporedno smo predstavili tudi tretjo izdajo Pascalovih *Misli*. Pascal v knjigi načenja temeljna bivanjska vprašanja, zlasti o človekovem odnosu do Boga.

April 2000: V knjigarni Konzorcij smo ponovno predstavili knjigo Pina Mlakarja *Ples kot umetnost in gledališče*, ki je naletela na številne dobre kritike.

Maj 2000: V začetku meseca smo v Frančiškanskem atriju v Ljubljani predstavili roman novogrškega pisatelja Nikosa Kazantzakisa *Božji ubožec*. Knjigo smo izdali skupaj z založbo Brat Frančišek. Roman o svetem Frančišku Asiškem je polnokrvna in razgibana predstavitev znamenitega svetnika zahodnega krščanstva, kakor ga dojema razgledan, nazorsko in ustvarjalni domišljiji odprt pravoslavac 20. stoletja.

Predstavili smo tudi zgosčenko *Pridi, Luč* - Taizéjski spevi. Razširjenost taizéjskih spevov po vsem svetu kaže, da je ta preprosta in poglobljena molitev sodobnemu človeku, ujetemu v anonimni utrip časa, še posebej blizu. Tudi Slovenci so te speve lepo sprejeli, zato se je porodila želja, da bi jih posneli v slovenskem jeziku. Zgosčenka *Pridi, Luč* (prinaša devetnajst taizéjskih spevov), ki vsebinsko sledi liturgičnemu letu, je nastala v tesnem sodelovanju s taizéjsko skupnostjo, pri snemanju pa so sodelovali pevci in instrumentalisti iz vse Slovenije.

V Trstu - Peterlinova dvorana - smo se udeležili podelitve nagrade Vstajenje, ki jo je prejela pesnica Milena Šoukal.

Udeležili pa smo se tudi letnega srečanja treh Mohorjevih družb, ki je bilo tokrat na Reki pri Št. Jakobu.

Junij 2000: V sredini junija smo v Galeriji Družina predstavili knjigo *Ljubim te in trpim* - Pogledi na Cerkev v sedanjem svetu. Knjiga prinaša razmišljanja kar dvajsetih katoliških razumnikov: pet slovenskih in petnajst tujih. V svojih prispevkih razmišljajo o odnosu med Cerkvijo in njenimi verniki, ki si želijo in prizadevajo, da bi bila njihova Cerkev čim popolnejša duhovna in telesna navzočnost Kristusovega odrešenja v tem svetu.

Avgust 2000: Sredi meseca je izšla šesta pesniška zbirka Franceta Pibernika *Svetloba timijana*.

September 2000: V Galeriji Družina smo predstavili knjigo Tima Guénarda *Močnejši od sovraštva*, avtobiografijo gosta 19. vseslovenskega srečanja mladih v Stični. Knjiga pričuje o odpuščanju, ki je najzahtevnejše človekovo dejanje.

POROČILO CELOVŠKE MOHORJEVE DRUŽBE ZA LETO 2000

Anton Koren

Po uspešni obnovitvi Mohorjevega študentskega doma Korotan na Dunaju smo se v preteklem letu lotili se obnove hiše (doma) **Knafljeve ustanove** na Seilerstätte v samem središču Dunaja. Dom bo služil tudi kot bivališče študentom in profesorjem iz Slovenije (45 postelj) ter bo sedež na novo ustanovljenega Slovenskega znanstvenega instituta, ki naj bi postal središče znanstvene izmenjave med Avstrijo in Slovenijo. Tisti del hiše, ki bo na voljo študentom in profesorjem, bomo predvidoma obnovili do februarja 2001, prenavo celotne hiše pa bomo končali do konca leta 2001. Nato pa bo Knafljeva ustanova spet služila prvotnemu namenu: podpirati slovenske študente in na akademski ravni, ohranjati pomembno vez med Slovenijo in Avstrijo.

Študentski dom Korotan že nekaj let uspešno deluje bodisi kot študentski dom, bodisi kot slovenski kulturni center v avstrijski prestolnici. Letos je dom razširil svoje delovanje še na hišo Koper v sosednji Bennogasse, kjer ima za študente in študentke v najemu eno nadstropje.

Leta 1999 je bila Mohorjeva prisiljena prodati Modestov dom (glej poročilo v Mohorjevem Koledarju za leto 2000, str. 144, in DiD štev. 1, 1999, str. 4-5). Po številnih sejah odbora smo sklenili, da spet poživimo domovsko dejavnost v **Slomškovem domu**. Takrat še nismo bili prepričani, ali bomo s poživitvijo uspeli, toda že po prvem letu delovanja Slomškovega doma je jasno, da je bila odločitev pravilna. V domu je 35 slovensko govorečih dijakinj in dijakov, ki izključno obiskujejo Slovensko gimnazijo in Slovensko trgovsko akademijo. Dom je sodobno opremljen in vsaka soba ima svoj internetni priključek. Slomškov dom je seveda prevzel tradicijo jezikovnih počitnic za dijake iz Slovenije, ki so bile letos prvič v Slomškovem domu.

Praznovali smo tudi 10. obletnico **Mohorjeve ljudske šole**, ki v celovški in širši javnosti uživa visok ugled kot kakovostna dvojezična šola. Na nedavni uvrstitvi najboljših ljudskih šol na Koroškem, ki jo je objavila revija News, je naša šola zasedla 2. mesto. Razveseljivo je tudi dejstvo, da imamo letos po nekaj letih spet dva prva razreda.

Prav tako je naraslo število dijakov in šolarjev v našem zavetišču. Ker je bilo kar 50 prijav, smo ustanovili še dodatno skupino, tako da

imamo v zavetišču zdaj tri skupine dijakov, ki so v popoldanski oskrbi v Mohorjevi hiši.

Več ko pol leta smo v sodelovanju z reklamno agencijo Dolinšek, pripravljali novo marketinsko podobo za Mohorjevo. V skladu z Domenigovim spomenikom pred našo hišo je nastal nov **razpoznavni znak** (logotip). Poenotili pa smo tudi vse zunanje napise na naši hiši, vse štampiljke, pisemski papir in druge oznake. Tako se bodo zdaj vsi oddelki Mohorjeve predstavljali v enotnem designu.

Sodobni čas pri naša s seboj vedno bolj prefinjeno računalniško tehnologijo, ki je za delovanje naše družbe velikega pomena. Zato v Mohorjevi hiši že dobro leto zelo uspešno deluje računalniško omrežje. V vsaki pisarni in na vsakem delovnem mestu je zdaj možen dostop do interneta; komunikacija med raz-

Zastopniki treh Mohorjevih v Št. Jakobu v Rožu 25. maja na pripravljalnem srečanju ob 150-letnici Mohorjeve družbe

ličnimi oddelki, kulturnimi organizacijami in drugimi ustanovami je s pomočjo omrežja hitra in lahka. V naslednjih mesecih pa bo Mohorjeva uredila tudi novo domačo stran na internetu, na kateri bomo predstavili vse oddelke in dejavnosti (naslov: www.mohorjeva.at). Na internetu pa že lahko obiščete domačo stran Mohorjeve založbe (www.mohorjeva.at) ter Mohorjeve ljudske šole (www.mohorjeva.at/sola).

Radio Korotan, ki je oddajal slovenski program že dobri dve leti, bo moral prenehati delovati kot privatni radio, ker so bile ukinjene vse državne subvencije v ta namen. Obeta pa se sodelovanje z avstrijsko radiotelevizijo ORF in s tem naj bi bil tudi v prihodnje zagotovljen celodnevni slovenski radijski spored.

Na velik odmev je naletela prireditev **Klasika pri Mohorjevi**. Trije vrhunski klasični koncerti v prvem tednu letošnjega avgusta so privabili številno poslušalstvo. Uspeh te prireditve in veliko zanimanje za tovrstne koncerte sta najboljše zagotovilo, da bomo v naslednjem letu na-

daljevali s klasičnimi koncerti. Ob vsem tem pa se pripravljamo na **150. obletnico Mohorjeve družbe**. Osrednja prireditev v Celovcu bo 21. septembra 2001.

Knjiga – kot osrčje delovanja Mohorjeve družbe – ima pred novimi elektronskimi mediji odločilno prednost: je zelo obstojna in enostavna stvar. Edino, kar potrebuje človek za njeno uporabo, sta vid in večšina branja. Knjiga kot kulturna dobrina nas spremlja že 450 let in nič ne kaže, da bi jo mogli zamenjati ekrani in roboti! Mohorjeva založba je letos založila okrog 50 knjig, od tega sta približno dve tretjini v slovenskem in ena tretjina v nemškem jeziku oz. drugih jezikih. Med zanimivostmi, ki so izšle pri Mohorjevi v tujih jezikih najdemo tudi kitajski prevod Prešernovega *Sonetnega venca*. Veliko pozornosti so zbudile te knjige: dnevnik Alojza Rebule, *Ko proti jutru gre*, knjiga *Molitve*, ki jo je kot kreativni vodja sooblikoval znani oblikovalec Benettonovih reklam Oliviero Toscani, ter nemška knjiga Petra Schuberta, *Piave*, ki govori o zadnjem letu prve svetovne vojne na zloglasni fronti ob italijanski reki ter o propadu avstro-ogrske monarhije. Knjigo želimo v naslednjem letu izdati tudi v slovenskem prevodu, saj dokumentira tudi precejšen del slovenske zgodovine. Veliko pozornosti v javnosti obetata zgodovinski knjigi: Andreas Moritsch (izd.) *Koroški Slovenci. Bilanca 20. stoletja* ter *NS-Österreich auf der Anklagebank* avtorjev Alfreda Elsteja, Michaela Koschata in Hanzija Filipiča (to je knjiga o povojnem procesu proti nacionalnemu socialistu Frideriku Rainerju in soobtožencem leta 1947 pred vojaškim sodiščem v Ljubljani).

Tudi na literarnem področju so nastale zanimive knjige: štirijezična antologija *Literatura – brez mejá, ohne Grenzen, senza confini* (Jozi Strutz, Peter Rustja), Christine Nöstlinger (nadaljevanje zbirke Francevih zgodb); omeniti pa je treba se tale imena literarnih ustvarjalcev: Niko Kupper, Dolores Vieser, Ingeborg Bachmann in Johanna König. Zato upamo, da bo izbor knjig na Mohorjevi polici dovolj pester in privlačen v jubilejnem letu 2001 in dober začetek ob vstopu v 21. stoletje.

MANJŠINSKI TISK V ITALIJI

Andrej Bratuž

Znano je, da v sklopu italijanske države živijo razne jezikovne in etnične skupnosti. Zato je pred dobrim letom italijanski parlament sprejel ustrezeni zakon za zaščito teh manjšin, med katere spada tudi slovenska (seveda pa je zakon za našo narodno skupnost šel svojo zakonodajno pot in zadnje poletje ga je zaenkrat odobrila poslanska zbornica, čaka ga še pot v senatu).

Vse te manjšine niso politično in kulturno enako zrele in razvite. Najbolj pa se kaže samozavset oz. razvoj že prej uradno priznanih manjšin, tj. Slovencev, južnotirolskih Nemcev in francosko govorečih prebivalcev Doline Aosta. Seveda imamo določeno stopnjo zavesti tudi pri nakaterih drugih skupnostih kot so Furlani, Okcitanci ali Sardinici.

Te manjšine imajo poleg običajnega javnega, zlasti kulturnega delovanja, tudi svoj tisk. Pri tem je seveda treba dodati, da to ni razvidno povsod v enaki meri. Zato se bomo v naslednjih vrsticah zaustavili pri manjšinskem periodičnem tistku v Italiji s posebnim ozirom na tednike ali mesečnike. Če pogledamo na dnevni tisk, pa lahko takoj ugotovimo, da imata svoj dnevnik le dve manjšini, in sicer slovenska (Primorski dnevnik) in južnotirolska (*Dolomiten*). Vrsta izvestnih manjšin (npr. Albanci, Grki ali molizanski Hrvatje) pa imajo le občasne, sicer tudi pomembne in zanimive publikacije.

VLOGA TEDNIKOV IN MESEČNIKOV

Zaustavili se bomo ob nekaterih časopisih manjšin v severni Italiji. Seveda ne bomo tu pisali o tovrstnih slovenskih glasilih, ki jih itak dobro poznamo. To so npr. tednika *Novi glas* in *Novi Matajur* ali štirinajstdnevnik *Dom*. Južni Tirolci imajo med drugim verski tednik *Sontagsblatt*, ki je kot *Novi glas* član zveze katoliških tednikov *FISC*. Sicer pa bi se drugače malo več pomudili ob valdostanskem in okcitanskem glasilu. Naj morda še omenimo furlanski tednik *Friuli* (v preteklosti je bilo sicer več izrazito furlanskih glasil) kot npr. *Patrie de Friûl*.

Najprej tednik *Le Peuple Valdôtain*, ki ga izdaja stranka *Union Valdôtaine* v Aosti. Poleg svoje glave prinaša prva dva osnovna člena stranke, ki med drugim poudarjata načela avtonomije, federalizma in sodelovanja med narodnimi skupnostmi v Italiji. Tednik je zanimivo urejen. Poleg uradnih sporočil in dokumentov stranke in deželne uprave, je tu ved-

no kak pomemben članek načelne ali politične vsebine, nato prispevki kulturnega ali socilanega značaja, pa še komentarji in poročila krajevnega interesa, itd. Veliko skrb posveča tednik problemu frankofonije, tj. francosko govorečega sveta, kamor se tudi prišteva Dolina Aosta. List poroča občasno o zadevah drugih manjšin v Italiji. Tako je npr. zelo vidno pisal o sprejetju zakona za slovensko manjšino v poslanski zbornici. Naj še omenimo med revijami *Nouvelles du Centre d'etudes franco-provençales René Willien* iz kraja Saint Nicola, ki se posveča v glavnem domači etnografiji in vprašanju dialekta "patois" (ki se v našem svetu lahko primerja z beneškim ali rezijanskim govorom).

Glava glasila *Le Peuple Valdotaïn* iz Doline Aoste

Pojdimo sedaj malo niže, v Piemont, kjer žive Okcitanci. Ta provensalska skupnost je morda še bolj pristona v južni Franciji v deželi Provansa (znana mesta so npr. Montpellier, Avignon idr.). V Italiji pa so Okcitanci v glavnem prisotni v pokrajini Cuneo. Okcitanci izdajajo mesečnik *Ousitanio Vivo*. Že v glavi časopisa beremo značilno misel: "Aquel garda lo soa lenga, garda la soa arma" (Kdor čuva svoj jezik, čuva svoje orožje"). Okcitanški mesečnik je pisan dvojezično, okcitansko in italijansko. Sicer pa v tudi prej omenjen tedniku iz Aoste zasledimo vedno nekaj člankov v italijanščini (zanimiv je sicer obratni primer boccenskega italijanskega dnevnika *Alto Adige*, ki ima tudi strani v nemškem jeziku). V tem listu lahko tudi beremo članke različne vsebine. Uvodnik je navadno načelne ali politične narave, vedno seveda v zvezi z njih manjšinsko oz. krajevno tematiko. Sledijo daljši ali krajši prispevki in članki z različnih področij. *Ousitanio Vivo* piše precej tudi o še večji okcitanški skupnosti v Franciji ker sta pravzaprav njih kultura in jezik (langue d'oc) dosegli svoj višek v srednjem veku v času znanih trubadurjev. Politični del lista vodijo predstavniki Okcitanškega avtonomističnega gibanja (MAO).

Tudi na Sardiniji imajo nekaj svojega tiska v domačem jeziku. Časopisi in revije pa so navadno v glavnem v italijanskem jeziku. Omembe vredna je kulturna revija *Sesuja* iz Sassarija. Sicer pa tu sardinski jezik še čaka na dokončno jezikovno poenotenje.

To je seveda le nepopoln zasek iz manjšinskega periodičnega tiska v Italiji. Je pa lahko vseeno zanimiva podoba tega, kar izdajajo danes nekatere izmed številnih narodnih oz. jezikovnih skupnosti v Italiji.

MUČNA PARLAMENTARNA POT ZAŠČITNEGA ZAKONA

A.T.

Italijanski parlament je v pičlem letu sprejel dva zaščitna zakona za jezikovne manjšine, katerih usoda se je vlekla več desetletij. V mislih imamo namreč zakon o zaščiti dvanajstih tako imenovanih zgodovinsko prisotnih jezikovnih manjšin v Italiji, pobudo za katerega so dali nekateri poslanci že pred dvajsetimi leti. Potem ko ga je leta 1998 končno odobrila poslanska zbornica, pa se je z njim nepričakovano zataknilo v senatu, čeravno v njem levosredinske stranke razpolagajo z znatno večjo večino kot v poslanski zbornici.

To dejstvo je upravičeno razburilo zavedne kroge najbolj številnih jezikovnih manjšin, ki so novembra organizirali mogočno protestno zborovanje v Vidmu, ki sta ga med drugimi odločno podprli videmska škofija in univerza, kar je bilo odločilnega pomena za njegovo odobritev v senatu še pred koncem leta 1999. Gre za zakon z datumom 15. decembra 1999, št 482, ki je bil objavljen v Uradnem listu (splošna serija št. 297) 20. decembra istega leta.

Ker gre za temeljni okvirni zakon, so v njem navedene vse doslej splošno znane jezikovne manjšinske skupnosti: albanske, katalonske, germanske, grške, slovenske in hrvaške, franko-provansalske, furlanske, ladinske, okcitanke in sardinske. S tem pa ni rečeno, da se bodo pripadniki vseh omenjenih skupnosti v enaki meri poslužili zaščitnih določil tega zakona, ker nekatere od le-teh že danes uživajo večje zaščitne ugodnosti, kot jih predvideva ta okvirni zakon. Med temi manjšinami so vsekakor nemška v bocijski pokrajini, francoska v Dolini Aoste in slovenska na Tržaškem in Goriškem.

Večdesetletna zahteva Slovencev v Italiji po globalnem zaščitnem zakonu ima svoje upravičene zgodovinske in mednarodnopravne politične razloge. Zato lahko samo bistveno dopolnjuje omenjeni zakon št. 482/99, ne pa da bi ga nadomestil, kot demagoško zagovarjajo nekateri kratkovidni pripradniki manjšine.

Takšno je zaenkrat trenutno stanje v zvezi s sprejemanjem zaščitnega zakona za Slovence v Italiji. Ne gre namreč za to, da bi omalovaževali dejstvo, da je glavna veja parlamenta spravila, čeprav po večmesečnem obotavljanju in stalnem odlašanju, pod streho kompromisno besedilo

zakona, ki ga manjšina še desetletja zahteva. Naši mediji so v vsem tem času sproti in izčrpno poročali o mučnem postopku zakona v parlamentarnih komisijah in težavnem vsklajevanju stališč zlasti med vladnimi strankami leve sredine, zato ne bomo tu tega obnavljali. Vendar je potrebno s tem v zvezi poudariti nekaj dejstev in ugotovitev, ki nam bodo morda pomagale razumeti, od kot izvirajo razna nasprotovanja sprejetju pravičnega in nedvoumnega zaščitnega zakona za slovensko manjšino v Italiji, edino od treh obmejnih manjšin, ki imajo za sabo matični narod in torej živijo v več ali manj tesnih odnosih z njim.

Velika protestna manifestacija na Trgu sv. Antona v Trstu v prid zaščitnega zakona

Najprej je potrebno poudariti, da splošna miselnost, ne samo brezobličnih mas, temveč tudi srednje izobraženih krogov in s temi povezanih javnih institucij, z nerazumevanjem gleda na posebne družbene in jezikovne skupnosti, češ da zahtevajo zase posebne pravice. V primeru slovenske manjšine pa je bilo (in je verjetno še) javno politično mnenje zlasti na obmejnem območju po-

gojeno z dogajanjem med drugo svetovno vojno in po njej. V tej luči so videli v zaščiteni manjšini nevarnost za italijanstvo mest ob vzhodni meji (beri Trst in Gorica). V ta kontekst so politiki spretno vključili vprašanje istrskih in dalmatinskih beguncev in njihovih zahtev po vrnitvi nekdanjega njihovega premoženja.

Da dolga desetletja ni bilo resnične politične volje po rešitvi odprtih vprašanj dokazuje dejstvo, da so se stiki in razgovori z osrednjimi rimskimi oblastmi o tem vprašanju začeli že tam okrog leta 1970. Po sklenitvi Osimskega sporazuma je vlada celo imenovala posebno mešano komisijo, ki naj bi pripravila tla zaščitnemu zakonu. Po treh letih delovanja oziroma sestajanja se je ta Cassandra komisija razšla, ne da bi sprejela kakšne skupne zaključke.

Bilo je nato več poskusov za sprejem zaščitnega zakona, a razprava ni šla dlje od ustavne komisije poslanske zbornice, ker so medtem padle vlade, čemur je sledil razpust parlamenta.

Šele z nastopom levosredinskega zavezništva okrog Oljke v začetku devedesetih let pod vodstvom Romana Prodijskega je slovenska manjšina dobila zagotovila glede pozitivne rešitve njene problematike.

Slovenci smo se tako v dobri veri zanašali na omenjena zagotovila in leta 1993 pripravili prvo skupno besedilo zaščitnega zakona. Leta 1996 je bil obnovljen italijanski parlament, a med manjšinskimi komponentami ni bilo več tiste prvotne volje po izoblikovanju skupnega zakonskega besedila. SSK je zato sklenila, da po valdostanskem poslancu Caveriju samostojno vloži osnutek, ki je v bistvu odražal onega iz leta 1993, ki ga pa slovenske leve komponente niso več podpirale. Zato je v njihovem imenu vložil močno spremenjeno besedilo poslanec Levih demokratov Di Bisceglie.

Dejstvo pa ostaja, da je bil Caverijev osnutek osnova poslancu Maselliju za oblikovanje neke vrste poenotenega besedila. Drugo dejstvo pa je, da je D'Alemove vlada politično poverila nalogo eksponiranim predstavnikom tako imenovane slovenske levice, naj skupno z Masellijem oblikujeta takšen zaščitni zakon, ki ne bi vznemiril širokih italijanskih krogov in obenem zadostil obveznostim in drugim zagotovitom italijanske države do Slovenije in evropskih institucij. Zato so ju motile vse kritične pripombe in dopolnila, ki jih je postavljala stranka Slovenske skupnosti, zlasti še zahtevi po poimenovanju vseh občin, v katerih naj veljajo zaščitne norme, in o zajamčenemu predstavnštvu manjšine v izvoljenih telesih, vključno v parlamentu.

Kot vemo, je poslanska zbornica 12. julija 2000 izglasovala besedilo zaščitnega zakona brez sprejetja pravkar omenjenih zahtev, poleg drugih nedorečenosti in dvoumnosti. Zaradi tega zakon ne "zadovoljuje" nikogar, vendar kljub temu predstavlja nekako pravno in politično osnovo, ki jo bo morala manjšina pametno, a odločno izkoristiti v svoj prid.

Za zakon je glasovalo 200 poslancev strank leve sredine in komunistov ter še nekaterih drugih manjših skupin. Proti so glasovali 104 poslanci Pola svoboščin, večina poslancev Severne lige pa se je vzdržala.

Zakon ima 29 členov. Da postane res veljaven državni zakon, ga mora brez sprememb potrditi še senat. Napovedujejo, da bi se to moralo zgoditi meseca oktobra ali novembra 2000. Šele takrat ga bo predsednik republike podpisal in ukazal objaviti v Uradnem listu.

Na podlagi analiz SSK opozarjamo na nekatere značilnosti in pa probleme, ki jih postavlja sedanje besedilo. Zaradi njih smo kljub zavesti, da je poslanska zbornica opravila pomembno delo, žaskrbljeni in zagrenjeni. Zavedamo se namreč, da bi lahko imeli veliko boljši zakon, če bi se zanj zlasti levica, ki ga je imela v programu ves povojni čas, bolj zavzela, a tudi če bi manjšina nastopala enotneje in kot subjekt.

V 1. členu je govor o "italijanskih državljanih, ki pripadajo slovenski jezikovni manjšini", kar pomeni, da je zaščitni zakon namenjen predvsem posameznikom, ne pa naši narodni skupnosti. Tako uvodna defini-

cija lahko vpliva na morebitna pravna tolmačenja o konceptu individualnih ali kolektivnih pravic, kar lahko ima temeljite posledice v praktičnem izvajanju zakonskega besedila.

Člen 2 želi dati besedilu načelni evropski navdih.

Člen 3 določa tako imenovano paritetno komisijo, v kateri naj bi bilo deset italijanskih in deset slovenskih predstavnikov. Vendar je del "slovenske polovice" komisije, ki ga imenujejo italijanski javni organi, izraz političnih odločitev teh organov in njihove večje ali manjše naklonjenosti slovenski manjšini, zato ni nikjer rečeno, da bodo ti predstavniki zastopali resnične interese in želje naših ljudi. SSk je tu predložila amandma, s katerim je predlagala, da bi italijanske oblasti izbrale slovenske zastopnike med tistimi, ki bi jih predlagale naše organizacije, vendar je bil predlog le delno sprejet, in sicer v 2. odstavku pod črko B), kjer je govor o štirih predstavnikih (krovnih) organizacij, ki jih imenuje deželni odbor Furlanije-Juljske krajine. SSk je predlagala tudi, naj se že v zakonu zapiše, da bo delovanje komisije potekalo tudi v slovenščini, a zbornica tudi tega predloga ni sprejela.

Člen 4 je seveda najbolj vprašljiva točka zakona. SSk je predlagala, naj vsebuje seznam 36 občin, v katerih žive Slovenci, kakor je bila tradicija od Cassandrove komisije dalje in domena manjšinskih komponent v doslej predloženih osnutkih. Namesto tega je zbornica odobrila skrajno ohlapno določilo, po katerem se zakon izvaja v občinah, v katerih zaprosi za njegovo izvajanje vsaj 15% volilnih upravičencev ali ena tretjina občinskih svetovalcev. Tak seznam je treba naknadno odobriti še z odlokom predsednika republike. Od tega seznama bo odvisno izvajanje klasičnih jezikovnih pravic, ki jih predvidevajo členi 8, 9 in 10.

Jasno je, da bo tu prišlo do vseh mogočih pritiskov in političnih špekulacij nasprotnikov slovenske manjšine in torej napetosti med ljudmi. SSk je poskušala ublažiti rizični naboj tega člena s podamandmajem, po katerem naj bi zadostovala petina občinskih svetovalcev. Kazalo je, da bo obveljalo kompromisno stališče o četrtini občinskih svetovalcev, na koncu pa je očitno vladajoča koalicija popustila in pristala na skrajno omejevalni in problematični odstotek. Gre poudariti, da se je poslanec Menia pohvalno izrazil o takem členu in prav zaradi tega umaknil svoj amandma z enako vsebino!

Člen 5 načelno priznava štirijezičnost Kanalske doline in pravice nemško govorečih prebivalcev.

Člen 6 govori o sestavi skupnega besedila vseh določil, ki v Italiji zadevajo slovensko manjšino.

Člen 7 ureja dejanje in vračanje slovenskih imen in priimkov, glede česar je nekaj novosti uvedel že okvini zakon o jezikovnih skupnostih.

Člen 8 obravnava pravico do rabe slovenščine v stikih z javno oblastjo. Že tu se pričenjajo nejasnosti zavoljo nedorečenosti člena 4, saj ni povsem jasno, v kakem medsebojnem razmerju se postavljata člena 4 in 8. Ni, recimo, jasno, kateri organi bodo izdajali dvojezične izkaznice.

Na eni strani se omogoča ali, bolje rečeno, zagotavlja italijanskim prebivalcem Devina-Nabrežine, Zgonika, Repentabra in Doline, da bodo dobili po svoji želji le italijanski dokument, po drugi strani pa se ne jamči Slovencem iz Trsta in Gorice, a tudi iz drugih občin, da bodo imeli dvojezične izkaznice!

Vse skupaj pa se postavlja v nasprotje še s členom 28, ki pravi, da ni mogoče znižati ravni zaščite, kakor izhaja iz Londonskega memoranduma in Osimskega sporazuma. Sem sodi tudi obvezno izdajanje dvojezičnih dokumentov v Zgoniku, na Repentabru, v Devinu-Nabrežini in Dolini, zato si ni mogoče predstavljati, kako naj bi te občine izdajale enojezične izkaznice in pri tem ne kršile člena 28. Če bi se pri tem pojavila teza, da gre za unilateralno ukinjanje prakse splošnih dvojezičnih dokumentov v štirih navedenih občinah na Tržaškem, bi bilo treba to tezo jasno in brezpogojno zavrniti, saj je pravno nevzdržna in prav na podlagi mednarodnih dogovorov Slovenija izvaja na svojem teritoriju, poseljenem tudi z Italijani, splošno dvojezičnost v vseh osebnih dokumentih in nasploh v vseh aktih javne uprave, katerekli stopnje.

Ob členu 8 je SSk seveda predlagala, naj se pravica do rabe slovenščine v stikih z upravnimi oblastmi izvaja v 36 občinah, kjer prebivajo Slovenci, glede tako imenovanega "okenca za Slovence", ki naj bi delovalo le v Trstu, Gorici in Čedadu, pa je SSk predlagala, naj bi ga uredili vsaj še na Trbižu in Miljah, ob tem pa naj bi bilo več izpostav.

Velja poudariti tudi, da je "okence za Slovence" tipičen primer individualne pravice, ki jo bodo izvajali posamezniki pač po svoji dobri volji in uvidevnosti.

Člen 9 govori o pravici do rabe slovenščine v izvoljenih telesih. Tudi to pravico bodo lahko uživali le predstavniki tistih organov, ki bodo vključeni v seznam po členu 4.

Člen 10 - ob 3. odstavku člena 8 - predvideva tipične kolektivne pravice, to je rabo slovenščine pri javnih napisih in smerokazih, v toponomastiki. Uživanje te pravice bo odvisno od predloga paritetne komisije, mnenja ustanov in končnega odloka predsednika deželnega odbora. SSk je tudi tu predložila amandma s seznamom občin, vendar tudi v tem primeru odobreno besedilo odlaga v nedogled sprejemanje zadevnih sklepov.

Naslednjih pet členov se ukvarja s šolstvom. Člen 11 upošteva nova šolska določila in zahteve manjšine, sprememba določila o slovenski

materinščini šolnikov pa je dejansko manj huda od tega, kar se zdi na prvi pogled. Nejasna je vsota za učbenike.

Člen 12 uvaja dvojezično šolstvo v videmski pokrajini v obliki, kot je to zahtevalo tamkajšnje prebivalstvo. Ni pa predvideno, da bi se kdaj, pa čeprav v daljni prihodnosti, tam uveljavil tak slovenski šolski model, kot velja v Trstu in Gorici. Glede podržavljenja dvojezičnega šolsekga centra v Špetru pa ni jamstev za zaposlitev sedanjega osebja, kot je to, recimo, predvideno pri glasbenem šolstvu.

Člen 13, ki govori o šolski upravi, upošteva reformo, ki med drugim odpravlja pokrajinska skrbništva. Najvišji slovenski šolski uradnik ima pristojnosti glede osebja, ne pa glede izredno pomembne didaktike in programov.

Tudi člen 14. upošteva reforme, kar se pozna že pri imenu deželnega zavoda za izpopolnjevanje šolnikov, ki pa za Slovence ne bo samostojen, temveč le oddelek skupne deželne ustanove.

Člen 15, ki naj bi podržaval naše glasbeno šolstvo, je osvojil zamisel o sekciji konservatorija Tartini in ne o samostojnem zavodu. Zavrnjene so bile zahteve SSK o večji avtonomiji slovenskega oddelka. Predvideno finančno kritje omogoča nastavitve le skromnega števila šolnikov.

Členi 16-18 govorijo o kulturnem življenju in državnih prispevkih, ki pa so glede SSG nejasni.

Člen 19 o vračanju kulturnih domov, ki nam jih je odtujil fašistični režim, je v preteklih mesecih vzbudil že dovolj polemik, saj je pri njegovi izvolitvi odigral klavrno vlogo del naše leve. Sedanja formulacija jasno kaže na dolgotrajnosti in težavnost uresničevanja določil.

V členih 20 in 21 je potrjena načelna zahteva po varstvu slovenske kulturne dediščine in po sovplivanju manjšine na izbire glede tega ter glede prostorskega načrtovanja. Izredno pomembno, a finančno šibko podprto je določilo o prispevkih za gospodarski razvoj slovenskih občin v videmski pokrajini.

Člen 22 je kljub številnim zaprekam v času postopka priznal Sindikat slovenske šole in morebitne podobne sindikalne organizacije. *Člen o vlogi Združenja slovenskih športnih društev v Italiji pa je izginil.*

Člen 23 v drugačni formulaciji osvaja dolgoletno zahtevo SSK o preganjanju narodnostne nestrpnosti.

Medtem ko je treba o členu 26, ki naj bi zajamčil zastopstvo Slovencev v poslanski zbornici in senatu, ugotoviti, da je zgolj programske vsebine, so preostali členi skepnega in tehničnega značaja. Pri tem pa je treba poudariti pomen člena 28, ki potrjuje nedotakljivost že uveljavljenih ukrepov (ne pa tudi vseh zapisanih, a neizpolnjeni določil!) v korist manjšine.

SLOVENIJA SE POSTOPOMA PREPOZNAVA

V znamenju neusklajene pomladne strani

Janez Povše

Minulo leto je bilo za mlado državo Slovenijo tudi razmeroma uspešno. Dejstvo je, da je naša matična domovina med vsemi državami v prehodu, se pravi tistimi, ki so pred desetimi leti na novo ubrale pot demokracije, s svojim gospodarskim razvojem med prvimi, če že ne sploh na prvem mestu. To dokazuje, da je kar tradicionalno prepričanje v marljivost in učinkovitost slovenskega človeka več kot utemeljeno. Prav zaradi tovrstne uspešnosti poteka približevanje k Evropi po načrtu, čeprav po drugi strani bližina balkanskega kotla in razmer v Zvezni republiki Jugoslaviji deluje v nasprotno smer, ki za Slovenijo ni ugodna.

Zanimivo je, da uspešno gospodarstvo in ekonomija kljub svojemu velikemu vplivu za splošno vzdušje vendarle nista tolikanj pomembna, da se ne bi Slovenija v prvi vrsti ukvarjala s svojim političnim življenjem in opredelitvami. Kot rečeno, igrajo ugodne gmotne razmere še kako pomembno vlogo v političnem dogajanju, kljub temu pa slednje dosega nemara kar prevelike razsežnosti. In v takšnem tonu je potekalo tudi zadnje leto, ki se je ujelo z rednim zaključkom tekoče zakonodajne dobe. Prejšnja jesen je bila obeležena z beatifikacijo Antona Martina Slomška, gre na vsak način za več kot dragocen dogodek, ki bo Sloveniji izdatno pomagal na poti v Evropo, potem pa je značilna spolitiziranost trajala ves čas do priprav na nove parlamentarne volitve. Notranje politično življenje se je temu primerno stopnjevalo, medtem ko je prišlo do sprememb tudi v širšem okolju. Volitve v Avstriji so povzdignile Jörga Haiderja, Hrvaška se je po Tudjmanovi dobi odločila za premik v evropsko parlamentarno demokracijo. Iz Avstrije se je pritisk na Slovenijo močno povečal, s strani Hrvaške je zavel nov veter, ki obeta premostitev odprtih problemov z vzhodno sosedo.

Celotno leto je pravzaprav potekalo v enem samem znamenju: ali bo slovenski levici uspelo še naprej ločevati pomladne stranke, ali se bodo slednje vendarle povezale in na ta način prekinile "kontinuiteto", ki je pri srcu levici, pri čemer velja spomniti na tako rekoč matematično

razpolovljeno slovensko volilno telo. Kot je znano, so prejšnje volitve dale v parlamentu popolnoma izenačen rezultat, 45 poslancev proti 45 poslancem. Vse o razmerah povedo zadnji meseci, ko je najprej prišlo do združitve Slovenskih krščanskih demokratov in Slovenske ljudske stranke v eno samo stranko in so se takoj pokazali učinki tako povezane pomladne strani. Pomladna stran v navezavi z imenom Kotalicija Slovenija je izvolila svojega mandatarja dr. Andreja Bajuka ter dobila svojo vlado. Tik zatem je združena stranka SLS+SKD Slovenska ljudska stranka dogovor razdrila ter skupaj s slovensko levico izvedla tisto ustavno spremembo, ki tudi za nove volitve potrjuje le nekoliko spremenjen proporcionalni volilni sistem. Slednji ne omogoča učinkovitega pomladnega nastopa in praktično daje zmago v roke levici. Tovrsten razpad pomladnih strank je bil seveda pravi pravcati šok in to ne samo za pomladno stran, ki se je na ta način zaobrnila v smer ostrih medsebojnih sporov, prepirov in delitev. Toda v kolikor slovenski prostor pogledamo nekoliko natančneje, so razlogi za takšen potek dogodkov globlje narave, verjetno izhajajo iz posebnosti slovenskega značaja oziroma zgodovine.

V desetih letih, kar Slovenija po polstoletnem premoru ponovno živi v demokraciji, se je pokazalo nekaj značilnosti, ki so slej ko prej del splošne slovenske miselnosti. Slovenski človek si je demokracijo predstavljal drugače, na vsak način zelo po svoje. V širšem smislu si je ne zamišlja kot vsakodnevno odprto soočenje ene in druge strani, pozicije in opozicije. Pokazalo se je, da se mu zdi takšno vzdušje preostro, v njem vidi nerazumen prepir, ki ni v interesu države. Tukaj navedena značilnost, ki prav gotovo izhaja iz zgodovine, ko je bilo nujno zaradi zunanjih gospodarjev živeti ne preveč izpostavljeno in tiho, je odigrala in še odigrava v političnem življenju Slovenije odločilno vlogo. Druga slovenska posebnost, spet pogojena z zgodovino, je v vsekakor presenetljivem prepoznavanju, da je slovenski človek povojno enopartijsko obdobje razmeroma zelo dobro prenašal. To bi se ujemalo z že prej navedenim dejstvom, da je imel v zgodovini vselej tega ali onega zunanjega gospodarja, ki se mu je moral prilagoditi, da bi potem nekako zase, znotraj vnešenih pravil živel svoje čim bolj mirno življenje. Zaradi vsega tega ni presenetljivo, da je v slovenskem prostoru v zadnjih letih močno zaživel prav nostalgичno oboževanja povojnega časa, pa čeprav je bil slednji komunistično organiziran. Slovenska politična levica ima zato razmeroma dosti pristašev, poleg tega spretno izrablja prvo nacionalno značilnost iz sicer s stalnim opozarjanjem na nevarnost "prepiranja" in nesmotrnost "kreganja", s čimer je vsaka resnična opozicija s pomladne

strani onemogočena zaradi svoje domnevne nasilnosti. Podobno prepričljivo zato učinkujejo pozivi h "kontinuiteti", se pravi preobraznemu nadaljevanju povojnega obdobja, ki je bilo vendar uspešno, mirno, urejeno ter zagotovo boljše od sedanjega. In za vzdrževanje "kontinuitete" je idealna tista politična oblika, ki se ji pravi koalicija najmočnejše leve stranke z eno od pomladnih strank, kar je bilo v Sloveniji veljavi celih zadnjih osem let. Zaradi tukaj orisane politične miselnosti slovenskega človeka je tudi jasno, kako težko se pomladna stran celovito in enovito organizira in kako lahko zapada v prepričanje svojega ločenega nastopanja.

Slovenija je torej na razpotju, ali pa si mora to razpotje šele zaslužiti. Razpotje je v odločitvi med "kontinuiteto" in novim, pri čemer prvo pot pooseblja slovenska levica, drugo pa slovenska pomlad. V kolikor je pomladna stran razbita, možnosti za razpotje sploh ni in "kontinuiteta" se nadaljuje. V tem smislu je očitno, da je pomladna stran tista, ki lahko omogoči hitrejši obrat v prihodnost in v vse, kar je novo, medtem ko ima slovenska levica ves interes, da ohranja stvari čimdlje na ravni povojnih vrednot. To predvsem pomeni, da je leva stran še vedno večvredna od pomladne, ker je tako zapisano v dogodkih druge svetovne vojne; to nadalje pomeni, da je Cerkev in vero upravičeno potiskati še naprej na rob družbe; in slednjič to pomeni, da je najbolj koristno politično misliti čim bolj vsedrjavno enotno in sporazumno opustiti misel na odločno opozicijo. Najbolj obremenjujoča dediščina tovrstne usmeritve je seveda v dejstvu, da imamo Slovenci še vedno dvojne zgodovini, zgodovino zmagovalcev in zgodovino premagancev in vsled tega ogromne, če že ne kar nepremostljive notranje razdalje. Ne nazadnje naj bi tudi imeli tovrstne notranje razdalje, toda zaradi njih je Slovenija šibka navzen, prepadne notranje ločitve onemogočajo zares učinkovit zunanji nastop. Približno takšno je stanje in dokler pomladne stranke politično ne bodo našle skupnega jezika, se ne more nič bistvenega spremeniti. Vse našete značilnosti bodo namreč še naprej obstajale, v kolikor bo pomladna stran s svojo neenotnostjo nadaljevala. Zaradi tega je prav gotovo umestno, da bi se ob vseh zadnjih dogodkih pomladna politika zamislila in pretehtala razloge, zakaj se tudi pred najnovejšimi volitvami ni mogla odločiti za skupen in povezan nastop. Kot rečeno, so dejavniki za sedanje stanje v Sloveniji globlji in nemara ne tako hitro odpravljivi.

Majda Artač Sturman

Adventna pesem

Razdejanje vetra
na obrobju gmajne.
Sneg v kotanjah
se izteka
v čas pričakovanja.

Gazim gmajno,
gazim travo,
ki ožgana od poletja
trudna lega
v zavetje leta.

Na obzorju
Novo se poraja.
Tiho, voljno
v brezvetrju sameva
moja kraška gmajna.

V SPOMIN MILKU CIBICU

Zorko Harej

Milko Cibic spada v vrsto zborovodij in organistov, ki so z delom in zgledom ohranjali slovensko pesem in slovensko besedo na Primorskem. Njihovo delo je bilo zlasti pomembno v dobi fašizma, ko je naša beseda našla zavetje v cerkvi in tam preživela hude čase med obema vojnama.

Milko Cibic se je rodil 11. septembra 1909 na Proseku, kjer ima slovenska kultura globoke korenine. Prvi podatki o delovanju cerkvenega zbora v tej vasi so iz leta 1864. Po zgledu Slavljanske čitalnice, ki je nastala v Trstu 1852, nekaj let kasneje je nastala čitalnica tudi na Proseku.

Zanimivo je, da je pevski in dramski odsek vodil Anton Hajdrih, avtor znamenitih moških zborov, pevovodja ter vodja in član po vsej Primorski znanega moškega kvarteta. Po njegovi smrti l. 1878 je delo v čitalnici zamrlo. Po nekaj letih so ga obu-

dili mladi Prosekani na pobudo Ivana Nabregoja, deželnega in državnega poslanca in Ivana Gorjupa, ki je kot predstavnik Slovencev v občinskem in deželnem svetu organiziral kmete in prosvetna društva.

V tej vnemi je l. 1887 nastalo pevsko društvo A. Hajdrih, l. 1903 Godbeno društvo in 1910. Klub dramatičnih diletantov. Zbor Hajdrih je vse do prve svetovne vojne pel tudi v cerkvi, zlasti ob slovesnostih. Po njej so kulturno delo obnovili, vendar je bil fašistični pritisk vse hujši, tako da se je sredi 20. let javno delovanje prenehalo. Pevci zbora A. Hajdrih so se začeli zbirati pri Cibičevih in tu je mladi Milko začel svojo zborovodsko pot.

Cibica sem dobro poznal, ker je bil prisoten, če je le mogel, na vseh cerkvenih, kulturnih in javnih prireditvah, sploh povsod, kjer se je slovensko pelo. Ko je bilo potrebno, je tudi pomagal kot pevec, pevovodja ali organist. Če pomislimo, da je začel s pevovodskim delom 1927, moremo upravičeno reči, da je bil Milko Cibic eden stebrov slovenske pevske kulture na Tržaškem. Za ljudi kakor je bil Milko Cibic, je petje v zboru nuja, vsakdanja hrana, dom lepih ur in zatočišče v težavah.

Milko Cibic

Prvi pouk v glasbi je Cibic prejel od svojega strica Draga Cibica. V letih 1923-24 je obiskoval glasbene tečaje v Ciril-Methodovi šoli v Trstu. Nato je bil v šoli znanega glasbenega pedagoga in skladatelja Viktorja Šonca, ki je učil privatno, potem ko je bila l. 1923 Glasbena matica razpuščena. Že kot fantič je igral čelo v domačem orkestru in pel v zboru Hajdrih. Leta 1929 je prevzel zborovodstvo in orglanje v cerkvi v Sv. Križu pri Trstu. V letih 1934-36 je bil konfiniran na otoku Ventotene blizu Neaplja, kjer je slovenske fante učil slovenske pesmi. Po vrnitvi je bil spet v Sv. Križu do l. 1940, ko so ga z očetom in bratom zaprli v tržaški zapor Coroneo. V letih 1942-43 je bil v posebnih bataljonih. Po vojni je pomagal obnavljati zborovsko petje na Tržaškem. Vodil je mešani pevski zbor pri domači prosveti na Proseku in nadaljeval svoje delo v Sv. Križu. Leta 1957 je postal organist in pevovodja doma na Proseku, kjer je ostal do nekaj mesecev pred smrtjo, ko je 28. novembra 1999 umrl.

Ostal nam bo v mislih in srcih kot nadarjen organist in zborovodja, dober poznavalec slovenskih pesmi, vljuden in ljubezniv človek, navezan na domače kraje in ljudi.

Majda Artač Sturman

Božični akvarel

Medli popoldnevi
 kopnijo
 v sončnih pramenih,
 ki božajo gmajne.
 Nova upanja
 sijejo
 v božični čas.

KULTURNI DELAVEC VLADISLAV KRALJ

Martin Jevnikar

V Milwaukeeju v ameriški zvezni državi Wisconsin je 8. januarja 2000 umrl slovenski kulturni delavec, režiser in igralec Vladislav Kralj, ki je bil tesno povezan s Trstom in Primorsko. Rodil se je 4. septembra 1908 pri Sv. Ivanu v Trstu, kjer je bil oče Ivan policijski nadzornik. Družina je bila številna, saj je imel Vladislav 6 bratov in 6 sester, med njimi sestro Elviro, gledališko igralko, in brata Dimitrija, sokolskega organizatorja.

Vladislav Kralj z ženo in hčerko

Osnovno šolo je začel v Trstu in jo končal v Mariboru, kamor se je družina preselila po prvi svetovni vojni. Gimnazijo je obiskoval na državni realki v Mariboru in 1928 maturiral. Dve leti je nadaljeval študij na Ekonomski komercialni šoli v Zagrebu, potem je dobil službo v Mestnih podjetjih v Mariboru.

Sodeloval je v dramskih odsekih Sokola in v primorskem emigrantskem društvu Nanos. Po nemški zasedbi Maribora v drugi svetovni vojni so družino izgnali v Ljubljano, njega pa so odpeljali v taborišče Osterngraben v Nemčiji, od tam pa v Gardelegen (Šlezija), kjer je delal v tovarnah motornih vozil.

Po vojni se je vrnil v Slovenijo in dobil službo na občini Kranj. Tukaj je spoznal svojo bodočo ženo Izabelo in skupaj sta pobegnili v Trst, ki ga je upravljal anglo-ameriška Zavezniška vojaška uprava. Oba sta dobila službo na takratni radijski postaji Trst II., ki so jo upravljali zavezniki in je oddajala v slovenščini. Kralj se je tukaj uveljavil kot igralec in režiser številnih radijskih iger in javnih nastopov na Repentabru in v Avditoriju. Tu je za Slovensko dobrodelno društvo organiziral in režiral predstave: Anton P. Čehov, *Snubač* (19. novembra 1950), Josip Štolba, *Stari grehi* (1. aprila 1951), Somerset Maugham, *Sveti plamen* (9. maja 1951).

Z ženo Izo, ki je tudi nastopala v radijskih igrah in prireditvah na prostem, sta se 1951 preselila v ZDA. V New Yorku sta v fari sv. Cirila zbrala slovensko igralsko skupino, ki je priredila vrsto nastopov tudi po odhodu Kraljev. Že avgusta 1952 sta odšla v Milwaukee, kjer se je Kralj zaposlil v industriji, prosti čas pa je - tudi po upokojitvi - posvetil slovenski skupnosti. Dolga leta je bil načelnik dramskega odseka Slovenskega dobrodelnega društva Triglav, za katero je zrežiral številne dramske prireditve, tudi veseloigro *Pri belem konjičku*, katere dejanje je prestavil k Blejskem jezeru. Dalje Molièrovo komedijo *Namišljeni bolnik*, veseloigro Frana Lipaha *Glavni dobitek*.

Od 1963 sta pripravljala z ženo tedensko radijsko oddajo (sobota od 9. do 10. ure). Po ženini smrti decembra je njeno mesto prevzela hči Izabela. Izabela se je rodila v Milwaukeeju in se je že v rani mladosti posvetila baletu. Nastopala je kot baletna plesalka in še vedno vodi svojo baletno skupino. Poučevala je balet na univerzi v Wisconsinu - Milwaukee, kjer še vedno predava.

Za požrtvovalno delo je dobil Vladislav Kralj veliko priznanj in pohval. Omenili bomo samo priznanja, ki so jih dali Slovenski ameriški radijski klub v Chicagu, Slovenska narodna podporná jednota, Slovensko kulturno društvo Triglav in radijska postaja WYMS v Milwaukeeju ter Award of Artistic Merit, ki ga je dala univerza iz Wisconsin - Milwaukeeja leta 1994 za lepo uspeli Slovenian Arts Program.

SLOVO OD CIRILA TERPINA

D.M.

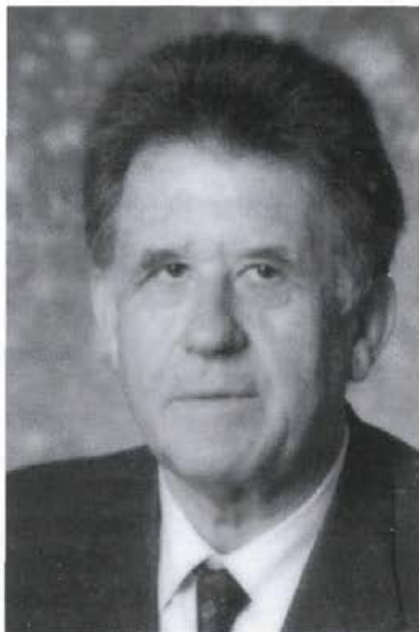
V četrtek, 17. februarja 2000, je glas velikega zvona na števerjanskem zvoniku oznanil žalostno novico o nenadni smrti dolgoletnega kulturnega delavca in podjetnika Cirila Terpina. Vest se je zelo hitro razširila, saj je bil Ciril deležen velikega spoštovanja s strani Števerjancev, a tudi širše goriške okolice. Bil je zelo priljubljen, predvsem med mladimi.

Ciril Terpin se je rodil 27. avgusta 1932 v Števerjanu, kjer je obiskoval tudi osnovno šolo. Gimnazijo je dokončal v Gorici, kjer je tudi leta 1953 diplomiral na učiteljski šoli. Učiteljski poklic je opravljal manj kot eno leto, saj je najprej pomagal očetu v trgovini jestvin na Bukovju v Števerjanu, nato pa je z bratoma ustanovil trgovsko podjetje kmetijskih strojev. 12. septembra leta 1959 se je v Števerjanu poročil s Cvetko Gravnar. V zakonu se jima je rodilo troje otrok.

Dolga leta je bil občinski svetovalec, odbornik in podžupan na števerjanski občini. Kot tak je poskrbel za vsestranski razvoj vasi. Bil je prvi predsednik društva, ki ga je ustanovila skupina cerkvenih pevcev, predhodnik današnjega društva F.B.Sedej, ker je bilo petje njegovo največje veselje. Sedanjega dirigenta prof. Bogdana Kralja je vedno opozarjal, naj mu odkrito pove, če sodi v pevski zbor, katerega sestavljajo večinoma mladi obrazi.

Bil je tudi najmlajši član in zapisnikar na ustanovni seji Kmečko Delavske zveze za Števerjan - poznejše sekcije SSK. V tej stranki se je dolga leta udeleževal kot nosilec raznih funkcij. Prejel je zlato odličje za zaslug pri delu v njej.

Kot upravnik Katoliške knjigarne v Gorici je poskrbel za njeno temeljito prenovu. Sodeloval je pri gradnji telovadnice ŠZ Olympia v Gorici, kamor je zahajal vsako soboto, da bi prisostvoval odbojkar-

Ciril Terpin

skim tekmam. Za to mu je bilo podeljeno tudi priznanje za najzvestejšega navijača.

Predan pa je bil predvsem slovenstvu in je z veliko radostjo doživel osamosvojitve in nastanek samostojne države Slovenije. Med njegovimi največjimi doživetji zadnjih let je bila prav gotovo udeležba, na povabilo mariborskega škofa, na slovesni proglasitvi za blaženega Antona Martina Slomška. Nato je bil povabljen še k popoldanskemu srečanju s svetim očetom v mariborski stolnici. O tem je ves navdušen pripovedoval, ves srečen, da je to doživel in s tem pokazal, kako ljubi svojo Cerkev. S svetim očetom se je srečal že pred leti v Rimu, ko je papež posebej sprejel zbor F.B.Sedej po uspehu na pevski reviji cerkvenih zborov na Bledu. Prisoten je bil tudi ob prvem obisku Janeza Pavla II. v Sloveniji v Postojni. Ob papeževem obisku v Gorici je leta 1992 sodeloval v združenem pevskem zboru, ki je prepeval pri maši na Travniku.

Bil je tudi glavni pobudnik za večer, ki sta ga 11. junija 1999 župnija sv. Florijana in SKPD F.B.Sedej priredila ob 70. obletnici orgel, na katerem so podelili priznanja dosedanjim pevovodjem in organistom.

Cirilova izkušena beseda je bila povsod prisotna in zaželjena, veliko je pripomogla k obogatitvi in razvoju kulture in politične dejavnosti vaše skupnosti, obenem pa bila tudi dober zgled celotnemu zamejskemu prostoru.

Majda Artač Sturman

Slovo

V cerkvi tiho šepetanje,
zunaj hrup, ropot,
v klopih glasno žalovanje.

Pogled v okna:
vitraž ni,
so samo stekla zamegljena.

Modra, zelena,
rumena, rjava:
krpe nekdanjega vsakdana.

PAVEL BUDIN JE TIHO ODŠEL

Jurij Paljk

Boleče je odjeknila vest v Mirnu, na Goriškem in Primorskem ter povsod, kjer so ga poznali, da je komaj 47-letni Pavel Budin umrl 4. marca 2000.

Ogromna množica ljudi, sorodnikov, sovaščanov, prijateljev in znancev je v ponedeljek, 6. marca, pospremila na zadnji zemeljski poti tega slovenskega sodnika, kulturnega delavca, odličnega in predanega pevca.

Ves popoldan se je pred domačo hišo Pavla Budina vila dolga vrsta ljudi, ki so se prišli pokloniti njegovemu spominu. Sveto mašo v domači cerkvi sv. Jurija je ob domačem župniku Cirilu Ceju in nekdanjih župnikih Mirku Žaklju in Gašperju Rudolfu darovalo še osem duhovnikov; prisotna sta bila tudi direktor Družine Janez Gril in sovođenjski župnik Marijan Markežič. Žalni obred je spremljalo petje mogočnega pevskega zbora združenih pevcev iz Mirna, Rupe, Peči in Gorice pod vodstvom pokojnikovega prijatelja Zdravka Klanjščka. V nabito polni cerkvi je najprej o pokojnem spregovoril g. Gašper Rudolf. Dejal je, da za Pavla Budina veljajo besede, ki so veljale za Abrahama: "Naš Pavel je imel malo let, a vsa so bila polna!" O pokojniku je spregovoril tudi župnik Ciril Cej, ki je orisal njegovo privrženost rojstnemu kraju, župnijskemu življenju in predanost petju v domačem cerkvenem pevskem zboru; povedal je tudi, da je bil pokojnik pobudnik in od samih začetkov urednik župnijskega glasila Dom in rod, ker se je zavedal pomembnosti domačih korenin. G. Anton Pust je o pokojniku dejal, da je bil odličen človek, poštenjak in vesten delavec, saj je prav vsako delo opravljal s srcem. Tudi kot sodnik je bil pravičen in je imel velik čut za socialno ogrožene ljudi. G. Pust je tudi omenil tiho bolečino pokojnika, ki je tik pred boleznijo na

Pavel Budin

delovnem mestu doživel grobo krivico. Zaključil je z besedami zahvale in ponovil: "Pavel je živel za vrednote, ki jih je prejel doma od malih nog in krščanstvo je bilo pri njem vedno na visokem mestu." V cerkvi je pred krsto spregovoril tudi predstavnik domačega cerkvenega pevskega zbora, v imenu goriških pevcev in zbora Mirko Filej pa se je pokojniku zahvalil za vse neutrudno delo Matej Klanjšček. Žalni sprevod je iz cerkve krenil na domače pokopališče, kjer so o pokojniku spregovorili nekdanji sodnik Svito Vižintin, ki se je spomnil Budinovega odraščanja in pripravištva v svojem oddelku in tudi sodelovanja Pavla Budina z društvom za obvarovanje spomina na organizacijo TIGR na Primorskem. Pavlov kolega, sodnik Marijan Stopar, je spregovoril z izjemno lepimi besedami o sodniškem delu pokojnika in se postavil na njegovo stran tudi takrat, ko se je dotaknil krivic, ki jih je bil deležen pokojnik na delovnem mestu. Povedal je, da so pokojnika odlikovali tiho delo, veliko znanje, poštenost in umirjen značaj. Prijatelj in sovaščan Marko Vuk, ki je Pavlu Budinu tudi orglal med sveto mašo, pa je orisal pokojnikovo življenje in delo.

Ob koncu svojega poslovnega nagovora je poudaril tudi Pavlovo zavzeto kulturno delovanje izven poklicnega sodniškega dela. Znano je bilo "njegovo zanimanje za krajevno preteklost, ki jo je obelodanil s prispevki o znanih Mirencih in preteklih dogodkih v kraju v Primorskem slovenskem biografskem leksikonu, Goriškem letniku, župnijskem glasilu Dom in rod, kateremu je bil pobudnik in urednik, in v drugih publikacijah. Pri cerkvenem pevskem zboru pa je natančno skrbel za kroniko in arhiv. Za simpozij ob 750-letnici prve omembe župnije Miren je pripravil predavanje o kulturno-prosvetni dejavnosti Mirna v 20. stoletju ...

Odlikovali so te mnogi talenti, ki jih nisi zavrnil, svojo življenjsko nalogo si izpolnil v polnosti, z Gregorčičem lahko tudi zate rečemo: 'Dolžan ni samó, kar velevala mu stan, kar more, to mož je storiti dolžan!'

Počivaj v miru v slovenski zemlji, ki si jo tako ljubil!"

PSIHATER DR. JOŽE JANČAR

Martin Jevnikar

Po daljši bolezni je 14. marca 2000 umrl na svojem domu v Bristolu v Angliji ugledni slovenski psihiater dr. Jože Jančar. Rodil se je 23. maja 1920 v Žalni na Dolenjskem, kjer je bil oče organist. Po maturi na Klasični gimnaziji v Ljubljani je tukaj študiral medicino in bil interniran v Gonarsu. Po vojni je kot politični begunec študiral v Gradcu in tukaj je bil prvi predstavnik slovenskih študentov pri upravi begunskega taborišča in univerze. Iz Gradca je odšel na Irsko in nadaljeval študij. Leta 1948 se je preselil v Veliko Britanijo, kjer je najprej delal kot bolničar.

Ko je končal študij in dosegel doktorat, je postal psihiater in se leta 1956 preselil v Bristol, kjer si je z družino postavil dom in kot psihiater in nevrolog delal v bolnišnici. Nепrestano je študiral in raziskoval, leta 1962 postal primarij v bolnišnici, učil pa je tudi na univerzi. Med raziskavami je odkril po njem imenovani "Jančarjev sindrom" in ga opisal.

Pisal je učbenike, pomemba sta zlasti učbenika o psihiatrični oskrbi manj razvitih otrok, ki sta šla po vsem svetu. Ob učbenikih so nastajale monografije in razprave, ki so mu prinesle velik ugled. Udeleževal se je kongresov in na 26 britanskih in svetovnih zborovanjih tudi predaval. Izvolili so ga v vodstvo več strokovnih združenj in v vseh je bil izredno delaven in priljubljen.

Jože Jančar

PRELAT IGNACIJ ČRETNIK

A.P.

Ignacij Čretnik

V ponedeljek po tihi nedelji - 10.4.2000 - je v Parizu umrl zlatomašnik in prelat Ignacij Čretnik. Pokopan je bil 28.4.2000 na velenjskem pokopališču Podkraj.

V poslovilnem nagovoru pri maši zadušnici je škof dr. Franc Kramberger takole orisal njegovo življenjsko pot: "Pred 83 leti (14.7.1917) se je rodil v Šaleku pri Velenju. Klasično gimnazijo je končal v Mariboru kot gojenec škofijskega dijaškega semenišča Maximilianum - Victorinum. Teološki študij je začel v Mariboru (po maturi leta 1937), nadaljeval na Katoliškem inštitutu v Parizu in v Ljubljani, po drugi svetovni vojni v Brixnu, vse pa je končal v Parizu na Institut Catholique. Druga svetovna vojna in vojne razmere so zarisale v njegovo duhovniško pot take ovinke in ovire.

V duhovnika je bil posvečen 29. junija 1947 v Brixnu na Južnem Tirolskem (Italija), novo mašo pa je obhajal 2. julija 1947 v Rimu.

Že teološki študij v Parizu in še povojne neurejene razmere doma v Sloveniji so ga po novi maši usmerile v Francijo (oktobra 1947), kjer se je posvetil dušnopastirskemu delu med slovenskimi izseljenci v Franciji, posebej v Parizu. Nekaj let je bil tudi kaplan v francoski župniji. Vrhovno cerkveno vodstvo za pastorcijo izseljencev ga je imenovalo za ravnatelja slovenskih katoliških misij v Franciji. Obiskoval je slovenske družine in pomagal slovenskim izseljencem poiskati domovino v tujini, zlasti tistim, do katerih je domovina postala mačeha.

S svojim poslanstvom je uredil dušnopastirsko delo za Slovence po vsej Franciji in pisarno za slovenske begunce. Hkrati pa je porabil vse svoje moči za ustanovitev *Slovenskega doma v Parizu* (blagoslovil ga je nadškof dr. A. Šuštar leta 1981). Od njegovega prihoda v Pariz je slovenska župnija v Parizu imela velike težave, saj se je selila iz cerkve v cerkev, iz dvorane v dvorano. Z ustanovitvijo *Slovenskega doma* pa se je

dušnopastirstvo naših rojakov ustalilo, dobilo svoj dom, ki je bil odprt vsem dobromislečim Slovencem.

Razen pastoralnega dela se je pokojni zlatomašnik posvetil tudi pisanju knjig, knjižic, razprav in poročil. Znano je njegovo delo z naslovom *Marijino češčenje v Sloveniji*; podlistek *Beg iz Pariza* (febr. 1941 v Slovencu), kjer je opisal umik ljudstva iz Pariza pred Nemci (junija 1940). Več let je urejeval revijo *Nouvel Horizon*, glasilo mladih krščanskih demokratov iz Srednje Evrope; v francoskih časopisih in revijah je pisal o slovenskih vprašanjih doma in po svetu, o usodi slovenskih beguncev in izseljencev in o svojih doživetjih v treh begunskih taboriščih: Vetrinje, Peggetz (pri Lienzu) in Monigo v Italiji.

Za svoje življenjsko delo je prejel priznanje in odlikovanje. Na predlog pariškega kardinala Lustigerja ga je sveti oče Janez Pavel II. imenoval za hišnega prelata (5. jan. 1987).

Ob njegovem duhovniškem delu ni mogoče prezreti njegove ljubezni do planin. Ta je rasla iz njegove ljubezni do domovine, v katero se dobrih 40 let ni smel vrniti. Bil je med tistimi številnimi slovenskimi sinovi, katerim je domovina odpovedala svoje materinstvo, toda on je ostal kljub temu njen zvesti sin, zato se je v zadnjem desetletju, ko je Slovenija obrnila list svoje zgodovine in začela novo stran, rad vračal domov, posebej še pred tremi leti (6. julija 1997), ko je tu obhajal zlato mašo. - Maja lani se je za stalno vrnil v mariborsko škofijo in se nastanil v Duhovniškem domu v Mariboru. Vendar ga je srce pogosto vleklo nazaj v Pariz; tudi letos pred velikonočnimi prazniki je odšel v *svoj Pariz*. Tam je prišla 10. aprila letos 6. ura njegovega velikega petka, ko je v dejanju bolj kot v besedi ponovil napis na svoji novomašni in zlatomašni podobici: *Slava Očetu in Sinu in Svetemu Duhu*.

Poslednjega slovesa od rajnega prelata se je poleg sorodnikov, znancev in prijateljev udeležilo okoli 40 duhovnikov, med njimi lepo zastopstvo izseljeniških duhovnikov iz Francije, Nemčije, Švice in Avstrije. V njihovem imenu sta se pokojniku zahvalila dr. Janez Zdešar in Stanislav Česnik. Od svojega sošolca sta se poslovila dr. Stanko Janežič in Štefan Kušar. V imenu nekdanjih velenjskih kaplanov mu je spregovoril Jože Tovšak.

LOJZETU SPACALU V SPOMIN

Magda Jevnikar

Lojze Spacal

Na svojem domu v Trstu je 6. maja 2000 umrl nestor slovenskih in obenem tržaških slikarjev Lojze Spacal. Ustvarjal je do konca in še 25. aprila 2000 je bil, sicer vidno bolan in šibak, navzoč pri odprtju velike retrospektivne razstave v Moderni galeriji v Ljubljani, ki jo je uredil Igor Kranjc in odprl slovenski predsednik Kučan. Slovesna otvoritev te razstave se nam kaže danes kot turobno slovo, oropano sleherne prazničnosti. Razlage in komentarji o njegovem delu so umetnika vestno spremljali ob vsakem javnem nastopu, ob vsaki razstavi, in teh je bilo v dolgem loku Spacalovega ustvarjanja res veliko, zdaj pa stopajo v območje dokončnega obračuna.

V zadnjih letih nas je umetnik večkrat presenetil in razveselil s pomembnimi razstavami, ki so posebno v Trstu preraščale okvire zgolj umetniškega dogodka. Mislim tu na primer na veliko retrospektivo v Muzeju Revoltella pred nedavnim, ko sem sama, priznam,

občutila vse kaj več kot veselje ob lepi razstavi. Doživela sem jo, ne brez ponosa, kot praznik slovenske kulture. To je bilo možno prav zaradi Spacala in njegove nezamenljivosti, zaradi tiste njegove sposobnosti, da je govoril o točno določenem času in prostoru, ne da bi se pustil od tega omejevati, nasprotno, to je bilo zanj izhodišče za naravnost bleščeč polet neslutelih razsežnosti.

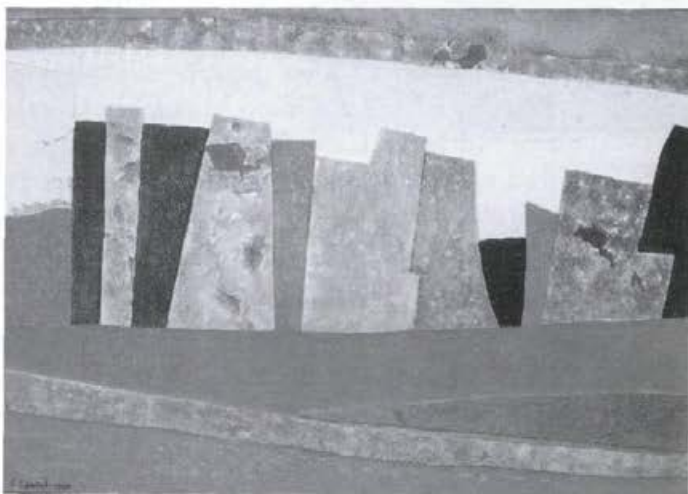
Listam po katalogih o nešteti razstavah, med knjigami izstopajo temeljite monografije z zapisi pomembnih kritikov, prebiram njegove izjave in ne morem se načuditi, kako delaven je bil in kako nevejetno skromen je ostajal ob tolikšnih uspehih in priznanjih.

Rajni, mednarodno priznani umetnik, se je rodil 15. junija 1907 v Trstu. Komaj štiriletnemu je umrl oče. Da bi pomagal mami, se je kot 11-leten zaposlil in se preživljal z različnimi poklici. Obiskoval in končal

je Ciril-Metodovo ljudsko in meščansko šolo pri Sv. Jakobu. Leta 1929 so ga fašistične oblasti kot zavednega in protifašistično opredeljenega Slovenca za tri leta konfinirale v južno Italijo. V tem času se je v njem obudila zavest, da ga veseli slikarstvo. Začel je študirati in po povratku iz konfinacije je leta 1932 maturiral na umetnostnem liceju v Benetkah. Dve leti kasneje je v Rimu opravil izpite za profesorja risanja in se nato vrnil v Trst, kjer je nekaj časa učil, nato pa se odločil za izpopolnjevanje na akademiji v Breri in na šoli za dekorativno umetnost v Monzi. Svojo prvo samostojno razstavo je pripravil leta 1940. Naslednjo, ki je vzbudila veliko zanimanja in pozitivnih odzivov ter mu odprla pot v širši likovni prostor, pa leta 1944 v Milanu. Med vojno je moral ponovno v konfinacijo v Corropoli in bil nato poslan v kazenski bataljon v Forte dei Marmi pri Viareggiu. Ob padcu Italije se je vrnil v Trst, kjer so ga sicer aretirali Nemci, a mu je uspelo uiti. Leta 1944 je v Gradnem v Brdih poslikal cerkev. Po vojni se je njegov slog zelo izkristaliziral in prešel v abstrakcijo. Nastalo je nešteto olj, slik in predlog, grafičnih stvaritev v različnih tehnikah, tapisonov, mozaikov in intazij. Zanimive so tudi njegove stvaritve za velike potniške ladje in druge javne prostore. Njegova dela so razstavljena v številnih galerijah in muzejih po Italiji, Sloveniji in drugod po svetu. Stalna razstava pa je na gradu v Štanjelu.

Njegove slike so kot neprekinjena pripoved o dogajanju, ki je zdaj že preteklost, a v nas še živi prav zaradi njegove sposobnosti, da nam jo je posredoval z jasno in nedvoumno slikarsko govorico. O tem se je razpisalo že toliko strokovnjakov, da skoraj ni kaj dodajati. Pri Spacalu res ne bo treba nanovo okrivati, kakšna je bila njegova slikarska pot, ta se vije pred nami v logičnem loku, ki je značilen za vse resnične umetnike.

Na samem začetku se je porodila želja po ustvarjanju kot nekšna nezadržna nuja, da bi se izrazil in našel v tem svoj življenjski smisel. In že je bilo tu prisotno hotenje, da je svojo nadarjenost obogatil z

znanjem. Oziral se je naokrog, črpal pa predvsem iz sebe. Prevezel ga je čar magičnega realizma, skozi katerega si je ustvaril nadomestilo za ukradeno mu otroštvo in oropano mladost. Nasilje časa mu je narokovalo tudi čisto pričevanjske vsebine, nabite z upornostjo. Mesto je utripalo s svojimi periferijami v neonskih lučeh, za nekaj časa ga je stil z morjem zazibala v lepoto čolnov in solin in obmorskih elementov, ob vrnitvi na Kras pa je polno zadihal in se ves predal odkrivanju njegovih skrivnosti. Ni šlo za iskanje idile, ampak za ljubeče in potrpežljivo zbiranje in ovrednotenje vseh oblik življenja in ustvarjanja, ki so doma sredi nenaklonjene narave. Marsikdo je vzljubil Kras skozi Spacalove oči, naučil nas je ceniti še tako vsakdanje predmete, naivne okraske, dotlej prezrte podrobnosti.

Njegovo videnje kraške narave je onstran retorike, ker se ne naslaja ob že tolikokrat predstavljenih lepotah, ampak ljubi brezbarvnost, ki jo prinaša zima s svojo sivino. Zato se je morala tudi likovna govorica otresti vsega odvečnega, postati skrajno poenostavljena in bistvena, skopa v barvah in izčiščena v podobah. Pred nami so kdaj že skoraj samo simboli. Toda umetnik se ne umika pred izzivi časa in tudi sočasno dogajanje zaživi na Spacalovih platnih, ki hočejo biti ostra obsodba slehernega nasilja in nepravčnosti.

Lojzeta Spacala so pokopali 13. maja 2000 v Škrbini na Krasu, kjer si je uredil hišo in atelje. Pred pogrebom je bila na gradu v Štanjelu žalna seja, na kateri so spregovorili rajnikov prijatelj, slovenski veleposlanik v Sarajevu, Drago Mirošič in še italijanski veleposlanik v Ljubljani Norberto Cappello ter likovni kritik Zoran Kržišnik. Pogrebni obred v Škrbini je vodil komenski župnik Peter Černigoj, pred odprtim grobom pa so mu spregovorili komenski župan Uroš Slamič, tržaški podžupan Roberto Damiani in pesnik Ciril Zlobec.

Umetnikova pripoved se je pretrgala. Težko se bomo na to privadili.

MARIJINA DRUŽBENICA DORICA KOSOVEL

J.M.

Po dolgi bolezni in trpljenju je Dorica Kosovel odšla 22. maja 2000 po plačilo k nebeškemu Očetu. Ves čas preizkušnje je vdano prenašala in ga zaznamovala z globokim molitvenim združenjem z Bogom. Še prej pa je dolga leta velikodušno in požrtvovalno misijonarila med svojimi rojaki na Tržaškem.

Dora Kosovel se je rodila 15. oktobra 1922 v Selu pri Črničah (Nova Gorica). Že s šestnajstimi leti je prišla služiti v Trst in vstopila v glavno tržaško Marijino družbo. Vse do smrti je ostala zvesta kot dolgoletna in zaslužna članica in odbornica Marijine družbe. Njene sestre in članice ter drugi ljudje, ki so jo poznali, vedo povedati, da se je požrtvovalno razdajala za dobro v naši krajevni Cerkvi. Skrbela je za katoliški tisk, za knjige GMD, zbirala pomoč za misijone, obiskovala bolnike ter jim ob praznikih poskrbela duhovnika, ki jih je okrepčal z zakramenti. Pripravljala in vabila je na razna srečanja, romanja in katehezo. Skrbela je tudi za rast Marijine družbe, pomagala dekletom, ki so prihajala v mesto služiti, da so prišla v varstvo Marijinega doma v ulici Risorta. Navdušena je bila nad vsem dobrim in še posebej častila nebeško Mater Devico Marijo. Zato naj za vse njeno delo, dobroto in požrtvovalnost uživa zaslužen plačilo v družbi Brezmadežne v nebeški sreči.

Njena sestra misijonarka Ernesta Kosovel živi v domu za onemogle v Milanu.

Dorica Kosovel

UČITELJ MIRO LOJK

S.B.

Miro Lojk

Preteklo je le nekaj mesecev po koncu prve svetovne vojne, ko sta se dne 1. julija 1919 pri *Frtunovih* v Črničah rodila dvojčka in enega od teh je v bližnji farni cerkvi sv. Vida takratni župnik gospod Alojzij Novak krstil za Bogomira, a za vaški okoliš je bil znan kot *mežnarjev Mirko* in potem na splošno kot Miro.

Za Slovence na Primorskem so nastopili težki časi in tudi Mirko jih je doživljal in še posebno kot osnovnošolec čutil posledice Gentilejeve šolske reforme, ki je odpravila pouk v materinem jeziku. Šolanje je nadaljeval v Veržaju na Štajerskem, kjer je bil eno leto dijak na salezijanski klasični gimnaziji, in po premoru nekaj let obiskoval še prva dva razreda italijanskega znanstvenega liceja v Gorici.

Ko se je po kapitulaciji Italije jeseni leta 1943 začelo po primorskih vaseh obnavljanje slovenskih osnovnih šol, je bil na razpolago msgr. Novaku pri pripravah vsega potrebnega, da se tudi v Črničah začne pouk v slovenščini, in nekaj časa še poučeval. V *Črniški kroniki* je za 29. oktober 1943 zabeleženo:

"Jaz pripravljam te dni vse potrebno, da odpremo ljudsko šolo. Za danes popoldne sem sklical bodoči profesorski zbor te šole, enega dijaka - mežnarjevega Mirkota - in tri absolvirane učenke trgovske šole v Gorici, da napravijo načrt za učenje."

Po koncu druge svetovne vojne je Zavezniška vojaška uprava poskrbela, da so se na območju, ki je bilo pod njenim nadzorstvom, lahko odprle slovenske šole: osnovne, nižje srednje in višje srednje. Za Gorico je bilo predvsem važno, da je mogla spet postati sedež slovenske klasične gimnazije z licejem in slovenskega učiteljišča.

Prav na tem učiteljišču je že ob koncu prvega povojnega šolskega leta Miro Lojk kot redni dijak četrtega letnika dosegel usposobljenost za učiteljski poklic na naših osnovnih šolah. Preden se je za to odločil, pa je nekaj časa študiral tuje jezike na univerzi Ca' Foscari v Benetkah. Pot njegovega učiteljevanja se je začela šele s šolskim letom 1949-50 v Šempolaju in ga je v naslednjih štirih letih vodila na razne šole nabrežinskega didaktičnega ravateljstva, katerim je bil dodeljen samo za pouk italijanščine. Sledila je do leta 1958 služba v Nabrežini in v Sv. Križu do leta 1963.

Kot redni učitelj je nato eno šolsko leto poučeval v Štandrežu in po premestitvi v Gorico na osnovno šolo Oton Župančič je bil tri leta zaposlen v tajništvu in zadnjih petnajst let do upokojitve leta 1982 je spet uporabil za neposredno delo z učenci. V teh letih je bil tudi član ocenjevalne komisije za sestavo novih šolskih knjig (1971) in izpitne komisije za učiteljski natečaj (1972) ter član Pokrajinskega šolskega sveta za Goriško (1973-1976).

Posebej je treba poudariti, da so v roke naših učencev prišla kot sad njegovega prizadevanja naslednja berila: *Pisana greda* za V. razred osnovnih šol (1965), *Moja gredica* za II. razred osnovnih šol (1966).

V obdobju 1965-1976 je posvetil svojo skrb osnovnošolskim radijskim oddajam za Goriško in sam pripravil približno 40 besedil ter s skupino učencev nastopal na Radiu Trst A. Za nekatere oddaje je izbral slovenske pesnike in pisatelje, med drugimi Alojzija Remca, Nar-teja Velikonjo, Branko Jurco, Damira Feigla, Josipa Ribičiča, predmet njegovega zanimanja pa so bili hkrati zgodovinski dogodki in naravna podoba krajev na Primorskem.

Kot upokojenec je svoje kulturno poslanstvo obogatil s prevajanjem iz slovenščine v italijanščino in iz italijanščine v slovenščino. Pri njem so našli pomoč tudi razni slovenski duhovniki na študiranju v Rimu in nanj se je obrnil p. Bruno Korošak, ko je pripravljaj besedilo za proces beatifikacije škofa Friderika Barage. Pero je odložil šele tedaj, ko ga je k temu prisilila bolezen, tako da se je sredi preteklega poletja, v petek, 18. avgusta 2000, lahko z mirno vestjo poslovil od tega sveta.

POSLEDNJE SLOVO OD S. TARCIZIJE

Ivana Mahnič*Sestra Tarcizija*

V skoraj 81. letu starosti je zapustila borštansko župnijsko skupnost sestra Tarcizija Valenčič. Rodila se je 28. oktobra 1919 v Jelišanah pri Ilirski Bistrici. Sestra Tarcizija je bila pomembna duhovna in kulturna opora že od njenega prihoda v našo vas. To je bilo leta 1947, ko je osamljena in bolna gospa Marija Jančar vdova Mučič ponudila sestram hišo z majhnim posestvom v Borštu. Gospa ni imela dedičev, zato je na pobudo msgr. Salvadorija darovala svoje imetje šolskim sestram iz Tomaja. Poslopje je bilo v precej revnem stanju, zato so ga sestre tudi popravile. Staro klet so preuredile v lepo dvorano, ki je postala

kulturno župnijsko središče. V prvem nadstropju so namestile prijazno kapelico in sodobno urejen vrtec. Avgusta 1947 je sestra Tarcizija začela s svojim apostolatom: prvi slovenski otroški vrtec na tržaškem ozemlju je najprej obiskovalo 30 otrok, sestre so zbirale šolsko mladino in skrbele za igre, pripravo na prvo sveto obhajilo, petje in prirejanje z njimi razne prestave za božičnice in miklavževanja. Vodile so tudi gospodinjske tečaje za žene in dekleta. Trud ni bil majhen, spremljala sta ga v prvih letih negotovost in strah, kajti vzdušje je bilo nemirno kakor pač povsod v povojnih letih. Postopoma pa so se vaščani globoko navezali na sestre, ki so postale pomembna in nenadomestljiva stalnica vaškega življenja.

Lani smo s sestro Tarcizijo praznovali jubilejni dogodek: 60 let njenega redovniškega življenja in kar 52 let med nami. Takrat smo ji na slovesen način izrazili iskreno zahvalo za vso vztrajnost, neutrudljivo skrb in prizadevnost, ki jih je vlagala v katero koli delo. Ta neskončna energija se ji je rojevala iz želje, da bi svojim vaščanom posredovala kanček božje ljubezni in dobrote. To velja tako za srečne trenutke kot za take, v katerih človek ne vidi izhoda iz teme. Teh trenutkov je v življenju res ve-

liko. Sestra Tarcizija pa je znala s svojim nasmehom in prijazno besedo vedno razvedriti tudi najotožnejša srca.

Goreče je ljubila otroke in delo z njimi jo je še posebno veselilo. Tako je celo življenje posvetila vzgoji otrok in koliko generacij se je zvrstilo v borštanskem vrstcu! Otroke je sestra Tarcizija vzgajala iz same, iskrene ljubezni, ne da bi si za to pričakovala nikakršnega dobička. Otrokom je v veri posredovala vrednote miru, bratstva in medsebojne ljubezni, s katerimi bi lahko dorasli v poštene, dobre ljudi. Le tak čut bi jim dovoljeval, da bi v prihodnost z zaupnimi in samozavestnimi očmi zrli v svet odaslih. Predvsem pa ji je bilo do tega, da bi ti njeni bivši otroci nadaljevali njeno pot in svojim otrokom vlivali prav takega duha. Otroški vrtec, v katerega je sestra Tarcizija vlagala veliko truda, je letos zaključil svoje delovanje: sestra Tarcizija mu je dajala življenje in z njim je tudi odšla. Umrla je 16. septembra 2000. V sredo 20. septembra smo se od nje poslovili s prepričanjem, da ni bil ves njen trud zaman. Sestra Tarcizija si je vselej prizadevala za svojo vas, materin jezik in kulturo, dokler je imela dovolj moči in tudi potem, ko ji je bolezen dovoljevala le malo oddiha. Njena zadnja želja pa se je le uresničila: sedaj v miru počiva na svoji ljubljeni borštanski zemlji.

Celotna borštanska skupnost se toplo zahvaljuje dragi sestri Tarciziji za vso ljubezen in pozornost, ki ji ju je vedno izražala. Obujanje spominov, ki so nam še posebno dragi, omogoča, da ti spomini nikoli ne zbledijo in pri tem oživijo preteklost, ki je ni več: tako ostajajo le bogate in osebne podobe iz otroštva. Nebo ne bo pozabilo, da so se v zadnjem poletnem soncu lesketali tisočeri solzni biseri.

POSLOVILA STA SE VOJKO ARKO IN VLASTJA SIMONČIČ

Velika domoljuba in zaslužna javna delavca

Ivo Jevnikar

Dolgoletno ljubiteljsko raziskovanje nekaterih poglavij naše vojne zgodovine pri meni še ni obrodilo daljšega in temeljitega zapisa, ki bi skušal razčistiti zastavljena vprašanja, kot bi to želel in kot to pričakujejo mnogi, ki sem jih "zajel" v raziskavo. Že samo iskanje pa človeka nedvomno obogati. Zlasti to velja za srečanja s pričevalci, z njihovimi življenjskimi nazori in zgodbami, nemalokrat tragedijami, ko otipljivo dojemaš, da zgodovina ni črno-bela, da je v celoti naša skupna danost, da bi morali biti plemeniti napor in trpljenje, ne glede na barvo, skupno narodno bogastvo in osnova za boljše medsebojno razumevanje.

Na marsikaterem srečanju je vzklik odnos spoštovanja in zaupanja, lahko rečem prijateljstva, čeprav segajo starostne razlike v desetletja.

Dva taka prijatelja sta se v preteklih mesecih poslovila. Ker sta krepko posegala tudi v javno življenje, je prav, da se ju tudi tukaj spomnimo.

Dr. Vojko Arko in Vlastja Simončič sta bila različna po življenjski poti in značaju. Prvi pravnik, po sili razmer trgovec, drugi slikar, po sili razmer vojak, pozneje pa še marsikaj. V času vojne prvi četnik, drugi partizan, oba pa nasprotnika vseh totalitarizmov. Po vojni eden emigrant, drugi politični zapornik. Prvi šaljiv in optimist, drugemu so povojna razočaranja pustila občuteno sled. Veliko pa sta imela tudi skupnega: oba sta bila velika domoljuba, oba sta veliko svojega časa posvečala bližnjemu, oba sta bila nadarjena pisca, oba sta bila močno navezana tudi na naše ljudi in kraje.

PLANINSKI ORGANIZATOR IN PISATELJ

V Bariločah v Argentini je 9. marca 2000 po kratki bolezni v 80. letu starosti umrl soustanovitelj in častni predsednik Slovenskega planinskega društva v Argentini, javni delavec in pisatelj dr. Vojko Arko. Pokopali so ga 11. marca na gorniškem pokopališču ob vznožju gore Lopez, ki mu je bila vedno posebno pri srcu.

Dr. Vojko Arko se je rodil 19. avgusta 1920 v Ribnici, odraščal pa je v Ljubljani, kjer je med vojno tudi končal pravo, čemur je leta

1947 dodal še doktorat iz političnih ved v Padovi. Naslednje leto se je izselil v Argentino in se kot navdušen planinec naselil pod Andami. Kljub dvojni fakulteti je svojo družino preživel kot knjigovodja, nato pa z manjšo trgovino obleke in športne opreme.

Že kot dijak se je dr. Arko udeleževal tudi kulturno in politično. Med vojno je bil v slovenski četniški ilegali, v Padovi pa se je, ne da bi to takrat točno vedel, s protinacističnim delom vključil v široko razpredeno obveščevalno omrežje polkovnika Vladimira Vauhnika.

Bil je v tesnih stikih s p. Placidom Cortesejem, svetniškim likom minorita iz samostana Sv. Antona, ki je bil ena izmed središčnih točk dobrodelnega, a tudi odporiškega dela v Padovi in je, kot kažejo zadnji podatki, zaradi neomajnega molčanja izdihnil med mučenjem na tržaškem Gestapu. P. Placidu je Arko, ki

Dr. Vojko Arko na verandi hiše Otta Meilinga, ko je sestavljal knjigo o tem značilnem nemškem planincu iz Bariloč.

je brez hujših posledic zadnje mesece vojne prebil v nemškem zaporu, posvetil daljši, prisrčen zapis iz svojih vojnih spominov.

V Bariločah je bil dr. Arko med pobudniki organiziranega andinizma med Slovenci. Gorniki so častno ponesli slovensko ime v gore južne Argentine, saj nosijo tam slovenska imena vrhovi, prvenstvene smeri, jezero, postavljeni so bili koča in bivak, križi in spomeniki.

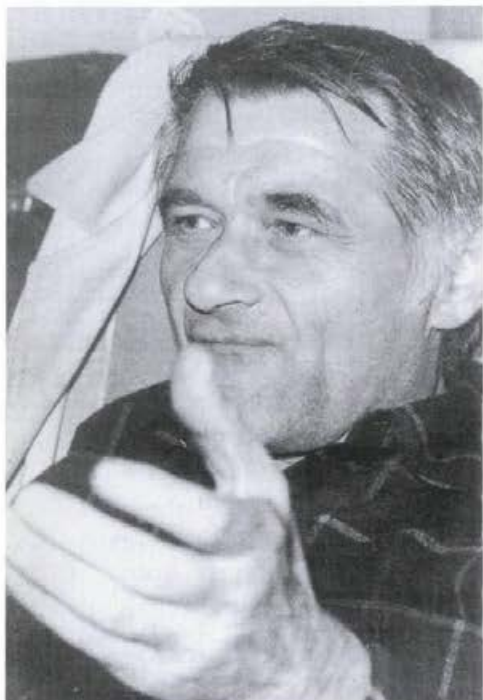
O tem in o dosežkih rojakov, vrhunskih andinistov in smučarjev, je veliko pisal v slovenske časopise, v Zbornike Svobodne Slovenije v Buenos Airesu, v občasno revijo argentinsko-slovenskih planincev Goré, a tudi v argentinska planinska glasila. Uredil je knjigo Dhaulagiri (1955) z gorniškim potopisom prvega slovenskega "himalajca", rojaka iz Bariloč Dinka Bertonclja, sam pa izdal tri knjige planinsko-leposlovnih spisov: Zgodbe z Nahuel Huapija (1975), Ljubezen po pismih (1975, ta knjiga je pozneje izšla tudi v španskem prevodu) in Cerro Shaihueque (1987). Dve izdaji je nato doživela njegova špansko pisana knjiga o pionirju gornišstva v Bariločah Ottu Meilingu.

Dr. Vojko Arko, ki je z ženo Mileno učil na slovenskih tečajih v Bariločah in sodeloval v kulturnem življenju tamkajšnje male, a živah-

ne skupnosti, o kateri je desetletja redno poročal v tedniku Svobodna Slovenija, se je živo zanimal tudi za dogajanje v domovini in zamejstvu. V preteklih letih je napisal več planinskih esejev, spominskih člankov in razmišljanj tudi za tržaško revijo Mladika.

OBVEŠČEVALEC, FOTOREPORTER, UMETNIŠKI FOTOGRAF

Na svojem domu v Ljubljani pa je 11. septembra 1999 mirno zaspal človek številnih poklicev, umetniška duša, iskreni domoljub Vladimir Simončič, znan predvsem po imenu Vlastja, ki ga je uveljavil kot fotoreporter in umetniški fotograf.

Vlastja Simončič

Zadnje dve leti je bolezen načela njegovo živahno in bistro naravo, še poudarila pa je plemenite poteze njegovega značaja - ljubeznivost, potrpežljivost, dostojanstvo. Pogrebni obred v cerkvi na Trati in na pokopališču v Gorenji vasi, kjer si je z ženo Hani uredil prijetno hišico sredi ljubljenskih sinic, cvetov, drevja in prijaznih ljudi, je pokazal njegovo priljubljenost in visoko spoštovanje domačih ter mednarodnih fotografskih krogov.

Vlastja se je sicer rodil v Gorici 11. junija 1911, vendar je prva leta preživel v Trstu, od koder so italijanske oblasti leta 1919 njegovo petčlansko družino izgnale, da je poldrugo leto živela v živinskem železniškem vozu na slepem tiru v Ljubljani. Čeprav starši niso bili Primorci, je svoje srce za vedno navezal na zatirane brate na zahodu. Ko ga

kljub nadarjenosti niso sprejeli na beograjsko umetniško akademijo, se je odločil za vojaški poklic. Odlično je opravil vojaško akademijo v Beogradu in kot podporočnik leta 1932 nastopil v 40. Triglavskem pešpolku v Ljubljani.

Leta 1937 je v glavnem generalštabu opravil obveščevalni tečaj, navidez slekel uniformo in z značilnim lažnim imenom "Goričan" delal na "fronti brez orožja" proti nakanam fašistične Italije in nacistične Nemčije najprej v obveščevalnem centru v Ljubljani, leta 1939 pa je kot kapetan osnoval center na Jesenicah. V tistih letih

je sodeloval s tigrovci in brez vednosti nadrejenih stopil v trojko, ki je opravljala propagandne in sabotažne akcije.

Med vojno se je večkrat srečal s smrtjo: ob nemškem bombardiranju Novega mesta 11. aprila 1941; kot skrivač, ko so ga 2. marca 1942 ujeli Italijani, pri čemer je bil tako ranjen, da je ostal v ljubljanski bolnišnici do januarja 1944; ko je kot aktivist OF spet bežal, in sicer v Trst, od tam pa maja v Milan, kjer je sodeloval z garibaldinci, 27. aprila 1945 pa se je, spet hudo ranjen, čudežno rešil izpred eksekucijskega voda črnih brigad.

Po vojni je nekaj časa delal v jugoslovanskem predstavništvu v Italiji, v Beogradu pa je nato odklonil povratak v vojsko. To ga je drago stalo, saj je ostal do konca režima črno zapisan. V letih 1949-50 je bil pol leta v udbovski samici v Ljubljani, obtožen vohunjenja za Angleže.

Po vojni najprej ni dobil službe, iz Akademije za upodabljačo umetnost v Ljubljani so ga vrgli pol leta po vpisu. Nato je delal kot fotoreporter pri Slovenskem poročevalcu, Tovarišu in drugih listih, po letu 1957 pa se je posvetil umetniški fotografiji, poučevanju otrok in študentov v fotografiji, medicinski fotografski, filmski in televizijski dokumentaciji, gledališki fotodokumentaciji, tako da je v muzejih na desettisoče njegovih posnetkov. Doživljal je številne neprijetnosti, a tudi mednarodna priznanja. Njegova metoda "fotografiranja brez aparata", s katero je vzgajal otroke, je mednarodno znana in popisana kot "slovenski model". Z veseljem jo je predstavil tudi v Trstu, kjer je poleg tega predaval in kjer je reviji Mladika prepustil celo vrsto odličnih fotografij za naslovnice in praznične priložnosti.

Umetniško naravo je Vlastja izražal ne le v slikarstvu in fotografiji, temveč tudi v poeziji in proznih zapisih. Nekaj jih je objavil tudi v Mladiki. S pomočjo žene, ki ga je vedno podpirala in je tudi sama tankočutna fotografinja, je v Gorenji vasi pred leti postavil muzej fotografije, ki bo še naprej pričal o njegovem delu.

RAZCVET KRAŠKEGA VINOGRADNIŠTVA

Marko Tavčar

Vinogradništvo je v tržaški pokrajini najpomembnejša kmetijska dejavnost in mirno lahko trdimo, da je ta kmetijska panoga v polnem razvoju, tako da se nam obeta še veliko pozitivnih novosti. Ta nova doba se je formalno začela leta 1993, ko je bil ustanovljen Konzorcij za zaščito kontroliranega porekla vin Kras. Delovanje konzorcija je potrdilo, da je bila ta ustanova potrebna in da je že veliko prispevala k nadaljnji rasti vinogradništva na področju, ki ga konzorcij pokriva in na katerem je po zakonu dovoljeno označevati vina z zaščitenim poreklom Kras (DOC Carso). To je na ozemlju tržaške pokrajine in v občinah na goriškem Krasu, ki spadajo pod Kraško gorsko skupnost. V Konzorciju za zaščito kontroliranega porekla vin Kras je zaenkrat včlanjenih 32 vinogradnikov, vina pa stekleniči približno polovica članov.

USPEŠNA PROMOCIJA VIN S KRAŠA

O uspešnosti, zlasti na ravni večje prepoznavnosti in ponudbe kraških vin, pričajo številne zelo odmevne pobude, ki so jih priredili v preteklih letih. Naj omenimo predstavitev kraških vin ENOKRAS na Devinskem gradu leta 1995 ali dve leti kasneje v kletnih prostorih na gradu Sv. Justa v Trstu. Posebno omembo zasluži sodelovanje pri promocijski pobudi Slow Fooda, se pravi svetovno razširjene organizacija sladokuscev, someljejev in gostinskih delavcev. Slow Food je spomladi 2000 priredil štiri večere pod skupnim naslovom "Le meravigliose giornate del vino" se pravi "čudoviti vinski dnevi", s predstavitvijo vin pa tudi kuhinjskih dobrot iz širšega področja Furlanije-Julijske krajine. Pobudo so organizatorji izpeljali tako, da so izbrali štiri občine na deželnem ozemlju in v vsaki so priredili srečanje, na katerem so predstavili določen izbor vinskih vzorcev. Kraški vinogradniki so sodelovali v nedeljo, 30. aprila 2000, na predstavitvi, ki je bila v devinsko-nabrežinski občini in natančneje na Škerkovi domačiji - Bajti v Trnovci ter v dvorani sesljanskega področnega urada Podjetja za turistično promocijo APT. Ljudje so se prijavili že mesec dni pred dnem, ko je bila izpeljana ta pobuda. Vsi so imeli vabila in so tudi v naprej plačali vpisnino v višini 40.000 lir, da so se lahko udeležili teh pokušinj in razlag. Na predstavitev so prišli Italijani iz raznih dežel, zelo opazna pa je bila tudi prisotnost Nemcev, Avstrijcev in Švicarjev. Med udeleženci je bilo veliko gostincev, a tudi

časnikarjev specializiranih revij in posebnih rubrik ter sploh ljudi, ki so kot sladokusci pripravljeni prepotovati več sto kilometrov, da spoznajo nove kuhinjske dobrote in najžlahtnejša vina. V Sesljanu je Konzorcij za zaščito kontroliranega porekla vin Kras predstavil samo teran, ostali vinorodni okoliši iz dežele F-JK, ki so tudi sodelovali, pa še sivi pinot in rebulo. Pri celotni pobudi pa so tokrat sodelovali člani Konzorcija za zaščito kontroliranega porekla vin Kras, vinogradniki Bole, Ferluga, Kante, Lupinc, Andrej Milič, Škerk, Parovel in Zidarič. Predstavljali so predvsem domače, avtohtone sorte (teran, malvazija, vitovska) in zvrsti, se pravi vina, ki jih pripravijo z mešanjem raznih vin v določenem razmerju, tako da značilnosti posameznih sort ustvarijo nekaj novega in posebnega. Gre dejansko za staro prakso, saj so ljudje - navadno z mešanjem različnih sort grozdja - od vedno pripravljali mešana vina. Z rezanjem sortnih vin pa vinogradnik nekako nadzoruje razmerja in torej lahko vpliva na končni okus. Na ta način lahko ponudi pivcu resnično zelo osebno in posebno vino, kar je v sedanjem času zelo cenjeno. Iz ostale dežele pa so se predstavitve v Trnovci udeležili še nekateri vinogradniki iz ostalih vinorodnih okolišev, skupno kakih 30 kleti. Med temi so bili tudi mnogi slovenski vinogradniki iz Brd. Kraška vina so letos predstavljali samo v Trnovci v Galeriji pri Škerkovih, v ostalih treh občinah naših vinogradnikov ni bilo. Večer v prostorih starodavne hiše je bil enkrat in tudi po mnenju organizatorjev je najboj uspel. Predsednik Konzorcija za zaščito kontroliranega porekla vin Kras Benjamin Zidarič iz Praprota je po prireditvi ugotavljal, da je k uspehu bistveno prispevalo prav čudovito okolje te kraške domačije, tako so bili udeleženci navdušeni ne samo ob kakovostni ponudbi kraških specialitet, ampak tudi ob izredni arhitektonski dovršenosti kraške hiše, ob urejenosti doma in žlahtnosti kulturnega okolja, saj so si lahko ogledali tudi likovno galerijo z imenitno razstavo. Marsikdo, ki ni poznal Krasa, se je čudil ob tej skladnosti in lepoti.

Ta promocijska pobuda, ki jo je priredila organizacija Slow Food, je bila zasnovana na evropski ravni. Organizatorji so poslali 45.000 vabil članom po vsej Evropi. Konzorcij za zaščito kontroliranega porekla vin Kras kot ostale vinorodne okoliše v deželi Furlaniji Julijski krajini in njihovo vinsko ponudbo pozna torej, vsaj potencialno, ves ta krog ljudi.

NOVE VINOGRADNIŠKE POBUDE

V primerjavi z drugimi konzorciji v deželi je Konzorcij za zaščito kontroliranega porekla vin Kras s svojimi 32 vinogradniki precej majhna stvarnost, vendar pa vinogradništvo doživlja svoj razcvet in napre-

duje. Pomembno je, da je dežela Furlanija Julijska krajina dodelila kraškemu področju možnost zasajanja novih vinogradov in to sorazmerno v večji meri kot drugim okolišem, saj so najprej dodelili 90 ha površin, pred dakim mesecem pa še dodatnih 15 hektarov. To pa je, glede na razpoložljive površine in težavnost teritorija, kar precej. Razveseljivo je, da je med vinogradniki veliko mladih ali mlajših ljudi in da so mnogi zaprosili za te nove hektare. Jasno je zato, da se bo proizvodnja v nekaj letih precej povečala. Med ljudmi, ki so dobili dovoljenja za nove nasade, je tudi nekaj takih, ki doslej niso bili včlanjeni v konzorcij, a ker pravilnik pravi, da morajo biti novi vinogradi zasajeni po določenih pravilih in s priznanimi sortami, pomeni, da bodo vsi novi vinogradi vpisani v sezname vinogradov za pridelavo vin z zaščitnim poreklom DOC Kras.

K temu preobratu in ustvarjanju pogojev za nadaljnji razvoj vinogradništva je po svoje prispeval tudi posvet *Bodočnost vinogradništva v okolišu s kontroliranim poreklom Kras*, ki je bil novembra 1998 v Znanstveno raziskovalnem središču na Padričah. Tedaj so razni predavatelji tukajšnjim vinogradnikom in še prej predstavnikom raznih uprav, ustanov in nadzorništev, predstavili razvojne izkušnje na področju vinogradništva od drugod. Še zlasti je bilo tedaj pozitivno zaznati pripravljenost predstavnikov deželnih ustanov in tržaške pokrajinske uprave, da omogočijo nove korenite posege na teritoriju, a tokrat v korist kmetijstva in zlasti vinogradništva. Druga pozitivna novost, ki je bila na tem posvetu na Padričah prvič izražena, pa je v zvezi z načrtom za obnovo vinogradov v Bregu od Barkovelj do Nabrežine, glede na stvarnost pa zlasti pod Kontovelom, Prosekom in Križem. Z zasaditvijo novih vinogradov pa naj bi se po načrtih arh. Williama Starca, ki je pri Tržaški pokrajini odgovoren za gospodarski razvoj in zaščito okolja, začelo ponovno ovrednotenje celotnega Brega nad obalno cesto, tako da bi zasadili tudi oljčnike in mogoče postavili tudi cvetličnjake.

Za pripravo tega načrta so se ogrele tudi pristojne inštitucije. Deželna ustanova za razvoj kmetijstva ERSa je zadolžena da pripravi in izvede celotni obnovitveni načrt, ki so ga poimenovali Miramar, in poskrbi za nadzorstvo ter oceno smotrnosti končne, širšega kmetijskega ovrednotenja teh pobočij nad morjem. Glede uresničitve se že nekaj premika. Tržaška pokrajinska uprava je v letu 2000 dodelila 50 milijonov lir za pripravo načrta in nadaljnjih 500 milijonov lir, da bi zasadili večji eksperimentalni vinograd, ki naj bi merila vsaj 5000 kvadratnih metrov, na tem pobočju nad morjem. Podobno kot v Valtellini ali sloviti vinorodni deželici Cinque Terre v Liguriji bi tudi pri nas naredili male vlečnice, ki bi olajšale dostop na pašne. Lastniki bi seveda po

določenih kriterijih obnovili paštne, zasadili vinograde z izborom domačih avtohtonih sort in jih obdelovali. Deželna ustanova ERSA pa je pri tem poklicana, da vodi obnovitvena dela ali novo gradnjo infrastrukture, se pravi dostopne poti in steze ter stopnice, predvsem pa omenjeno vlečnico. Z ustvarjanjem potrebnih infrastrukture bi torej v bližnji prihodnosti omogočili ponovno obdelavo več desetih hektarov površin. ERSA bo zaenkrat spremljala in nadzorovala potrebno paštnanje in zasajanje novih vinogradov po strogo določenih primerjalnih kriterijih, vse delo v mladih vinogradih in nato tudi vinifikacijo pridelka. Konzorcij za zaščito kontroliranega porekla vin Kras pa bo skrbel za primerno valorizacijo vina, ki bi ga v Bregu pridelali, seveda pa je pogoj, da mora to vino odgovarjati določenim kakovostnim merilom. Po dolgih desetletjih se torej nekatere stvari vendar začenejo obračati na bolje, tako da bo mogoče res ovrednotiti vsaj boljše lege v tem bregu od Barkovelj do Nabrežine, ki ima izredne mikroklimatske pogoje za razvoj žlahtnih kultur. Ne smemo pozabiti, da je vinogradništvo na tem prostoru prisotno že od antike dalje in da lahko tudi danes ponovno odigra važno gospodarsko vlogo tudi s tem, da bo okolje bolj urejeno in lepše.

Za nadaljnji razvoj vinogradništva na tržaškem in goriškem Krasu pa je tudi zelo obetavno in važno sodelovanje Konzorcija za zaščito kontroliranega porekla vin Kras z raziskovalnim centrom pri Padričah. Vinogradniki so se namreč dogovorili o možnosti, da bi s pomočjo raziskovalnih struktur na Padričah začeli izvajati klonsko selekcijo za stare primorske avtohtone sorte trt. Seveda gre v prvi vrsti za že poznane sorte, teran, malvazija in vitovska, a tudi za druge, ki se vinogradnikom zdijo vse bolj zanimive, saj lahko predstavljajo koristno tržno nišo. Zlasti bi omenili glerio in mogoče še katero, mogoče lipovsko in med črnimi gnet. Raziskovalni center naj bi torej poskrbel za ohranjanje in primerno ovrednotenje nekaterih starih sort, ki vsako leto postopoma izumirajo. Tudi zato je pobuda važna, saj omogoča, da bi se ohranila genetska raznolikost naših starih trt.

Pozitivno je treba tudi oceniti triletno sodelovanje v okviru Interreg načrta med deželno Ustanovo za razvoj kmetijstva ERSA in Kmetijsko-veterinarskim zavodom iz Nove Gorice, oz. posebej s svetovalno službo v Sežani. Gre za sodelovanje, ki je namenjeno ovrednotenju terana in že rojeva pozitivne sadove na obeh straneh meje. Načrtov je še veliko in določenih razvojnih možnosti tudi. Kakovost, ki jo kraški vinogradniki postopoma dosegajo, in priznanja, ki jim jih izražajo, to potrjujejo.

NOVE DROGE

Bernard Špacapan

Izraz "nove droge" uporabljamo, ko govorimo o mamilih, ki so nova na področju odvisnosti (razne vrste amfetaminov, ketamin, popper, nekatere čudežne gobe, ipd); govorimo tudi o novem načinu uporabe "starih" drog (razne mešanice snovi, uporaba samo ob koncu tenda, izogibanje vbrizgovanja v žile zaradi strahu pred infekcijami, ipd). Imenujemo jih tudi plesne ali sintetične ali rekreacijske ali party droge. Pravimo jim tudi "disegner drugs", ker nekatere od njih pripravljajo brezvestni izvedenci v kemiji kar v improviziranih laboratorijih. Priprava teh drog je namreč precej enostavna in snovi, iz katerih jih izdelujejo, so v prosti prodaji. Najbolj znana med novimi drogami je "ekstazi", ki spada med poživljajoče snovi, ki se imenujejo amfetamini.

Poudariti je treba, da ostaja glavna rekreacijska droga še vedno alkohol, sam ali v raznih mešanicah. Značilnost "novih drog" je predvsem ta, da vsaj v prvi fazi ne dajejo odvisnosti. Njihovo uživanje je vezano na plesne zabave, ponavadi ob koncu tedna. Gre za neke vrste ekstremno iskanje zabave, ki jo nekateri mladi pojmujejo kot dogajanje, ki traja celo noč, brez zaspanosti in utrujenosti; ker gre za poživljajoče snovi, se poveča želja po stikih z drugimi osebami, počutje je odlično, tako da lahko govorimo o neke vrste umetno povzročenem razburjenju. Uživanje teh drog spada v kulturo hitrega istanja užitka, nične zabave, večne mladosti ter svobode in razposajenosti. Na žalost se velikokrat zgodi, da prav tisti, ki išče svobodo preko drog, zaide v najhujšo odvisnot, ki mu lahko popolnoma pokvari življenje.

Med "nove droge" lahko v širšem pomenu uvrstimo tudi odvisnost od iger na srečo (med mladimi generacijami gre zlasti za igre kot so vidopoker v javnih lokalih) ali od interneta. Gre za odvisnosti, ki se zlasti med mlajšimi nevarno širijo.

Uživanje novih drog je pri mlajših generacijah sprejeto kot nekaj skoraj noramalnega, nekaj kar spada v svobodno odločitev posameznika; prav zato je zelo zaširjeno prepričanje, da bi morale biti te droge v prosti prodaji, brez posebnih omejitev. Širi se izredno nevarno in neznanstveno prepričanje, da ne gre za mamila v klasičnem smislu kot so heroin in druge endovenozne droge, ki peljejo človeka v izločitev iz družbe, ampak samo za zabavo. Lahko bi rekli, da se širi neka socialna in kultur-

na toleranca do takih drog in do obnašanja, ki je nanje vezano. V resnici pa gre lahko za izredno nevarna mamila. Obstaja namreč zgrešeno prepričanje, da so narkomani tisti dolgolasi in umazani mladi ljudje, ki jih zalsti v večjih mestih vidimo vsepovsod. Taka karakterizacija narkomana je bila aktualna pred leti, ko so ti ljudje šli na tako pot zaradi nekega odpora do družbe in njenih vrednot. Danes pa hočejo biti vsi, tudi mladi, vključeni v dogajanje, imeti denar, se zabavati, biti sprejeti od drugih. Mnogim se zdi, da lahko to dosežejo prav z uživanjem poživljajočih drog, ne da bi se dovolj zavedali nevarnosti, ki s tem vezana. Večkrat pride do tega, da zlasti mlad človek na neki zabavi zaužije eno od takih drog; počuti se lepo, beseda mu teče, ne čuti več utrujenosti, nima stranskih učinkov. Seveda bo pomislil: ni res, kar so mi staši in vzgojitelji pravili, da se bom počutil slabo; nasprotno počutim se odlično! In začne najprej občasno in nato vedno bolj redno uživati te vrste droge - in morda kasneje še druge.

Najboljše lahko vidimo te posledice pri uživanju alkohola. Gre očitno za mamilo, ki je splošno sprejeto in ki je trdno zakoreninjeno v naši družbi. Če alkohol pijejo na primer mladi ljudje ob koncu tedna, z namenom da se opijajo ali da dosežejo neko psihično "drugačnost", postane ta snov zelo nevarna, vemo, da zaradi tega pride do hudih cestnih nesreč, do grobega obnašanja ali včasih do pravih psihičnih motenj. To se zlasti lahko zgodi pri človeku, ki ima težavo s svojim psihičnim ravnotežjem. V teh primerih je gotovo nesmiselno vsako govorjenje o neškodljivosti alkohola ali o tem, da vsi pijejo. Gre očitno za omamljanje z dovoljenim mamilom.

Pri takem uživanju drog ne moremo govoriti o odvisnosti, ki pomeni, da mora človek uživati snovi vsaki dan, da se počuti sabo, če je nima, da je pripravljen na vse samo, da si pridobi drogo, ipd. V primeru novih drog govorimo o pretirani ali nekontrolirani uporabi; na začetku je sicer uživanje droge omejeno, lahko pa pride ob vsakem trenutku do izgube

Svobodni brez droge - motiv iz informativnega prospekta za boj proti mamilom

kontrole nad količino zaužitega mamila. V tem primeru nastopi velikan-ska, nekontrolirana želja po drogi (ali po igranju na srečo), ki jo ime-nujemo z angleško besedo "caving". Poleg tega imamo lahko celo vrsto stranskih ali nezaželenih učinkov, kot so hude anksiozne reakcije, povečanje bitja srca, čezmerno potenje, ipd. V takem spremenjenem psihičnem stanju lahko človek naredi dejanja, ki bi jih sicer znal kontro-lirati: vozi avto na nepravilen način, agresivno reagira, ipd. Vedno več je dokazov, da lahko ekstazi, kokain in druge poživljajoče droge tudi v majhnih količinah povzročajo hude poškodbe na živčnem sistemu. Kronična uporaba pa povzroča predvsem psihične posledice, na primer halucinacije in nasilne misli.

Veliki problemi nastanejo, ko je potrebno take paciente zdraviti. Ker niso prepričani, da je nekaj narobe z njimi, ne sprejmejo nobene oblike zdravljenja. Ponavadi jih k zdravniku pošlje družina ali sodnik za prekrške ali pa pridejo zaradi težav z vozniškim dovoljenjem. V večini primerov gre za mladega človeka, ki sploh ne povezuje svojih težav z uživanjem alkohola ali drog ali ki je prepričan, da lahko dela, kar hoče in da mu ni treba za to odgovarjati. Vsako zdravljenje na tem področju pa seveda predpostavlja sodelovanje prizadete osebe; če te ni, pride do nerazume-vanja in do zavračanja vsake vrste terapije.

Zaradi teh razlogov je terapija vedno zelo problematična in so nujno potrebni preventivni ukrepi. Potrebno je pravilno informiranje mladih ljudi, zlasti v šoli. V današnjem načinu gledanja na življenje prevladuje splošno prepričanje, da sme, v imenu osebne svobode, vsakdo delati, kar hoče. Ker vemo, da lahko pride do izgube kontro-le nad starimi in novimi drogami, je potrebno, da zlasti mlad človek ve za možne posledice.

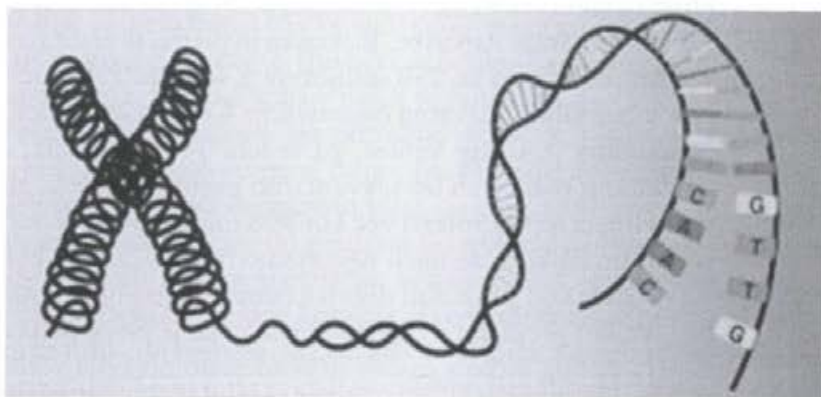
KAJ VEMO O ČLOVEŠKEM GENOMU

Maša Čemažar

Šestindvajsetega junija 2000 je bila svetovna javnost uprta v pomembno znanstveno odkritje, ki sta jo, hkrati in k sreči, objavili dve organizaciji skupaj. To je bila objava osnutka zemljevida človeškega genetskega zapisa ali človeškega genoma. Nekateri so jo pojmovali odkritje stoletja, drugi spet okritje vseh okritje, ostali pa kot konec vseh znanstvenih bojov za prevlado in dokazovanje rivalstva. Kakšen mejnik pa to odritje v znanosti zares pomeni, se mnogokrat v širši javnosti spregleda in prekriva...

Zgodba o razpletanju človeškega genetskega zapisa se je začela odvijati leta 1953, ko so v znani znanstveni reviji *Nature* objavili članek znanstvenikov Watsona in Cricka, ki je opisoval "nove in neobičajne zgradbene značilnosti" deoksiribonukleinske kisline (DNK), ki je osnova genetskega zapisa človeškega organizma. Ta članek je znan predvsem po

objavi strukturne značilnosti dvojnega vijaka, sestavljenega iz dveh dolgih niti ovijajočih se ena okrog druge in med seboj povezujočih se s specifičnimi

Človeški genom

kemijskimi vezmi med štirimi vrstami baz, katerih zaporedje določa sintezo amino kislin. Tri baze v zaporedju določajo en genetski kodon ali sintezo ene vrste amino kisline, ki je le del beljakovine.

Dedne lastnosti človeka določajo beljakovine, ki sestavljajo naš organizem. Vse beljakovine, ki so osnovni zidak vsakega organizma, so sestavljene iz le dvajsetih različnih vrst amino kislin, razlikujejo pa se v njihovem zaporedju in številu. Ti dve lastnosti, ki določata naše različnosti, pa sta zapisani v naši DNK, ki se nahaja v celicah telesa.

Vsak od nas ima namreč v svojih celicah 23 parov kromosomov, zgrajenih iz DNK, ki obsegajo vse genetsko bogastvo, podedovano od naših staršev. Večina našega genetskega zapisa je popolnoma enakega, le manj kot 1% vsega zapisa, to je zaporedja štirih različnih baz, ki določajo, kako se iz zapisa sintetizirajo amino kisline, ki sestavljajo beljakovine v naših celicah, se razlikuje od organizma do organizma.

Znanstveniki so se v sredini osemdesetih let odločili, da bodo sekvencirali, oziroma določili zaporedje vseh baz človeške DNK, ki določajo sintezo naših beljakovin in s tem razkrili, kje se skrivajo zapisi za določene beljakovine v našem telesu in na katerem kromosomu nosimo informacije za posebne lastnosti in človeške fiziološke funkcije. Razkrili naj bi zaporedje baz na vseh 23 človeških kromosomih, drugače imenovano tudi človeški genom.

GENOM pa je tista beseda, ob katero so se znanstveniki še kako spotikali v zadnjem desetletju, preden se je leta 2000 končno pojavil mejnik, ko je večina zaporedja baz človeških kromosomov znanih in ko se lahko objavi prvi osnutek človeškega dednega zapisa. To se je zgodilo, ko sta dve organizaciji, ena javna, druga privatna, končno dosegli soglasje in skupaj objavili ta velik trenutek. Javna organizacija imenovana Human Genome Project, je skupni podvig več kot 1.100 znanstvenikov Združenih držav Amerike, Japonske in raznih držav Evrope, ki je v nekaj več kot desetletju za 250 milijonov \$ sekvencirala več kot 3 milijarde parov baz DNK. Privatna organizacija Celera Genomics, katere razvpiti predsednik je Craig Venter, pa je leta 1998 objavila, da namerava v najdaljšem roku treh let sekvencirati popoln človeški genom in zato je letno imela na razpolago več kot 900 milijonov \$. V zadnjih dveh letih smo tako lahko spremljali neverjetno bitko s časom, ki sta jo obe rivalski organizaciji poskušali dobiti s čimprejšnjo objavo osnutka zaporedja baz. Veliko preplaha v znanstveni javnosti je povzročila novica, da če bi Celera dobila bitko s časom in predčasno objavila vsebino genoma, bi informacije postale privatna last in s tem to odkritje ne bi le ostalo zakrinkano za vso svetovno znanost, ampak bi to tudi pomenilo, da bi naši geni in njihovo raziskovanje, možno zdravljenje in popravljanje v prihodnosti, zahtevalo plačilo za patent, ki bi ga objavila Celera.

Na srečo pa se je junija zgodilo nekaj zelo pomembnega. Javni konzorcij Human Genome Project (HGP) s pomočjo pomembnih političnih osebnosti na ravni ameriškega predsednika in britanskega premiera, je uspel Celero in njenega predsednika Venterja prepričati, da s skupnimi močmi objavijo prve osnutke genoma, in kar je še bolj pomembno, da zaporedje baz, ki nam določa vse genetske informacije, postane javna

last in se objavi za prost doseg vsem znanstvenikom in v pomoč nadaljnjim raziskavam. Tako se bo 97% osnutek vsega genoma sedaj dnevno dopolnjeval na internetu in kmalu postal popolna slika tistega, kar se nahaja v človeških kromosomih. Junjski dogovor med obema organizacijama je obsegal tudi dogovor o nadaljnjem komuniciranju in medsebojnem posredovanju informacij ter o skupnem sestanku po objavi popolnega genoma kasneje tekom leta.

Razen tega, da se obe glavni igralki v razkrivanju našega dednega zapisa razlikujeta v financiranju, je pomembna razlika tudi v njunih strategijah in tehnikah, ki sta jih uporabili za sekvenciranje baz DNK. Konzorcij HGP je uporabil tako imenovano "nested shotgun approach" in trdi, da so klonirali 97% in sekvencirali 85% vsega genoma ter da je bil vsak par baz sekvenciran sedemkrat. Celera po drugi strani pa zagotavlja, da je po njihovem pristopu vsaka baza sekvencirana 4.6-krat, kar je razmeroma daleč od obljubljenih desetkrat leta 1998, ko so objavili, da bodo uporabili njihovo "whole shotgun approach" tehniko.

Zdaj, ko se je tekma za objavo osnutka človeškega genoma izkazala za časten in neodločen izid, se bo pozornost svetovne znanosti vrpla najprej v dokončanje sekvenciranja in v objavo celotne sekvence. To pa seveda še nikakor ni konec zgodbe o človeški genetiki. Vsekakor je to šele začetek razumevanja, kaj se dogaja v naših organizmih.

Ko bo sekvenca genoma gotova, bo potrebno določiti, kateri deli sekvence so tisti, ki "kodirajo", to pomeni, da predstavljajo del določenega gena in kateri deli so v sekvenci enostavno zato, da gene razdvajajo. V človeškem genomu naj bi obstajalo od petdeset do stotisoč genov, vsak od katerih predstavlja ali kodira specifične beljakovine s specifično funkcijo v človeškem telesu. Naslednji korak je seveda vzpostaviti povezavo med genom in funkcijo beljakovine, za katero kodira. Potrebno bo raziskati strukturo, funkcijo in dinamiko posameznih beljakovin, za katere nam bodo geni iz genoma razkrili sekvenco amino kislin, zato da bi lahko kasneje določili vzrok in potek bolezni, ki nastanejo, ko neka beljakovina ni pravilno sintetizirana, je pomankljiva ali enostavno ne obstaja v določenem organizmu, ker genom zanjo ne kodira pravilno.

Pot je še dolga. O genomu vemo veliko in za biologe je sekvenca štirih črk, ki bo objavljena v bližnji prihodnosti, najboljši bestseller vseh časov. Vendar pa o človeku in funkciji beljakovin, za katere zapis nosimo v naši DNK, vemo še premalo. Trajalo bo vsaj še poldrugo desetletje...

NOVA EKONOMIJA ALI NEW ECONOMY

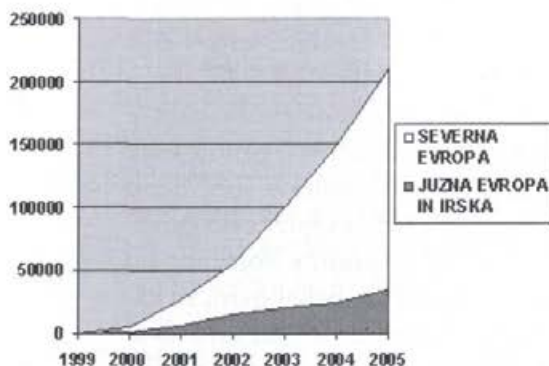
Kaj je nova ekonomija?

Mara Petaros

Številna tehnološka odkritja, velika svetovna spletna mreža, prenosni telefoni, vedno boljši računalniki, videotelefoni, novi proizvodni procesi, novi tržni prijemi vsak dan močneje stopajo v naše vsakdanje življenje. Vse te tehnološke novosti spadajo v novo ekonomijo in pomagajo, da nova ekonomija vedno močneje nastopa na svetovnih trgih. Nova ekonomija ni v bistvu nič novega, saj se naslanja na osnove stare ekonomije z edino razliko, da poteka njen razvoj zelo hitro, to pomeni bistveno hitreje kot kdajkoli prej. Poseben pomen pa ima pri vsem tem svetovna spletna mreža, ki je kot pajčevina preplavila ves svet. Že Mark Avrelij, ki je živel pred dva tisoč leti, je izjavil, da je ves svet ena sama pajčevina. Verjetno pa si ni nikoli predstavljal, da bodo njegove besede tako odgovarjale resnici. Svetovno spletno omrežje, ki povezuje najrazličnejše ose-

be, podjetja, javno upravo, omogoča vsem, da sodelujejo pri tej hitri novi ekonomiji. Zaradi vseh tehnoloških odkritij informacije krožijo po mreži veliko hitreje kot za časa Rimljanov. Zelo hitro lahko pridemo v stik z novimi osebami, novimi potrebami, novimi življenjskimi stili, novimi željami in novimi pristopi. Potrebe posameznikov, zasebnikov, ki nekaj iščejo, in proizvajalcev, ki nekaj prodajajo, se na omrežju srečujejo in zadovoljujejo.

Predvidene e-prodaje

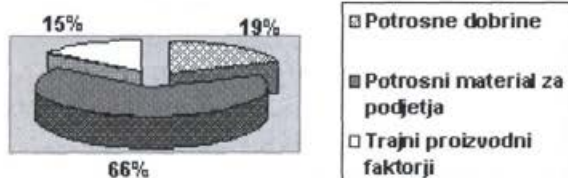

Od vedno se ekonomija prilagaja novim odkritjem in novim razmeram na tržišču. Ko se je začela uporaba petroleja, se je vsa svetovna ekonomija korenito spremenila, obenem pa so se spremenile tudi življenjske navade: hitro se je povečal promet, spremenili so se proizvodni procesi, uporabljati so začeli nove surovine in nove proizvode. Tudi nova ekonomija bo korenito spremenila naše življenjske navade, saj prinaša veliko novosti v življenje vsakega posameznika, pa tudi v

življenje podjetij. Vsak posameznik, ki je že začel uporabljati svetovno spletno mrežo, je ugotovil, da lahko kupuje skoraj vse, kar si želi, ne da bi se premaknil iz svoje hiše. Po svetovni spletni mreži lahko rezerviramo počitnice, lahko naročimo slavnostno večerjo, ki nam jo bodo nato dostavili na dom, lahko preberemo vse dnevne časopise in tednike, poslušamo najnovejše plošče lahke glasbe, v nekaterih primerih pa lahko gledamo tudi filme, vzdržujemo medčloveške stike, spoznavamo nove ljudi. Mimo vsega tega pa ne gre pozabiti, da lahko preko svetovne spletne mreže delamo v podjetju, kjer smo v službi, ne da bi se premaknili iz svoje hiše. Svetovna spletna mreža nam namreč omogoča, da se preko računalnika povežemo s svojim podjetjem in opravljamo nam dodeljene funkcije. Še bolj zanimivo pa je dejstvo, da lahko kupujemo, naročamo, delamo pri podjetjih, ki so lahko na drugem koncu sveta, z verjetno manj truda, kot če bi šli v nakupovalni center v mesto. Pri tem moramo poudariti, da Italija in celotna južna Evropa (Francija, Španija, Portugalska, Grčija) ter Irska močno zaostajajo za severnimi državami (Finska, Švedska, Norveška, Nemčija, Velika Britanija, Benelux), kjer dosegajo podjetja vidne uspehe. V primerjavi z Združenimi državami Amerike pa je tudi severna Evropa v velikem zaostanku. Ustanova Forester research, ki se bavi z ekonomskimi raziskavami, je ugotovila, da bodo severne države v naslednjih osemnajstih mesecih skoraj gotovo napolnile vrzel, ki jih loči od ameriških standardov, za nekatere sektorje, kot je npr. turizem in velike prodaje pa naj bi v kratkem presegli ameriške uspehe. Tudi podjetja so morala spremeniti svoj tržni pristop. Nastale so številne turistične agencije, ki prodajajo svoje pakete samo preko omrežja, sicer pa se postopoma tudi tradicionalne turistične agencije opremljajo s primernimi sredstvi in potrebnim znanjem, da bodo lahko sodelovale na virtualnem tržišču. Ravno tako nastajajo banke, ki poslujejo le še preko elektronskega omrežja. V Italiji se vedno več ljudi odloča, da bodo odprli svoj bančni račun na telematskem omrežju. Kljub temu ostaja Italija na tem področju daleč za ostalimi evropskimi državami. Bančno poslovanje po telematskem omrežju naj bi po mnenju izvedencev v kratkem doživelo tudi v Italiji velik razmah, saj je med strankami zelo priljubljeno, saj omogoča velik prihranek v času in v denarju, ker nam ni treba čakati na vrsto v banki, ravno tako pa so pristojbine znatno nižje, saj telematska banka nima veliko uslužbencev in s tem se tudi poslovni stroški bistveno zmanjšajo. Prednost takih bank je tudi ta, da so odprte 24 ur dnevno, posle pa lahko opravljamo tudi med prazniki. Zelo uspešna je prodaja avtomobilov po svetovni spletni mreži. V zadnjem

letu so nastala podjetja, ki se bavijo izključno s prodajo avtomobilov preko omrežja, nekatera pa nudijo kupcu tudi možnost, da kupi avto v tisti državi, kjer je cena nižja, za vse upravne stroške pa poskrbijo sami. Poleg novih avtomobilov dobimo na svetovni spletni mreži tudi

E-prodaje v letu 1999 v Italiji

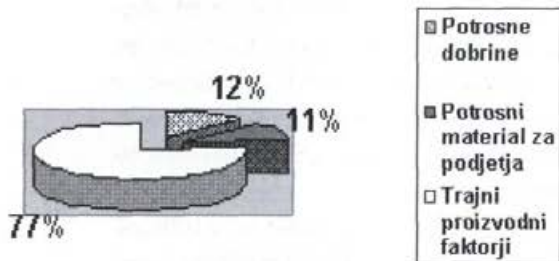

rabljene, pa tudi primerjalne analize posameznih znamk in tipov avtomobilov, tako da ima kupec le še to nalogo, da izbere tistega, ki najbolj ustreza njegovim željam in možnostim. V prvem poizkusu je doživela precejšen neuspeh poskušna prodaja oblek in narazličnejših modnih dodatkov. Danes se potegujejo za primat na tržišču La Rinascen-

te in Benetton, do konca leta 2005 pa načrtujejo, da bodo skupne prodaje oblek preko omrežja dosegle vrednost 24 milijard evrov. Zelo zanimiv je primer mlade italijanske podjetnice, ki je v Londonu ustanovila svoje podjetje, ki izdeluje puloverje. Podjetje prodaja izključno po elektronskem omrežju, kupec se lahko na zaželeno spletno stran poveže, naroči pulover, podjenica pa mu ga izdela v željeni velikosti,

tudi celotni proizvodni proces poteka elektronsko, tako da človek samo upravlja in nadzoruje stroj, ki pulover izdela. Zelo velik uspeh so doživele tudi prodaje elektronskih delov in pripomočkov, knjig, glasbenih plošč, ki skupno predstavljajo preko 80% vseh izmenjav v omrežju.

Predvidene e-prodaje v letu 2003

NOVA EKONOMIJA IN TRŽIŠČE DELOVNE SILE

Novi proizvodni prijemi, novi stroji in pristopi, novi načini trgovanja vplivajo tudi na tržišče delovne sile. V prvi vrsti se je spremenilo povpraševanje po določenih poklicnih osebah, ki morajo nujno znati upravljati računalnik in računalniško omrežje. Potreba po taki, visoko specializirani delovni sili, je precejšnja, podjetja pa ne utegnejo pokriti svojih potreb, čeprav je na tržišču precej brezposelnih, ki nimajo prave šolske in poklicne formacije. Da bi pomagali brezposelnim do primerne izobrazbe in do prilagoditve njihovega znanja tržnim razme-

ram, je Evropska skupnost ustanovila t. i. *Evropski socialni sklad*, ki financira tečaje, ki so namenjeni brezposelnim, med katerimi se le-ti učijo vsega, kar nove tržne razmere zahtevajo. Istočasno pa lahko ugotovimo, da so tudi italijanske univerze v precejšnjem zaostanku pred drugimi evropskimi in neevropskimi državami. V marsikateri državi so že zdavnaj na fakultetah za inženirstvo uvedli obvezne tečaje in izpite iz ekonomije, ravno tako so na ekonomskih fakultetah uvedli obvezne izpite iz računalništva, v Italiji pa ostajata za enkrat ti dve stroki strogo ločeni. Da bi nekoliko omilili pomanjkanje primerne delovne sile, so začela podjetja zaposlovati izvedence iz tujine, ki so zaposleni v glavnem v proizvodnji in krijejo najrazličnejše položaje od najnižjih, ki jih italijanski brezposelni itak nočejo, do zahtevnejših, ki jih italijanski brezposelni ne morejo kriti, ker nimajo primernega znanja.

NEVARNOSTI NOVE TEHNOLOGIJE IN NOVE EKONOMIJE

Telematski napadi, virusi, ki jih dobimo preko elektronske pošte in po internetu, ter druge nepošteno elektronske operacije povzročajo podjetjem velike izdatke. Ti nezakoniti posli, ki jih v ZDA označujejo z besedami *cybercrimine*, ne ubijejo nikogar, niti ne prizadenejo materialne kraje, vsekakor pa povzročijo ogromne škode na informatizacijskem omrežju podjetja. Pomislimo lahko samo na škodo, ki jo lahko tak napad povzroči v neki banki, ko "mimogrede" npr. zmeša vse številke tekočih računov ali ko zbriše iz spomina operacije zadnjih dni. Izračunali so, da so se v letu stroški za vzdrževanje omrežja in za varnost pred najrazličnejšimi vdori v omrežje več kot podvojili. Napadalci, ki vdirajo v omrežje drugih oseb ali ki pošiljajo viruse po pošti, ne izbirajo podjetij po dejavnosti ali po velikosti. Razlogi za napad so raznoliki: od navadnega vandalizma do maščevanja zaradi kake prejštorjene krivice pa do spionaže. Dokazano je, da lahko sproži napad že sama neprimerna raba računalnika. Največ napadov nastane z namenom, da bi v podjetju ukradli informacije. Na drugem mestu so kraje in finančne poneverbe, sledijo virusi in podobne grozote. V zadnjih časih se večkrat pojavi v dnevnem časopisju obvestilo, naj ne odpiramo določenih sporočil, ki imajo navadno zelo prijetno ime npr. "jaz te ljubim" ali kaj podobnega. Ko pa "ljubezensko pismo" odpremo, odkrijemo, da je bilo to vse nekaj drugega kot ljubeznivo sporočilo ljubljene osebe. Z odpiranjem takega sporočila smo v naš informatizacijski sistem prinesli tak virus, ki se ga zlepa ne bomo mogli znebiti. Prav elektronska pošta je močno pripomogla k temu, da so se določni virusi tako hitro in učinkovito razširili. Poleg virusov pa so v marsikaterem podjetju naleteli na prave akcije sabotaže, ki povzročajo izred-

no velike stroške. V Združenih državah Amerike je FBI izdelala posebno anketo med posameznimi podjetji. Odkrili so, da so skoraj vsa intervjuvana podjetja že doživela več kot en virusni napad, ki jim je povzročil velike izdatke. V večjih podjetjih so že pred časom vpleljali novo poklicno figuro, ki skrbi za varnost telematskega omrežja. Podatki so vsekakor zelo zaskrbljujoči. Da se podjetja zavarujejo pred napadi, morajo izdelati primerne zaščitne pregrade, ki so seveda ravno tako računalniške. To pa stane veliko denarja. Odkrili so tudi, da so najboljši odgovorni za varnost pred takimi napadi osebe, ki so bili pred to zaposlitvijo t.i. hackerji, to so osebe, ki so same napadale informatizacijske sisteme podjetij, bank, šol, obrambnega ministrstva ipd. Ker so tudi same nekoč opravljale taka nepoštena dejanja, poznajo danes, kot odgovorni za varnost, vse možne načine napada in se pred njimi lahko najbolj uspešno zavarujejo. V Združenih državah Amerike pa menijo, da podjetja veliko večino napadov sploh ne prijavijo varuhom javnega reda, saj se bojijo, da bi lahko to zelo negativno vplivalo na njihov delež tržišča, na kotacijo njihovih delnic na borzi oz. na bodoče prodaje njihovega proizvoda. Veliko podjetij pa se sploh ne zave, da so sploh kdaj doživeli informatizacijski napad in nedovoljen vdor v njihovo omrežje. Med temi je tudi več podjetij, ki se ukvarja z e-commerce to je s prodajanjem svojih proizvodov preko elektronskega omrežja, zato je zelo vprašljivo, kakšna jamstva lahko taka podjetja nudijo svojim strankam.

Težave in problemi pa ne vplivajo samo na podjetje in na napade, ki jih lahko dobi podjetje. Pri nakupih preko elektronskega omrežja moramo večkrat vtipkati v računalnik številko svoje kreditne kartice, da lahko na tak način poravnamo svoje nakupe. Večkrat se je že zgodilo, da je številka prišla v nedovoljene roke in so potem našo kreditno kartico uporabili v nepošteno namene. Ravno tako moramo biti pozorni na morebitne programe, ki jih sami prepišemo ali po novem davnlodiramo iz glavnega serverja, pri tem pa si nabavimo celo serijo virusov, ki našemu računalniku prav nič ne koristijo.

Obstajajo pa še druge čisto človeške težave, ki jih ta nova ekonomija povzroča. Če bomo delali v glavnem preko elektronskega omrežja, kupovali po spletnih straneh, si dopisovali z virtualnimi znanci, vzdrževali samo elektronske stike, kdaj pa bomo imeli čas za pristne medčloveške odnose, tortico in kavico s prijatelji ter prijeten večer ob glasbi, petju in plesu?

ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE IN NJENE ČLANICE

Damjan Paulin

ZBOROVSKA DEJAVNOST

Najzanesljivejši kazatelj učinkovitosti kulturnih organizacij je ustvarjalnost skupin, ki delujejo v okviru posameznih društev. Zborovska dejavnost je gotovo tista, ki je za delovanje naših društev najbolj značilna in pomembna. Od enajstih članic Zveze jih osem goji zborovsko pesem. Zbori uspešno delujejo v Doberdobi, Rupi in Peči, Štandrežu, Gorici (Mirko Filej in Lojze Bratuž), Podgori, Štmavru in Števerjanu. Navedeni zbori in še drugi z Goriške, Tržaške, Videmske, Koroške in Slovenije se srečujejo na vsakoletni reviji v Gorici.

Za nami je tudi 31. revija Primorska poje, ki jo zadnja leta soorganizira tudi naša Zveza skupno z Zvezo pevskih zborov Primorske, Zvezo slovenskih kulturnih društev in Zvezo cerkvenih pevskih zborov iz Trsta. Na tej reviji je nastopilo več kot 170 zborov, ki so se zvrstili na 27 koncertih. Naša Zveza je organizirala nastope zborov v Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici 19. marca in 26. marca 2000 v župnijski dvorani Anton Gregorčič v Štandrežu. Poleg teh dveh koncertov je Zveza slovenske katoliške prosvete soorganizirala Primorsko poje na Trbižu, kjer se je ta združila s Koroško poje, saj je na njej nastopilo več Koroških zborov. 30-letnici Primorske poje je bila namenjena dokumentarna razstava, ki je bila odprta v Kulturnem centru Lojze Bratuž. Razstavljeni so bili lepaki, fotografije zborov, koncertne knjižice, plošče in zgoščenke. Ob odprtju razstave 10. marca 2000 je bila tudi predstavitev obširne publikacije Primorska poje 30-let.

MePZ F.B. Sedej v KC L. Bratuž med sprejemom novega goriškega nadškofa

Pomembna zborovska prireditev, ki poteka tudi v sodelovanju z našo Zvezo je Koroška poje, na kateri nastopa vsako leto tudi kak goriški zbor. Letos je obiskal Koroško in v začetku marca nastopil v veliki koncertni dvorani v Celovcu mešani pevski zbor F.B. Sedej iz Števerjana.

Že vrsto let poteka v mesecu juniju v Šentvidu pri Stični mogočen tabor slovenskih pevskih zborov. Na predvečer tega množičnega srečanja pevcev iz Slovenije in zamejstva poskrbijo organizatorji tudi za koncert na katerem nastopajo zamejski zbori. Našo Zvezo je letos zastopala mlada slovenska skupina Musicum iz Gorice.

O uspešnosti naših zborov pričajo tudi priznanja, ki so jih ti deležni. Naj pri tem omenimo priznanje, ki ga je prejel zbor Hrast iz Doberdoba od združenja italijanskih zborov USCI.

Ob 1000-letnici prve omembe Gorice je Zveza slovenske katoliške prosvete v sodelovanju z Združenjem cerkvenih pevskih zborov razpisala junija 2000 natečaj za izvirno skladbo na besedilo z goriško tematiko, nabožne ali posvete vsebine za otroške, mladinske in odrasle zборе.

GLEDALIŠKA DEJAVNOST

Članice Zveze so v letu 2000 postavile na oder štiri gledališke predstave. Štandreška skupina se je v januarju predstavila v župnijski dvorani Anton Gregorčič s komedijo Marjana Marinca *Poročil se bom s svojo*

Igralci dramske skupine Štandrež v igri Poročil se bom s svojo ženo

ženo, v juniju pa so štandreški igralci odigrali delo Janeza Povšeta *Tudi politika prav pride*. Oder 90 je na odru Kulturnega centra Lojze Bratuž v februarju odigral veseleloigro *Dohodnina* Jean Jacquesa Bricaireja. V Sedejevem domu v Števerjanu pa so v aprilu člani istoimenskega društva podali kriminalko *Patricka Hamiltona Plinska luč*.

Že drugo leto je Zveza slovenske katoliške prosvete organizirala skupaj s Kulturnim centrom Lojze Bratuž niz veseloiger ljubiteljskih odrov z naslovom *Iskrivi smeh na ustih vseh*. Predstave so se odvijale v februarju in marcu. Prvo so odigrali člani PD Štandrež *Karla Valentin* na Selitev. Sledile so komedije *Karla Goldonija Le baruffe Chiozzotte*

Teatronova iz Chioggie, Dohodnina Odra 90 in Poročil se bom s svojo ženo. Zveza in njene članice sodelujejo pri raznih gledaliških prireditvah, festivalih in so prisotne tudi v abonmajih raznih ustanov. Novogoriški abonma je v svoj program vključil dve predstavi društva Štandrež in F.B. Sedej. Na srečanju, ki ga organizira ZKD iz Nove Gorice je sodelovala štandreška dramska skupina z dvema predstavama. Na medobmočnem srečanju gledališč v Tolminu so nastopili igralci Odra 90 in Štandreža. Z igro Jaz sem Berto je štandreška skupina nastopila na zaključnem republiškem srečanju v Radovljici. Člana te skupine Majda Zavadlav in Božidar Tabaj sta prejela prestižno Severjevo nagrado.

NATEČAJ MLADI ODER

V sodelovanju s Slovensko prosveto iz Trsta razpisuje Zveza natečaj Mladi oder za skupine, ki se ukvarjajo z dramsko dejavnostjo. Podeljevanje priznanj je bilo letos prvič v Gorici v februarju. Nagrajene so bile otroške, mladinske in odrasle skupine, ki delujejo v društvih, in tiste, ki nastopajo v okviru šolskih prireditev. Priznanja so prejele otroške skupine Oder 90, F.B. Sedej, Sabotin in Hrast, mladinski krožek Rupa-Peč, odrasli skupine iz Štandreža in Oder 90 ter osnovne šole Alojz Gradnik iz Števerjana, Josip Ambram iz Pevme in Fran Erjavec iz Štandreža.

DAN SLOVENSKE KULTURE

Prireditve ob Dnevu slovenske kulture je potekala pod geslom Z gorice na oder in so jo oblikovale razne skupine od Rezije do Istre. Te so izvajale ljudske pesmi, ki jih je izbral prof. Pavle Merkù. Dan slovenske kulture že vrsto let prirejajo Zveza slovenskih kulturnih društev, Slovenska prosveta iz Trsta in Zveza slovenske katoliške prosvete iz Gorice. Proslavi sta bili v Trstu 6. in v Gorici 8. februarja 2000. Doberdobsko ljudsko pesem Sonce ljubo je izvedel zbor Hrast v ženski izvedbi. Vsa včlanjena društva so pripravila Prešernove proslave v domačem kraju.

SODELOVANJE S KOROŠCI

Zveza uspešno vzdržuje stike s Krščansko kulturno zvezo iz Celovca, ki skupno prirejata kulturne izmenjave. V oktobru so se vršili na Primorskem Koroški kulturni dnevi. Na Goriškem so se predstavili dijaki Slovenske gimnazije iz Celovca in lutkovna skupina Mi smo mi s predstavama za šolsko mladino. Dramska družina Planina iz Sel pa je podala igro Pleskarji nimajo spomina v župnijski dvorani Anton Gregorčič v Štandrežu. Prikaz ženitovanjskih običajev v Podjuni pa so prikazali v veliki dvorani Kulturnega centra Lojze Bratuž folklorni skupini društva Globasnica in Trta iz Žitare vasi, mešani zbor Peca, dekliška skupina Stem iz Globasnice ter moški zbor Lesičjak iz Štebna. Prof. Joško Kovačič

je na teh dnevih predstavil glasbeni opus skladatelja Franceta Cigana. S Koroško veže našo Zvezo tudi sodelovanje na reviji Koroška poje in Cecilijanki ter drugi nastopi raznih skupin.

Koroški dnevi na Primorskem, prizor iz Globaške ojseti na odru KCLB

SKPD F.B. SEDEJ IZ ŠTEVERJANA

V letu 2000 so bili člani društva F.B. Sedej kar zasedeni, saj so poskrbeli za razvejano dejavnost na različnih področjih. Pevci so se zbirali v mešanem zboru, najmlajši pa v otroškem, ki redno sodeluje na Mali Cecilijanki. Dramska skupina je poskrbela za premiero kriminalke Plinska luč, ki je bila v nedeljo, 9. aprila, v Sedejevem domu. Igro so ponovili na domačem odru in v drugih krajih. Tudi mladi števerjanski igralci se radi pokažejo na odru za miklavževanje, na božični prireditvi in ob materinskem dnevu. V poletnih mesecih pa so društveniki imeli veliko dela z organizacijo Festivala narodno zabavne glasbe, ki se je v začetku julija odvijal Med borovci. Festival je bil še posebno slovesen, saj je bil že 30. po vrsti. Poleg številnih ansamblov je bil na Festivalu gost Slavko Avsenik z ansamblom Gašperji. Društvo je ob tej priliki izdalo zgoščenko Valčki in polke Števerjanskih Festivalov. Slikar Andrej Kosič pa je razstavljal svoje akvarele v prostorih župnijskega doma. Društvo Sedej izdaja svoje mesečno glasilo Števerjanski vestnik, ki običajno vsebuje vaško kroniko, duhovno misel, delovanje društva, prispevke osnovnošolskih otrok, šport, kmetijsko problematiko, domačo in širšo politiko, novosti na matičnem uradu in nasvete za dobro kuhinjo. Društvo je priredilo tudi več kulturnih večerov in drugih prireditev. Osrednja točka Prešernove proslave je bila predstavitev knjige Briški zbornik, o kateri sta spregovorila urednik Peter Stres in Bruno Podveršič. Predstavitvi knjige je bilo namenjeno tudi srečanje v marcu, ko je društvo povabilo Jožka Kraglja, ki je spregovoril o svoji knjigi Josip Abram-Trentar.

Nosilni steber društva je mešani pevski zbor, ki uspešno nastopa pod vodstvom Bogdana Kralja in je prisoten na vseh domačih prireditvah in na drugih tradicionalnih pevskih revijah od Primorske poje do Cecilijanke. Na Koroški poje v Celovcu je zastopal našo Zvezo. V božičnem času je izvedel koncert v župnijski cerkvi v Ronkah.

KULTURNO DRUŠTVO PODGORA

Društvo Podgora je začelo leto z Dnevom slovenske kulture, ki je bil posvečen bl. Antonu Martinu Slomšku. O liku tega velikega Slovenca in o njegovem bogatem doprinosu za uveljavitev slovenskega jezika je na proslavi govoril Jožko Kragelj, Bernard Špacapan pa je predstavil postopek Slomškove beatifikacije. Na prireditvi je pel domači mešani zbor, moška skupina Akord pa je sodelovala na Prešernovi proslavi v Števerjanu. V začetku aprila so člani društva in zbora poskrbeli za spominsko pobudo ob obletnici smrti zborovodje Bogomira Špacapana, ki je več let skrbel tudi za cerkveno pe-

Moška pevska skupina Akord

tje v Podgori. Domači zbor je izvedel Mašo za očeta Bogomira, ki jo je napisal sin Mirko. O pokojnem je spregovoril Jožko Kragelj. Na spominski proslavi so sodelovali še zbori iz Mirna, Jamelj in Brestovice, Štandreža, Fantje izpod Grmade in domača skupina Akord. V juniju je mešani pevski zbor Podgora uspešno nastopil na zborovskem tekmovanju pri Trentu. V poletnem času se je društvo predstavilo pred domačo cerkvijo z glasbeno predstavo Lojtrca in kambrea, ki so jo v juliju ponovili v Šentjurju pri Celju. Primorske poje se je mešani zbor Podgora udeležil v drežniški cerkvi, skupina Akord pa pri Sv. Ivanu v Trstu.

KULTURNO DRUŠTVO SABOTIN

Štmaverskemu društvu posebno leži zborovsko petje najmlajših, saj je njihov zbor najštevilnejši na Goriškem in je prisoten na raznih prireditvah. Tudi odrasli pevci se radi zbirajo v moškem zboru. Za oba skrbi Nadja Kovic. Otroški zbor je pel na miklavževanju, na Mali Cecilijanki, v goriški bolnici, oblikoval veseli otroški popoldan s pesmijo in igrico Veselo na delo v okviru Dneva slovenske kulture v Štmavru. Februarja

so mladi pevci sodelovali na podobni prireditvi v Podgori. Kot prejšnja leta so se udeležili Praznika frtalje in veselo zapeli na prostem pred cerkvijo v Rupih. Moški zbor Štmaver je nastopil na Cecilijanki in na Primorski poje v Cerknem. Ob koncu leta je društvo pripravilo kulturno družabni večer z nastopom moškega zbora in skupine Veseli bratci. Slednji so s svojimi orglicami uvedli tudi razstavo del domačih ustvarjalcev ob kresovanju na Jeremitišču v Štandrežu. Praznovanje sv. Valentina so začeli z razstavo lesenih podob domačega ustvarjalca Slavka Pahorja. Tudi ob tej priliki je zapel moški zbor, kateremu se je pridružil mešani zbor Štandrež. Moški zbor Štmaver tudi redno sodeluje pri proslavah ob spomeniku padlih v Pevmi. V Štmavru deluje tudi ansambel, ki nastopa ob raznih družabnostih. Društvo goji tudi dramsko dejavnost, ki omogoča mladini, da se s prizori predstavlja pred domačo publiko.

MEŠANI PEVSKI ZBOR LOJZE BRATUŽ

Leto 2000 je zbor začel januarja z nastopom v cerkvi v Bovcu, kjer je izvedel mašo Danila Fajglja in predstavil splet božičnih skladb istega goriškega avtorja. Program je zbor predstavil ob zaključku leta v cerkvi sv. Ivana v Trstu in Solkanu, in sicer pod naslovom Liki naše preteklosti. Zbor Lojze Bratuž, ki ga vodi Stojan Kuret, je v decembru pel v župnijski cerkvi v Codroipu, kjer je nastopil na povabilo italijanskega zborovskega združenja USCI in sodeloval na vsakoletnem božičnem koncertu v goriški stolnici, ki ga prireja Združenje cerkvenih pevskih zborov. Zbor se je udeležil Cecilijanke in Primorske poje. V juniju je priredil koncert, ki se je odvijal v sovojenjski cerkvi in na katerem je nastopila tudi pevska skupina Sovodenjska dekleta. Zbor Lojze Bratuž je izvajal dela Danila Fajglja in Brede Šček.

RADIO GLAS

V okviru škofijske radijske postaje v Gorici deluje že vrsto let tudi slovenski program, ki dnevno oddaja poldrugo uro. Ob torkih je na sporedu program S časopisnih strani, ki opozarja na pomembne članke iz slovenskih časopisov. Ob sredah pa je na sporedu Pogled v dušo in v svet, ki osvetljuje vprašanja, dogodke in pojave iz sodobnega življenja. Ob petkih oddajajo program Prisluh nimo zborovski glasbi in Svetniki tedna. Ob ponedeljkih, četrtek in sobotah so na sporedu oddaje o narodni, narodno-zabavni in lahki glasbi. Med programom so na sporedu izčrpna obvestila o prireditvah in kulturnih dogodkih.

MOŠKI PEVSKI ZBOR MIRKO FILEJ

Moški pevski zbor Mirko Filej, ki vadi v Gorici, je pod vodstvom Zdravka Klanjščka obogatil marsikatero prireditev v ožjem goriškem in tudi širšem prostoru. Pevci so se kot vsako leto, spomnili prof. Mirka

Fileja, po katerem zbor nosi ime in so mu na pokopališču, kjer počiva, zapeli nekaj pesmi. S peto sv. mašo so se poklonili spominu vseh pokojnih pevcev, ki so pri zboru sodelovali. Zbor Mirko Filej je stalen gost zborovske revije Cecilijanka in srečanja, ki ga na čast zavetnice zborovskega petja prireja italijanski zbor S. Ignazio v travniški cerkvi. Na dan sv. Štefana je pel na božičnem koncertu v goriški stolnici. Moški zbor Filej je oblikoval prireditve v poklon goriški pesnici Ljubki Šorli in skladatelju Lojzetu Bratužu. Primorske poje se je zbor udeležil v kraju Sv. Peter pri Portorožu.

SKPD MIRKO FILEJ - ODER 90

V začetku sezone je društvena dramska družina začela s študijem novega dela in sicer s komedijo Dohodnina, delo francoskega dramaturga Jean Jacquesa Bricaireja. V režiji Darka Komaca so komedijo prvič predstavili v Kulturnem centru Lojze Bratuž fe-

bruarja 2000 v sklopu niza veseloiger Iskrivi smeh na ustih vseh. Ob premieri je društvo izdalo publikacijo, v kateri so zabeleženi uspehi desetletnega dela Odra 90. Veseloigro Dohodnina so člani društva ponovili še v Brniku, Renčah, Tolminu, Št mavru in Šempetru. Najmlajši člani

Prizor iz veseloigre Dohodnina

Odra 90 so sodelovali pri igri Prišel bo, prišel sv. Miklavž, ki jo je režiral Kazimir Černic. S to igrico so sprejeli sv. Miklavža v Kulturnem centru Lojze Bratuž in prejeli priznanje Mladi oder. Oder 90 se je na natečaju Mladi oder prijavil tudi z igro Mrtvi ne plačujejo davkov in prejel priznanje. Člani društva Filej redno sodelujejo pri slovenskih oddajah na Radio Glas in pri skupnih pobudah v okviru Zveze slovenske katoliške prosvete.

PROSVETNO DRUŠTVO ŠTANDREŽ

PD Štandrež je najbolj aktivno na dramskem, zborovskem in izdajateljskem področju. V letu 2000 je dramski odsek postavil na oder dve veseloigri: Marinčevo Poročil se bom s svojo ženo in Janeza Povšega Politika tudi prav pride. Premiera prvega dela je bila januarja v žup-

nijski dvorani A. Gregorčič, Povšetovo veseloigro pa so uprizorili na prostem v juniju. Prvo je režiral Emil Aberšek, drugo pa Janez Starina. Poročil se bom s svojo ženo so ponovili v Štandrežu, Gorici, Braniku, Desklah, Vrtojbi in Novi Gorici. Poleg omenjenih del so štandreški igralci nastopali tudi z igrami Človek brez smeha, Čudna bolezen, Jaz sem Berto in Selitev. Te so uprizorili v Desklah, Novi Gorici, Gorici, Rupi, Tržiču, Tolminu, na Jeremitišču, Vrhov sv. Mihaela, v Radovljici, Šempolaju, na Banih, v Svetem Križu, Braniku, Vitovljah in na Opčinah. Za najmlajše je skrbela Majda Zavadlav in v njeni režiji so se otroci predstavili v župnijski dvorani s prizorom Miklavžev balonček.

Mešani pevski zbor Štandrež je pod vodstvom Tiziane Zavadlav sooblikoval pomembnejše pobude v Štandrežu in uspešno nastopal na raznih prireditvah v naši deželi in v Sloveniji. Udeležil se je Cecilijanke in Primorska poje v Drežnici. Zbor je pel na Prešernovi proslavi v domačem kraju, v Podgori, na prazniku Miru in prijateljstva v Štandrežu, v Štmaru in v stolniški cerkvi na koncertu božičnih pesmi. Sodeloval je na predstavitvi knjige Štandrež 1947-2000 avtorja Damjana Paulina in na skupni manifestaciji na Jeremitišču. Društvo Štandrež se je skupno z drugimi domačimi društvi odločno zavzelo za ohranitev slovenske značilnosti vasi, ki jo goriška občina hoče zatreti z urbanističnimi posegi. Društvo je izdalo knjigo Štandrež 1947-2000, priredilo Dan slovenske kulture, Praznik špargljev, več kulturnih večerov in razstav del domačih ustvarjalcev.

MePZ Rupa-Peč na Koncertu cerkvenih pesmi Matije Tomca v Štandrežu

PD RUPA-PEČ

Društveni mešani pevski zbor se je predstavil na revijah Cecilijanka, Sovodenjska poje in Primorska poje pri Sv. Ivanu v Trstu. Na povabilo Združenja cerkvenih pevskih zborov je sodeloval na božičnem koncertu v goriški stolnici. Zborovska

dejavnost v Rupi je trdno povezana z vaškim življenjem. Tako je zbor pel ob obletnici spomenika padlim, ob otvoritvi vodnjakov sovodenjski občini, na otvoritvi razstave o prvi svetovni vojni, pri blagoslovitvi obnovljene cerkve na Peči in še ob drugih prilikah. V maju je zbor priredil v Kulturnem centru Lojze Bratuž srečanje med pobratenima

zboroma iz Dobove in Vrtojbe. Mešani pevski zbor vodi Zdravko Klanjšček. V okviru društva deluje tudi otroški zbor, ki ga vodi Tanja Kovic. Zbor je nastopil na Mali Cecilijanki, na Prazniku frtalje, v Štmaru in v domačem kraju ob kulturnih prireditvah. Društvo Rupa-Peč goji tudi dramsko dejavnost. Mladi so pripravili prizor ob miklavževanju in si zamislili program Dneva slovenske kulture. Praznik frtalje je kot vedno privabil v Rupo veliko obiskovalcev in tudi nastopajočih skupin je bilo kar nekaj. Zvrstili so se otroški in drugi zbori ter člani štandreške skupine, ki so uprizorili veseloigro Selitev. Na proslavi 1. maja je imel priložnostni govor dr. Jože Pirjevec. Društvo večkrat organizira družabna srečanja in daljše izlete.

SKD HRAST IZ DOBERDOBA

Pri društvu Hrast je mešani zbor najbolj aktiven in dosega odlična priznanja ob raznih nastopih. Vodi ga Hilarij Lavrenčič. Zbor Hrast se je udeležil tradicionalne Cecilijanke in ob zaključku leta 1999 nastopil na božičnem koncertu

v cerkvi sv. Lovrenca v Ronkah, gost zbora Vox Julia. Ženski del zbora je sodeloval na skupnih prireditvah ob Dnevu slovenske kulture v Trstu in Gorici in izvedel doberdobsko narodno pesem Sonce ljubo. V februarju je zbor pel v Kulturnem centru Lojze Bratuž v okviru koncertne sezone glasbene šole Emil Komel. Predstavil

Ženska zasedba MePZ Hrast med koncertom v KC Lojze Bratuž

je zbirko pesmi Danijela Zanettovicha Nediški zvon. V istem mesecu je zbor pel v Borštu ob praznovanju 100-letnice društva Slovenec. Primorske poje se je udeležil v Izoli. V okviru prireditev ob 150-letnici občine Doberdob septembra 2000 je zbor sooblikoval koncert Moj Kras za tri igralce in mešani zbor. Ko je zbor začel z vajami za novo sezono mu je italijansko zborovsko združenje USCI podelilo prvo nagrado na natečaju, ki ga je združenje razpisalo za zборе, ki so se posebno izkazali. Doberdobsko društvo je poskrbelo za miklavževanje, na katerem so se otroci predstavili z igrico Pretep na doberdobski gmajni na besedilo Franke Ferletič. V okviru društva deluje tudi mladinski zbor Veseljaki,

ki ga vodi Lucija Lavrenčič. Zbor nastopa na Mali Cecilijanki in ob drugih priložnostih. V februarju je pripravilo Dan slovenske kulture v domačem kraju pod naslovom Po Nediških dolinah. Povabili so pevsko skupino Beneške korenine.

SKRD JADRO IZ RONK

V letu 2000 se je dejavnost društva Jadro iz Laškega začela z božičnim koncertom v cerkvi sv. Lovrenca v Ronkah kjer je nastopil zbor F.B. Sedej iz Števerjana. V isti cerkvi je nastopil tudi mešani pevski zbor Lipa iz Bazovice, ki je slavil 100-letnico delovanja. Zboru iz Bazovice se je na koncertu pridružil tudi zbor Verdi iz Ronk. V mesecu januarju je bilo na

*Spomaladansko
romanje slovenskih
vernikov iz Laškega
k Mariji Pomagaj na
Brezje*

programu tudi srečanje s pisateljem in zdravnikom Rafkom Dolharjem, ki je predstavil svojo knjigo Kraška simfonija. V župnijski dvorani v Romjanu so društveni člani priredili Dan slovenske kulture z nastopom otrok osnovne šole iz Romjana, Dekliškega zbora Danica iz Vrha sv. Mihaela in dramske skupine Kras iz Opatjega sela. Ob tej priliki so predstavili 9. številko društvenega glasila Jadro. Na sedežu društva Jadro je tržaški pesnik Aleksij Pregarc predstavil svojo zbirko Moj veliki mali svet. Društvo je v Gorici priredilo razstavo slik domačina Iva Petkovška. Pripravilo je miklavževanje v sodelovanju z otroškim vrtcem in osnovno šolo. V Ronkah deluje klekljarska skupina, ki je pripravila razstavo v sklopu prireditve Ronški avgust in vaškega praznovanja sv. Štefana. V sklopu prizadevanj za utrditev slovenskega jezika je društvo priredilo dva tečaja slovenščine za odrasle in tradicionalno poletno središče za otroke, kjer je poudarjena slovenska jezikovna vzgoja.

DELOVANJE SLOVENSKE PROSVETE V SEZONI 1999/2000

Nadia Roncelli

DRUŠTVO SLOVENSКИH IZOBRAŽENCEV

V Društvu slovenskih izobražencev na Donizettijevi ulici je bilo prvo srečanje v ponedeljek, 4. oktobra 1999. Na večeru je bila predstavljena knjiga prof. Tomaža Pavšiča *Ob Stari meji*. Pričevanja in spomini. Ob avtorju so na predstavitvi sodelovali še Drago Štoka, recitator Livio Valenčič in založnik Damjan Bogataj. Ponedeljkova srečanja pa so se zaključila 19. junija 2000, prav tako s predstavitvijo knjižne novosti: v sodelovanju s Knjižnico Dušana Černeta je pisatelj in režiser Žarko Petan spregovoril o svojem zadnjem delu *Knjiga revolucije in smrti*.

Ponedeljkovi večeri v Društvu slovenskih izobražencev so nekaka stalnica v tržaškem kulturnem življenju. Od oktobra do junija, in to že več kot trideset let, se tržaški Slovenci iz mesta in okolice zbirajo na teh srečanjih. Najpogostejša oblika teh večerov je predavanje, na katerem ugledni gost spregovori iz področja zgodovine, umetnosti, glasbe, raznih socioloških pojavov, naravoznanstva in še marsičesa. Občasno se v društvu organizira tudi okrogla miza, predvajanje diapozitivov ali kak koncert.

Avtorica uspešne knjige o narodnih nošah na predstavitvi v Peterlinovi dvorani

V pretekli sezoni je bilo dosti posluha predvsem za knjižne novosti na slovenskem trgu. Poleg že dveh omenjenih del so v društvu predstavili knjigo Viktorja Blažiča *Svinčena leta* (6. jan. 99), Veselke Šorli Pucove *Zgodbe z repom in glavo* (10. jan. 2000), *Pariški dnevnik* Andreja Capudra (24. jan.), *Tretji Rim. Rusija nekoč in danes* ambasadorja Antona Rupnika (28. febr.), *Iz dnevnika Vinka Ošlaka* in *Ko proti jutru gre* Aloj-

za Rebule (22. maja) ter *Nit preteklosti v prihodnost* Adriane Cibic (29. maja). O knjigi *Zakladi tisočletij* je spregovoril arheolog dr. Janez Dular (6. marca), zgodovinar dr. Stane Granda je predstavil svojo knjigo *Prva odločitev Slovencev za Slovenijo* (20. marca). Ob izidu knjige *Med Trstom in Dunajem – Ivan Nabergoj v avstrijskem državnem zboru* so na okrogli mizi sodelovali Vasilij Melik, Stane Granda in Peter Rustja (12. jun.). Na predvelikonočni ponedeljek je bila predstavljena knjiga bivšega openskega župnika Zvoneta Štrublja *Ali je Bog oče in mati?* Na večeru so poleg avtorja sodelovali Alojz Rebula, Stanislav Hočevvar in tržaški škof msgr. Evgen Ravignani.

RAZSTAVE

V Peterlinovi dvorani so si v teku te sezone sledile štiri razstave. Decembra so bili na ogled akvareli goriškega slikarja Andreja Kosiča. Cel mesec februar so bili razstavljeni likovni in fotografski izdelki, ki so sodelovali na natečaju ob Dnevu slovenske kulture v Slovenskem kulturnem klubu. 25. marca je bila otvoritev razstave fotografij o Bosni mladege tržaškega fotografa Paola Tanzeta. Na predvelikonočni ponedeljek in obenem o priliki škofovega obiska v DSI je bilo odprtje razstave črno-belih fotografij tržaških cerkva, ki jih je poslikal Mario Magajna.

DRAGA

35. edicija študijskih dnevnov Draga 2000 se je začela z okroglo mizo o manjšinski šoli v petek, 1. septembra. Na vprašanje, kakšno šolo želi in potrebuje slovenska manjšina, so odgovarjali šolnika Marta Ivašič in Marjan Kravos ter ravnatelj Slovenskega deželnega gospodarskega združenja Vojko Kocjančič. Udeleženci okrogle mize so iz različnih perspektiv nanizali potrebe slovenske šole v Italiji z ozirom na učne programe, šolske in izvenšolske dejavnosti, stike z drugimi šolami, vključevanje v razne pobude in na potrebe delavnega sveta. Težave s slovensko identiteto je naslov predavanja, ki ga je v soboto popoldne imel Aleksander Zorn. Zadnji dan, v nedeljo, 3. septembra, sta nastopila še dr. Tone Jamnik na temo *Sprava – proces osvobajanja in znamenje poguma* in zgodovinar dr. Stane Granda, ki je govoril o združeni Sloveniji in slovenski državi, ozirajoč se tudi na odnos matice do manjšin in izseljencev.

V nedeljo po kosilu so udeleženci Drage imeli možnost si ogledati razstavo o slovenskih mlekaricah na Tržaškem v prostorih bližnjega Prosvetnega doma, kmalu zatem pa je v šotoru bila predstavitev knjige Adriane Cibic *Nit preteklosti v prihodnost*.

Na prireditvenem prostoru je bila v nedeljo zjutraj maša, ki jo je daroval tržaški škof msgr. Evgen Ravignani skupaj z dr. Ivanom Štuhecem in dr. Stankom Janežičem.

SKK

V Slovenskem kulturnem klubu potekajo že tradicionalna srečanja ob sobotah v poznih popoldanskih urah. Na sestankih se zbirajo višješolci in univerzitetni študenti, katerim se nudi priložnost, da skupaj preživijo nekaj prijetnih uric ob poslušanju predavanj, ogledih filmov in družabnih srečanjih. Prvi sestanek 2. oktobra je bil informativne narave. Predstavljeni so bili krožki in tečaji, ki sta jih za to sezono priredila SKK in MOSP. Celo leto je namreč potekal gledališki tečaj, na katerem so mladi člani pripravili igro *Utripi in antiutrapi*, prirejena verzija dela *Genij v kratkih hlačah*. Premiera igre je bila v Marijinem domu pri Sv. Ivanu v soboto, 10. junija.

V teku te sezone so mladi v klubu preživeli skupaj resnejše in lahkotnejše trenutke. Za

Zmagovalci likovnega, fotografskega in literarnega natečaja, ki ga SSK pripravlja ob slovenskem kulturnem prazniku.

sprostitve in zabavo so v klubu predvajali filme *Shakespeare in Love*, *The Thruman Show*, *Notting Hill*, *Whag the Dog*. 16. oktobra so v klubu imeli možnost se pogovoriti z mlado škotsko antropologinjo Kay Russel o njenem raziskovalnem delu med zamejskimi Slovenci. 13. novembra so klubovci v sodelovanju s Slovensko zamejsko skavtsko organizacijo povabili v svojo sredo ravnatelja tržaške Caritas Maria Ravalica. Na večeru je mlad oporečnik Daniel Beorchia spregovoril o možnosti civilnega služenja. 19. februarja je bila na sporedu okrogla miza z naslovom *Haider – pojav skrajne desne in vloga Avstrije pri vzponu nacizma*. Na večeru sta spregovorila zgodovinarja Peter Rustja in Aleš Brečelj.

12. februarja so v klubu proslavili Dan slovenske kulture z nagrajevanjem literarnih, likovnih in fotografskih prispevkov, ki so sodelovali na natečaju.

Med organizacijske dosežke mladih klubovcev in članov MOSP-a nedvomno spada že tradicionalni Slovenija party, ki so ga že drugič zapored priredili v hotelu Savoia Excelsior v Trstu. Številne goste s Tržaškega in slovenskega zamejstva je v imenu Slovenskega kulturnega

kluba pozdravil predsednik Rok Oppelt. Slavnostni govornik na večeru je bil dr. Drago Štoka, častni gost pa selektor državne nogometne reprezentance Slovenije Srečko Katanec. Na večeru je nastopil tudi mešani pevski zbor Devin pod vodstvom Hermana Antoniča. Večer se je nadaljeval s plesom ob glasbi orkestra Zavoda sv. Stanislava iz Ljubljane.

MOSP

Člani skupine Mladih v odkrivanju skupnih poti so v preteklem letu organizirali dva zanimiva tečaja namenjena mladim. Vsako sredo je v prostorih na ulici Donizetti potekal likovni tečaj pod mentorstvom Štefana Pahorja in Mateja Susiča. Ob petkih pa so bila srečanja časnikarskega krožka, ki ga je vodila Breda Susič. Mladi so imeli možnost, da sledijo predavanjem nekaterih profesionalnih novinarjev. 11. aprila so udeleženci krožka odšli na obisk slovenskega uredništva tržaškega sedeža RAI. V aprilu so se mospovci udeležili srečanja v Klancu pri Kozini z ZKS in FUCI.

DRAGA MLADIH

Tridnevno srečanje za mlade iz zamejstva, zdomstva in Slovenije je potekalo v Parku Finžgarjevega doma na Opčinah od četrтка, 31. avgusta, do sobote, 2. septembra. Geslo tokratne edicije je bila Narodna identiteta Slovencev včeraj, danes in jutri. Glavni organizator 10. edicije Drage mladih je bil Mavrični most mladih iz Kozine ob podpori MOSP-a iz Trsta.

Uvodno predavanje je imel tržaški zgodovinar prof. Jože Pirjevec. Naslov njegovega predavanja je bil Kako smo se Slovenci ohranili do danes? Sledila je diskusija v manjših skupinah. Prvi dan Drage mladih se je zaključil z gledališko predstavo Jaz sem Berto v izvedbi Dramskega odseka Prosvetnega društva Štandrež. Okrogle mize z naslovom Ali ima danes še smisel biti Slovenec?, ki je bila v petek zjutraj, so se udeležili tržaški pisatelj Boris Pahor, dramatik in režiser Žarko Petan, pevka Darja Švajger in športnica Brigita Bukovec. V popoldanskih urah so bile na sporedu delavnice, in sicer: plesna, kulinarična, časnikarska in obrtna. Zvečer so se mladi dobili na družabnosti s plesom in prikazom dela delavnic mladinske ustvarjalnosti.

Mladinske študijske dneve je zaključila debata Kaj bo jutri pomembno za naš obstoj? Govorila sta predsednik prvega slovenskega parlamenta France Bučar in guverner Banke Slovenije France Arhar.

MLADI ODER

Na Prešernovi proslavi v Društvu slovenskih izobražencev so 14. februarja že petindvajsetič podelili priznanja Mladi oder, ki so namenjena

amaterskim gledališkim skupinam iz zamejstva. Za leto 1999 so priznanja prejeli: Osnovna šola Fran Saleški Finžgar, Srednja šola Fran Erjavec, Osnovna šola Alojz Gradnik, Srednja šola Srečko Kosovel, Igralska skupina Tamara Petaros, Slovenski oder, Dramska skupina kulturnega društva Igo Gruden, Igralska družina kulturnega društva Cerovlje Mahinje in Amaterski oder Jaka Štoka.

NAGRADA VSTAJENJE

Podelitev literarne nagrade Vstajenje je bila v Peterlinovi dvorani v ponedeljek, 5. maja 2000. Komisija je nagradila pesniško zbirko emigrantske pesnice Milene Šoukal, ki že petdeset let živi v ZDA. Na večeru v ulici Donizetti so sodelovali Zora Tavčar, ki je spregovorila o pesnici in njenem ustvarjalnem delu, ter recitatorja Livio Valenčič in Matejka Peterlin, ki sta prebrala nekaj odlomkov iz pesniškega nagrajenega dela Ptice na poletu (Mohorjeva družba, Celje 1999). V imenu Zadruške kraške banke je denarno nagrado podelil dr. Marijan Bajc.

Prof. Lojzka Bratuž utemeljuje podelitev nagrade Vstajenja zdovski pesnici Mileni Šoukal

V sestavi odbora za nagrado je na zadnji seji prišlo do nekaterih zamenjav. Dosedanji koordinator in ustanovitelj Nagrade prof. Martin Jevnikar je odstopil. Na njegovo mesto je bila izvoljena prof. Lojzka Bratuž. Članom odbora Zorku Hareju, Zori Tavčar Rebula, Diomiri Fabjan Bajc in Mariju Maverju pa sta se letos pridružila še Robert Petaros in Neva Zaghet.

PRIMORSKI DNEVI NA KOROŠKEM

Tradicionalne kulturne dneve, ki izmenično potekajo na Koroškem in Primorskem, organizirajo tri krovne organizacije: Krščanska kulturna zveza iz Celovca, Zveza slovenske katoliške prosvete iz Gorice in Slovenska prosveta iz Trsta. Teden srečanj s primorsko kulturno stvarnostjo se je začel v nedeljo, 10. oktobra 1999, v Celovcu. V Slomškovem domu so glasbeniki tržaške skupine Gallus Consort sodelovali pri jutranji maši. Popoldne je skupina imela koncert nabožnih pesmi pod

naslovom *Adoramus* v Goršetovi galeriji v Svečah. V torek in sredo se je tržaški pesnik Miroslav Košuta predstavil slovenskim dijakom na Koroškem. Svoje pesmi je prebral na ljudski šoli v Bilčovsu in v Selah, v ljudski šoli Mohorjeve in na javni dvojezični šoli v Celovcu. V petek, 15. oktobra, je na Višji šoli za gospodarske poklice v Št. Petru pri Št. Jakobu nastopil tržaški pisatelj Alojz Rebula. Istega dne je bila v okviru odmevne tiskovne konference, na kateri so bili prisotni vsi slovenski mediji na Koroškem, predstavitev tržaške založbe Mladika. Založbo in njene publikacije sta predstavila Sergij Pahor in urednik Marij Maver. Kulturni teden se je zaključil z gledališko predstavo *Zares* čuden par v izvedbi Igralske skupine Prosvetnega društva Štandrež.

PREŠERNOVA PROSLAVA

SP skupaj z ZSKP iz Gorice in ZSKD je priredila osrednjo proslavo ob Dnevu slovenske kulture. Proslava je bila 6. februarja v Kulturnem domu v Trstu, 8. februarja pa v Gorici. Prof. Pavle Merkù si je proslavo z naslovom *Z gorice na oder* zamislil kot srečanje z ljudsko glasbo ob slovenski zahodni meji. Predstavo je režiral Igor Cvetko, sodelovale

Slavna govornica Evelina Umek ob slovenskem kulturnem prazniku

so glasbene in pevske skupine s Tržaškega, Goriškega in iz videmske pokrajine.

Tudi DSI, v sodelovanju s Slovensko prosveto, je počastilo Praznik slovenske kulture, in sicer 14. februarja v Peterlinovi dvorani. Na večeru so podelili priznanja Mladi oder, nagradili so prozne in pesniške prispevke, ki so

sodelovali na natečaju revije *Mladike* in na mladinskem literarnem natečaju ob 75-letnici pisatelja Alojza Rebule. Odlomke iz nagrajenih del so prebrali člani Radijskega odra. Priložnostno misel je prebrala Evelina Umek. Za glasbene točke so poskrbeli pianistka Beatrice Zonta, violinistka Raffaella Petronio in violončelist Franco Muscau.

MLADIKA

Založba Mladika je v sezoni 1999/2000 izdala enajst knjižnih novosti. Bojan Pavletič je avtor drobne knjige *Pomen sokolskega gibanja na Tržaškem*. V prijetno branje za mlade in odrasle se ponujajo *Zgodbe z*

repom in glavo, ki jih je napisala in opremila ilustratorka in slikarka Veselka Šorli Puc. Dnevnika sta prispevala Rafko Dolhar *Tržaški poldnevnik* in iz Celovca Vinko Ošlak *Iz dnevnika*. Luisa Antoni je avtorica monografske publikacije *Oder, šola življenje. Operni pevec Danilo Merlak*. Nit preteklosti v prihodnost je naslov knjige, bogate s slikami, ilustracijami in šiviljskimi modeli, v kateri je avtorica Adriana Cibic raziskala in predstavila ljudsko nošo na Tržaškem, kakršna se je oblikovala v drugi polovici 19. stoletja. Mladika je založila tudi eno italijansko knjigo, študijo *Rivoluzione e catarsi. Il pensiero filosofico di Dušan Pirjevec*, katere avtor je Martin Breclj. Septembra je izšel prevod iz italijanščine dela Alojza Rebule Jakob Ukmar apostol sožitja. Na dan prve obletnice smrti pesnika in pisatelja Vinka Beličiča, 27. septembra, je bila v dvorani Finžgarjevega doma na Opčinah predstavljena postumna knjiga Vinka Beličiča *Prelistavanje polstoletja*.

Revija Mladika je prešla v štiriinštirideseto leto izhajanja. V branje ponuja veliko literature, proze in poezije, bogatijo pa jo še različne rubrike o padalcih, o spominih na pretekle dni, o numizmatiki, ocene knjig in razstav in antena. Osrednje strani pokriva mladinska barvna priloga Rast.

Peterlinova dvorana med žalno sejo za pokojnim pesnikom Vinkom Beličičem

Nagrajevanje literarnega natečaja, ki ga je revija Mladika razpisala za leto 1999, je bilo na Prešernovi proslavi v ponedeljek, 14. februarja. Prvo nagrado za prozo je prejela novela Lepa vas Mateje Gomboc. Na drugo mesto se je uvrstila novela *Zasvojenost* Marjete Ratkovič, na tretje pa novela *Ekekocho*. *Mali prinašalec sreče*, ki jo je spisala Marjana Srčič. Prva nagrada za poezijo ni bila podeljena. Drugo nagrado je prejel cikel pesmi z oznako Zlatka, čigar avtor je Dušan F. Moravec. Na tretje mesto se je uvrstil cikel *Je zima v krilu poletja* Franja Frančiča.

KNJIŽNICA DUŠANA ČERNETA

V letu 1999 je bilo v Knjižnici Dušana Černeta skupno inventariziranih 9.300 knjižnih enot in 671 enot drobnega tiska. Knjižničar

Predstavitev knjige Ali je Bog oče in mati? Ob avtorju Zvonetu Štrublju sodelujeta novi beograjski naškof Stanislav Hočevar in tržaški škof Eugen Ravignani.

Marjan Pertot je v glavnem katalogiziral knjižno gradivo, ki je prišlo v poštev pri pripravi zadnje knjige, ki jo je izdala Knjižnica Dušana Černeta, in sicer Slovensko bibliografijo za Veliko Britanijo. 1.1. 1945 – 1.5.2000. Delo je sestavil sam knjižničar Marjan Pertot. V njem je opisal 416 enot, od tega 31 časopisov in revij, ki so izšle v letih 1945-2000.

Večji del opisanega gradiva je dostopen na policah Knjižnice Dušana Černeta in za vsako enoto je zapisano, kje se nahaja. Uvod v knjigo je napisal Ivo Jevnikar.

V novo knjižno gradivo knjižnice spadajo v glavnem darovi iz Velike Britanije in nakupi knjig v angleških knjigarnah in založbah. Tako je bilo v glavni knjižni katalog vloženih 508 knjižnih listkov, v katalog slovenskega zdomskega tiska pa 76 knjižnih listkov. Ob koncu leta 1999 je bilo skupno katalogiziranih 8.237 kartotečnih listkov, v katalogu slovenskega zdomskega tiska pa 1.923 listkov.

Izposojenih je bilo približno 400 knjižnih izdaj in periodike.

Prav v zvezi s pripravo nove knjige je knjižničar vzpostavil vezi z nekaterimi knjižnicami v Veliki Britaniji in z ljudmi, ki živijo in delajo v Veliki Britaniji.

VIRGIL ŠČEK

Krožek za družbena vprašanja Virgil Šček je v pretekli sezoni predstavil tri nove publikacije iz niza belih priročnikov. Peter Rustja je avtor knjige Med Trstom in Dunajem. Ivan Nabergoj v avstrijskem državnem zboru (1873-1897), ki je izšla v sodelovanju z Zgodovinskim časopisom iz Ljubljane. Predgovor knjigi, ki prinaša izbor Nabergojevih govorov in interpelacij na Dunaju ter člankov iz dnevnika Edinost, je prispeval akademik prof. dr. Vasilij Melik. Publistka in raziskovalka manjšinske problematike Vida Valenčič je v italijanščini izdala del svoje sociološke raziskave *Politica e minoranze: amore o indifferenza?*, ki obravnava odnos med manjšinami

in politiko. Kanalska dolina in slovenska kultura je naslov knjige, ki jo je sestavila domačinka iz Kanalske doline Vida Dolhar. Gre za priredbo starejše diplomske naloge, v kateri avtorica osvetljuje prisotnost Kanalske doline v slovenski kulturi in vlogo njenih ljudi v ohranjanju in bogatenju krajevnne in vsesplošne slovenske kulture.

RADIJSKI ODER

Že drugo leto zapored je Radijski oder v sodelovanju s Slovensko prosveto organiziral Gledališki vrtljak za najmlajše. Pobuda je zaživela 10. oktobra 1999, ko je Lutkovno gledališče Maribor uprizorilo igro Pekarna Miš Maš. Na odru Marijinega doma pri Sv. Ivanu so se potem zvrstile sledeče igrice: Zaklad čarovnice Jezibabe v izvedbi Lutkovne skupine Mi smo mi iz Celovca; Cipek in Capek v postavitvi Kulturnega društva Deskle; Taca-muca, ki jo je izvedlo Lutkovno gledališče iz Ljubljane; Mladinski oder Nova Gorica je predstavil Ropovlačico; zadnje so bile na vrsti Zgodbe iz gozdička, ki jih je uprizorilo Lutkovno gledališče Jože Pengov iz Ljubljane.

Tudi v tej sezoni je Radijski oder izvedel tečaj lepe govorice, ki je privabil lepo število udeležencev. Tečaj je potekal od oktobra do aprila dvakrat tedensko pod mentorstvom Matejke Peterlin. Prvi del tečaja je vodil prof. Jože Faganel, v drugem delu pa so udeleženci sledili predavanjem gledališke igralka Majde Grbac. Na koncu tečaja so se udeleženci predstavili na zaključnem nastopu. Pripravili so recital *Ecce homo*, sestavljen iz Križevega pota Ljubke Šorli v kombinaciji z novelo Borisa Pahorja Rože za gobavca. S postnimi pesmimi je sodeloval tudi zbor Sv. Jerneja z Opčin. Recital so predstavili v openski župni cerkvi in v cerkvi v Števerjanu.

Ta pregled dejavnosti krije samo delovanje društev v osrednjem delu mesta, ne pa bogate in razvejane dejavnosti društev po tržaških vaseh.

Recital Ecce Homo v openski cerkvi

KULTURNO-DRUŽBENA DEJAVNOST SLOVENCEV NA VIDEMSKEM

Erika Jazbar

Življenjski utrip slovenske skupnosti, ki živi na Videmskem, je tudi v lanskoletni sezoni pokazal, da sta slovenska beseda in kultura živo prisotni; domači prosvetni delavci so poskrbeli za številna srečanja, tradicionalne shode in nove pobude, katerim se je odzval v večjem ali manjšem številu slovenski človek, ki živi pod Matajurjem, Kaninom in Sv. Višarijami.

Lanskoletni pregled kulturnega življenja Slovencev na Videmskem smo objeli z obeležjem avgustovskega **Srečanja vernikov iz treh dežel** v organizaciji videmske nadškofije pod geslom Kristjani gradimo novo Evropo.

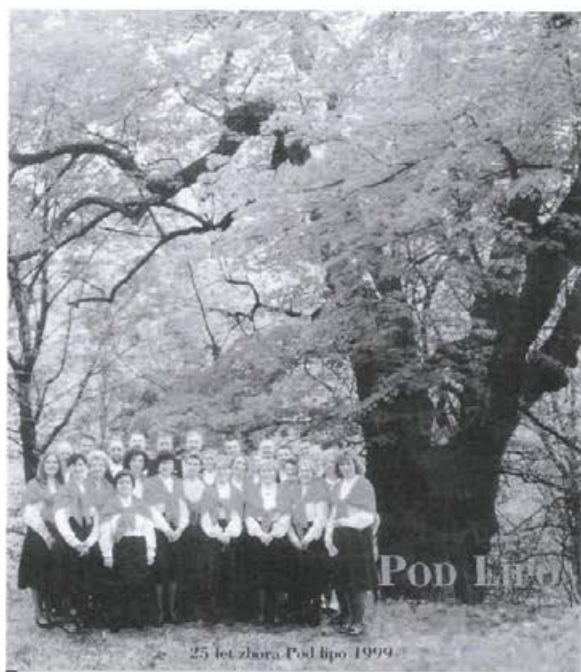
Po poletnem premoru pa se septembra meseca običajno začena "uradna" sezona srečanj in prireditvev.

Dne 10. septembra 1999 so se beneški kulturno-družbeni delavci poklonili spominu pred desetimi leti preminulega **Valentina Simonittija**, arhitekta in intelektualca, ki je živel in ustvarjal ob meji. V cerkvi sv. Frančiška, ki je že vrsto let tradicionalno čedajsko kulturno središče za razstave ter predavanja, so odprli spominsko razstavo, za katero je poskrbel Študijski center Nediža, zatem pa so predstavili bogato monografijo o življenju in delu beneškega Slovence, ki je ostal živ v spominu tamkajšnjih ljudi.

Približno teden kasneje pa se je verska skupnost v Viškorši zbrala v cerkvi svete Trojice in počastila spomin na gospoda **Artura Blasutta**. V Blasuttovi domači vasi se je zbralo veliko vernikov, ki so napolnili cerkev do zadnjega sedeža. Dvojezično sv. mašo je daroval furlanski duhovnik Renzo Calligaro, ki se je zaradi duhovnega vodenja v Bardu v Terski dolini izvrstno naučil tamkajšnjega slovenskega dialekta; obeležil je tudi osebnost in delo gospoda iz Viškorše, ki je poznal marsikateri grenak trenutek med vojno in žal tudi po njej.

Septembra je **MePZ Pod lipo** iz Barnasa slovesno praznoval 25. obletnico nepretrganega delovanja med beneškimi ljudmi in za beneške ljudi. Visok jubilej oz. okrogla obletnica predstavljata za vsako organizacijo, ki deluje med Slovenci v Italiji, nedvomno pomemben dosežek. V prvi vrsti pa to velja za organizirano kulturno delovanje družbenih in kulturnih stvarnosti, ki so sad dela Slovencev iz videmske pokrajine. MePZ

Pod lipo vodi od nastanka Nino Specogna, priznan glasbenik ter vsestranski kulturni delavec na glasbenem področju. Zbor šteje danes 34 pevcev, med katerimi so tudi Furlani, v vseh teh letih pa se je pod Specognovo taktirko zvrstilo kar 131 ljubiteljev zborovskega petja. MePZ Pod lipo je priljubljen med ljudmi iz Nadiških dolin, saj sodeluje in sooblikuje marsikatero slovensko pobudo v zamejstvu, nemalokrat pa je bil ambasador beneške kulturne tradicije v Italiji in v tujini. Za obeležje pomembnega dosežka je profesor Nino Specogna poskrbel tudi za zanimivo in bogato publikacijo.

Mešani pevski zbor Pod lipo

Meseca septembra se odpirajo tudi **šolska vrata**, ki nam že nekaj let nudijo razveseljive podatke o porastu števila otrok v Dvojezičnem šolskem centru v Špetru. V lanskem šolskem letu je bilo v centru 85 osnovnošolcev in 69 malčkov, ki so že tretje leto začeli pouk v parificirani šolski strukturi.

Zadnji dan septembra pa je prišla pomembna novica tudi iz političnega sveta: **Giuseppe Firmino Marinig**, poznan družbenopolitični delavec iz videmske pokrajine, priljubljen dolgoletni špetrski župan ter svetoalec v videmskem pokrajinskem svetu, je bil potrjen za predsednika Gorske skupnosti Nadiških dolin. Dobro opravljeno delo je namreč prineslo potrditev direktiva, ki je upravljal Gorsko skupnost v prejšnjem štiriletju.

Pomembna novica je prišla kasneje tudi iz Terskih dolin, kjer je bil **Elio Berra**, župan občine Tipana in za Slovence zelo dragocen politični delavec, izvoljen za predsednika GS Terskih dolin.

V oktobru se je slovenska delegacija **Zveze Slovinci po svetu** mudila v Švici, in sicer v Luganu ter Villi. Predstavniki iz naše dežele so poskrbeli za pester in bogat kulturni program na italijanskem konzulatu v Luganu. Slovenski gostje so bili v Švici deležni posebno prisrčnega sprejema, značilnega za vsakega izseljenca, ki je ostal navezan na svojo

Videmski nadškof Alfredo Battisti

domačo zemljo. Gostje mu namreč pomenijo posreden stik tudi s svetom, ki ga je bil prisiljen zapustiti.

Videmska nadškofija in domača univerza predstavljata v videmski pokrajini živahen binomij, ki je že večkrat uspešno sodeloval pri pobudah, ki si prizadevajo za ovrednotenje kulturne, jezikovne in družbene stvarnosti furlanskega človeka. Značilne za njuno sodelovanje so jasne smernice, vztrajnost in prepričanje, da je treba motivacije, na katerih gradiš svoje delovanje, načelno braniti pred katerimkoli sogovornikom. Skupaj sta se tudi meseca novembra izkazali z javnim zborovanjem v bran okvirnemu zakonu za zaščito dvanajstih zgodovinskih jezikovnih manjšin, ki živijo v Italiji.

Novembra je prišla lepa novica s **srednje šole v Špetru**. V lanskem šolskem letu so 3. novembrom začeli s poučevanjem sloven-

skega jezika v državni srednji šoli. Šlo je za dve popoldanski uri dvakrat tedensko, ki jih je vodila Cinzia Pečar, namenjene pa so bile otrokom prvega razreda. Vpisanih je bilo 11 dijakov, ki so v prejšnjem šolskem letu obiskovali dvojezični center. Novost pa je bila pomembna predvsem zato, ker je slovenski jezik tako prvič prestopil prag državne šole.

Poglejmo tudi v Kanalsko dolino. Novembra so se domači družbeno-kulturni delavci oddolžili spominu **Salvatoreja Venosija**, ki je za marsikaterega zamejca poosebljal slovenskega človeka, ki živi v tem predelu videmske pokrajine. Na žabniškem pokopališču se je zbralo lepo število prijateljev, znancev in institucionalnih osebnosti, kjer so odkrili nov nagrobnik kanalskemu raziskovalcu in kulturnemu delavcu, za katerega je poskrbel arhitekt in akademski slikar, sicer pa Venosijev prijatelj Janez Suhadolc. Med prisotnimi so bili predstavniki širšega slovenskega kulturnega prostora, kar na Tromeji pomeni slovenski ljudje iz F-Jk, s Koroške ter iz Slovenije. Po občuteni slovesnosti so se prisotni napotili v bližnjo žabniško gostilno, kjer je sledila odprta diskusija o slovenski stvarnosti v Kanalski dolini ter o perspektivah, ki jih bližnja prihodnost nudi našim ljudem.

Gorska skupnost Nadiških dolin namenja nemalo pozornosti valorizaciji in požitvi beneške ustvarjalnosti s pokroviteljstvi in prirejanjem

iniciativ, podpira in sodeluje pri pobudah, ki so pomembne za domače ljudi. V božičnem času poskrbi za **božične koncerte** domačih zborov v štirih cerkvah Nadiških dolin, ki so postali že priljubljeno tradicionalno praznično srečanje. Lanskoletni koncerti so bili v Preštintu, v Oborčah, v Landarju, za zaključno srečanje, ki je bilo na dan sv. Štefana, pa je zaživela župnijska cerkev na Lesah. V njej so nastopili vsi zbori, ki so sodelovali na koncertih, kar pomeni, da je bilo srečanje še posebno slovesno in bogato za vse ljubitelje zborovske glasbe.

Leška župnija in domače slovensko društvo Rečan sta tudi lani združila moči in priredili v devetih zaselkih grmiške občine priljubljeno predbožično navado z imenom **Devetica božična**, ki so jo nekoč poznali v vseh vaseh Nadiških dolin. Z Devetico se verni vaščani spominjajo devetdnevnega potovanja Marije in Jožefa od Nazareta do Betlehema, ko je Sveta družina zaman iskala prenočišča; vaščani se zato devet večerov pred božično vigilijo zberejo in nosijo v procesiji podobo Svete družine do izbrane hiše. Hišna gospodinja jih sprejme z molitvijo in pesmijo, vaščani ji zaupajo svete podobe, ki "prenočijo" v najlepšem delu njene hiše, na oltarčku. Vaščani se pomudijo v hiši in s starimi pesmimi, rožnim vencem in molitvami preživijo večer v pravem božičnem vzdušju. Obred in procesija se tako ponavljata večer za večerom vse do vigilije v devetih vaških hišah.

V novoletnem času je prišla pomembna novica s političnega sveta. Na Stari gori so se namreč srečali predstavniki krajevnih uprav obmejnega prostora, in na svečanosti podpisali pismo o nameri za čezmejno sodelovanje, ki so ga vskladile krajevne uprave ob slovensko-italijanski meji. K združenju, ki se prepozna pod spodbudnim geslom **Najboljši sosedje** so pristopile občine Čedad, Dreka, Grmek, Prapotno, Podbošec, Sovodnje, Srednje, Podutana, Špeter in Tavorjana, Gorska Skupnost Nadiških dolin in videmska pokrajina, z Goriške sodeloujeta Briška Gorska Skupnost in občina Dolenje, medtem ko Slovenijo predstavljajo občine Bovec, Tolmin, Kanal, Kobarid in Brda.

Slovenski prebivalci videmske pokrajine so se na dan sv. Treh kraljev zbrali že oseminitridesetič v čedajskem gledališču Ristori na **Dnevu emigranta**. Številna publika je napolnila nemajhno čedajsko dvorano, prisotni so bili, ob navadnih državljanih, predstavniki iz Gornjega Posočja oz. Slovenije. Srečanja pa se bodo beneški Slovenci spominjali s posebnim zadoščenjem, saj je prišlo do pravega zgodovinskega zasuka. Po skoraj štirih desetletjih je na prazniku Slovencev videmske pokrajine sodeloval predstavnik vlade, in sicer nič manj kot ministrica za odnose z deželami Katia Bellillo.

Nekaj dni kasneje pa so se v hotelu Hvala v Kobaridu srečali in si voščili ob novem letu 2000 Slovenci iz Benečije in Posočja na tradicionalnem in priljubljenem **Novoletnem srečanju**, ki ga že trideset let prirejajo občine Kobarid, Tolmin, Bovec in Upravna enota Tolmin. Častni gost letošnje prireditve je bil Minister RS za šolstvo in šport Pavle Zgaga, ki je bil slavnostni govornik. Vsi prisotni pa so nestrpno pričakali napovedovalko, ki je pred številno publiko prebrala dopis predsednika Republike Slovenije naslovljenem Pavlu Petričiču, dobitniku srebrnega častnega znaka svobode RS. Odlikovanje je oddolžitev za desetletno požrtvovalno delo v prid slovenski skupnosti iz videmske pokrajine.

Poslanec Ivo Hvalica

Lepa novica za beneške Slovence je ponovno prišla januarja 2000. Državni zbor je ob sprejemanju proračuna na predlog poslanca **Iva Hvalice (SDS) sprejel amandma**, po katerem se Dvojezičnemu šolskemu centru v Špetru posreduje izredni prispevek 30 milijonov tolarjev (približno 300 milijonov lir). Omenjena sredstva so bila nujno potrebna, saj je zaradi porastka števila otrok današnja struktura v Špetru premajhna in so zato nujni novi prostori, s katerimi so sicer razpolagali, treba pa jih je bilo postrojiti v skladu z normativami. Izreden prispevek, ki ga je šola že dalj časa nestrpno pričakovala, je večina poslancev v DZ sprejela, pa čeprav je prišel iz opozicijskih vrst.

Dijaki Dvojezičnega centra in učno osebje so tako lahko dobesedno zadihali, saj je bila stiska s prostori skoraj nevzdržna.

In že smo pri mesecu februarju. Preden spregovorimo o srečanjih ob Prešernovem dnevu, povejmo, da se je v začetku meseca zaključilo tritedensko bivanje **skupine potomcev slovenskih beneških emigrantov v Avstraliji**, ki so v našo deželo prispeli 17. januarja. Za obisk osmih vnukov izseljencev iz Nadiških dolin in slovenskega Krasa je poskrbela zveza beneških emigrantov Slovenci po svetu. Pri Zvezi si prizadevajo, da bi v mladih potomcih okrepili občutek o lastnem izvo-

ru, z novimi tehnologijami, ki nam jih nudi moderna doba, pa da bi prišlo do neposrednega stika z mladimi Benečani in tako vspostavili živ stik z našimi kraji.

Študijski center Nediža je v sodelovanju z Društvom beneških umetnikov priredil **praznik slovenske kulture v Špetru**. Februarsko kulturno srečanje je med beneškimi Slovenci tradicionalno, saj ga omenjeni študijski krožek pripravlja nepretrgoma že vrsto let. Na lanski izvedbi so sodelovali številni ustvarjalci, najprej v občinski dvorani, kjer je nastopila odlična skupina Slowind; v naslednjih dneh pa so predstavili publikacijo za špetrske otroke, ki je izšla v italijanščini, slovenščini in furlanščini z naslovom Škratkovno drevo. Dan slovenske kulture se je nadaljeval v Beneški galeriji, kjer je bil protagonist večera profesor Pavel Petričič. Domači kulturno-prosvetni delavci ter odgovorni pri galeriji so se mu oddolžili za njegovo večdesetletno delovanje med beneškimi Slovenci z odprtjem antološke razstave njegovih slikarskih in grafičnih del.

Dne 25. februarja pa se je praznovanje **Dneva slovenske kulture** preselilo v kulturni center **na Trbiž**. Beneška palača v Naborjetu, kjer so se v prejšnjih letih odvijala srečanja ob najpomembnejšem slovenskem prazniku, je bila po presoji organizatorjev premajhna, saj so se obiskovalci iz leta v leto večali. Program srečanja je bil pester in zanimiv, večer so sooblikovala izvrstna imena, med katerima omenimo priznanega slovenskega pesnika Ervina Fritza in kantavtorja Vlada Kreslina; večer je spremljal Oktet Žirovnica. Na večeru sta med drugimi spregovorila tudi trbiški župan Franco Baritussio ter občinski in pokrajinski odbornik Renato Carlanтони.

Po krajšem molku se je konec meseca februarja v beneške vasi vrnil **pust**. To praznovanje je v zadnjih letih prirejala Gorska skupnost Nadiških dolin. Pustovanje je med beneškimi Slovenci zelo priljubljeno in vsako leto lahko zagledamo po domačih vaseh in gorskih zaselkih tradicionalne šeme, blumarje in puste, ki ob razposajenju in veselju ohranjajo živo navezanost na lastno kulturno in ljudsko specifiko. Lansoletni pust pa je imel širšo razsežnost in pomen, saj se je sprevod vil ne le v eni vasi, temveč je obšel obmejne kraje od Sovodenj do Kobarida. Domače maske so se namreč zbrale na trgu v Čepletiščah v sovodenjski občini in v velikem sprevodu tradicionalnih beneških pustnih skupin, modernejših šem ter vsakdanjih ljudi krenile čez mejo do Livka pri Kobaridu, kjer je bilo vse pripravljeno za ples in zabavo.

Beneško gledališče je poskrbelo za novo kvalitetno premiero ob mednarodnem prazniku žena, ki so ga praznovali v špetrski občinski

dvorani. Igralci so v režiji Marjana Bevka predstavili novo dramo *Žalostni dogodek v Topolovem*. Na večeru je bila premiera deležna zelo toplega sprejema s strani številne publike, ki je bila nad igro in interpretacijo domačih igralcev posebno navdušena. Srečanje, na katerem je sodelovala tudi skupina Beneške korenine, je priredila Zveza beneških žen, ki deluje v Nadiških dolinah nepretrgoma od leta 1978.

Dne 11. marca je KD Rečan predstavilo pomembno publikacijo, za katero so poskrbeli pri društvu v sodelovanju s KD I. Trinko. Gre za izdajo besedil Senjamov beneške pesmi od leta 1984 do leta 1995 z naslovom *Pustita nam rože po našim sadit 2*. Lani je Senjam praznoval 25-letnico nepretrganih nastopov domačih ljudi, zato so pri društvu, ki ga prireja od vsega začetka, poskrbeli za primerno obeležje. Antologija je zelo dragocena, saj nudi vsem bralcem ob tekstih tudi pomembnejše informacije o vsakoletnem Senjamu, o izvajalcih, publiki in zmagovalcih.

Dne 18. marca so na **videmskem gradu** odprli razstavo o arhitektu Simonittiju, ki je bila septembra na ogled v Čedadu. Ob prisotnosti videmskega župana Cecottija in številne publike je za predstavitev življenja in dela poznanega beneškega arhitekta poskrbelo Društvo arhitektov videmske pokrajine ob 10-letnici Simonittijeve smrti. Na slovesnosti so predstavili širši italijanski javnosti tudi dvojezično študijo z naslovom *Valentino Z. Simonitti, arhitekt in intelektualci ob meji*.

V četrtek, 23. marca, je izšla **tisoča številka** časopisa *Novi Matajur*, tednika Slovencev videmske pokrajine. Visoka jubilejna številka beneškega tednika je vredna omembe, saj igra Novi Matajur veliko vlogo med Slovenci, ki živijo pod Matajurjem. Vloga slovenskih medijev v videmski pokrajini je pomenljivejša, saj je slovenskim ljudem onemogočena vidljivost slovenskih televizijskih programov deželnega sedeža RAI ter slovenske nacionalne televizije.

Dne 24. marca pa je prišla kar razveseljiva novica s Trbiža. Prišlo je namreč do nagrajevanja natečaja z naslovom *Tarvisio-Tarvis-Trbiž*, za katero je trbiška uprava, namenjena pa je bila študentom treh obmejnih šol iz Jesenic, Celovca in Trbiža. Sodelovanje med ravnatelji zainteresiranih šol, občinske uprave in med drugimi tudi slovenskega kulturnega centra Planika, je omogočilo projekt, ki ni predvideval le zbiranja dijaških spisov, temveč tudi predavanja o večjezični stvarnosti Kanalske doline na slovenskih in avstrijskih šolah.

Dijaki so oddali svoja dela na temo "Trbiž okno Evrope: meje kot dejavnik razhajanj ali most združevanja različnih kultur in jezikov",

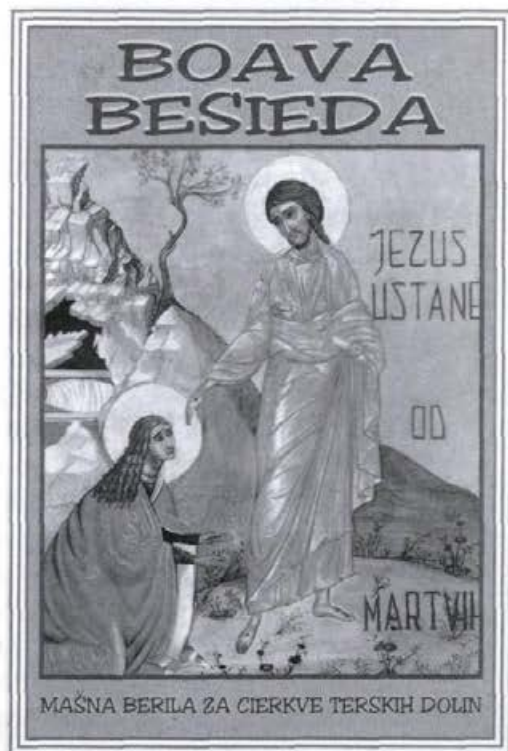
literarne nagrade je posebna komisija podelila omenjenega 24. marca. Nagrajena dela so bila med drugim objavljena v večjezični brošuri, na slovesnosti pa so spregovorili tudi o naslednji izvedbi literarnega natečaja, ki se bo predvidoma obogatil.

Zadnje dni marca in prve dni aprila je bil videmski nadškof **Alfredo Battisti** na pastoralnem obisku v špetrski foraniji. Na številnih srečanjih se je sestel z domačimi duhovniki, srečal se je z verniki, nemalo pozornosti pa je namenil mlajšim, družinam in staršem, poslušal je njih probleme in pričakovanja.

Pastoralni obisk nadškofa Battistija je bil še posebno pomemben, saj je msgr. Battisti že dopolnil 75 let starosti, tako da je bilo to verjetno zadnje uradno srečanje z nadškofom, ki vodi obsežno videmsko nadškofijo vse od leta 1973.

V začetku aprila so na **Zavodu Malignani** v Vidmu slovesno odprli zelo zanimivo razstavo slovenskih znamk.

Lanskoletna Velika noč je bila posebno doživetje za vernike iz Barda, Viškorše in Zavarha v Terski dolini. Župnik Renzo Calligaro je vsem vernikom, ki so se iz treh vasi udeležili velikonočne sv. maše poklonil knjižico z naslovom **Boava besieda**, v kateri so zbrana mašna berila v slovenskem terskem narečju. Za publikacijo so poskrbeli domača župnija, krajevno društvo Center za kulturne raziskave in čedajsko Združenje Evgen Blankin. Ljudje so z velikim veseljem sprejeli darilo, v pridigi pa je gospod Calligaro objel pomen publikacije, navdušeno spregovoril o lepoti terskega slovenskega narečja ter vabil vse krajanke, naj gojijo domači jezik in naj ga učijo, saj predstavlja veliko bogastvo ne le za naše ljudi, temveč tudi za videmsko cerkev in našo deželo.

Boava besieda

Izvoljeni predstavniki devetih občin obmejnega pasu videmske pokrajine (Čenta, Brado, Kluže, Povoletto, Tipana, Podbonesec, Tavorjana, Špeter, Rezija) so se dne 16.

maja, srečali v Čenti z generalno konzulko RS **Jadranko Šturm Kocjan**. Glavna tema pogovorov je bilo smotno in nujno čezmejno sodelovanje med italijanskimi in slovenskimi občinami oz. ljudmi.

V špetrski foraniji so se domači verniki dalj časa pripravljali na skupno **romanje domačih župnij na Staro goro**, ki je za beneške Slovence najbolj priljubljena Marijina božja pot. Romanje je bilo v nedeljo 11. junija, udeležili pa so se ga mladi in starejši, otroci in družine, pevci ter društva. Beneški romarji so se zbrali na starogorskem trgu, nato je krenila procesija proti svetišču s križi vseh župnij. Med procesijo so verniki peli litanije tistih svetnikov, katerim so posvečene cerkve v Nadiških dolinah. Sledila je slovesna sveta maša v italijanskem in slovenskem jeziku, ki so jo obogatile številne pesmi.

In že smo pri kulturnem poletju, ki je v slovenski Benečiji posebno bogato in pestro.

Najprej je tu **Mittelfest**, ki je obogatil srednjeevropsko poletje devetič s svileni potjo, ki je nadaljevala serijo iskanj "odhajanja in vračanja". Po jantarjevi je bila tokrat na vrsti pot svile. V Nadiških dolinah so bile tudi lutkovne predstave; v vaseh in zaselkih se jih je zvrstilo nad štirideset.

Meseca julija pa je kot običajno zaživel tudi beneški zaselek **Topolove**, ki se je s Postajo spremenil v umetniško razstavišče, raziskovalni laboratorij, kulturno zbirališče. Za marsikoga pomeni priložnost za soočanje izkušenj, jezikov, svetov; ob likovni umetnosti še poezija, gledališče, glasba, video, ki so se tudi lani prepletale z etničnim, družbenim in kulturnim zaledjem vsebinsko bogate beneške vasice.

Ob obeležju pomembnejših kulturnih dogodkov beneškega poletja pa ne moremo mimo najbolj priljubljenega tovrstnega srečanja, in sicer **Senjama beneške piesmi**. Že več kot dvajset let ga prirejajo na Lesah v organizaciji KD Rečan, ki se lahko ponaša s številnimi posrečenimi pobudami; ne gre se torej čuditi, če se po dveh desetletjih zbirajo v grmiški občini številni pesniki in pevci, ki ob vsakoletnem toplem sprejemu publike, predstavljajo svoja dela v tradicionalnih in inovativnih oblikah. Lanskoletni Senjam je bil med drugim jubilejni, saj so se ljudski pevci zbrali na športnem igrišču na Lesah že petindvajsetič. Na njem smo poslušali starejše in mlajše pisce ali izvajalce, ki so nam predstavili 12 novih pesmi.

Kljub slabemu vremenu, ki je zdesetkalo prisotnost ljudi in je prisililo sodelujoče v zaprte prostore, se je v nedeljo, 6. avgusta, v Sedilah pri Čenti uspešno zaključil tridnevni **Praznik miru**. Srečanje je bilo že deseto po vrsti, pobuda torej ohranja svoje pomembno sporočilo, in sicer utrditev stikov med sosednjimi narodi, v našem primeru med

Slovinci, Furlani in prebivalci Koroške, kar pripomore k medsebojnemu spoznavanju, razumevanju in posledično miru.

Meseca avgusta zaživi vsako leta tudi **Rezija**. Okoli Velikega Šmarna se namreč v dolini rož dogaja veliko stvari. Emigranti se za počitnice vračajo v domače kraje, tako da krajevna uprava, domače ustanove in prosvetni delavci poskrbijo za pester program kulturnih in družabnih večerov ter domačinom, obiskovalcem in radovednejšem postrežejo s prijetnim kulturnim poletjem. Kulturni avgust v Reziji doživi svoj višek za Veliki Šmaren s slovesno in zelo znano šmarno mišo. V Ta rozajanski kulturni hiši so začetek meseca odprli fotografsko razstavo z naslovom *Rezija v devetdesetih letih*. Približno teden kasneje so predstavili knjižno novost, za katero sta poskrbela vsem znana Aldo Madotto in Luigi Paletti, in sicer izdajo monografske študije o Reziji in Rezijanih, za katero je poskrbel poljski jezikoslovec Jan Baudouin De Courtenay leta 1876, ki se je tri leta prej mudil v Reziji. Za pomembno praznovanje so pred Velikim Šmarnom poskrbeli v Solbici, kjer so priredili dvodnevni Praznik brusača, poklica, ki je bil tako značilen za rezijanske ljudi.

Letošnji pregled družbenega dogajanja bomo zaključili z lepo novico. Po poletnem premoru so se med prvimi, ki so se vrnili v šolske klopi, učenci dvojezične šole iz Špetra. V prvem razredu osnovne šole sta bila v letošnjem šolskem letu **dve paralelki**, saj je bilo osnovnošolčkov toliko, da bi bil pouk v enem samem razredu nevzdržen. Podatek je seveda razveseljiv, pri Zavodu pa so se problema lotili kaj kmalu, saj pomeni za strukturo dvojezičnega centra nov razred velik problem. Dvojezični šolski center v Špetru je največji oz. najštevilnejši šolski zavod naše narodnostne skupnosti v Italiji. Vrtec šteje 71 otrok, v šoli pa jih je letos bilo kar 92. Prvi razred osnovne šole je obiskovalo 26 otrok, ki so jih razporedili po 13 v dva razreda. V nasprotnem primeru bi bili odgovorni pri šoli primorani odkloniti vpis nekaterih otrok. Med drugim pa bo v prihodnjih letih situacija precej podobna današnji, saj so letniki v vrtcu zelo močni, tako da lahko že danes predvidevajo še druge delitve v bližnji prihodnosti.

Podatki so torej tudi letos obetavni in dajejo upati za svetlejšo prihodnost za slovensko skupnost v Beneški Sloveniji. Končno, bo rekel marsikdo.

PLODNA DEJAVNOST ZVEZE CERKVENIH PEVSKIH ZBOROV V LETU 2000

Marija Kerže

V današnjem času, obkroženi od vsemogočih tehničnih dosežkov, ko mobilni telefoni brnijo z vseh strani, se je v nas ustvarila neka želja po lastnem ustvarjanju. In kaj je lepšega kot to, da skupaj zapojemo? Morda so to razlogi, ki nam dajejo upati na ponovno zanimanje za zborovsko petje v naši manjšini, kar je razvidno iz vedno večjega števila otroških pevskih skupin, ki rade nastopajo tudi na zborovskih revijah.

Tega se veseli tudi Zveza cerkvenih pevskih zborov iz Trsta (ZCPZ), ki že 37 let od svojega nastanka, skrbi za ohranitev in razvoj cerkvenega petja po naših župnijah. Večje zanimanje za zborovsko petje bo verjetno pritegnilo več pevcev tudi v naše cerkvene zbore, če bomo mlade znali primerno navdušiti.

Ta optimističen pogled je ZCPZ dobila, ko je organizirala jubilejno 30. revijo otroških zborov Pesem mladih, ki je potekala v začetku aprila 2000 v Kulturnem domu v Trstu. Zamišljena je bila kot poklon dvema slovenskima duhovnima velikanoma, Francetu Prešernu in bl. škofu Antonu M. Slomšku, ob 200-letnici njunega rojstva. Nastopilo je kar enaindvajset društvenih in šolskih otroških in mladinskih zborov (t.j. preko 500 nastopajočih). Vsak zbor je navdušeno zapel dve pesmi, večinoma slovenskih skladateljev. Nekateri so peli brez spremljave, drugi ob spremljavi različnih inštrumentov. Uvodni govor je imel g. Franc Pohajač, naš znani pevovodja in vzgojitelj. Ob koncu revije smo prisluhnili še Premrlovi Zdravici, ki so jo peli vsi nastopajoči zbori skupaj ob spremljavi pihalne skupine Glasbene matice.

Tudi tradicionalna jesenska zborovska revija, ki jo je ZCPZ priredila novembra 1999 v Boljuncu je lepo uspela. Na reviji, ki so jo poimenovali Pesem jeseni, je nastopilo 12 zborov in vsak je zapel po tri pesmi. Nekateri so se tu prvič predstavili, drugi so bili že stalni obiskovalci te jesenske revije kot npr. Fantje izpod Grmade in MePZ PD Mačkolje. Med revijo sta bila nagrajena za svoje dolgoletno delovanje kot organista in pevovodja gospa Dalka Šturman Vecchiet in Anton Kostnapfel.

Kot soorganizator revije Primorska poje je ZCPZ priredila v pomladnih mesecih 2000 dva samostojna koncerta in sicer v Marijinem domu pri Sv. Ivanu in v Marijinem domu v ul. Risorta. Oba koncerta sta pokazala dobro, če ne tudi visoko raven petja na Primorskem.

Ob koncu lanske sezone je ZCPZ, v sodelovanju s Pevskim društvom Novega Sv. Antona iz Trsta, priredila v oktobru 1999 Koncert slovenskih samospevov, ki je potekal v Marijinem domu v ul. Risorta v Trstu. Na koncertu je sodelovalo deset gojenk in gojencev solopetja glasbenih šol iz Trsta in vsak je pel po dva samospeva raznih slovenskih skladateljev. Več nastopajočih je tu nastopilo s skladbami Staneta Maliča in to ne naključno. Zveza je namreč prav v tistem času izdala zbirko skladb tega našega skladatelja, z naslovom Zbori in samospevi. Predstavitev zbirke je bila v Finžgarjevem domu na Opčinah v začetku decembra 1999. Za ilustracijo naslovne strani je, kot pri prejšnjih izdajah ZCPZ, poskrbel Edi Žerjal.

Delovanje je bilo pestro in uspešno tudi v božičnem času. Na božičnem koncertu, ki je bil letos spet pri Sv. Justu v Trstu, je nastopil združeni mešani zbor, ki so ga sestavljali pevci komornih zborov Resonet in Jacobus Gallus ter Oktet Vrtnica. Vsebinsko si je koncert zamislila in ga z omenjenimi komornimi skupinami izvedla Aleksandra Pertot. Priložnostno misel je podal župnik iz Rodika g. Milan Pregelj.

Poletni seminar ZCPZ v Zrečah

Zanimivo je bilo srečanje pritrkovalcev, ki ga je ZCPZ priredila sredi junija 2000 na Kontovelu, da bi okrepili to zvrst zvonjenja, ki je tako značilna za slovenske kraje. Predavanju o pritrkovanju, ki ga je podal Branko Melink, župnik v Štjaku in profesor na vipavski škofovske gimnaziji ter krajšemu kulturnemu sporedu v cerkvi, med katerim je Matejka Maver recitirala sedem, nalašč za to priložnost napisanih poezij zamejskih avtorjev, nastopil pa je tudi združeni zbor, je sledilo pritrkovanje na zvoniku kontovelske cerkve: tu so se izkazali najprej kontovelski pritrkovalci, katerim sta sledili skupini iz Dornberka in Sv. Marka iz Kopra.

Zelo pozitivno pri ZCPZ ocenjujejo, da se je v prejšnji sezoni nadaljeval orgelski tečaj s prof. Angelo Tomanič, ki je vodila orgelske tečaje tudi v prejšnjih dveh letih. Lani je tečaj stekel oktobra 1999 in obiskovalo ga je štirinajst gojenk in gojencev. Ob koncu tečaja so ti organisti nastopili na koncertu, ki je bil v začetku junija v openski cerkvi. Med gojenci je bilo več novih, ki so prvič sedli k orglam avgusta lani na seminarju v Rogaški Slatini. Jedro pa sestavljajo redni organisti, ki obiskujejo tečaj prof. Tomaničeve že tretje leto in so večinoma tudi aktivni na naših korih.

Sredi avgusta 2000 je bil, kot že vrsto let zaporedoma, poletni enotedenski seminar, ki ga je ZCPZ letos organizirala v Zrečah na Štajerskem. Že samo število prijavljenih, letos kar stotrideset, veliko pove o priljubljenosti takih seminarjev. Pevci so v jutranjih urah vadili nove pesmi z mentorji: prof. Pijo Brodnik, prof. Jankom Banom in prof. g. Lojzeto Kobalom. Istočasno je v Zrečah potekal tudi orgelski tečaj, pod vodstvom prof. Angele Tomanič, na katerega se je prijavilo štirinajst udeležencev. Na posebnem predavanju je o liturgični vlogi cerkvenega petja spregovoril g. Lojze Kržišnik. Pevci so vadili v glavnem pesmi primorskih skladateljev, med katerimi naj omenimo Slamovo, Jericija, Hareja, Merkùja in Trošta ter še dela drugih avtorjev.

Udeleženci pevskega seminarja so se torej naučili več novih zborovskih pesmi, ki jih bodo koristno uporabili tudi med letom, zlasti ob nastopih združenega zbora zveze. Ta zbor ZCPZ, ki ga vodi Edi Race, je pomemben sooblikovalec številnih verskih praznikov in srečanj na Tržaškem. V minuli sezoni je imel kakih dvajset nastopov, saj je sodeloval pri raznih skupnih pobudah slovenskih župnij, Slovenskega pastoralnega središča v Trstu ter pri skupnih pobudah slovenskih krovnih organizacij v zamejstvu. Naj tu omenimo samo nekatere: hvaležnica v novembru pri Sv. Justu, božičnica pri Novem Sv. Antonu, Marijanska procesija na Opčinah, zborovanje v korist zaščitnega zakona idr.

Na jesen se je delovanje zveze spet obnovilo. Prvo večjo obveznost bo predstavljalo predstavitev dveh pesmaric, ki ju je izdala ZCPZ v minuli sezoni. Gre za pesmarico Zborovskih duhovnih pesmi zamejskih avtorjev, v kateri so zbrali dvajset pesmi dvanajstih zamejskih skladateljev ter še za izbor vokalnih skladb Stanka Maliča, v katerem so zbrane mašne pesmi Gospodov dan na besedilo Stanka Janežiča in še nekatere Maličeve cerkvene pesmi.

Dejavnost ZCPZ cilja vsekakor na izboljšanje aktivnosti vseh naših cerkvenih zborov, ki si vsako nedeljo in praznik po mestnih župnijah in okoliških prizadevajo, da bi olepšali bogoslužje s pesmijo v slovenskem jeziku.

KULTURNO ŽIVLJENJE V MAČKOLJAH

Niko Tul

Mešani pevski zbor Mačkolje je decembra 1999 proslavil petdesetletnico svojega neprekinjenega delovanja s slavnostnim celovečernim koncertom pod vodstvom Iva Lešnika. Prosvetno društvo Mačkolje, v okviru katerega zbor deluje, je ob tej priložnosti poskrbelo za izdajo zgoščenke *Dober večer, Bog daj*, prve za ta pevski sestav,

MePZ Mačkolje na celovečernem koncertu ob svoji 50-letnici

in priložnostnega zbornika *Naša pesem je srca odmev*, ki ga je uredila Ljuba Smotlak. Praznovanje zlatega jubileja zbora je uvedlo plodno društveno letno delovanje, ki je s pevskimi in literarnimi pobudami, razstavami, gledališkimi gostovanji ter predavanji obogatilo mačkolijsko kulturno dogajanje. Med drugimi, bi omenili njih prireditve s skupnim naslovom *Slovenski večeri 2000*, ki so se odvijali na začetku februarja. Naziv Slovenski večeri se navezuje na istoimenska kulturna srečanja, ki so pred 50 leti prevetrila vaško prosvetno in družabno življenje. Tokratna pobuda je želela v prenovljeni obliki oživeti tisto tradicijo. Zaobjela je namreč različne umetniške govorce: likovno z razstavo perorisb mladega domačega samouka Ilaria Tula, pevsko z nastopom društvenega zbora in, izjemoma, filmsko s predstavitvijo slovenskega filma *Na svoji zemlji* ob sodelovanju goriškega Kinoateljeja. Srečanje z amaterskim gledališčem predstavlja že stalnico letne sezone. Tokrat je bila gost v Mačkoljah Mala Tržaška Kabaretna Banda z uspešnico *Kraški ter@n*.

Pred poletnim oddihom so člani in sodelavci društva vložili svoj trud še v izvedbo vsakoletnega, tokrat že 38. *Praznika češenj*. Množica obiskovalcev je ponovno izpričala priljubljenost tega vaškega praznika in s tem poplačala delo in skrb prirediteljev.

KULTURNI CENTER LOJZE BRATUŽ

Danilo Čotar

Gostovanje deškega zbora Glinka iz St. Petersburga

Za Kulturni center Lojze Bratuž je poteklo četrto leto bogatega delovanja. Sodobno urejeni prostori in oprema ter organizacijska prizadevnost odgovornih so odločilno prispevali, da je naše večnamensko središče utrdilo prvenstveno vlogo v kulturnem dogajanju na Goriškem in tudi širše na Primorskem.

Društvo, ki upravlja center, je v letu 2000 obnovilo odbor z nekaterimi novimi odborniki, ki imajo izkušnje na specifičnih področjih in bodo lahko nudili dragoceno pomoč pri organizaciji. Odboru predseduje izjemno delavna prof. Franka Žgavec.

V bogatem dogajanju pretekle sezone gre gledališkim predstavam prvo mesto, saj se jih je zvrstilo kar 53 in so odločno prehiteli koncertno dejavnost. Sem prištevamo tudi baletne uprizoritve, šolske prireditve in druge mladinske veselice kot na pr. Pastirčkov dan, Miklavževanje in podobno. Od teh predstav jih kar 20 pripada gledališču za otroke, v prvi vrsti lutkam. Iz pregleda delovanja torej izstopa podatek, da posveča center prav posebno pozornost otrokom in mladini, kar mu priliva svežine in zagona.

Koncertna dejavnost se je odvijala deloma v lastni organizaciji in deloma v sodelovanju s Slovenskim centrom za glasbeno vzgojo Emil Komel in drugimi ustanovami. V centru se je tudi letos odvijalo tekmovanje A. in V. Marcosig za mlade violiniste in violončeliste. Velika dvorana je gostila tradicionalni reviji Cecilijanka in Primorska poje, nastopila pa sta samostojno tudi dva svetovno znana pevca: Nora Jankovič in Marko

Fink. Največje glasbeno doživetje je bilo na sporedu ob začetku sezone, ko je Zveza slovenske katoliške prosvete, večinoma z lastnimi pevci in igralci, uprizorila opereto Hmeljska princesa. Predstava je doživela izreden uspeh in ob štirih zaporednih izvedbah vedno polno dvorano.

Odprtje razstave umetnice Veselke Šorli Puc

V vežah kulturnega centra je bilo v pretekli sezoni na ogled pet razstav. Velikega zanimanja sta bila deležna posebno goriški slikar Robert Faganel in priznana akademska slikarka Veselka Šorli Puc.

V mali in veliki dvorani se je zvrstilo še okoli 20 kongresov, seminarjev, predstavitev, predavanj in srečanj. Med temi zadnjimi velja omeniti obisk in prisrčen pogovor z novoimenovanim goriškim nadškofom Dinom De Anotnijem.

V pretekli sezoni se je Kulturni center Lojze Bratuž predstavil z novim spoznavnim znakom, logotipom, ki ga je izdelal grafični oblikovalec Walter Grudina. V znaku lahko vsak vidi različne oblike, učinke in pomene.

Gledališki vrtiljak je v dvorano privabil vedno veliko šolarjev.

Trikotne ploskve, ki ga sestavljajo, so kot puščice, ki vodijo proti središču oziroma od središča navzven. To spominja na raznolikost, pretok, izmenjavo, prejemanje in dajanje ter kaže na bogastvo in živahnost kulturnega centra. Prav ti pojmi so mišljeni tudi kot temelji pri delovanju našega kulturnega središča, ki je sicer namenjeno slovenskemu občestvu a ob zavesti, da stoji na stičišču različnih kultur.

GALERIJA ARS V KATOLIŠKI KNJIGARNI

Vida Bitežnik

K življenju z umetnostjo in ohranjanju vezi z ustvarjalnim svetom veliko pripomore tudi galerija Ars. Vrsta večerov v njenih prostorih to živo dokazuje. Kot prejšnja leta, smo tudi v sezoni 1999-2000 lahko doživeli osebni stik z umetniki slikarji, ustvarjalci knjižnih novosti in uglednimi kulturnimi osebnostmi.

Prvi gost v prostorih galerije Ars v tej sezoni je bil priznani kulturni delavec Tomaž Pavšič (15.10.). Njegovo delo *Ob stari meji* je predstavil Janez Povše, ki je vodil literarno srečanje. Prisoten je bil tudi urednik založbe Damijan Bogataj. Na večeru je zapel oktet France Bevk iz Otaleža, ki je s svojim nastopom večeru še dodal visoko noto občutene narodne povezanosti.

Čez teden dni (22.10.) je časnikar Jurij Paljk predstavil slikarja Brana Jazbarja iz Ajdovščine. Umetnik je razstavljal svoja najnovejša platna. Na odprtju razstave je uvodoma zaigral Joahim Nanut, učenec glasbene šole Emil Komel, dobitnik srebrne nagrade na regionalnem tekmovanju mladih violinistov v Postojni. Spremljala ga je pianistka prof. Valentina Pavio.

Predstavitev knjige *Bog daj zdravje*

Istega meseca je založba Ognjišče predstavila dve knjigi (28.10.). Tino Mamič je spregovoril o svojem prevodu obširnega dela *Krščanstvo - 2000 let*. Prevod je dopolnil s poglavji iz zgodovine Slovencev. Dr. Anton Prijatelj pa nas je seznanil s knjigo *Bog daj zdravje*, v kateri je zbral Slomškove zdravniške nasvete.

Meseca novembra je bila v galeriji vrsta predstavitev knjižnih novosti in pomem-

bna razstava. Novo delo *Kratki časi* Marka Kravosa je predstavil psiholog Pavel Fonda (5.11.), odlomke je brala avtorjeva sestra Milica Kra-

vos, nekaj uvodnih variacij je na kitaro zaigral Marko Feri. Žal je odpovedal svojo prisotnost pesnik Tone Pavček. Čez teden dni je bilo v galeriji odprtje izvirne razstave *Slovenskih umetnic po svetu* (19.11.). Razstavljale so slovenske umetnice, ki ustvarjajo v tujini, in sicer Tamara Burmicky-Taya, ki prihaja iz Venezuele, Rozalija Knez-Saule iz Švedske in Maja Pogačnik iz Avstrije. Njihova dela je predstavil kritik Joško Vetrih. Za glasbeni uvod je poskrbel flavtist prof. Fabio Devetak. V tem mesecu je bilo tudi srečanje s pesnikom Aleksijem Pregarcem (26.11.). Prof. Ester Sferco je predstavila njegovo esejistiko pod naslovom *Blagi izzivi* in pesniško zbirko v treh jezikih *Moj mali veliki svet*. Glasbeni program je izvedla pianistka Sara Rustja, učenka prof. Sijavuša Gadžijeva.

Konec novembra je v galeriji tudi Mohorjeva družba predstavila svojo zbirko štirih knjig za leto 2000 (30.11.). Tiskovno konferenco je vodil urednik Marko Tavčar; prisotni so bili avtorji in uredniki: dr. Jože Markuža, prof. Vera Tuta in Igor Tuta, mag. Rozina Švent in prof. Zora Tavčar, Anamarija Zlobec in Magda Tavčar.

Predstavitev nove knjige Jožka Šavlija *Slovenski*

svetniki je bila 15. decembra. Delo je predstavila prof. Mirjam Bratina Pahor; na večeru je bil prisoten tudi založnik g. Humar.

Po premoru božičnih praznikov je bilo v prostorih Katoliške knjižarne in galerije Ars januarja snemanje za oddajo Alpe-Jadran tržaške televizije.

Ob slovenskem kulturnem prazniku smo odprli fotografsko razstavo Viljema Cigoja in predstavili tudi monografijo istega avtorja *Vipavski križ* (18.2.). O razstavljenih delih in avtorju je spregovoril Ivan Mermolja, pisec uvoda v monografijo. Obiskovalce je navdušil tudi Ajdovski oktet, ki je na večeru zapel nekaj narodnih pesmi. Le teden dni kasneje je galerija imela čast predstaviti novo delo akademika prof. Borisa Paternuja. Uglednega gosta je pozdravila prof. Lojzka Bratuž, o študiju

Prof. Joško Vetrih predstavlja *Slovenske umetnice po svetu*

Od ekspresionizma do postmoderne je spregovoril prof. Adrijan Pahor, tekst je bral David Bandelli.

Veselka Šorli Puc je bila v naših prostorih prisotna v marcu s svojim prvencem *Zgodbe z repom in glavo* (10.3.). Za predstavitev je poskrbela prof. Marjuša Cenda, Matejka Maver pa je prebrala nekaj odlomkov. Marca je bila tudi otvoritev razstave olj in akrilov goriškega slikarja Alfreda De Locatellija, profesorja na akademiji Brera (24.3.). Predstavil ga je Joško Vetrih. Nastopil je oboist Matija Faganel, diplomant šole Emil Komel, spremljala ga je prof. Andreja Konjedic Lenardič. Konec marca smo se v knjigarni imeli priliko srečati z dr. Zvonetom Štrubljem. Njegovo delo *Ali je Bog oče in mati*, ki je izšlo pri Goriški Mohorjevi družbi, je predstavil dr. Oskar Simčič. Prisotni so bili še avtorica likovne opreme Jasna Merku, Livio Valenčič kot bralec teksta in časnikar Marko Tavčar, ki je večer vodil.

Veliko priznanje in čast pa nam je izkazal predsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti dr. Francè Bernik, ko je ob izidu svojega dela *Obzorja slovenske književnosti* sprejel naše povabilo. Srečanje z uglednim gostom je bilo 7. aprila, vodil ga je Janez Povše. Večer je bil zaradi izredne osebnosti gosta, pa tudi zaradi posegov prisotnih in voditelja, zelo pomemben dogodek na Goriškem. Aprila je bila tudi predstavitev nove knjige Igorja Škamperleta, profesorja na filozofski fakulteti v Ljubljani. Njegovo študijo *Magična renesansa* je predstavila prof. Loredana Umek.

Bele priročnike krožka za družbena vprašanja Virgil Šček so predstavili na večeru 5. maja, in sicer urednik Ivo Jevnikar, predsednik krožka Rafko Dolhar, akademik prof. Vasilij Melik in avtor Peter Rustja. Izšli so priročniki *Med Trstom in Dunajem* (Peter Rustja), *Politica e minoranze - amore o indifferenza* (Vida Valenčič), *Kanalska dolina in slovenska kultura* (Vida Dolhar). Teden kasneje je prof. Ines Cergol prikazala novi roman *Ljubezen v času samote* Dušana Jelinčiča. Na večeru sta bila prisotna avtor in predstavnik založbe Lipa Iztok Markočič.

Letošnjo sezono je galerija Ars zaključila z zanimivo razstavo zbirke znamk Slovenija (19.5.). Razstavo je pripravila ga. Rita Silau, organizirali sta jo društvo Ivan Trinko iz Čedad in društvo Anton Gregorčič Gorica, spremno besedo sta podala predsednika društev prof. Marino Vertovec in David Grinovero.

Z zaprtjem razstave je po tej bogati sezoni, polni velikih doživetij, galerija Ars za nedoločen čas prekinila svoje delo - Katoliško knjigarno bodo namreč popravljali. Upajmo, da bodo v obnovljenih prostorih kulturna srečanja ponovno zaživela, povezovala in širila naša obzorja.

SLOVENSKI CENTER ZA GLASBENO VZGOJO EMIL KOMEL

V.B.

Ta pregled delovanja SCGV Emil Komel nas seznanja le s temeljnimi podatki o pedagoškem delu, pobudah in iskanjih te šole v preteklem letu. Na Centru je danes dejavnost že tako razvejana, da je vedno teče ustrezno podati njen prikaz. Poleg rednega pedagoškega dela je šola prireditelj raznih tečajev, t.i. glasbenih delavnic, seminarjev podiplomskega študija, študijskih glasbenih večerov.

Na šoli poučujejo klasične instrumente klavir, violino, violo, violončelo, kljunasto in prečno flauto, oboe, klarinet, saksofon, trobento, pozavno, kitaro, harmoniko, tolkala ter se solopetje, teoretične in komplementarne predmete – teorijo in solfeggio, harmonijo, glasbeno zgodovino in komorno igro. Poskrbljeno je za predšolsko glasbeno vzgojo DO-MI-SOL. V okviru šole deluje več otroških pevskih zborov, tudi pouk baleta, ki je v tem letu žel vidne uspehe. Tu je se eksperimentalni razred klavirja prof. Sijavuša Gadžijeva ter podiplomski študij klavirja.

Tudi letos je pouk na šoli potekal na dveh didaktičnih nivojih: za učence, ki so si izbrali glasbeni pouk z namenom, da položijo izpite tudi na državnem konservatoriju, in pa za one, ki izbirajo glasbo iz gole ljubezni do nje, a želijo v študij vložiti manj napora.

V minulem letu (1999/2000) je bilo vpisanih skupno 190 učencev, poučevalo je 29 profesorjev, le 7 od teh redno nameščenih. Svoje znanje, napredek in uspehe so učenci lahko pokazali na šolskih nastopih, ki jih

Udeleženci solopevskega seminarja s prof. Srugom

je bilo skupno 24, od teh 10 ob zaključku šolskega leta. Ti so se vrstili že maja po podružnicah, in sicer na Vrhu sv. Mihaela, v Števerjanu, Doberdobo, Štandrežu, Gorici in na Plešivem kot uvod v že ustaljeni Glasbeni poklon v Gorici. Slednji je zaobjemal 4 koncerte. Na prvem od teh – Najmlajši učenci pojejo, plešejo in igrajo – je nastopilo nad 50 otrok v dveh glasbenih pravljičah, baletnih točkah, instrumentalni skupini in v otroškem zborčku. Na drugem – V galeriji zvokov in glasov – je bilo več solističnih glasbenih točk, pel je otroški zbor Veseljaki

Učenci razredov pripravnice teorije

ob spremljavi Orff instrumentov (vodja L. Lavrenčič), zaigral kitarski ansambel. Tretji koncert – Naši solisti, posvečen spominu prezgodaj umrlega Giuliana Pecarja – je bil na naravnost zavidljivi ravni. Nastopili so pianist David Trebičan, violinist Peter Gus, sopran Alessandra Schettino,

pianistka Maya Fürst, oboist Matija Faganel. Zadnji poklon – Bach pod cerkvenim obokom – je bil, kot je že ustaljena navada, za praznik sv. Ivana v istoimenski cerkvi v Gorici. Prislunhili smo lahko skladbam velikega mojstra v izvedbi najmlajših, pa tudi zrelejših učencev. Naj omenimo kvartet Martha Populin-flavta, Alice Černic-violina, Eva Vuk-čelo, Martina Hlede-čembalo (Sonata III), nastop violinista Petra Gusa (Partita III), čembalista Carla Corazza (Das wohltemperierte Klavier). Kot gostji sta nastopili učenki Orglarske šole v Novi Gorici: Petra Merjak je zaigrala Preludij v G-duru, Ana Zalar pa Preludij in fugo v F-duru.

Vsi štirje pokloni so odstrli vpogled v zelo bogato in plodno delovanje šole, na vseh je lahko obiskovalec dobil dokaz trdega dela in uspehov učencev, profesorjev in vodstva.

Učenci centra Komel so nastopali tudi izven šole. Tako so se udeležili Primorskih dnevov na Koroškem, ki so bili to leto v Borovljah. Skupaj z Odrom 90 so pripravili miklavževanje za otroke. Nastopali so ob odprtju razstav v KC Lojze Bratuž in v galeriji Ars na Travniku. Učenci klavirske šole prof. Gadžijeva so imeli nastop v Kulturnem domu v Novi Gorici.

Tudi v tem šolskem letu so se učenci Centra udeležili raznih Srečanj glasbenih sol Primorske, nastopili so na reviji učencev klavirja v Sežani (23.2.), na izbirni reviji učencev solopetja v Sežani, na Srečanju obmejnih glasbenih šol na Opčinah (17.5.). Zaključna revija glasbenih šol Primorske je bila letos v organizaciji šole Komel v KC Lojze Bratuž (8.4.). Prav tu je bilo tudi regijsko tekmovanje za solopевce. Na sedežu je potekalo tudi srečanje s Srednjo glasbeno šolo P. Markovec iz Zagreba. Sodelovali so tudi učenci šole Komel.

Tudi letos so učenci dosegli lepa priznanja na raznih tekmovanjih. Tako je sopranistka Alessandra Schettino prejela zlato odličje na regijskem in na republiškem tekmovanju v solopetju v Ljubljani. Violinist Joahim Nanut in čelistka Mihal Nanut sta na regionalnem tekmovanju godal v Postojni prejela srebrno. Na regijskem tekmovanju pianistov v Kopru pa sta prejeli zlato odličje kar dve učenki, in sicer Harjet Antonič in Nina Kruh.

Učenci redno polagajo notranje izpite, občasno tudi državne na konservatoriju. V letu 1998/99 je bilo opravljenih državnih izpitov 10. Izpit so opravili: Elisabeth Victoria Lasky (teorija in solfeggio), Katerina Tomšič (klavir-stranski predmet), Eleonora Castaldo (nižja stopnja klavirja), Matija Faganel (harmonija in glasbena zgodovina), Martina Gereon (harmonija), Damijana Čevdek (glasbena zgodovina), Peter Gus (glasbena zgodovina), Alessandra Schettino (nižja stopnja solopetja in glasbena zgodovina). V preteklem letu pa so uspešno opravili državni izpit: Eliana Humar (nižja stopnja klavirja), Eleonora Castaldo (harmonija), Martina Hlede (harmonija), Damijana Čevdek (srednja stopnja klavirja), Peter Gus (srednja stopnja violine), Alessandra Schettino (scenska umetnost in lirično in dramsko književnost). Zelo nas veseli, da sta kar dva učenca dosegla diplomu na konservatoriju Tartini v Trstu z zelo dobrim oz. odličnim uspehom. Iz oboe je diplomiral Matija Faganel iz razreda prof. Andreje Konjedic-Lenardič, iz klavirja David Trebižan iz razreda prof. Helene Plesničar, ki je prejel odliko (10), kar je izredno priznanje kandidatu in profesorju.

Da bi razširil svoje delovanje in se okrepil z novimi ustvarjalnimi močmi, se je v tem letu atelje Emil Komel preosnoval v Mednarodni center za glasbo in umetnost, in pridobil nove člane. Novi Arsatelier je prevzel pokroviteljstvo raznih pobud, ki niso zgolj pedagoške, ampak imajo tudi širši namen in zadevajo zlasti raziskovalno in glasbeno poustvarjalno dejavnost.

Kot že vrsto let, je tudi letos vodstvo šole ob podpori Arsateljeja poskrbelo za več seminarjev v poletnem času. Glasbeno delavnico za

solopevce je vodil priznani argentinski pedagog prof. Victor Srugo. Ob zaključku 10-dnevnega seminarja je bil nastop vseh udeležencev v Alojzijevišču, kjer je seminar potekal, sledil pa je zaključni koncert v dvorani Pokrajinskega muzeja na Goriškem gradu. Tu so nastopili solopevci Aljoša Pečenko, Sonja Makuc, Tanja Kuštrin, Mirjam Pahor, Jerica Rudolf in Martin Srebrnič. Prav tako julija se je pričela Mednarodna poletna šola violončela in komorne igre v organizaciji Arsateljeja. Mentor seminarja je bil izraelski pedagog prof. Menahem Meir. Seminar je potekal na glasbeni šoli v Novi Gorici. Njegov potek je vodil prof. Aleksander Sluga. Ob zaključku seminarja sta bila dva zaključna koncerta v samostanu na Kostanjevici.

V Alojzijevišču je bil tudi poletni tečaj za staro glasbo, ki ga je izvedel Gallus Consort. Zaključni koncert tečajnikov in docentov je bil na Goriškem gradu v dvorani pokrajinskega muzeja.

Letošnjo koncertno sezono, Srečanja z glasbo, je center Komel organiziral v sodelovanju z na novo ustanovljenim Arsateljejem. "Srečanja naj bi bila priložnost, ko pobrskamo po naši preteklosti, zasledujemo sedanost in odpiramo vrata ustvarjalcem in poustvarjalcem različnih kultur in prostorov. ... Nenazadnje naj bi Srečanja pomenila nujno dopolnilo slušateljem glasbenih šol, ki želijo poglobljeno oblikovati svojo glasbeno osebnost" (S. Kerševan).

Na prvem srečanju smo tako imeli priložnost seznaniti se s skladbami Preporoda instrumentalne glasbe v Italiji v 19. in 20. stoletju. Program sta izvajala pianist Corrado Gulin in violončelist Massimo Favento, ki v zadnjem času usmerjata svojo pozornost v specifične teme italijanske kulture (27.10.).

Od Likov nase preteklosti drugega srečanja je zaživel v izvajanju mešanega zbora Lojze Bratuž pod vodstvom Stojana Kureta pionir glasbene ustvarjalnosti na Goriškem skladatelj Danilo Fajgelj (27.11.). Slovenski skladatelj med nami Alojz Ajdič, katerega ime je v zadnjem času prodrlo v elitne slovenske glasbene inštitucije in prešlo tudi meje naše domovine, je bil gost 3. srečanja. Izbor iz njegovega opusa je izvajal Arsatelje, muzikoloski prispevek je zapisala Tatjana Gregorič (1.12.).

Mezzosopranistka Nora Jankovič, ki jo je uspešna pevska kariera popeljala na najbolj prestižne odre evropskih in izvenevropskih glasbenih hramov, je zablestela na koncertu ob pianistki Nataši Kerševan in v režiji Diega De Bree iz Nove Gorice (11.12.).

Rog skozi stoletja smo lahko vsaj delno spoznali na srečanju 19. januarja. Izvajalca sta bila odlični Tilen Freyer Majaron-rog, Nadja Vodišek-klavir. Priznani skladatelj v naši deželi Daniele Zanettovich je neka-

terim ljudskim napevom iz Slovenske Benečije dal novejšo umetno zvočno podobo. Na koncertu sta jo podala zbor Hrast iz Doberdoba in orkester Arsatelier Gorica (16.2.). Ob priliki je bila predstavljena tudi pesmarica Nediški zvon, zbirka pesmi Nadiških dolin za zbor, godalni orkester in tolkala Daniela Zanettovicha.

Hommage à Bach je na sklepnem srečanju-koncertu poklonil mladi pianist Ramin Bahrami iz Teherana, ki po diplomi v Milanu, osvaja koncertne odre v Italiji. Muzikološki prispevek je zapisal prof. Ivan Florjanc.

Ob vsakodnevnem, utrudljivem pedagoškem delu, ob tako polnem glasbenem delovanju na širšem kulturnem področju je šola sodelovala tudi pri ustanavljanju zasebne umetniške gimnazije Alojz Gradnik v Novi Gorici, ki je prav v tem šolskem letu dobila dovoljenje za delovanje, a žal ni mogla pričeti z njim zaradi pomanjkanja finančnih sredstev.

V tem letu je bil jeseni tudi občni zbor za izvolitev novih upravnih in nadzornih organov. V novem upravnem odboru so: dr. Damjan Hle-

de (predsednik), dr. Ivan Černic (podpredsednik), Vida Bitežnik (tajnik), Ernest Quinzi (blagajnik), Martin Srebrnič, predsednik v minulem triletju, Elena Orzan, Marko Cotič, Lucija Lavrenčič in Marija Breclj. V nadzornem pa prof. Emil Devetak (predsednik), dr. Iva Hrovatin in dr. Aldo Gus.

Ravnatelj šole je dr. Silvan Kerševan. Šola deluje v Gorici v prostorih KC Lojze Bratuž, kjer ima svoj sedež, in v Alojzijevišču. V zadnjih letih močno občuti prostorsko stisko, ki bo se hujša, ker od januarja prihodnjega leta ne bo več mogla uporabljati prostorov, ki jih je imela v najemu v Alojzijevišču. Ker je šola neprecenljivega pomena za kvaliteto izobrazbe na glasbenem področju in eden od temeljnih dejavnikov za aktivno prisotnost v tem prostoru, upamo, da bodo odgovorni znali poiskati ustrezno rešitev.

Poročilo o plodnem življenju naše šole zaključujemo z voščilom, da bi vloženi trud pedagogov in ravnatelja rodil tudi v bodoče bogate sadove, da bi naša celotna skupnost znala to primerno ceniti in ob tem kulturno in duhovno rasti.

Baletna skupina Centra med nastopom v Štandrežu

DELOVANJE DRUŠTVA TRŽIČ

Bernardka Radetič

SKŠRD Tržič bo kmalu ugasnilo svojo tretjo svečko; podobno je torej malčku, ki samostojno, pokončno in odločno stopa v širni svet, si utira pot in navezuje stike, prijateljstva in sodelovanja tudi po Srednjeevropskem prostoru. Tovrstna srečanja in prireditve, kot je bil npr. Srednjeevropski glasbeni večer s predhodno razstavo umetnikov Srednje Evrope skupaj z večerom slovenske kulture - Prešernove proslave, naj bi postala prava tradicija in vizitka, s katero se društvo Tržič lahko predstavi doma in po svetu.

Neutrudljiva pobudnica društva Tržič Bernardka Radetič ob prejemu Černetove nagrade

S takim delovanjem smo si odgovorni pri društvu nadeli tudi ničkoliko obveznosti, ki terjajo od nas vedno več pozornosti, truda, žrtvovanja in nenazadnje tudi veliko denarnih stroškov. Seveda je za vse to potrebna tudi moralna podpora tržiških Slovencev in vseh Slovencev dobre volje, ki jim je pri srcu, da se ohrani slovenska beseda v Laškem oz. v Tržiču.

Naši sosode nas s svo-

jo prisotnostjo na naših prireditvah utrjujejo v našem delovanju in se z nami veselijo uspehov. To "sodelovanje" je v Tržiču nujno in potrebno. Prepričani smo, da smo na pravi poti, ker samo s tem, da bo sosed spoznal nas in našo kulturo, nas bo lahko upošteval in cenil. Žal pa nam je, da naši ljudje niso deležni tolikšne pozornosti, kot bi si jo zaslužili. Morda ni vsem znano, da ima naše društvo zelo obsežen statut, po katerem naj bi se lotili najrazličnejših pobud, da bi s časom zadovoljili željam vsakega slovenskega človeka v Tržiču.

Delamo tudi na socialnem področju. Zelo radi bi nudili našim upoko-jencem mnogo več, a žal še danes nimamo sedeža, kjer bi se z razni-

mi srečanju in družabnimi trenutki posvetili tudi njim. Že tretje leto zapored pa organiziramo prodajo "rabljenih predmetov" na stojnicah v mestnem središču; ves izkupiček namenimo preko neposrednih povezav za bolivijske otroke. S to našo akcijo podpiramo posvojitev na daljavo in z našim denarjem so že začeli graditi delavnice za fante in dekleta, kjer naj bi se naučili poklica.

Naše društvo je prisotno tudi v dveh občinskih konzultah: v socialni in kulturni. Prav s slednjo najbolj sodelujemo in tudi naša beseda velja.

Za uspeh našega delovanja želim še posebno podčrtati vlogo treh oseb, ki so bili pravi "svetilniki" našega društva in so nam zares pokazali pot, po kateri je naše društvo začelo svojo dejavnost. To so prof. Fabio Del Bello, ki nam je brez nikakršnih oklevanj odprl na stežaj vrata in nam dal poguma, da smo se po štiridesetih letih sestali Slovenci iz Tržiča - v Tržiču; tedanji podpredsedniku SSO, g. Janez Povše, ki nam je nato vlil tistega zagona, ki je še tako potreben, ko si v dvomu, ali naj bi nekaj začel ali ne, in predsednik Pokrajine inž. Giorgio Brandolin, ki v času našega prvega malodušja po štirih mesecih obstoja društva, nemudoma ugodil naši prošnji za simbolični prispevek, ki pa nam je pomenil predvsem priznanje ter ogromno moralno podporo, da smo sploh še nadaljevali pot, ki smo jo začeli.

POTEK DELOVANJA V MINULI SEZONI

Po 1. Srednjeevropskem večeru in razstavi meseca septembra 1999, na kateri so sodelovali umetniki: Oskar Beccia, Bogomila Doljak, Livio Peric in Ivo Petkovšek, smo nadaljevali, smo šli v izdajo almanaha *Naš koledar*, ki so ga sestavile tržiške šolnice za osnovnošolsko mladino. *Naš koledar* smo najprej predstavili v Kulturnem domu v Trstu 1. decembra 1999. To našo prvo knjigo smo nato predstavili še v dvorani Pokrajinskega sveta v Gorici (2.12.1999) in 3. decembra v dvorani pri cerkvi sv. Nikolaja, na miklavževanju ob sodelovanju otrok, ki obiskujejo slovenski vrtec in osnovno šolo v Romjanu.

Madžarska skupina Patkò banda na manifestaciji Srednjeevropski Tržič

14. februarja 2000 smo imeli dvojezično Prešernovo proslavo v občinskem gledališču. Večer so oblikovali violinist Črtomir Šiškovič, pianist Luca Ferrini, recitatorja Miranda Caharija (v slov.) in Aldo Presel (v ital.). Slavnostna govornica prof. Vera Tuta Ban je izčrpno in enkratno v obeh jezikih osvetlila lik bl. Antona Martina Slomška ob 200-letnici rojstva.

8. marca smo prvič v Tržiču gostili Dramsko skupino iz Štandreža z enodejankama Jaz sem Berto in Selitev.

21. marca je bil v dvorani Casa Albergo 2. občni zbor društva, ki se ga je udeležilo lepo število ljudi - kakih 40. Svoje pozdrave sta prinesla odbornik za kulturo prof. Fabio del Bello in dr. Damjan Paulin. Isti večer je bil izvoljen nov odbor, ki ga sestavljajo: Arturo Bresciani, Nataša Ferletič, Livio Peric, Tanja Ursič in Bernardka Radetič.

8. junija smo se člani in prijatelji društva dobili na prijetni družabnosti.

1. julija smo v sklopu revije Monfalconestate, ki jo organizira občina z lokalnimi društvi, imeli v gosteh kar tri skupine iz Tržaške, in sicer: plesno in pevsko skupino Stu ledi ter Tamburaški ansambel, ki so s pristno slovensko pesmijo, plesom in bamburicami privabili na Trg Republike v Tržiču nad 500 ljudi.

2. septembra smo priredili 2. Srednjeevropski Tržič, v sklopu smo odprli razstavo za naslovom Ustvarjalna stičišča - krajinske zaznave iz srednjeevropskega prostora. Razstavljali so umetniki: Mihaela Bichova (CZ), Hijacint Jussa (GO), Laszlo Nemes (H), Adriana Scarizza (TS) in Franz Wiegele (A). Sledil je Srednjeevropski večer z nastopom naslednjih ansambllov: Vokalno instrumentalni ansambel Ano ur'co al' pej dvej z Opčin, ki je zapel tudi nekaj pesmi v narečju; Vokalna skupina Ansibs iz Tržiča z izvedbo svetovno znanih in manj znanih skladb; Vokalni instrumentalni trio Patkò banda z Madžarske, ki je ponudil svoj repertoar s panonskih daljav; Instrumentalni Trio Musik Gaital iz Avstrije, ki je zaigral nam domače melodije valčkov in polk. Večer je zaključila skupina Slezan s češkega Tešina, ki je popolnoma osvojila in navdušila številno, predvsem maldo občinstvo (nad 400 ljudi). Čeprav je bila ura že pozna, so poslušalci vsekakor izprosili "bis", kateremu so seveda vljudni in navdušeni Čehi ugodili, saj so bili z gostovanjem izredno zadovoljni.

Sodelovali smo tudi z društvom Jadro iz Ronk, in sicer: 4. nov. 1990 smo imeli sv. mašo za vse pokojne v cerkvi sv. Nikolaja v Tržiču, ki jo je vodil g. Maks Suard in Boršta. 13. nov. smo imeli martinovanje pri Andreju v Doberdobu, 24. junija pa še skupno kresovanje v Selcah.

DEJAVNOST ŽUPNIJSKEGA DOMA SV. ROK V NABREŽINI

B.B.

Verska-kulturna srečanja so se začela s Slomškovo proslavo 26. septembra 1999. Verska prireditve je bila v cerkvi, kjer so bile na sporedu deklamacije, govor in petje ter molitev v zahvalo za Slomškovo beatifikacijo. Oktobra smo se spomnili 90-letnice rojstva zaslužne faranke Alice Caharije, ki je veliko pomagala ljudem med vojno in pozneje v cerkvi.

7. novembra je bil v cerkvi recital v spomin na Lojzeta Bratuža in vseh naših ljudi, ki so v času nasilja trpeli za svoj narod in vero. Sonja Mlejnik je recitirala sonetni venec Ljubke Šorlijeve s spremljavo na orgle (S. Baša) in sodelovanjem moškega zbora M. Filej iz Gorice. Režiral je P. Simoniti, predstavnik Svetovnega slovenskega kongresa.

Novembra je bilo na sporedu tudi predavanje dr. Antona Prijatelja o Slomšku kot zdravstvenemu vzgojitelju. Pa še o predavateljevi knjigi Bog daj zdravje!

December je minil v znamenju miklavževanja, ki so ga pripravili skavti; o Božiču v jubilejnem letu je govoril g. Tone Bedenčič.

Od Božiča pa do Sv. Treh kraljev je bila v župnijski dvorani tradicionalna razstava jaslic s slikami Andreja Kosiča. Na zaključni prireditvi je nastopil pevski zbor Vesela pomlad pod vodstvom Franca

Pohajača z Opčin, priložnostni nagovor je imel pesnik Aleksij Pregarc. 6. februarja je ob dnevu Za življenje izčrpno spregovorila Nada Magajna. Nastopila je tudi vokalna skupina Nomos in solist Aldo Žerjal. V marcu smo imeli pustno veselje za odrasle in otroke; predavanje

Praznovanje sv. Roka v družbi lanskega novomašnika Frančka Bertolinija

*Zgoraj: otroci sodelujejo na razstavi Morje in Kras
Spodaj: XXI. razstava pirhov*

prof. Franca Kralja o Ogleju in jubileju 2000 ob spremljavi diapozitivov; domači župnik g. Bogomil Breceľ je slavil svojo zlato mašo. Za to priložnost so ga domači verniki in prijatelji počastili ter obdarili in pripravili primerno slovesnost.

Časnikar Ivan Žerjal je v župnijski dvorani predaval o Judih, muslimanih in kristjanih po papeževem obisku v Sveti deželi (12. aprila).

Od 23. aprila do 1. maja je bila v dvorani tudi tradicionalna razstava pirhov iz vsega sveta in slik Wilda Pisana-Crocettija ter likovnih izdelkov na veliko-nočno temo učencev nabrežinske srednje šole; bila je družabnost in dobrotelost za misijone v Togu.

Sveto birmo smo imeli 14. maja, ob tej pri-

ložnosti je goriški nadškof Dino De Antoni blagoslovil tudi novi križ za Marijino kapelico nad železniško postajo.

Za praznik sv. Roka (20. avgusta 2000) je bilo posebno slovesno, ker je vse bogoslužje vodil lanski novomašnik Franček Bertolini; domača godba na pihala in večerni koncert ter dobrodelni srečolov sta nudila praznični okvir vsemu prazničnemu razpoloženju.

Tudi italijanski verniki niso bili prikrajšani glede versko-kulturnih prireditve, ker smo jim ponudili nekaj primernih predavanj in povabili k sodelovanju. Skupno smo obhajali jubilejna praznovanja.

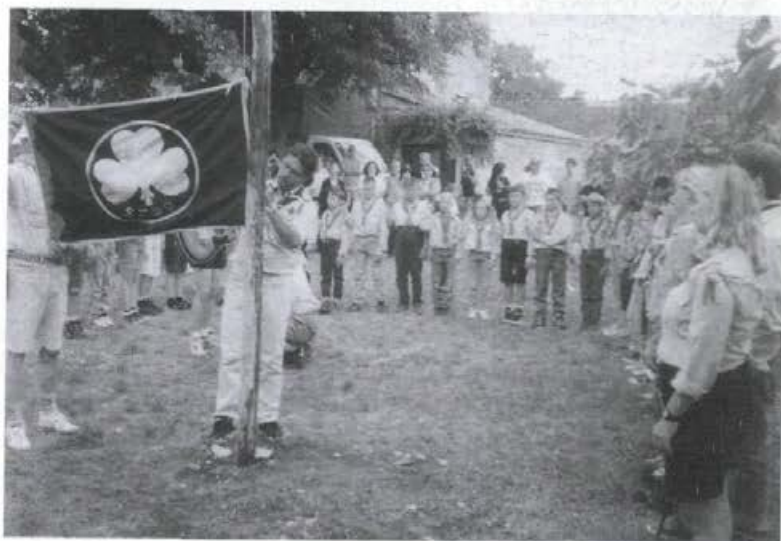
DELOVANJE SZSO - GORICA 1999/2000

Iznajdljivi gams

Letošnja dejavnost goriških skavtov je bila kar se da pisana in natrpana, saj je poleg rednih aktivnosti, sestankov in srečanj bila na sporedu vrsta dogodkov iz srede naše stvarnosti, ki so na eden ali drugi način zadevali tudi skavte.

Dejavnost v letu 1999/2000 se je začela s skupnim srečanjem, na katerem so novinci prestopili v višje veje, s tem pa je SZSO - GO uradno pričela z letnim delovanjem. Lani je v Gorici delovalo več skupin: tri krdela pri volčičih in volkuljicah (Sambhur v Gorici, Ankus v Sovodnjah in Seonee v Doberdobu); dve četi pri izvidnikih in vodnicah (Gorica in Sovodnje), noviciat, ki je letos po dolgem času spet zaživel, ter klan, ki je združeval mlade iz Gorice in okoliških vasi.

Veja volčičev in volkuljic (starost od 8 do 11 let) je štela približno štirideset članov in je preko tedenskih sestankov spoznavala Mowglijevo džunglo. Nekajkrat so VV imeli tudi lov, to je krajši izlet na tematiko Kiplingove Knjige o džungli. Po vaseh so sodelovali na mi-

Goriški skavti med dviganjem zastave na taboru

klavževanjih, obiskovali starejše in bolne ter ob Božiču tudi prodajali izdelke, ki so jih sami pripravili in izkupiček katerih je šel v dobrodelne namene. Tudi letos pa so se podali na enotedenski tabor, v Pregaro, kjer so podoživljali tematiko irske pravljice, spoznavali naravo in obiskali raznorazne krajevne zanimivosti. Taboru sta načelovala Katja Ferletič (Prizadevna fazanka) in Kristian Tommasi (Dobri sokol).

V veji izvidnikov in vodnic (starost od 11 do 16 let) je letošnje delovanje potekalo nekako decentralizirano, saj smo skušali voditelji polagati pozornost na višjem vodu (vodniki in podvodniki ter starejši člani vodov), preko katerega bi se informacije pretakale po vodih. IV so svojo glavno značilnost - pustolovščino - doživljali na raznih prenočevanjih ter na zimovanju, ki je potekalo v koči sv. Jožefa v Žabnicah. Na teh srečanjih so člani imeli možnost spoznati skavtske in druge spretnosti in se urediti v iznajdljivosti (med drugim naj povemo, da so na zimovanju sestavili dva igluj in se pomerili v nočni igri po snegu). Med letom so še praznovali Dan spomina z lovom na zaklad po mestu skupaj z brati in sestrami iz Trsta. Višek delovanja pa je bil gotovo vsakoletni tabor, ki se je letos odvijal v Podstenah pri Kostelu skupaj s tržaško drugo četo, kar je pomenilo zanimiv in pomemben korak v sodelovanje med pokrajinama. Tabor je bil v duhu srednjega veka, ko so v mestih delovali cehi, skupine ki so se ukvarjale z določeno obrtjo. Tako so na taboru zaživel trubadurji, orožarji, šivilje, peki, svečarji, mlinarji in še marsikaj. Načelnika sta bila Dunja Fabjan (Kreativna panda) in Fabio Tommasi (Plavolasi sokol).

V veji roverjev in popotnic (starost od 16 do 21 let) sta letos delovala ločeno noviciat in klan. V noviciatu so mladi iz letnika '83 spoznavali temelje roverizma, pot skupnosti in službo ter se v letu razmislila odločali, ali bodo sprejemali skavtizem kot stil življenja ali bodo na razpolago družbi na kakšen drugi način. Klan je pa preko raznovrstnih pisanih dejavnosti utrjeval pot do človeka odhoda, to je oseba, v katero SZSO vzgaja. Človek odhoda je "zrela in celostna oseba, sposobna svobodne in odgovorne izbire", ki daje svoje veselje do službe na razpolago skavtski organizaciji ali družbi nasploh. RP so tako s prenočevanji, izleti, challengi in srečanji z drugimi skupinami (klanom iz Nove Gorice, Trsta, Gorice, Slovenskih Konjic, Montepulciana) skušali pristno podoživljati skavtsko življenje in spoznavati nove stvarnosti. Naj omenimo, da je klan sodeloval in animiral Praznik ljudstev, ki je bil aprila v Gorici v organizaciji Karitasa, se srečal z Albancem Agimom s Kosova, da bi se soočil s problemom begunstva in vojne in obiskal tudi center za ostarele v San Vito al Torre. Klanovci so odšli tudi na zimski potovalni tabor po Furlaniji in Goriški ter septembra na poletni potovalni tabor, skupaj z noviciatom, kjer so se povzpeli na Poldnašnjo špico, sv. Višarje in Lovce. Taboru sta načelovala klanovodji Katja Tommasi (Srčkana mravlja) in Ivo Cotič (Športni orel).

Poleg vseh dejavnosti v treh vejah pa ne smemo zanemarjati delovanja, ki ga ima Skupnost voditeljev, kot temeljni organ goriškega dela

SZSO, saj se v njej zbirajo vsi voditelji in si z izkušnjami in medsebojno pomočjo skušajo zjasniti vzgojno podobo članov. Voditelji skrbijo za svoje metodološko usposabljanje in obiskujejo taborne šole, poleg tega pa se udeležujejo različnih trenutkov v širši stvarnosti kot pred-

stavniki organizacije. Letos smo med drugim skupaj z voditelji skupin Gorizia 2 in Gorizia 3 nesli betlehemsko luč novemu goriškemu nadškofu Dinu De Antoniju, skušali z ostalimi organizacijami, ki delujejo v KC Lojze Bratuž, pripraviti skupno srečanje, ki se je nato izjalovilo, sodelovali pri jubilejnem romanju štandreške dekanije v Oglej in skupaj s člani bili množično prisotni na manifestaciji v podporo zaščitnemu zakonu, ki je bila meseca maja v Trstu. Nekaj voditeljev se je tudi udeležilo proslave ob 70 letnici usmrtnitve bazoviških junakov.

Končno je SZSO zaživela tudi na deželni ravni, saj smo na januar-skem deželnem občnem zboru voditelji sestavili listino za pravni obstoj SZSO kot deželne organizacije. Prej je namreč obstajala samo na ravni dveh pokrajin, Gorice in Trsta.

Vse zgoraj omenjene dejavnosti pričajo o bogatem delovanju SZSO - GO. Pozabljamo pa na tisto najvažnejšo, ki je tudi najbolj skrita in najmanj pride na dan v tovrstnih poročilih za javnost: to je na vzgojo, da bosta fant ali dekle, ki sta pri skavtih, nekoč sposobna biti dejavna kristjana, dobra državljana, zavestna Slovenca in nenazadnje tudi dosledna skavta. Saj skavtska organizacija, ki ne vzgaja, nima več smisla.

Slovenski goriški in tržaški skavti so bili prisotni tudi na mirovni manifestaciji za zaščitni zakon na Trgu sv. Antona v Trstu.

SZSO - TS V DELOVNEM LETU 1999/2000

Vestna vidra

Delovno leto 1999/2000 je prineslo celotni skavtski organizaciji precej novosti, posebno v poletnem času, v času taborov. Letos so namreč prvič taborili skupaj pripadniki enega stega, to je tretjega stega, ki sega v okraje miljske in dolinske občine. Poleg tega pa so se druge skupine udeležile mednarodnih taborov.

Pa pojdimo po vrsti in pogledimo delovanje tržaškega dela organizacije. Kot vsako leto predstavlja Marijanski shod tudi začetek skavtskega delovnega leta. Vsaka skupina je takrat začela z rednimi tedenskimi sestanki: volčiči in volkuljice (stari od 7 do 11 let) so se spustili v svet džungle s pravljico o Mowgliju, voditelji pa so se tako prelevili v poglavarja krdela Akelo, v panterja Bagheero, v kačo Kaa, v medveda Balooja in v vrsto drugih likov, s katerimi želimo posredovati otrokom glavne vrednote naše organizacije. Izvidniki in vodnice (starost od 12 do 16 let) pa so začeli s podvigi in s pustolovščino, v katero spadajo seveda številni izleti v naravo, pioneristika, ročne spretnosti, da ne pozabimo seveda tudi na gradnjo skupnosti in pristnih prijateljskih vezi. Roverji in popotnice pa so se začeli zbirati na sestankih klana, kjer bi lahko zgradili trdno skupnost in začeli tudi s služenjem.

Ob tedenskih sestankih so bili oktobra na vrsti še izleti stegov, pri katerih smo tudi uradno sprejeli nove člane v naše skupine, se z otroki igrali in odšli na sprehod, da bi lahko utrdili medsebojne prijateljske vezi in seveda preživeli prijeten dan v naravi.

V novembru smo skavti sodelovali pri maši hvaležnici in se pred tem kot običajno spomnili na pokojne brate in sestre skavte, tokrat na nekoliko različen način: vse enote IV in RP so v jutranjih urah imele poučno ekskurzijo po mestu in se ob uri kosila srečale na sedežu v ulici Risorta. Po kosilu je sledil program *Kako lepo je biti skavt*. Vse enote so na odru predstavile kako skavtsko točko, ki je uprizarjala njihovo veselje do skavtizma.

Tudi letos smo sodelovali pri organizaciji romanja betlehemske luči, ki prinaša mir. Predstavniki vseh skavtskih organizacij v Trstu so odšli na Dunaj in 18. decembra prinesli luč v Trst med slavnostno mašo, ki jo je daroval škof Ravignani. Svoje duhovne obnove smo letos imeli ločeno po enotah, VV so svoje svetilke za betlehemsko luč pripravili v

Škrednju, čete so v svojih sedežih ustvarjale razne izdelke, klana pa sta se delno skupaj, delno ločena prav tako poglobila v pomen Božiča.

V novo leto 2000 so skavti in skavtinje stopili polni novih upanj, novega zagona in seveda novega veselja, katerega smo se naužili predvsem ob pustu, ki smo ga praznovali na raznih zabavah. Že konec februarja, točneje 20. februarja 2000, smo se namreč spomnili ustanovitelja velike svetovne skavtske družine - Badna Powella - z baklado po mestnih ulicah. Vse tržaške skavtske organizacije in taborniki RMV smo se zbrali pred cerkvijo sv. Justa in od tam krenili po ulici Felice Venezian do morja in še do gledališča Miela, kjer je sledil kulturno-skavtski program. Izvidniki so svoj Dan spomina nadaljevali naslednji dan, ko so se srečali z goriškimi vrstniki in izvedli zanimivo igro po goriških ulicah.

Pred Veliko nočjo pa smo se skavti po skupinah pripravili na ta praznik. Duhovne obnove so v glavnem potekale ločeno po stegih. Prvi steg se je tako odločil za dvodnevno bivanje v Dragi, kjer so izvedli svoj program na temo Oljčne nedelje. Tretji steg si je za geslo svojega srečanja izbral misel "... vzemi svoj križ in hodi za meno", drugi steg je prav tako imel svoje srečanje skupaj, četrto krdelo pa se je odločilo za krajši izlet s starši na temo križevega pota, medtem ko sta četrta četa in klan imela duhovno obnovo ločeno.

Najstarejši člani so se kot običajno na Veliki petek zbrali na križevem potu na Repentabru, ki se ga vsako leto udeležuje veliko število mladih.

In končno je na vrsti tudi največji skavtski praznik: jurjevanje, ki je letos potekalo 30. aprila v bližini Mačkolj. Jutranje sonce je toplo pozdravilo nove člane naše organizacije, ki so letos obljubili pred mašo. V kraljestvo džungle je letos prestopilo 19 mladičev, ki bodo naprej hodili po sledovih Akele, Bagheere, Balooja, Kaje, Hatija in še drugih in se tako spretno izogibali Sheere Khana in hudobnih šakalov. V veji IV pa je obljubilo 17 novincev, ki bodo vsak v svojem vodu še dalje odkrivali lepote skavtizma. Po obljubah in maši, ki jo je daroval g. Tone Bedenčič, pa je sledil trenutek počitka, po kosilu je bila na vrsti še velika igra, ločena po enotah; vse je seveda potekalo kot ponavadi v popolnem skavtskem duhu. Dan v naravi smo nato zaključili s tradicionalnim tabornim ognjem, na katerem je vsakdo pokazal svoje spretnosti in svojo iznajdljivost s škeči, plesi, pesmimi ipd.

Ne pozabimo seveda tudi na ostala srečanja, ki so povezana z župnijskim in vaškim življenjem. Različne skavtske skupine so namreč tesno povezane z župnijo in vasjo, v kateri delujejo, saj sodelujejo pri pripravi raznih pobud.

Naj omenim še dejstvo, da je letos stekel program pobratenja z nekaterimi stegi iz Slovenije. Vse skupnosti voditeljev so imele eno ali več srečanj, izmenjavali smo si obiske (še vedno samo na ravni vodstva) na raznih srečanjih in skupaj pripravili načrte za bodočnost.

V okviru tržaškega dela organizacije smo letos pripravili še dve zelo zanimivi in pomembni srečanja za voditelje. Voditelji se namreč vsi skupaj srečamo samo ob velikih praznikih ali pa na dolgočasnih sejah. Zato se je porodila zamisel, da bi vodstvo imelo več sproščenih srečanj. Tako smo se letos dvakrat srečali, prvič pred Božičem, v mesecu novembra, drugič pa pred Veliko nočjo. Skupaj smo se odpravili v gorski svet, in sicer na Uskovnico in pa v okolico Bohinjskega jezera, da bi skupaj preživeli dva dni v naravi. Voditelji pripravljamo vsako leto duhovne obnove za naše člane in se pri tem nedvomno zelo obogatimo, kljub temu pa smo še vedno občutili pomanjkanje globlje duhovnosti. Tako sta obe srečanja nastali tudi s tem namenom, zato upamo, da se bodo še ponovila, obenem pa si želimo tudi, da bi se krog razširil še na brate in sestre z Goriškega.

SZSO še naprej redno izdaja svoje glasilo Jambor, ki je v zadnjih letih naredil viden kakovostni skok. Ob rednem mesečnem izhajanju vsebuje Jambor bodisi uradne članke o sejah in o določilih, kot tudi zanimive rubrike in poročila delovanja. Letos bo Jambor praznoval 30. obletnico svojega obstoja, kar bomo seveda na primeren način tudi počastili.

TABORI

Kot vsako leto je taborov več, za različne starostne stopnje. Posebnost letošnjih taborov je predstavljal verjetno tabor tretjega stega (to je enota, ki združuje vse skavte dolinske in miljske občine). Vsi skavti torej, od osmega leta dalje, iz dolinske in miljske občine so skupaj preživeli pod šotori deset nepozabnih dni v kraju Krkavče v Sloveniji, in to od nedelje 30. julija do torka 8. avgusta. Načelovala mu je Mateja Metlika (Zgovorna gazela).

Za ostale najmlajše člane organizacije, to se pravi za volčiče in volkuljice iz Trsta in Krasa, pa je tabor potekal v Žirovnici pri Žireh od četrтка 27. julija od nedelje 6. avgusta. Načelovala mu je Breda Sosič (Prizadevna želva), pomagala pa Matejka Bukavec (Navihana antilopa). Tema tabora je bila stara Grčija, v katero so se mali volčiči popolnoma vživeli in tako spoznali tudi del grške mitologije in zgodovine.

Druga četa pa se je letos odločila za skupni tabor z goriškima četama. Tabor se je odvijal v kraju Podstene pri Kočevju od 24. julija do 5. avgusta. Vzhodno-kraški in goriški izvidniki so se podali v zgodovinsko

preteklost, točneje v srednji vek, in spoznavali navade in običaje ljudi, ki so živeli pred tisočletjem. Načelnica tabora je bila Dunja Fabjan (Kreativna panda), načelnik pa Fabio Tommasi. Tabora se je udeležilo približno 70 skavtov.

Za starejše člane pa organizacija ponavadi pripravi potovalne tabore, to so tabori, razdeljeni na dva dela: prvi del je potovalni del, na katerem se roverji in popotnice premikajo na najrazličnejše načine (ponavadi so to dolge ture v gorah), drugi pa je stalni del, na katerem se roverji in popotnice posvetijo pogovoru, izurijo se v skavtskih veščinah in spoznavajo okolje. Kraški klan (Kras'n klan) se je letos odločil za potovalni tabor na kolesih, s katerimi so prišli celo do Plitvičkih jezer, nato pa še do Dalmatinske obale. Tabor je potekal od 18. do 25. julija, načeloval pa mu je Štefan Pahor (Zviti leopard), pomagal pa Andrej Maver (Mirni jelen). Pod načelom "omnia mea mecum porto" so si pogumni kolesarji nosili vso opremo s sabo na kolesih. Cilj tabora je bil ustvariti zdravo skupnost v klanu, obenem pa poizkusiti težave kolesarjev na strminah, kot neke vrste "giro".

Še ena skupina se je letos odločila, da se bo udeležila mednarodnega srečanja v Švici. To so roverji in popotnice iz mesta in Brega (Klan Učen klan). Tabor je potekal od 15. do 23. julija. Vodila sta ga Franc Biancuzzi (Zamišljeni nosorog), in Jordan Pisani (Močni netopir), udeležilo pa se ga je 8 RP. Potovalni del tabora je bil v Piemontu v bližini Domodossola, točneje po stezah Naravnega parka Alpe Veglia. Stalni del tabora pa je bil v Malem stalnem jamboreju v Kanderstegu v Švici. Naši člani so se udeleževali na raznih tehničnih bazah (kajak, rafting, plezanje ipd.) ter navezali stike s skavti iz celega sveta. Vredno je poudariti, da je tokrat prvič, ko se neka skupina SZSO-ja udeleži jamboreeja v Kanderstegu. Mali stalni jamboree Kandersteg je bil ustanovljen po zgledu stalnega jamboreeja Park Gilwell v Londonu.

Največji podvig letošnjih taborov pa je bila nedvomno udeležba na mednarodnem taboru na Portugalskem, kamor so se odpravili pripravniki prve in četrte čete. Skupaj s Slovenci iz matične domovine so se tako pridružili še ostalim skavtom iz cele Evrope in doživeli sicer nekoliko netradicionalen, a zaradi tega toliko bolj privlačen tabor. Obiskali so veliko krajev, spoznali ogromno novih ljudi in se tako soočili s skavtsko realnostjo širom po Evropi.

Tabori so vsi zelo uspeli in vsi so se zadovoljni vrnili na svoje domove, polni lepih spominov in novih izkušenj. Za voditelje je bilo delovno leto seveda precej naporno, a polno zadoščenja za opravljeno delo z našo mladino.

ŠPORTNI PREGLED 2000

Ivan Bajc

Vrhunec športne sezone so predstavljale seveda 27. poletne olimpijske igre moderne dobe - Sydney 2000. Vse oči sveta kot tudi vsa medijska pozornost so bile namreč drugo polovico septembra uprte v avstralsko mesto, kjer se je zbrala svetovna športna elita. 11 tisoč športnikov iz 200 držav se je v duhu znanega reka grofa De Coubertena "altius, citius, fortius" potegovalo za olimpijska odličja. Ta veljajo za nekakšen vrhunec kariere vsakega športnika, obenem pa predstavljajo mogoče še zadnji kanček pristnosti oziroma "zdravega" športnega tekmovalnega duha v tem vse bolj finančnim interesom podrejenem svetu.

*Posvet o problemih zamejskega športa v Peterlinovi dvorani:
z desene Ivan Peterlin, Jure Kuferšin in Bojan Pavletič*

To velja seveda le v določeni meri, saj je denar tudi športnega sveta vladar. Posamezni državni olimpijski komiteji obljublajo najuspešnejšim športnikom bogate denarne nagrade, ki gredo tudi čez stotino milijonov lir za olimpijskega zmagovalca. Temu primerno pa je poskočilo tudi število odkritih primerov jemanja prepovedanih

poživil. Čeprav neizbežno, pa so - v popolnem nasprotju s prvotnim olimpijskim duhom - tudi same olimpijske igre zadobile status pravega biznisa. Ne bomo naštevali raznih števil; za primer pa lahko navedemo le podatek, da je samo veličastni ognjemet bleščeče zaključne slovesnosti iger navrgel pirotehničnim prodajalcem skoraj 5 milijard lir.

Vsakakor zanimivejši pa ostajajo športni izidi. Da so se največkrat na najvišjo stopničko povzpeli Američani, ne bo za naše bralce nobena novost, vrednejše je torej obuditi slovenski zgodovinski dosežek, saj bodo igre v Sydneyju za vedno ostale zapisane v slovenskih športnih analih. Po dosedanjih bronastih in srebrnih olimpijskih odličjih se

je namreč v deželi kengurujev z zlatima medaljama Iztoka Čopa in Luke Spika v dvojcu brez krmarja ter Rajmonda Debevca z malokalibrsko puško za Slovenijo začelo novo obdobje. Obdobje, ko bo tudi Slovenija stopila v boj za sponzorje, oziroma ko ji bo dodeljena večja medijska pozornost. Temu seveda sledi tudi boljše poznavanje države na sončni strani Alp s strani novinarjev in gledalcev. Skratka, priporili smo si delček slave, kar bo pripomoglo, da bomo lahko v bodoče s ponosom v srcu le dosegli trenutek, ko bodo ob večjem medijskem dogodku o nas govorili le kot o Slovencih in ne kot o nekakšnih Slovanih oziroma Slovaki.

V olimpijski areni pa smo na svoj račun prišli tudi zamejci, saj je v metu kopja nastopila tudi bivša borova atletinja Claudia Coslovich. Slovenka iz Trsta - kot je izrecno omenil tudi televizijski komentator - je z lahkoto prešla kvalifikacije, v finalnem obračunu pa je zasedla končno 12. mesto. Na domačih Piščancih so Claudio seveda proslavili, čeprav smo vsi na tistem upali, da bo večkratna državna prvakinja sunila kopje še kak meter dlje, mogoče celo do prvih mest... "See ya in Athens" pravijo Avstralci. Nase voščilo pa je, da bi pod olimpijsko zastavo s petimi krogi v Atenah leta 2004 poleg Claudie uspešno nastopil še kak drugi zamejski športnik!

Preglejmo sedaj nekaj domačih športnih dosežkov. V letu, ko je naša krovna športna organizacija Združenje slovenskih športnih društev v Italiji z vrsto odmevnih prireditev in tekmovanj slavnostno proslavila 30-letnico obstoja, so se naša društva oziroma posamezniki izkazali z razvejanim delovanjem in z nekaterimi solidnimi rezultati. Kot že rečeno, je Claudia Coslovich (sicer v dresu turinskega društva FIAT) ponovno osvojila naslov državne prvakinja v metu kopja in dosegla normo za nastop na olimpijskih igrah. Po sodelovanju na igrah v Atlanti pa se je žal ponoven naskok na olimpijsko odličje ponesrečil jadralki Arianni Bogatec. Skozi vso sezono so sicer dobro lovili veter v svoja jadra Čupini predstavniki, Jaro Furlani pa se je celo proslavil s tretjim mestom na svetovnem prvenstvu. Z odličnimi nastopi na državnih, evropskih in svetovnih prvenstvih so nas v zadnjih letih navadili tudi Poletovi kotalkarji. Naši vrhunski predstavniki Tanji Romano pa se je tokrat nastop na državnem prvenstvu ponesrečil, tako da bo barve državne reprezentance branila na evropskem in ne na svetovnem merilu. Izvrsten napredek so dokazali Mladinini rolniki. Matja Bogatec, ki je sicer še mladinka, praktično nima pravih konkurentk, saj je na svetovnem prvenstvu osvojila cel komplet kolajn, z zlatim odličjem pa se je okinčala v patrolnem teku. Dres državne reprezen-

tance pa sta oblekla tudi mlajša mladinka Mateja Paulina, ki si je prislužila srebro, in pa Eros Sullini, ki je bil v svoji kategoriji med boljšimi.

Pri skupinskih športih smo zabeležili nekaj senčnih, a tudi več sončnih strani. Zaradi pravega navala odličnih tujk so se morale tokrat namiznoteniške igralke Krasa zadovoljiti s sedmim mestom, potem ko so bile več let državne podprvakinje. Uspešno sezono s tretjim zaporednim napredovanjem - tokrat v B1 ligo - pa so si priigrali Krasovi fantje. Pri odbojki gre omeniti zamenjavo na vrhu. Slogini šeste-

Goriški odbojkarji Olympe

rki se namreč iz B2 lige selita v C ligo, njuno mesto pa sta nekoliko presenetljivo prevzeli Valovi postavi. Zgodovinski uspeh pri nogometu. Zarja/Gaja se bo letos namreč prvič preizkusila v elitni ligi. Po nazadovanju Primorja ne bo nobene naše enajsterice v promocijskem prvenstvu, v zameno pa bomo imeli kar pet naših predstavnikov in seveda kopico derbijev v

prvi amaterski ligi. Ob tem gre omeniti hvalevredno in iz mnogih vidikov pravilno izbiro, za katero se je odločilo vodstvo Primorja. Ogrodje ekipe sloni namreč letos pretežno na slovenskih nogometaših, kar je sicer za naše postave prava redkost. Še pogled med košarkarske vrste. Močno pomlajena združena peterka Jadran si je po dodatnih tekmah zagotovila obstanek med C-ligaši. Tudi v nižjih ligah vlada nekje težnja po vključitvi mladih talentov, ki naj bi dosegli kosarkarsko zrelost ob podpori starih "lisjakov". Le če bo tale mešanica uspešna, bomo lahko se kdaj nazdravili kot v starih "zlatih" časih.

Delo z mladimi ostaja vsekakor prvenstveni cilj pri vseh panogah in pri vseh naših društvih. Športno vzgojo, a tudi ljubezen do lastne identitete, je treba namreč gojiti že pri korenikah, saj je to edini način, da se bo naša skupnost ohranila in razvijala tudi v novem tisočletju.

ZGODBA O BANČNEM URADNIKU

Janez Povše

Nikdar si ni mislil, da bo kdaj bančni uradnik, nikdar. Ko je bil mlad, so njegove želje letele višje. Rad bi postal ugleden človek, da bi o njem vsi govorili. Vsakdo si želi, da bi nekega dne o njem vsi govorili, pa ne zaradi kakšnega slavohlepa. Preprosto zato, da bi sam zase vedel, da zares živi in da ima njegovo življenje nekakšen smisel. In kdo nam lahko da smisel življenja, če ne drugi ljudje? Uspeti bi mogel v športu, lahko bi si pridobil ogromno premoženje in bi ga vsi poznali kot bogatega in bleščečega človeka. Lahko bi bil vrhunski znanstvenik, recimo atomski, in spet bi njegovo življenje dobilo tisti srečni smisel, zaradi katerega bi bil srečen tudi sam. Tudi politika daje slavo in čast, posebno če se komu posreči, da pride prav na vrh in potem spremljajo vsak njegov korak, ga fotografirajo, prosijo za izjave, njegov obraz se kaže na televizijskem zaslonu, vsi ljudje iz okolice, kjer živi, ga spoštljivo pozdravljajo in so veseli, da jim odzdravlja.

Kako močno je čutil v mladih letih te želje in kako pozno je opazil, da se mu niti ena od njih ne bo uresničila. V šoli je bil povsem povprečen, ni se odlikoval v nobenem športu, niti ni bil glasbeno ali pevsko nadarjen, kar pa ga je najbolj presenetilo, ni čutil nikakršnega veselja do nobene od vseh imenitnih stvari. S srednjim uspehom je zaključil šolanje in kmalu dobil delo v eni izmed bank v mestu. Kar nekaj let je začasno delal v tisti banki, dokler ni v njej pridobil prave in resnične službe. Mislil si je, saj to je vse prehodno, zagotovo ne bo postal star v tej banki niti ne v kakšni drugi. Se bo že našlo kaj boljšega predvsem pa uglednejšega. In tako kot je pričel delati za bančnim pulutom, tako rekoč neopazno in so mnogi šele dosti kasneje izvedeli, kje da dela, tako je potekalo tudi njegovo zasebno življenje. Nobenih velikih ljubezni, o kateri bi vsi v njegovem kraju in še dlje govorili. Spoznal se je z dekletom iz iste ulice, ni se torej spoznal, ker sta se poznala od vedno, pač pa sta šele po mnogih letih začutila drug v drugem življenjskega tovariša in se potem tudi poročila. Podobno je šel živeti na svoje, kot sta pričela živeti na svoje njegov brat in njegova sestra, nič več ni bil od njiju in nič manj, čeprav je bil v rani mladosti prepričan, da bo ponesel ime svoje družine in rodbine daleč po svetu. Poročil se je in imel najprej enega otroka in potem še enega, najprej fantka in

potem punčko, ves čas pa je delal na banki in polagoma pozabljal, da naj bi v banki delal le začasno. Leta so tekla, da sam ni vedel kako in zazdelo se mu je, da bo njegovo življenje ves čas potekalo nekako v senci, da se ne bo nikoli nič posebnega zgodilo, čeprav je imel velikanško veselje z družino, posebno z obema otrokoma.

Potem pa se je zgodilo, česar ni nikdar pričakoval. Žena se je zaradi neznanih razlogov pričela oddaljevati od njega, nenadoma jo je zamikalo takozvano veliko življenje, vse svoje dni še kot otrok je bila zelo strogo vzgajana in ni hodila nikamor, nikamor ni hodila tudi potem, ko sta se поблиže spoznala in se odločila, da bosta življenje preživela skupaj. To življenje vedno enako, vedno isto, jo utesnjuje, zato bo odšla, mora oditi, čimprej mora oditi, dokler je še čas, dokler ne znori in ne porine otrok iz obupa čez balkon. Zgrozil se je ob teh njenih besedah, ni mogel verjeti, da se njegovo življenje podira, ni mogel niti v sanjah verjeti, da bi ga žena res lahko zapustila in odšla neznano kam. In vendar se je zgodilo in čez noč je ostal sam z dvema otrokoma, za katera je moral skrbeti in za katera je rad skrbel in ni vedel, kam vse to vodi in kako bo potekala njegova prihodnost.

Ljudje so ga pomilovali in se zgražali nad njo, ki je pustila njega in dva otroka, hoteli so mu pomagati, zdelo se jim je od sile, kar se mu je zgodilo. Tudi starša sta mu stala ob strani, nekoliko manj sestra in brat, ko je nenadoma za kapjo umrl oče. Sploh si ni opomogel, potem ko je odšla od njega žena, že je šel za tem bridkim pogrebom, zaradi katerega je moral potem skrbeti še za mater, zase in za dva odraščajoča otroka. Sploh ni več mogel pomisliti, kako se je njegovo življenje odvilo v to nepričakovano in mučno, pravzaprav zelo trpečo smer. Nič več ni na nič mislil, delal je v banki, medtem za eno in potem še eno mesto napredoval, se ukvarjal z otrokoma in skrbel za mater, ki jo je moževa smrt, se pravi smrt njegovega očeta, nepovratno prizadela. Ni bila več tista, kot je bila nekoč, dokler ni nekega dne zbolela in so jo morali voziti v bolnico, se pravi v bolnico jo je vozil v glavnem on sam, ker sta bila brat in sestra vedno zaposlena s čim drugim. Vse bolj se je pogrezal v vzdušje bolezni, materi se je stanje hitro slabšalo, tako da sploh ni mogel razmišljati, kje se nahaja, čutil je le, da je bolje, da ne razmišlja, če hoče ohraniti tisto trdnost, ki je v takšnih trenutkih neobhodno potrebna.

Ko je mati za najhujšo in neozdravljivo boleznijo sedem mesecev kasneje umrla, se mu je že zdelo, da sanja in sicer tiste strašne sanje, ki govorijo o peklu in trpljenju, ki ga pekel maščevalno vsem ljudem na zemlji pripravlja. Vse njegovo življenje se mu je zdelo kot strašne sanje, sredi katerih prosiš, da bi se čimprej prebudil. Prebudil v kaj, se je

vprašal, v kaj pa se lahko prebudiš, če si sredi strašnih sanj prav zato, ker živiš in živiš to življenje, ki je tukaj in ni nekje onstran? Sedaj je bilo najbrž vsega preveč tudi za ljudi, kajti sedaj so se zavedli, da njemu ni mogoče pomagati, njegova nesreča ali nesrečnost je prevelika, zato je najbolje takšnega človeka pustiti lepo pri miru. In tako je imel mir, delal je na banki, skrbel za vse večja otroka in bil pravzaprav zadovoljen, da se nihče vanj ne vtika in da čuti na sebi čim manj tistih pomilovalnih pogledov, od katerih ti je potem še slabše. Ni pa manjkalo tudi tistih, ki so se ga najraje izognili, saj je verjetno za mnoge med njimi predstavljal poosebljeno smrt, ki se pomika med ljudmi in izbira naslednjo žrtev. Potem je postalo počasi vse nekoliko lažje, čeprav ni velika teža nikdar popustila, tako ali drugače se je nanjo navadil in jo lažje prenašal. Še naprej pa je delal na banki, napredoval še za eno mesto, mladostne sanje o velikem življenju pa je že zdavnaj pozabil.

In potem se je nekega dne zgodilo, da je bil njegov sin, ki je že odraščal, v veliki stiski. Šola mu ni šla in to si je strašno gnal k srcu in nekega dne je prišel do njega, svojega očeta, in ga ves skrušen vprašal, kakšen smisel ima sploh to življenje. Ob tem sinovem vprašanju se je zdrznil globoko v svojem bistvu, zakaj bil se je spomnil svojih mladostnih sanj, ki se potem niso nikdar uresničile, namesto njih je leglo nanj življenje z vso tisto težo, ki jo pozna le življenje. Kako naj pomaga svojemu otroku, če še sebi ni mogel pomagati in sedaj živi življenje, ki si ga sploh ni želel, medtem ko je tisto, ki si ga je zamislil, odšlo proč od njega, preden je do njega sploh prispelo? Toda v istem trenutku je začutil v sebi neznansko moč, ki je ni začutil nikdar prej. In pričel je sinu zatrjevati, kako je življenje čudovito, kako je treba vanj verjeti, kadar se zdi, da je le temno, kako je treba verjeti v svetlobo, ki nekega dne zagotovo pride, svetlobo, ki nas nagradi čezmerno za vse, kar smo pretrpeli in pričara pred naše oči in v naše oči najlepše stvari, ki smo si jih kdaj koli želeli. Življenje je nekaj neverjetno lepega, za nas, za vse nas pripravlja praznična oblačila, pogrinja bele mize in nas vabi, kadar je čas, da sedemo sredi gostije na najboljše in najbolj častno mesto. Življenje je kot angel varuh, ki nad nami bedi, nas nikdar ne zapusti, se lahko dolgo časa skriva ob strani, da je okrog nas vse sivo in temno, tistega prazničnega dne, ko zazvonijo vsi zvonovi in se odpro vsi cvetovi, tistega dne pa se pokaže enkrat za vselej, nas poplača vse za nazaj in nam odpre čarobno sanjske poti tudi za naprej. Zato naj verjame, njegov sin, mlad je še in lahko sijaja življenja še ni ugledal, zato naj verjame, da je temu tako in če prisluhne svojemu srcu, najglobljam globinam svojega srca, bo začutil, da je vse res, kar mu pripoveduje, da

je življenje čudež, ki ga niti naše najlepše sanje ne morejo do kraja pričarati, šele tedaj, ko ta čudež stopi pred nas, spoznamo, kaj je in kakšno je.

Sin ga je gledal in bil je osupel, osupel je bil in ga je gledal in on je videl, da se je vanj pretočila tista čarobna svetloba, ki mu je vrela iz ust in iz najlepših misli srca. Od tedaj je sin kot za šalo premagoval vse težave in bil uspešen, on pa je prvič v življenju pomislil: sedaj sem šele začutil, sedaj ko je v meni zaživela ta himna vsemu lepemu, himna življenju, šele sedaj sem začutil, da ima moje življenje smisel. Šele sedaj sem življenje dokončno in enkrat za vselej zaobsegel, po tolikih letih in po toliko hudih in težkih preizkušnjah. Lahko da sem prišel na svet zato, da bi prenesel vero v življenje na nekoga drugega, lahko da sem prišel na svet zato. In zato sem lahko bil vse življenje, zato bom lahko do konca življenja, brez grenkega priokusa, le bančni uradnik.

Jurij Paljk

V meni doni

Nocoj sem Soča v Podgori,
nocoj sem miren, dekle,
zato se nasmej!

Grevna na Travniki, na grad,
pod nama Gorica
in Soča,
spokojni mir,
zato se nasmej.

Donenje zvonov v večerni mir,
s cerkve svetega Ignacija žez Sočo,
globoko vame,
globoko noter,
zato se nasmej!

Nocoj sem Soča, dekle,
miren in tih,
zato se nasmej!

Donenje zvonov odmeva v meni,
tisti tihi jek domačije,
vasi,
ki se je nekje izgubila.
Donenje zvonov maši luknje,
te pošastne luknje v meni.
In potem čakam večer,
avemarijo zvonijo,
avemarijo pojejo domači zvonovi.
In tam zadaj nič več ne boli,
le tišina je v meni,
slovesno donenje zvonov,
ubranost,
soskladje,
tiho donenje domačih zvonov.

Mogočno donenje zvonov
mi dušo teši,
v meni odzvanja.
In v meni poje avemarija
in v meni je mir
in je večer
in nisem sam,
ker vaški zvon v meni odzvanja.

VSEBINA

KOLEDAR

str. 4

IZ VERSKEGA DOGAJANJA

Jubilejno leto 2000 in očiščenje spomina <i>Jože Markuža</i>	29
Dvoje slovenskih svetoletnih romanj v Oglej <i>Oskar Simčič</i>	36
Slovenski pričevalci za vero <i>Anton Pust</i>	41
Kapela Odrešenikove Matere in ikona Marije S.M. <i>Danijel Devetak</i>	49
Štirje novi slovenski škofi <i>Jurij Paljk</i>	54

PRIČEVANJA, DOGODKI, RAZPRAVE

Tisoč let prve omembe Gorice <i>Branko Marušič</i>	59
Slovenščina v goriških plemiških rodbinah <i>Lojzka Bratuž</i>	70
Antična zgodovina in miti severnega Jadrana <i>Barbara Zlobec</i>	75
Velika Karantanija <i>Jožko Šavli</i>	81
Poslanec Rybar, škof Šterk in tržaški mestni svet <i>Peter Rustja</i>	88
Nekaj drobcev iz zgodovine krščanstva v Trstu <i>Angel Kosmač</i>	91
Kosovel in spoštovanje življenja <i>Marija Milič</i>	97
Življenjsko pričevanje Viktorije Komjanc <i>Ada Gabrovec</i>	102
Preljuba vi, mamica moja <i>Ambrož Kodolja</i>	106
Slovensko zamejsko numizmatično društvo <i>Mitja Petaros</i>	108
Kapelica Žalostne Matere Božje v Lonjerju <i>Ondina Pečar</i>	114
Spomenik vsem padlim pri Banih <i>Pavel Vidau</i>	116
Dom ferlugovske skupnosti Edi Brišček <i>Nadia Roncelli</i>	118

JUBILEJI, OBLETNICE

Ob jubileju Marijana Breclja <i>Marija Češčut</i>	121
90 let sestre Juste Dolhar <i>Jurij Paljk</i>	123
100-letnica rojstva Toneta Kralja <i>Marko Vuk</i>	125
Andrej Medoš (10.1.1878-15.2.1951) <i>Nadja Rojac</i>	129
30. Festival Števerjan 2000 <i>Odbor SKPD F.B. Sedej</i>	131
Petdeset let rojanskega cerkvenega pevskega zbora <i>Matejka Maver</i>	133

POROČILO MOHORJEVIH DRUŽB

Delovanje Goriške Mohorjeve družbe <i>Marko Tavčar</i>	136
--	-----

Kronika Mohorjeve družbe Celje <i>Alenka Veber</i>	140
Poročilo celovške Mohorjeve družbe <i>Anton Koren</i>	144

F-Jk, SLOVENIJA, EVROPA

Manjšinski tisk v Italiji <i>Andrej Bratuž</i>	147
Mučna parlamentarna pot zaščitnega zakona <i>A.T.</i>	149
Slovenija se postopoma prepoznava <i>Janez Povše</i>	155

SPOMINSKI ZAPISI

V spomin Milku Cibicu <i>Zorko Harej</i>	159
Kulturni delavec Vladislav Kralj <i>Martin Jevnikar</i>	161
Slovo od Cirila Terpina <i>D.M.</i>	163
Pavel Budin je tiho odšel <i>Jurij Paljk</i>	165
Psihiater dr. Jože Jančar <i>Martin Jevnikar</i>	167
Prelat Ignacij Čretnik <i>A.P.</i>	168
Lojzetu Spacalu v spomin <i>Magda Jevnikar</i>	170
Marijina družbenica Dorica Kosovel <i>J.M.</i>	173
Učitelj Miro Lojk <i>S.B.</i>	174
Poslednje slovo od s. Tarcizije <i>Ivana Mahnič</i>	176
Poslovila sta se Vojko Arko in Vlastja Simončič <i>Ivo Jevnikar</i>	178

POLJUDNOZNANSTVENI ZAPISI

Razcvet kraškega vinogradništva <i>Marko Tavčar</i>	182
Nove droge <i>Bernard Špacapan</i>	186
Kaj vemo o človeškem genomu <i>Maša Čemažar</i>	189
Nova ekonomija ali new economy <i>Mara Petaros</i>	192

KULTURNA DEJAVNOST

Zveza slovenske katoliške prosvete <i>Damjan Paulin</i>	197
Delovanje Slovenske prosvete <i>Nadia Roncelli</i>	207
Kulturno-družbena dejavnost na Videmskem <i>Erika Jazbar</i>	216
Plodna dejavnost Zveže cerkvenih pevskih zborov <i>Marija Kerže</i>	226
Kulturno življenje v Mačkoljah <i>Niko Tul</i>	229
Kulturni center Lojze Bratuž <i>Danilo Čotar</i>	230
Galerija Ars v Katoliški knjigarni <i>Vida Bitežnik</i>	232
Slovenski center za glasbeno vzgojo Emil Komel <i>V.B.</i>	235

Delovanje društva Tržič <i>Bernardka Radetič</i>	240
Dejavnost župnijskega doma Sv. Rok v Nabrežini <i>B.B.</i>	243

SKAVTIZEM IN ŠPORT

Delovanje SZSO - Gorica 1999/2000 <i>Iznajdljivi gams</i>	245
SZSO - TS v delovnem letu 1999/2000 <i>Vestna vidra</i>	248
Športni pregled 2000 <i>Ivan Bajc</i>	252

ZGODBE ŽIVLJENJA

Zgodba o bančnem uradniku <i>Janez Povše</i>	255
--	-----

PESMI

V jesenski meglí <i>Vladimir Kos</i>	53
Ljubezen Ti še eno je ime <i>Vladimir Kos</i>	58
Jubilej Gorice <i>Jože Aleksij Markuža</i>	69
Sinje morje <i>Jože Aleksij Markuža</i>	69
In se v spomin zagledam <i>Vladimir Kos</i>	80
Julij na Vejni <i>Majda Artač Sturman</i>	101
Na bregu <i>Jože Aleksij Markuža</i>	117
Prošnja na oljčno nedeljo <i>Majda Artač Sturman</i>	120
Avgustovska <i>Majda Artač Sturman</i>	135
Adventna pesem <i>Majda Artač Sturman</i>	158
Božični akvarel <i>Majda Artač Sturman</i>	160
Slovo <i>Majda Artač Sturman</i>	164
V meni doni <i>Jurij Paljk</i>	258

knjižna zbirka za leto 2001

Koledar 2001

Boris Mlakar

Tragedija v Cerknem pozimi 1944

Joža Lovrenčič

Sholar iz Trente

Milan Pasarit

Pravljice na potepu

izven redne zbirke v letu 2000

Jurij Paljk

Kako je krhko - Com'è fragile

Stane Stanič

Slovenia

Ljubka Šorli

Via Crucis

Zvone Štrubelj

Ali je Bog oče in mati?

Dorica Makuc

Sardinci

Bogomil Brecelj

Utrinki mojega življenja

Anamarija Volk Zlobec

Katarince

05

KOLEDAR 2001

Go Dom

10023584

COBISS

GOŠTINJA KNJIŽARICA

